

**De statu mortuorum et resurgentium liber : accesserunt epistolæ duæ circa libellum de archæologiis philosophicis / Autore Thoma Burnetio, S.T.P.**

### **Contributors**

Burnet, Thomas, Sir, 1632?-1715?

Mead, Richard, 1673-1754.

Macclesfield, Thomas Parker, Earl of, 1666?-1732.

### **Publication/Creation**

Londini : [publisher not identified], 1723.

### **Persistent URL**

<https://wellcomecollection.org/works/m3shr2cd>

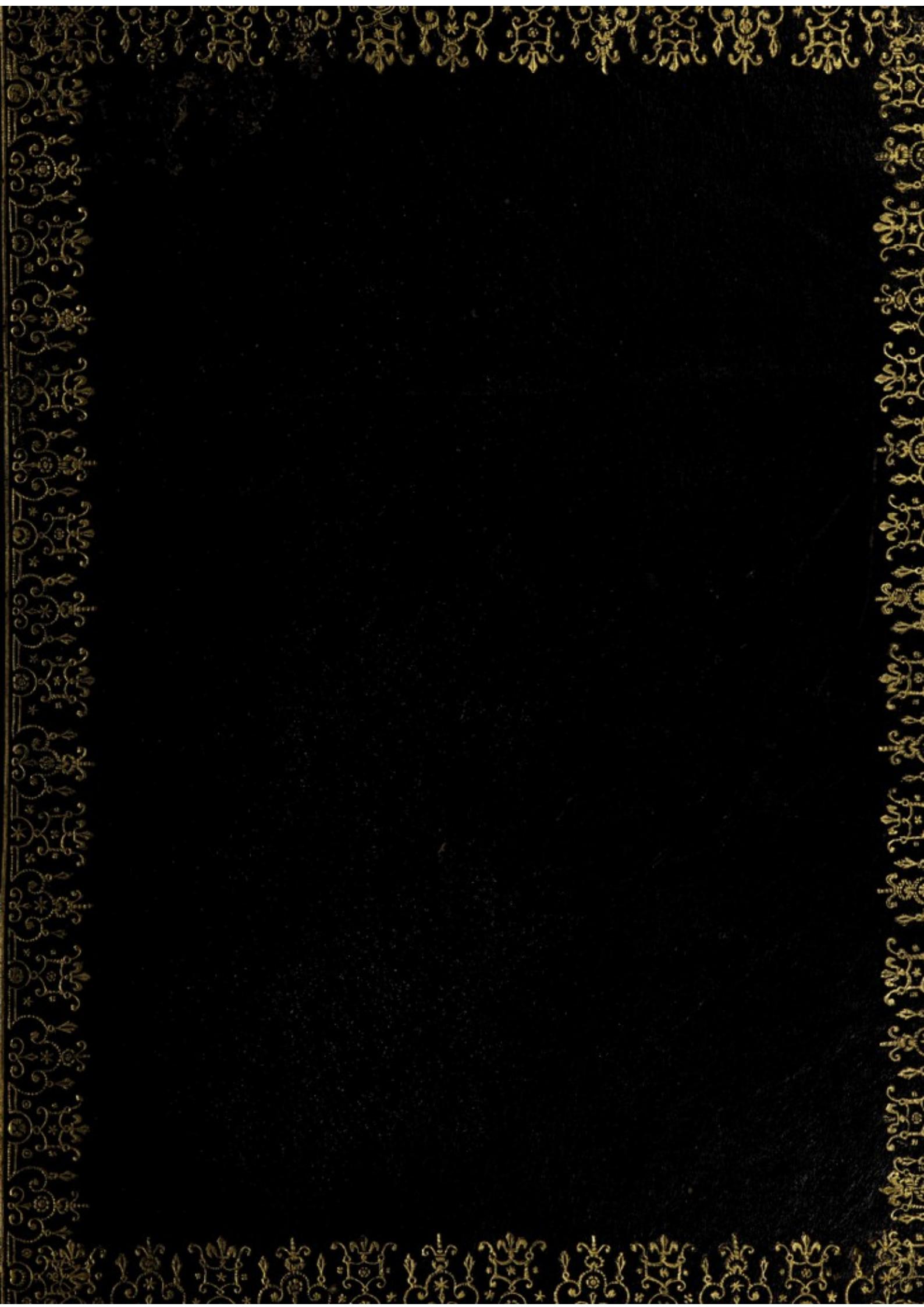
### **License and attribution**

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

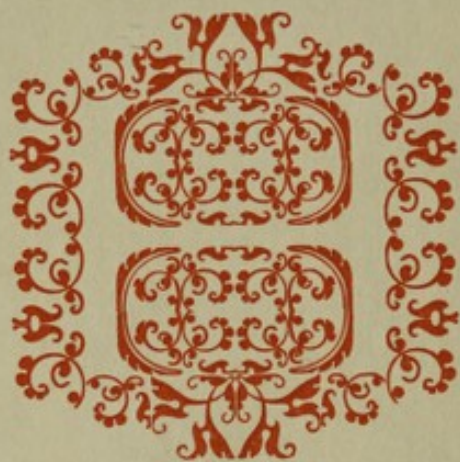
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection  
183 Euston Road  
London NW1 2BE UK  
T +44 (0)20 7611 8722  
E [library@wellcomecollection.org](mailto:library@wellcomecollection.org)  
<https://wellcomecollection.org>







*Kenneth Garth Huston*

*Lady Evelyn.*







uppl. 2/ BOK

all, 6

678/00

Supp. 60,085/c

Ex dono D<sup>ni</sup> Mede. Medici  
Celeberrimi JH



at the time of the ...

...

STANFORD  
MORTUORUM

RESURRECTIONUM

LIBER

EPISTOLARUM

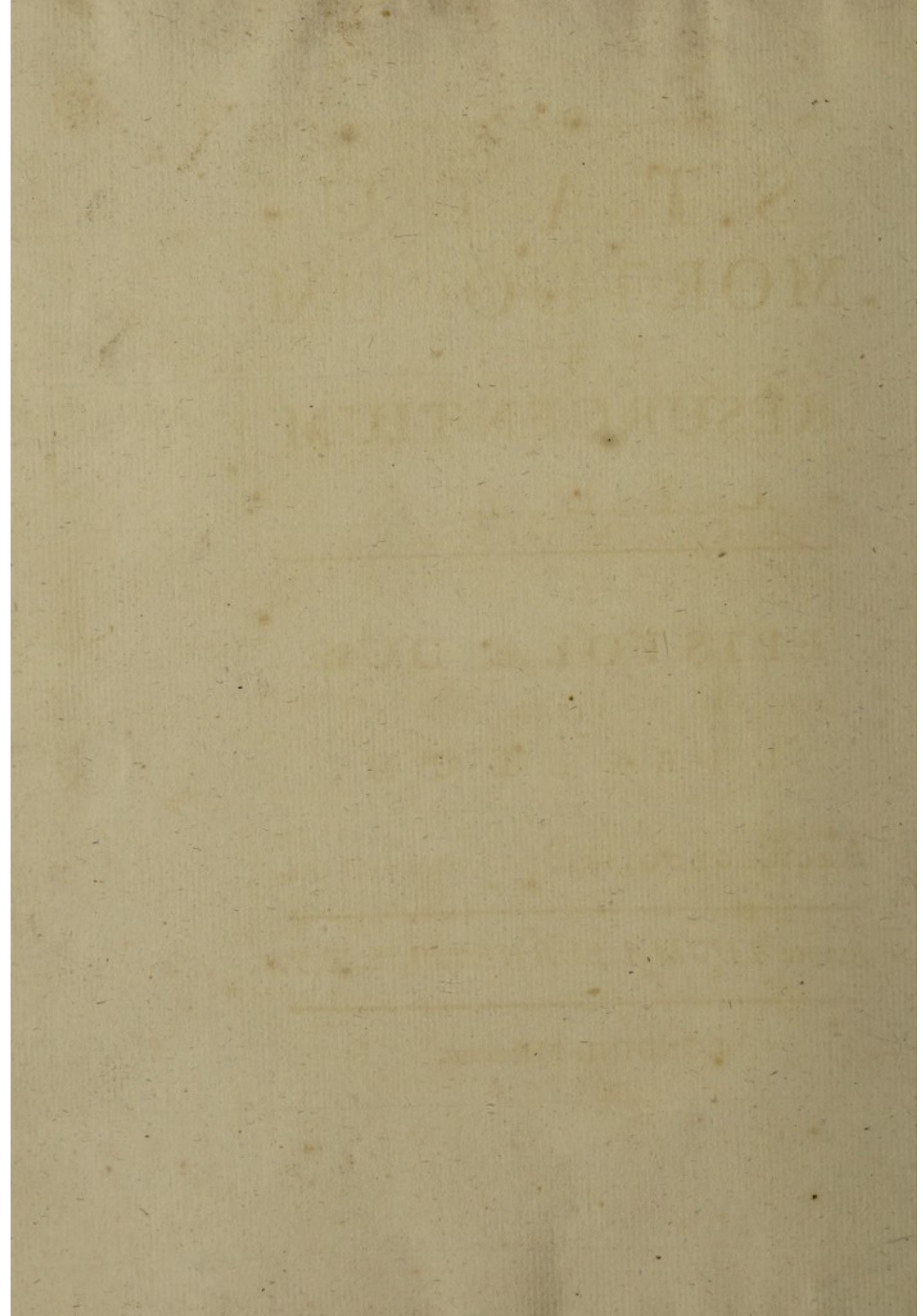
LIBER

Автора *Томаса Мор*

Автора *Томаса Мор*

LONDINI





D E  
S T A T U  
M O R T U O R U M  
E T  
R E S U R G E N T I U M  
L I B E R.

---

A C C E S S E R U N T  
E P I S T O L Æ D U Æ  
C I R C A  
L I B E L L U M  
D E  
A R C H Æ O L O G I I S P H I L O S O P H I C I S.

---

Autore *THOMA BURNETIO*, S. T. P.

---

LONDINI: MDCCLXXIII.



STATU  
MORTUORUM  
ET  
RESURGENTUM  
LIBER

---

ACCESSION  
EPISTOLAE DUE  
CIRCA  
LIBELLUM  
DE  
ARCHAEOLOGIA PHILOSOPHICA

---

AVCT: THOMAS BURRIDGE, S.T.P.

---

LONDINI: MDCCLXIII.





## M O N I T U M.



*Ujusce libri duo tantummodo vel tria exemplaria typis mandanda curavisse fertur clarissimus autor: eo, nimirum consilio, ut tum eruditorum amicorum judicium exploraret; tum cogitata sua diligentius repetita curis secundis perpenderet: illum, deinde, suasu gravium quorundam Theologorum, apud se pressit. Reperto itaque, in scriniis post obitum ipsius, codice, in quo nonnulla*

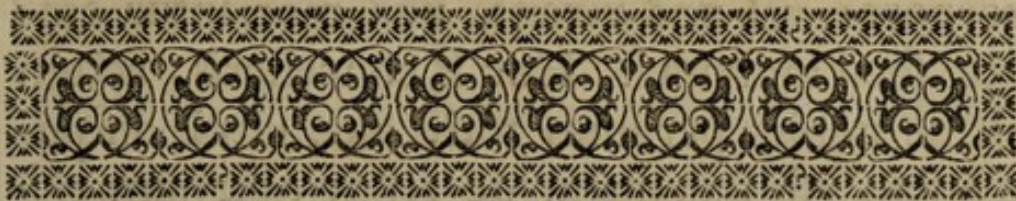


## MONITUM.

*nulla immutarat, quædam addiderat; visum est, in paucissimorum usum, aliquot exemplaria recudere: Quippe quia ægre ferrent ex doctioribus nonnulli, magno summi viri studio excultum opus aliquando forsitan interire posse. Adhibita tamen est cautela ne in vulgus emanaret. Quisquis igitur hunc libellum in manus sumpserit, is se nullo modo passurum a quoquam aut calamo aut typis describi, data fide, obstringitor.*

*Epistolarum, ad libri calcem additarum, priorem autor ipse paulo post Archæologias editas juris publici fecerat: alteram cum hoc libro impressam, penes se tenuit; ambas nunc in lectoris gratiam, simul edere placuit.*





D E  
STATU MORTUORUM  
E T  
RESURGENTIUM.



C A P. I.

*Introductio, Argumentum, & modus  
tractandi.*



ENUIS, incertus & sæpe miser rerum  
nostrarum status in hodiernâ vitâ,  
facit ut quæritemus meritò, an ab  
hâc solâ pendeat humana felicitas.  
Cúmque ex duabus partibus, Animâ & Cor-  
pore, compositi & integrati simus: Corporis-  
que vita peritura sit, penitúsque extincta infra  
curriculum unius sæculi; quærendum ultrâ, an  
B superfit



superfit ANIMA, altera pars hominis, extincto corpore: vel unâ vivant, unâ moriantur ambo, focii individui. Hoc si concesseris, actum est de nobis, periimus toti: nec ultrâ disquirendum est quicquam de rebus quæ jam esse desierunt.

SIN è contra, superstes sit Anima, dissoluto corpore: & ab eodem libera, seorsim vivat vigeâtque: multa rogitare licet, multa disquirere, circa Animam ita separatam & subsistentem: Quali fruatur vitâ, quo statu: & si eodem fruitura sit perpetuò? Quòd si vices mutaverit, an Corpus qualecunque habitura sit iterum: Quæ bonarum & malarum discriminatio: Quæ præmia, & pœnæ, pro cuiusque merito? Juvabit, denique, immortalis Animæ fata & fortunam prosequi, ab exitu suo & emancipatione à terreno corpore usque ad rerum consummationem.

HÆC pro virili tractaturi sumus in sequenti opusculo: & inter tractandum secernemus, quantum licet, *clara ab obscuris, arcana à popularibus*. Ut quodque suum sibi locum habeat, five in luce, five in umbrâ. Deus interim, Pater Luminum, gressus nostros dirigat, tenebras depellat, & fallaces rerum imagines: ut veritatem, cujus amore flagramus, puram & intemeratam tandem intueamur.



## CAP. II.

*Beatitudinem humanam non pendere  
tantummodo ex hac vitâ, sed ex-  
pectandam esse aliam.*

**D**EUM esse: Rerum omnium Authorem,  
& Moderatorem summum: tam Opti-  
mum, quàm Maximum: Rectum, æquum,  
justum: hoc postulat rerum Natura, hoc  
communis hominum consensus. Positôque  
hoc fundamento, Mens humana, ab intuitu  
hodierni statûs, ad futurum aliquem præfagi-  
endum statim impellitur. Nempe cùm anim-  
advertit, in hujusce Mundi regimine, sive in  
hâc parte œconomix divinæ, leges æqui &  
recti, in bonis & malis distribuendis, non cu-  
stodiri, inde facilè colligit, aliquid superesse:  
nondum expleri omnes partes hujus dramatis;  
& erigitur expectatione earum rerum quæ secu-  
turæ sunt in alterâ vitâ, quasi in proximâ scenâ.

BONA fortunæ & felicitas externa non ad-  
hærent Virtuti & Sapientiæ in hac vitâ: His  
non minùs gaudent, nec infrequentiùs, insulsi,  
pravique homines. Quòd si in his sita esset  
ultimò felicitas humana, & hîc penitùs ter-  
minanda, hunc perturbatum rerum ordinem



minimè ferret summus mundi Rector, idè-  
que iudex æquissimus. Ut bonis bene sit, &  
malis malè, est vox Dei, vox hominis, vox  
universæ naturæ: Testor verò Cœlum, Ter-  
ram, & conscia Sidera, apud nos miseros  
mortales, intra hodiernæ vitæ limites, hoc jus  
æternum & Sacrosanctum non exerceri. Ergo,  
ponas modò Deum justum sanctumque, ad  
hoc consequens est, fore præmia & pœnas in  
alterâ vitâ: nec ab hodiernâ solummodo, hu-  
manam pendere beatitudinem, aut miseriam.

NEC hîc tempora nostra querimur, ut so-  
lent infelices: aut sæculum hodiernum præ  
aliis Ferreum dicimus: Antiquum obtinet  
Mundus. Consule omnium temporum, om-  
nium gentium Fastos, Romanos, Græcos,  
quoscunque velis: ubique reperies *Socratas* &  
*Catones*, viros eximios, moribus animiq; do-  
tibus & indole singulares, iniquâ forte oppres-  
sos. Hos odit vulgus prophanum & obstre-  
perum: Calumniis insectantur invidi: nec fa-  
cilè patiuntur liberale ingenium, virtutis &  
veritatis tenax, rerum potentes & Tyranni.  
Hic rerum nostrarum status.

PRÆTEREA, ut rectitudini & justitiæ divinæ  
non congruit fors promiscua Bonorum & Ma-  
lorum, in perpetuum: ita tenuitas, ac, ut ita  
dicam, vilitas, hodierni Statûs: Si unicus ef-  
fet,



set, nulli primus, nulli secundus: nec dignitati Dei conditoris, nec Incolarum, hoc est, humanarum Animarum, dignitati, responderet. Si, præter nostrum, innumerabiles Mundos Deum condidisse statuas, erit tibi quidem aliquantulum levior hæc difficultas: Qui verò, præter Tellurem hodiernam, (Atomum, si Vid. Theor. Tell. l. I. c. 10. parvitatem spectes: si spurcitiam, sterquilinum) nullum agnoscunt mundum habitabilem, nullos incolas: nec quicquam futurum extinctâ hâc vitâ: næ illi Majestati divinæ graviter officiunt; & Deum sibi fingunt homine magnanimo minorem. Dein si, præter Tellurem ipsam, res humanas, quæ hîc agitantur, observes: adeò minutas esse reperies, aut confusas, aut ærumnosas, ut à malo numine constitui, & ab impotenti tolerari, suspicaberis. Inter principes; quid aliud quàm Bella & cædes: inter privatos, lites, jurgia, calumniæ & causarum disceptationes quotidianæ: sæpe etiam de lanâ caprinâ? Multum ubique ineptiarum & stultitiæ, parum sapientiæ: & quod gravius est, raræ brevésque voluptates, multus & diuturnus labor & dolor: vel ex morbis vel inopiâ, vel inimiciis, aliisve incommodis. Adeò ut hujusce vitæ Fabula, Deo, nec Authore, nec spectatore digna videatur: nimirum si abscindas sequelas omnes, & cum futurâ vitâ connexum.

SED



SED progredior ultrà: Non tantùm Deo indigna sunt, sed etiam Animâ humanâ, res & negotiola hodiernæ vitæ, si futuræ spem & prospectum adimas. Deprimimur, in hoc statu mortali, infra locum, & gradum, & præstantiam naturæ nostræ: Unde iste nobis *pudor*, in nonnullis rebus aut affectibus naturalibus? unde istæc modestia aut perturbatio, in naturâ humanâ? non tantùm cùm peccamus, sed cùm ipsius naturæ desideriis aut necessitatibus obsequimur. Cur pudet nos nostrum, & naturæ propriæ? si infra nativam dignitatem nihil agimus: si nec capaces sumus præstantioris fortis: nec digniorem habuimus unquam, aut habituri sumus. Præterea, destinemur, in hâc vitâ, nugis & occupatiunculis, quæ nec decent, nec replent, animam rationalem, rerum multò majorum & meliorum compotem. Quod optimum est, quod nobilissimum, quod divinum in nobis, tantùm non obruitur onere & curâ corporis: reculisque & officiis ad victum, vestitum, valetudinem necessariis. \* His tamen non indiget

\* *Ecquis est qui putet hominem natum ad cibos tantùm & potus percolandos: reliquosq; bruti corporis appetitus satiandos? ad ventos aucupandos, & spes evanidas & fallaces per totam vitam? Quâ tamen brevi insaniâ transactâ, in terram recondatur, & in pulverem resolvatur. Atque hic finis hominis, & rerum humanarum. Non temere & fortuito sati & creati sumus: sed profectò fuit quedam vis, quæ generi consuleret humano: nec id gigneret aut aleret, quod cùm exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum. Cic. Quæst. Tusc. I. in fine.*



Anima, sed in servitutem cogitur, ut mancipium corporis. Subjicitur hîc vanitati, & ingemiscit, vilibus & minutis occupata. Quorsum verò sublimis ille intellectus, quo cœlestia & æterna contemplatur: quo Cœlos & Terram metitur: nobilis ardor, & aspiratio, ad altiora & majora? Quorsum illa sitis immortalitatis, quæ nunquam explebitur? Quorsum illa virtus heroica, in nonnullis, quæ exuperat privata commoda, & postponit, ob commune bonum, aut virtutis amorem? Hæc faciunt ut credam quum Deus nihil moliatur ineptè, nec inanes nobis indiderit instinctus: fore tandem ut, ab hoc carcere liberi, novâ luce, & præstantiori vitâ, bonisque fruamur sempiternis.

VIDES, Mentem humanam, & liberiores ipsius motus, coërceri, & quasi suffocari, in hoc corpore; & quo erectior est, & excelsior, in suis cogitationibus, eo magis se impediri sentit. *Cui bono* igitur hæc vis & amplitudo animi nostri, quibus fertur ultra fines & limites hujusce vitæ, si reverâ nihil suppetat aut supersit ultrâ? Deus & Natura frustra nobis dedêre has alas, si tantum reptare super Terram, nunquam humo se tollere, nunquam æthera petere, licuerit. Frustra quidem, sed & incommodè: nam quò elatior est animus in suis contemplationibus, & à sensibus abstractior,



stractior, eò minùs curat res terrenas, & magis inhabilis redditur ad vitæ communis officia. Quòd si hæc unica sit vita cujus est capax, & quasi Totum rei humanæ, perit Anima suâ virtute: atq; omnis sapientia, præter mundanam, & quæ eò spectat, est stultitia. Infamis indignitas & calumnia, in Deum & homines. Quis hoc ferre potest, cui mica salis, aut generosæ indolis? Quis non indignatur has injurias, sibi, gentique humanæ impositas? Id unicum addam, si is sit status rerum humanarum, qui hîc fingitur: atque id scivissem ante diem natalem, hanc vitam, mihi oblatam, cum indignatione respuissem: Neque vivere, neque mori, operæ pretium esset.

HACTENUS à Naturâ Divinâ, & humanâ, rationes & argumenta sumpsimus, ad probandum vitæ futuræ spem certam & indubiam; occurrit alius argumentandi modus, à naturâ rerum, conjunctim cum naturâ divinâ: & sic se habet. Si Deus est, sunt etiam æternæ & immutabiles Boni & Mali rationes: Turpis & Honesti, Justi & Injusti discrimina: His autem positis, sequitur, ni fallor, fore alium, præter hodiernum, rerum humanarum statum & ordinem. Forſan primâ fronte, non patet hæc ita esse connexa: Sed connexionis vim, in utrâque parte argumenti, paucis aperiam. No-  
mine



mine *Dei*, omnes intelligunt numen summum, & infinitè perfectum. Perfectiones divinas agnoscunt semper, inter alias, sapientiam, bonitatem, justitiam, & puritatem omnimodam: quæ, cùm sint perfectiones in Deo, id erunt pariter pro ratâ proportionem, in naturis quibuscunque intellectualibus à Deo creatis. Dantur itaque Boni & Mali, justi & injusti, turpis & honesti discrimina, ab æterno: non ab impositione hominum, aut legibus tantùm humanis, constituta: sed ab immutabili Dei naturâ & perfectione promanantia. Cùmque Deus, sive perfectio summa, sit mensura omnium: Rectumque index sui & obliqui: quæ deviant ab hâc regulâ, sive his oppositæ & objectæ qualitates, erunt eo ipso vitia, labe & errores: ab æterno pariter sic constituta. Atque hæc est pars prima Argumenti nostri. Secundò, Discriminatis hoc modo rebus & actionibus, discriminantur etiam homines in duos ordines, Bonos & Malos; justos & injustos; honestos & turpes. Illi placent Deo, Hi displicent: Illos amat, Hos averfatur. Deus enim non potest non amare sui imaginem: perfectiones suas, ubicunque occurrunt, agnoscere: Quod sibi conforme est, & divinæ naturæ particeps, fovere & amplecti. Et è converso, quod incongruens, discors, &

C

oppositum



oppositum suæ naturæ, repudiare & abhorrere. Quum verò Deus sit æqui rectique amantissimus, idémque potentissimus, non erit otiosus spectator: jus faciendum curabit, nec eandem felicitatem amicis & inimicis, dignis & indignis, impertiet: sed bene aut malè merentibus suam unicuique portionem debitam. Et quo quisque est perfectior, virtute, pietate, sapientiâ: Deoque proximior indole & naturâ, eo erit altior & beatior. Hoc autem, cùm neutiquam fiat, ut palàm est omnibus, in hodiernâ vitâ: Consequentissimum est, &, instar Dei ipsius, stabile & immobile, ut in futurâ aliquâ peragatur.

ATQUE hæc hæctenus: Solet hîc adjici, coronidis loco, atque ultimi argumenti, *Consensus Gentium universalis* de vitâ futurâ. Nec immeritò, ut mihi videtur; vox enim naturæ, si rectè intelligatur, est index, testisque veritatis. Sed hujus argumenti vim duobus modis labefactare student adversæ sententiæ fautores. Primò, negant hanc opinionem aut spem vitæ futuræ universalem esse inter Gentes: saltem si barbaras includas. Dein, inter Gentes excultas & literatas: inter ipsos Philosophos: aiunt nonnullos in alteram partem fuisse propensiores.

Ad primum quod spectat, quotquot è Gentibus  
Numen



Numen aliquod coluerunt: aut cultum religiosum, ritusve, qualitercunque superstitiosos, instituere: eo ipso testati sunt & prodidere aut spem aut metum vitæ futuræ; & prout Diis suis placerent vel displicerent, se præmia vel pœnas accepturos. Reliqui autem Ethnici, siqui sunt istiusmodi, qui nihil divini sapiunt, nihil humani sapere, non minùs videntur: sed, pecudum instar, vitam agere belluinam. Ac proinde iniquum esset, ab his homuncionibus metiri genus humanum: ab his facibus hominum, & ipsius barbariei, reliquorum omnium vires & virtutes aestimare. Siquis vellet alicujus herbæ vim naturam inquirere, non flaccidam & exuccam colliget, è solo sterili: sed qualis nascitur in agris non malignis, & rore cœli, solisque radiis vegetatur, secundùm usum ordinemque naturæ; & quod huic herbæ competit, id ad suam speciem pertinere, aut toti generi proprium & naturale, statuet. Vel si gemmæ nitorem ac indolem scire velles, non tantùm *brutam*, ut aiunt, inspicias: scabram & terræ fordibus obductam: sed extersam & politam: Et quid tum valeat, quam vibret lucem, aut virtutem emittat, id totum naturæ & viribus ipsius attribues, & exinde pretium lapidi constitues.

AD secundum quod spectat, siqui sunt aut fuerunt inter literatos aut Philosophos, qui vi-



tam futuram abnegant, hos ex eorum esse numero constat, qui nihil in rerum naturâ, præter Materiam: aut saltem nullum, in rebus mortalibus, Turpis & Honesti discrimen naturale, recipiunt. Sequenti capite refellendi sunt priores: & ad posteriores quod attinet, si probatum dedimus, à naturâ Dei, Boni & Mali æterna esse discrimina, errorem, quo nititur illa sententia, diruimus: & eâdem operâ, & orationis filo, connexam ostendimus vitam futuram cum illâ Dei rerûmque naturâ. Ut summatim dicam, res eò redit, *Si Deus est, est etiam vita futura*: & qui illum agnoscunt, hanc è medio tollere, aut ipsius fidem è mente humanâ eradicare, frustra fatagunt.

QUAM nobis monstravit vitam naturæ lumen, hætenus secuti sumus: sed clarius lumen emicat ex oraculis sacris: vitamque futuram, palàm & in aperto omnibus ostentat. Non diffitendum est, in œconomiâ Judaicâ, vitam æternam, quasi in umbris & dubiæ lucis crepusculo, constitisse: sed in religione Christianâ, Sol nihil monstrat evidentius in medio die, quàm nobis immortalitatem Authores Sacri. Ut nihil hîc dicam de Resurrectionis doctrinâ speciatim, aut de judicio supremo: notum est, tam Christum quàm Apostolos, vitam hodiernam & futuram ubique discri-



discriminâsse: atque in hâc discriminatione  
 verti cardinem religionis nostræ. *Quid pro-* Marc. viii.  
36.  
*fuerit homini, inquit Christus, si lucratus fue-*  
*rit mundum totum, Animæque suæ jacturam*  
*fecerit?* Anima, cui omnia succedunt ex voto  
 in hodiernâ vitâ, disperdi non potest, aut esse  
 misera, nisi in alterâ. Alibi ait Christus, *Fa-* Luc. xvi  
*cite vobis amicos ex Mamônâ injusto, ut, cùm* <sup>9.</sup>  
*defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*  
 Dein alio loco, *Ne timete vobis ab iis, qui* Mat. x. 28.  
*trucidant corpus, Animam autem non possunt*  
*trucidare: sed timete potius eum, qui potest &*  
*Animam & corpus perdere in Gehennâ.* De-  
 nique, *Qui me abnegaverit in conspectu homi-* Luc. xii. 9.  
*num, abnegabitur in conspectu Angelorum Dei.*  
*Et qui bonis suis spoliatus fuerit in hâc vitâ,* Matt. xix.  
29.  
*mei causâ, reddam illi multiplâ in ævo futuro.*  
 His, & aliis innumeris locis, sæculum hodi-  
 ernum & futurum distinguit, tractâtque, ut  
 opposita, aut disparata, Christus. Nec tan-  
 tùm in sermone aperto, sed etiam in parabo-  
 lis, idem premit argumentum, de Lazaro &  
 Divite verba faciens. De Margaritâ in expu-  
 tabilis pretii: de tritico & loliis: cæterisque  
 hujusmodi. Et in suâ concione ad populum  
 è Monte: In colloquiis quotidianis: ubique  
 loci, & nullo non tempore, hujusce mundi  
 bona aut mala parvi ducenda prædicat, præ  
 Regno



Regno cœlorum, & futurâ beatitudine aut mi-  
seriâ. Denique, suâ resurrectione à mortuis,  
& ascensu in cœlum visibili, vitam esse futu-  
ram, non verbis edocuit modò, sed etiam an-  
te oculos exposuit.

EANDEM calcant semitam Apostoli: dupli-  
cémq; vitam, statúmve duplicem, animæ ubi-  
que attribuunt. *Si in hac solùm vitâ*, inquit  
1 Cor. xv. 19. Sanctus Paulus, *spem habemus in Christo, mi-*  
2 Cor. v. 1, 4. *serrimi omnium sumus. Scimus verò, ut alibi*  
*loquitur, si terrestris hujus domûs nostræ taber-*  
*na culum dissolutum fuerit, nos ædificium ex Deo*  
*habitu ros; domicilium non manu factum, æter-*  
*num in coelis. Etenim qui sumus in hoc taber-*  
*na culo, suspiramus gravati: non eo exui cupi-*  
*entes, sed superindui: ut absorbeatur mortalitas*  
Rom. viii. 18, 19. *à vitâ. Pariter ad Romanos ait, totam natu-*  
*ram, unâ cum nobis, ingemiscere gravatam,*  
*& ad immortalitatem quandam aspirare. Nec*  
*ullo modo pares esse hodiernæ vitæ perpe ssiones,*  
*gloriæ in nobis revelandæ. Sed quid multa? in*  
*scriptis Apostolicis, vitam futuram, vitam æter-*  
*nam, sonat omnis pagina: tam fundamentum,*  
*quàm præmium, fidei nostræ: atque hanc im-*  
2 Tim. i. 10. *mortalitatem in lucem eduxisse dicitur Christus,*  
*in suo Evangelio; Hanc nimirum apertiùs ex-*  
*plicuit, & efficacius, quàm aut Moses in suâ*  
*Lege, aut in suis Scholis Philosophi.*



## CAP. III.

*Animam humanam esse substantiam  
Immortalem: distinctam à cor-  
pore, & ab omni materiâ.*

**P**OSITA hominum vitâ futurâ, sequitur  
necessariò Animæ humanæ immortalitas.  
Sed hanc alii adventitiam, & gratiâ tantùm di-  
vinâ superadditam: alii congenitam: animam-  
que suâ naturâ indissolubilem, statuunt. Al-  
terutro modo immortalem esse, manifestò te-  
statur, ut suprâ vidimus, Scriptura Sacra: cùm  
de vitâ æternâ, resurrectione mortuorum, ju-  
dicio, præmiis pœnisque futuris, cœlo & in-  
ferno, aliisque cognatis differit: quæ, mortuo  
& dissoluto corpore, animam usque durare,  
vivere, sensu & cogitatione frui supponunt.  
Utcunque operæ pretium erit, opinor, paucis  
inquirere, si, præter illam gratiam Dei extra-  
ordinariam, quæcunque tandem fuerit, id ha-  
beat Anima humana, dependenter quidem à  
Deo, sed vi & principiis suæ naturæ origina-  
riæ, ut immortalis sit, & incorruptibilis. Nec  
enim mediocriter assensum fidemque corrobo-  
rat, & efficaciores reddit, ea, quæ credimus,  
in ipsâ rerum naturâ videre radicata.

IN



IN Animâ, præter cogitationes, aut vim cogitandi, nihil omnino experimur, aut deprehendimus. Quicquid agit Anima, five in seipsâ, five exteriùs, non tactu aut impulsu agit, sed vi alicujus cogitationis: intellectûs, voluntatis, appetitûs, aut alterius nominis. Et cùm patitur, five à seipsâ, five exteriùs, ea etiam est species aliqua cogitationis. Ut nihil prorsus in mente nostrâ reperiamus, præter varios modos aut vim cogitandi. Quòd si integra natura Animæ, & essentia, ut dicunt, in cogitatione consistat, est essentialiter vita, & indefinenter activa vel sui conscia: nec perire potest aliter quàm annihilatione. Nam si cogitationem omnem adimas, aut vim cogitandi, tollis ipsam essentiam Animæ: quod idem est ac destruere vel annihilare Animam. Id quidem esse penes Deum, non negamus, nec id quæritur impræsentiarum: Sed negamus, vitam ipsius perire posse, aut vim cogitandi, superstitie Animæ essentiâ. Id quod, opinor, ab hac constitutione Animæ, modò recipias, rectâ & necessariò sequitur.

QUI hoc modo naturam mentis humanæ constituunt, eo ipso immortalem constituunt, & indeficienter activam, vel sui consciam, nisi redigatur in nihilum. Qui verò, præter hanc vim cogitandi, & vitalem energiam, ut

vocem



vocem illam mutuemur, Animæ attribuunt *extensionem* & dimensiones: idque fundamenti loco ponunt, antecederet ad omnem cogitationem: videant illi, quî poterunt probare futuram Animæ vitam. *Vitam*, inquam: non durationem simplicem: Nam aliud est simpliciter durare, instar stipitis aut saxi: aliud *vivere*, sensu & cogitatione frui; id quod omnes intellectum volunt nomine Immortalitatis & vitæ futuræ. Positâ autem, loco animæ, substantiâ extensâ, quæ non includit necessariò vitam aut cogitationem, pendeat à causis externis, aut à gratiâ divinâ, ut, ab hoc corpore separata, his fruatur vel careat. Sed nemini lites moveo, qui immortalitatem nobis conservat, factam tectam: sive à naturâ, sive à gratiâ eam promanare statuatur.

IN argumento nostro progredior; Qui hanc nobis eripere immortalitatem, ipsis oculis chariorem, satagunt: Animam non tantùm extensam suo modo, sed verè & reipsâ corpoream, adeoque instar corporis dissolubilem esse volunt. Hos ubique humanæ naturæ inimicos habeo. Sed adversus inimicos etiam, jura quædam & officia sunt servanda. Non itaque contumeliis & probris vexemus alii alios, sed honestè, positisque præjudiciis, causam paucis disceptemus.



DARI aliquid *Incorporeum* in rerum naturâ, si libet, ex communi consensu, in compendium causæ pro concessio habebimus. Sin minùs tibi placeat quicquam concedere quod non extorquetur vi rationis, probabimus imprimis Deum non esse *Corpus* aut *Corporeum*. Positòque hòc fundamento, inde ad naturam Animæ nostræ, de quâ agitur, examinandam descendemus.

QUANQUAM inter absurda, quæ probationis non egent, id meritò numerari possit, *Mundum corporeum seipsum condidisse*: finè manu artificis, finè proposito aut consiliis præconceptis; Nec minùs absurdum, summam illam sapientiam & potentiam, quæ relucet in artificio & regimine naturæ, cæcæ rudique materiæ insitam esse & innatam: Ita tamen comparantur nonnullorum ingenia, ut quicquid non tangit sensus externos aut imaginationem replet: sive, ut apertiùs dicam, quicquid non est corporeum, id totum pro nihilo habeant. Age itaque rem paucis expendamus. Si Deum ipsum esse Corporeum statuas, erit Deus vel totus Mundus Corporeus, tota massa materiæ: vel aliqua ipsius pars, species, aut singulare genus. Hoc posterius si dixeris, nihil efficies: quoniam nullum est immutabile genus materiæ. Una quidem atque eadem est omnis  
materia



materia quoad substantiam: sed quoad modos & qualitates, mutatur indies. Quæ dura est hodie, cras mollescit aut funditur: & quæ hodie est tenuis & subtilis, concrescit postridie, amisso suo motu. Transit nempe motus indefinenter (& ipsius interventu reliquæ qualitates) ex aliis in alias materiæ partes: & nihil manet sub eâdem formâ perpetuûm. Quapropter Deus iste tuus esset instar *Protei*: vel potiùs pro variis mutationibus materiæ moretur & revivisceret. Præterea, cùm non sit materia universa, non esset ubique præsens: nec id tantùm, sed etiam disrupta esset & hiaret ipsius substantia multis in locis, interpositis aliis corporibus. Nempe si Deum esse velis materiæ partem fluidam & tenuem, durorum corporum interpositione continuitas ipsius solvitur. Si partem duram & crassam, fluidis intercurrentibus multoties & multifariâ à seipso distrahitur. Nec tam unicum Deum hoc modo efficies, quàm innumeros: nec Deum integrum, sed tot divulsa membra & frustra Dei. Denique, vel in singulis particulis totum Deum includis, vel partim in hâc, partim in illâ. Sed utroque modo est mera stultitia, quam non operæ est persequi.

VIDES, quàm malè conficitur Deus ex materiâ aliquâ particulari, quamcunque sumpse-



ris. Nec minùs absurdum est, aut impossibile, universalem Materiæ massam in Deum erigere, & in naturam divinam. Si totam mundi aspectabilis molem, & Corpora, quæcunque: Cœlestia, Terrestria: animata, inanimata: Lapides, Ligna, Metalla, & quæque sordidiora Deum esse fingas: Hoc utique superat omnium Gentium stultitiam; illi enim Numen suum aliud esse ducebant à marmore, aut trunco, aut quâvis statuâ ei consecratâ. Hanc quidem incolere quodammodo Deos suos credidere: sed Incolas ab æde, gladium à vaginâ distinguebant. Tu autem in unum idemque confundis. Præterea, secundum tuam sententiam, edimus bibimûsque Deum quotidie, imò sub pedibus calcamus. Et quicquid patitur Materia, cùm impellitur huc illuc, scinditur, crematur, conteritur, aut alio modo torquetur, id totum patitur Deus. Materiam enim dicis esse Deum, & siquidem est divina, certè non erit insensilis. Hæc quidem aliena sunt ab omni ratione, sed te premit adhuc gravius absurdum: non tantum malè pati Deum facis, sed etiam, quod vix sustineo dicere, Impium esse & nefarium. Enimverò, si Deus est totus mundus, erit etiam omnes ipsius partes: sive animatæ, sive inanimatæ: turpes aut honestæ, puræ aut impuræ, ipsi denique



nique homines Dæmonésque maligni. Sed ab his infandis abstinendum.

HÆC & hujusmodi alia, supremi Numinis majestate indigna, tuam comitantur hypothesin: quæ Deum deprimit & confundit cum Materiâ. Nec minùs cum ratione pugnas ex alterâ parte, dum Materiam evehis ad naturam divinam: & perfectionibus, quarum neutiquam capax est, invitam & reluctantem induis.\* Recolamus, si placet, Quid nomine *Dei* omnes intelligunt: Intelligunt, opinor, omnes *Naturam infinitè perfectam*; Ecquis autem hominum est, qui naturæ corporeæ omnes inhærere perfectiones, ab hõc fonte promanare, ab his radicibus enasci, aut sibi aut aliis persuadere poterit? Primò, nihil habet vis aut actionis in seipsâ moles Corporea: nec aliunde accipere potest, si nihil eâ sit præstantius. Dein, aliunde acceptam, exercere nequit, nisi per divisionem sui in varias partes, motumque localem istarum partium. Sed nec divisibilitas, nec latio de loco in locum, cum infinitâ perfectione convenit. Secundò, si nullam vim activam, multo minùs *Cogitationem*, in se continet aut includit moles corporea: minimè omnium, cogitationes perfectione infinitas: Sapientiam, potentiam, bonitatem infinitam. Præter alias perfectiones,  
in



in quibus numen divinum cæteris rebus omnibus præluet.

AT dices forsan (ut causæ nostræ nihil indulgeamus) non quidem includi aut contineri manifestò *Cogitationem*, in conceptu *Materiae* aut molis corporeæ: sed includi forsan occultè, aut remotè, extra mentis nostræ aciem & captum. Respondeo, Inter omnes Ideas mentis humanæ, nullam nobis præsentiozem esse, aut perspectiozem, quàm Ideam *Materiae*, sive substantiæ extensæ. Omnes ipsius dimensiones evidentissimè concipimus: Ipsius præterea divisibilitatem, mobilitatem, figuras, situs & proportionem. Et quæ circa has proprietates versantur Scientiæ, omnium habentur evidentissimæ, & maximè demonstrabiles. Quùmque nullâ ex his proprietatibus, aut aliâ quâcunque, quæ sub intelligentiam humanam cadit, connexam reperiamus *Cogitationem*: inanis videtur suspicio, & finè omni veritatis specie, hanc præstantissimam, quam fingis, *Materiae* proprietatem aut perfectionem, in eâdem Ideâ contineri quidem, sed non elucescere: nec à mente nostrâ inde posse quomodo-cunque attingi aut derivari.

DICO, *Hanc Præstantissimam* *Materiae* proprietatem: cæteræ enim, quas recensuimus, proprietates, parvi sunt momenti, dignitatis exiguae,



exiguæ, si conferantur cum Cogitatione, & quæ inde fluunt, perfectionibus. Hæ constituunt Naturam Divinam, & quicquid est præclarum aut eminens in Naturâ humanâ; Illæ, nec vitam habent, nec sensum: nec ullam rerum maximarum vim aut virtutem. Truncatur dimidiâ parte, eâque nobiliori, quæ nobis visa est integerrima omnium, & consummatissima, Idea: nempe Illa *Materiæ* vel *Naturæ corporeæ*. Deus nos celavit (damno quidem nostro, si non injuriâ) quod optimum est, & scitu dignissimum, in naturâ & notione corporum: mancam nobis, adeoque fallacem, hanc imponendo Ideam. Sed ficta est hæc calumnia in Deum & in homines. Quod *Materiæ* proprium est, includitur in ipsius Ideâ: & quod alienum est, & alterius generis, ut cogitatio, aut vis cogitandi, in eâdem non includitur, nec includi debet: nisi quidlibet in quolibet includere velis, & distinctiones rerum penitus confundere.

SED, ut pergamus in argumento, non modò non cohærent, sed repugnant & sibi invicem adversantur, Natura Divina & Corporea. Hæc, infinitè perfectâ: Illa, multifariâ & manifestò imperfectâ: impotens & enervis in se, sed patibilis omni modo à vi externâ. Hæc, immutabilis: Illa, perpetuis mutationibus obnoxia.



noxia. Hæc, simplex & uniformis: Illa modificationibus diversis, & compositionibus innumeris variata. Quibus abunde patet, inter naturam Divinam & Corpoream, non modò nullam esse connexionem, affinitatem, aut similitudinem: sed etiam manifestam repugnantiam; Et, quod ad hæc consequens est, *Deum esse incorporeum.*

POSITO hòc fundamento, quo propiùs accedamus ad propositum, asserimus secundò, *Dari posse aliquid incorporeum, præter Deum.* Hoc à præmissis manifestò deducitur, sinè morâ aut lite; nam cùm Deus sit incorporeus, exinde patet, naturam incorpoream implicare nullam repugnantiam, vel esse naturam possibilem. Productio autem rei possibilis non est impossibilis. Et cùm idem Deus sit omnipotens, penes illum erit, quicquid est possibile, actu & reipsâ producere.

DENIQUE, Tertiò affirmamus, *Animam humanam esse naturæ incorporeæ: vel esse substantiam incorpoream.* Præmittere potuisssem huic propositioni, alteram, magis generalem, & quasi intermediam: Nempe, *Non tantùm dari posse, sed etiam actu & reipsâ dari, vel existere in rerum naturâ, substantias incorporeas præter Deum.* Dein, adjunxisse, *Talem, in specie, esse Animam Humanam.* Sed utrumque,



que, si placet, sub hoc capite complectemur. Primò, inquam, in genere, intra Universi ambitum sunt quædam substantiæ incorporeæ præter Deum. Nihil enim ex parte rei, ut ex præfatis constat, impedire potuit Deum Optimum Maximum, quò minùs in mundo con-  
dendo, crearet has naturas incorporeas: & absque illis imperfectum esset quodammodo Opus Mundanum, & potiori sui parte mutilatum. Siquis extructâ Æde magnificâ, in eâdem apparandâ & instruendâ, nihil adhiberet pretiosæ suppellectilis: sed vasa tantùm fictilia, aut lignaria, aut alterius materiæ vilis instrumenta: neglecto omni ornatu lauto, vel honesto: Hunc hominem, hunc herum, aut malefanum diceres, aut opibus exhaustum, aut miserè avarum? Neque minùs, si rerum universarum Conditor, in opere suo absolvendo, & adornando, præstantissimum apparatus, Naturas intelligo incorporeas, prætermisisset: promptum pronúmque foret dicere, eum, aut invidiâ laborâsse, aut aliquâ impotentiâ, quò minùs opus suum perficere, aut potuisset, aut voluisset. Qualis quantûsque esset hiatus: Quantum in rebus Inane: si inter Deum & Materiam, Naturam summam & infimam, nihil intercederet? In hoc intervallo locus est innumeris rerum ordinibus, iisque eximiis:

E

quibus



quibus omiſſis aut ſuppreſſis, nec fui, nec ſuſcepti & inchoati operis, dignitati & honori providiſſet Deus. Denique, in rerum naturâ multa ſunt ubique phænomena, quæ nec ad Deum immediatè, nec ad materiam, commodè referri poſſunt: Hæc naturas intermedias poſtulant, & cauſas ſecundas à Deo: omni vi corporeâ ſuperiores. Sed his immorandi non eſt hîc locus.

PARATA hoc modo, & quaſi complanatâ viâ, devenimus tandem ad concluſionem ipſam in quâ terminatur argumentum. Nempe, *Inter has ſubſtantias incorporeas, locum habere Animam humanam*: ſive, ex earum numero hanc eſſe unam. Cardo rei, ut vides, in eo vertitur, ad utram rerum claſſem, corporearum vel incorporearum, pertineat Anima Humana.

UT hoc maniſeſtiùs pateat & diſtinctiùs, excutiamus pauliſper & quaſi introſpiciamus noſ ipſos: Quid ſimus, Quantum valeamus, quiſque ſibi conſcius eſt, atque ſuæ exiſtentia: De eâ ſiquis dubitaverit, ipſâ illâ dubitatione convictus ſe exiſtere neceſſe eſt fateatur. Sed Quid ſimus, qui dubitamus, qui volumus, nolumus, lætamur, dolemus, cogitamus mille modis: Quid ſim, inquam, qui hæc præſto patiôrve, maxime quæritur. Imprimis ſentio  
me



me esse Ens distinctum ab aliis omnibus. Nec dolorem meum sentit alter, nec alterius ego: Nec voluptatem alióve affectus. Præterea, plus aut minus aliis sapio, & Velle suum cuique est, & mihi meum. Mihi ipsi valeo aut ægroto, esurio, dormio; Denique vivo aut morior mihi soli.

PROPTER hanc conscientiam actionum & passionum, mihi propriam, singularem, & incommunicabilem, me quoddam *Individuum* appello, ab omni alio Ente divisum & distinctum. Distinctum à Deo, quatenus sum Ens imperfectum, tam intellectûs quàm voluntatis erroribus obnoxium. Et distinctum ab omni alio Ente, cùm nec illa cogitationes sensûsve meos percipiant, nec illorum ego. Interea actiones illæ aut passionem, quarum sum unicè conscius, necesse est pertineant ad aliquam substantiam, ut ipsius proprietates aut facultates: Non ad Deum, prout antea monstravimus, & patebit infra clariùs: Spectant igitur ad Substantiam aliquam creatam, corpoream aut incorpoream.

His prænotatis, vides in eo verti causæ nostræ cardinem, ad utram rerum creatarum classem, corporearum vel incorporearum, referenda sit Anima Humana. Quum verò, magnâ ex parte, nos lateant rerum essentiæ: nec aliter dignoscere possimus, quid sint intus, &



quantum invicem distent, quàm per effecta & proprietates: non abs re erit, primo loco, comparare qualitates & effecta utriusque naturæ, corporeæ & incorporeæ, five corporis & Animi nostri: ut indè discamus, an idem sint, vel diversa: & si diversa, qualiter discrepent, vel adversentur.

VIDIMUS suprâ, in ideâ naturæ corporeæ non includi cogitationem: nec reciprocè cogitationem includere ullas proprietates corporis: ac proinde nos fefellit Author naturæ, ex utrâque parte, si cogitatio pertineat ad Materiam. Et nisi velimus sapere ultra facultates, vel præter, vel contra: nulla nascitur occasio ex ideis nostris, nulla ratio, confundendi aut uniendi cogitationem cum naturâ corporeâ.

AT inquires forsan, ea quandoque experientiâ discimus, quæ ex ideis solis elicere nunquam potuissimus. Esto: sed nullâ experientiâ constat, Mentem nostram agere aut pati per modum Materiæ: nec, è contra, Materiam agere aut pati per modum Mentis, five vi cogitationis suæ. Notum est, Materiam agere aut pati motu, tactu, & impulsu. Sed nullo modo constat mentem nostram agere aut pati tactu suo vel impulsu, aut indè excitatis motibus. Exempli gratiâ, cùm digitum moveo, aut linguam, aut aliud corporis membrum,



brum, motu voluntario: nullius conscius sum impulsûs à mente facti, aut allisionis, aut protrusionis, in illam partem corporis. Est quidem motus spirituum, vel tenuioris succi, unde provenit ultimò motus istius membri: sed quæritur jam prima origo, vel causa istius motûs spirituum in cerebro, quatenus in nobis est: & modus quo provenit immediatè à mente, vel ab actione mentis. Dico autem, me conscius esse nullius actionis mentis meæ, ad hunc motum efficiendum, præter volitionem, aut voluntatis meæ imperium. Hanc autem volitionem tactu aut impulsu peragi, vel effectum suum ita sortiri, nullâ conscientiam percipio, nullâ experientiam deprehendere possum.

Et quoad passiones Animæ, à Corpore, & ab objectis impressas: Hi affectus quatenus sunt in Animâ, nihil habent cognatum, nihil simile, motui locali: aut iis corporis motibus quibus excitantur. Exempli gratiâ, In dolore & tristitiâ Cor constringitur: & dilatatur in lætitiâ & gaudio: sed nemo fingere potest hujusmodi constrictionem aut dilatationem in ipsâ Animâ: Quasi Anima hominis esset muscularis, ex fibris & tendinibus composita. Sensus etiam doloris, cujus conscius sumus, & quem clarè percipimus, nec motum localem, nec ullum mobile, nobis repræsentat: sed est Idea  
propria,



propria, nulli alii assimilanda, & à motu locali diversissima.

DENIQUE, in sensationibus externis, in saporibus, odoribus, aut sonis percipiendis, id quod sentimus proximè, τὸ πάθος Animæ, nullam habet imaginem materiæ aut motûs. Et cùm videmus objecta externa, per imagines in oculo depictas, Imagines illæ non possunt deferri, motu æquali, & in eâdem integrâ figurâ, ad sedem Animæ in cerebro: in quâcunque parte, aut regione, sedem habeat, & peragatur perceptio. Neque magis, perturbatæ & confusæ, objectum distinctè (suâ vi) repræsentare possunt. Minimè omnium suspicari licet has imagines, aut imaginum reliquias, esse ipsas cogitationes quæ exinde subsequuntur in Animâ. Atque eadem est ratio de imaginunculis vel *notis memorialibus*: quæ sunt admodum imperfectæ, & perinde dispares suis Archetypis. Denique, siquæ sunt præterea cogitationes, ad hanc classem referendæ, nihil eas includere extensi, figurati, aut corpori, si introspicias, reperiēs.

HACTENUS de primâ Mentis humanæ operatione, quæ dicitur *simplex Apprehensio*. Sive illa sit Idea pura & abstracta: sive cum motu, in aliquâ parte Corporis, conjuncta. Sunt autem in nobis, præter Ideas, & apprehensiones



ones simplices, superiora quædam principia aut facultates: Judicium, Ratio, & rationum sequelæ aut textura. Est denique supremum aliquod principium, quod his omnibus præsidet: & propterea rectè dicitur à Græcis τὸ ἡγεμονικόν, & τὸ ἀντεξέσκειον. Dominium habet & imperium, tam in Animæ operationes, quàm in motus Corporis. Atque hæc omnia seorsim expendenda sunt, cùm naturam mentis nostræ investigamus. Progrediamur itaque, si placet, in his paulisper examinandis. Distribuantur, ut suprâ diximus, operationes mentis humanæ, suo ordine & consecutione, in perceptiones simplices, judicia, ratiocinationes, & si velis, Methodum, sive cogitationum seriem rite ordinatam. Methodus enim complectitur & disponit plures ratiocinationes: Ratiocinatio connectit plura judicia: Judicium plures Ideas, aut sensationes comparat & comprehendit. Ita, si progrediaris ordine, Ideæ sunt velut Elementa prima cognitionis: & quasi Literæ Alphabeti, ex quibus constant dictiones: ut ex dictionibus sententiæ & periodi: & ex sententiis oratio. Atque ita Cogitationum scala sermonis partibus quodammodo respondet.

DE Ideis satis dictum est: succedunt Judicia & Ratiocinia, in quibus Idearum σχέσεις, relationes



lationes, proportiones, & respectus mutuos, mens contemplatur. Illud enim notandum, Ideas per se, & separatim spectatas, nullam efficere veritatem, nihil concludere, neque affirmare aliquid aut negare. Hæc est alia mentis actio aut facultas, quæ ex contemplatione rationum & respectuum inter has ideas, (Ideas hîc latè sumptas intelligo) de iisdem (& consequenter de rebus quas repræsentant) aliquid affirmat vel negat: prout sibi invicem congruunt vel discordant, implicant vel excludunt, cohærent vel adversantur: idque secundùm varios gradus & modos. Jam finge, si libet, Ideas ipsas esse motus corporeos: quid demum sunt hi respectus Idearum? hæ ansulæ & appendices? Quid denique præfectus ille Idearum, aut Judex, qui tam Ideas, quàm earum respectus, examinat, confert, expendit, dijudicat, componit: & ex earum comparatione varias format propositiones, & propositionum conjugationes?

DENIQUE, Hunc progressum cogitationum, à simplici perceptione ad judicium, à judicio ad ratiocinationem, indè ad ordinatam rationum seriem & contextum: Hunc progressum, inquam, fieri credis ab impulsu unius partis Animæ in aliam: aut quâvis motuum sequelâ, secundùm leges corporum & motûs localis?



lis? Mehercule non id credis: Consule teipsum, intus verte oculos, interroga Animam, sui compotem & consciam, an nihil aliud sint hæ operationes quàm mutationes corporæ: tactus, impulsus, aut collisiones corporum seu corpusculorum; productæque aliæ ab aliis secundùm leges motûs localis. Nisi mentiatur in seipsam Anima tua, & se deprimere studeat in inferiorem rerum classẽ: quam à Deo non habet, sed à suâ in seipsam iniquitate meretur: Fatebitur ingenuè, se nihil experiri istiusmodi, nec colligere posse quovis indicio, hæc in se peragi modo corporeo: Virtute sui corporis, aut alterius cujuscunque: Sed vi sibi propriâ, & secundùm leges naturæ cogitantis, ex conceptu Idearum, & respectuum inter Ideas, novos conceptus oriri, magis compositos: novos quasi partus, aut superfætationes.

AD confirmandum hoc Animæ testimonium de seipsâ, modò libera sit & ingenua: recolamus paulisper quod suprâ diximus: In nudis Ideis, separatim sumptis, & sinè reflexione, non consistere *verum* aut *falsum*, propriè sic dictum: sed in rectâ dispositione plurium Idearum inter se, secundùm suas formas & habitudines. Sic enim formantur propositiones & judicia in mente, ex his contexi-

F

tur



tur deinceps ratiocinatio: & ex utrisque denique sermo qualiscunque, oratio aut dissertatio. Ex dictis duo conficiuntur, primò, vim animi maximam perspicere in relationibus rerum vel Idearum contemplandis, discernendis, dijudicandis. In his vertitur & progreditur ratio ab alio ad aliud, per nexus aut respectus mutuos: ab his dependet omnis cogitationum series, progressio, & catena. Ideæ imaginativæ, seorsim ab his sumptæ, sunt instar arenæ sinè calce: Harum cæmenta sunt dictæ relationes ab intellectu perceptæ. Ab intellectu, inquam, perceptæ: secundò enim notandum, hujusmodi relationes rerum, nullas habere imagines in cerebro: nullas notas in phantasiâ. Neque enim repræsentari possunt quâvis imagine corporeâ, quum nullas partes aut lineamenta, nullam extensionem habeant. Termini subjecti repræsentari possunt quomocunque, Triangulum putà, vel quadrangulum, vel quiddam istiusmodi: Sed comparatio vel proportio inter hos terminos, vel alterutrius partes, vel inter alia quæcunque, est ratio à rebus inter se comparatis resultans, quæ nullis lineis, nullis coloribus, depingi potest. Huc transferre licet quod de naturâ divinâ dixit

Isa. xl. 18. Propheta, *Cui assimilabitis Deum fortem: & quam similitudinem comparabitis ei?* Quam, quæso,



quæso, similitudinem similitudinis: aut effigiem proportionis abstractæ: quovis modo, vel in cerebro, vel aliâ quâcunque materiâ, ductam aut inscriptam concipere licet? Ita rationes veri & falsi, turpis & honesti, possibilis & impossibilis; & notionum etiam universalium, quæ ex comparatione plurium rerum oriuntur: Hæ, inquam, & hujusmodi Ideæ, in medullâ aut fibrillis cerebri nullam habent plicam, nullam umbram, nullam formam aut figuratorem. Sed de hoc argumento satîs.

HACTENUS unum idémque filum secuti sumus: nempe gradationes mentis nostræ in suis operationibus: quibus à simplici perceptione procedit ad judicia, & rationes, & indè ad compositissimas series & systemata cogitationum in artibus & scientiis: & ad prolixos propositionum ordines, tam in contemplatione, quàm in praxi, & rerum humanarum regimine. Has vires & virtutes meritò admiramur in mente humanâ: quibus à machinâ sui corporis distinguitur, & ab omni materiâ. Re-deamus jam ad alterum, quod suprâ notavimus, non minùs admirabile principium aut facultatem: quâ Mens perinde distinguitur à machinâ sui corporis, & in ipsius motus imperium sibi vendicat. Hoc principium τὸ αὐτεξέστικτον nuncupavimus: Latini dicunt *Liberum*



*Arbitrium*, voluntarium, aut vim animi spontaneam. Imprimis, vi hujus principii corpus regimus, spiritusque, quò libet, amandamus, ad movendas has aut illas partes. Resistimus præterea propensionibus corporis: appetitibus, affectibus, sensibusque externis & internis: cùm id nobis visum fuerit.

QUID hoc autem rei est, quæso, quod obluetur corpori, si nihil sumus præter corpus? Cùm fluvius decurrit in hanc partem, non potest suâ vi aquas sistere, aut retro flectere in partem contrariam. Materia nulla agit in seipsam: Nulla Machina est suorum motuum conscia, & ex illâ conscientia suorum errorum correctrix & reformatrix. Si errat, nescia pergit errare: donec admotâ manu artificis, aut domini, in statum rectum ordinatur & restituitur.

Hoc principium *Reflexivum*, ut ita dicam, est inimitabile omni machinæ, & omni materiæ. Hæc vis αὐτοθεωληνὴ & sui se poenitens, vires & nervos automatorum corporalium transcendit. Estque reverà, ut singulare & proprium naturæ intellectuali, ita in eadem maximum & divinissimum. Non tantùm admiror illud αἰκλινῆτον in mente nostrâ: quo tamen omnia materiata superat; sed est adhuc excelsius quiddam, quod tam corpori, quàm Animæ, dominatur:



minatur: quod præest exigendis rationibus omnium in utroque motuum: Et quasi *Alter Ego*, & supremus Judex, utriusque actiones recenset & emendat, vel pro arbitrio confirmat. Dic mihi, quid interest inter somnum & vigiliam? Cùm somniamus, cogitationes sequuntur aliæ alias fortuitò secundùm phantasmata oblata finè mentis imperio aut regimine, sive aptè cohæreant, sive secus. Cùm vigilamus autem, est aliquid, quod corrigit has cogitationes, moderatur, imperat, sistit, flectit in has illas partes, & rejectis absurdis connectit & componit in seriem rationalem. Quid est illud superius principium, quod præsidet his motibus corporis, his cogitationibus animi, regitque pro arbitrio? Illud ego Mentem summam & imperatricem appello.

QUOAD animæ motus & cogitationes nostras, illud imprimis experimur: Mentem, pro innatâ suâ libertate & dominio, ad quamcunque velit cogitationem prosequendam, sese applicare: in eâdem hæere diutiùs vel breviusculè: Hanc deferere, & ad aliam se convertere, pro suo beneplacito. Præterea, notandum, Hoc ἀντεξέσσιον, in exercendo suo imperio, sive in corpus, sive in Animam, consilere quandoque & ducem sequi, Rationem: Quandoque secus, idque nimis crebrò; agitque



que tum effrænate & ἀνολογητικῶς, & sæpe ruit in sui ipsius perniciem. Cum verò sociam sibi adsciscit rationem, Dei instar agit: & tam voluntatis errores, quàm sensuum, imaginati-  
onis, affectuum, ipsiusque Rationis, ad exa-  
men revocat. In hoc elucet maximè vis ani-  
mi divina. In omni quidem actione aut pas-  
sione Animæ, infimâ licèt, & abjectissimâ: ut  
in sensatione, appetitu quocunque aut affectu:  
est quiddam superius omni vi corporeâ. Illud  
*Conscium & Percipiens* intelligo, ubique præ-  
sens: cui non sufficit Materia, aut materiata  
qualiacunque. Sed cùm ascenditur per gra-  
dus jam memoratos, ad supremum apicem  
naturæ nostræ, longissimè distamus à terrâ &  
terrenis, & in altum cœlum immergimur, ab  
omni organicâ aut machinali constructione re-  
motissimi. Sed progrediamur. In naturâ co-  
gitativâ duo concurrunt, quæ concurrere ne-  
queunt in Materiâ, aut naturâ corporeâ: putâ  
Actio & actionis unitas. Concipimus cogita-  
tionem per modum actionis, idque actionis  
unitissimæ. Materia autem, vel est expers acti-  
onis, ut corpora torpida, dura & quieta: vel  
est expers unitatis, ut est materia fluida aut vo-  
latilis: quæ multifariis particulis constat, hinc  
illinc motis, absque nexu aut unitate. His  
præmissis,



præmissis, hæc omnia in nodum constringamus.

DATUR in nobis *Universale Percipiens*, vel *Universale Conscium*: quod omnes operationes Animæ pervadit, per omnes ipsius actiones & passionis diffunditur: Quid illud sit, quæro à Te? Ecquod est membrum, pars, aut particula Corporis? Una eadèmq̃ue res est, quæ sentit objecta externa: quæ judicat, & ratiocinatur: quæ vult aut intelligit: Denique, quæ impressiones omnes recipit, & actiones omnes exerit aut comitatur. Oportet ut hoc Percipiens universale sit admodum simplex & unitatis ineffabilis, ut tot impressiones recipiat sinè confusione: & tot simul intueatur rerum rationes & respectus. Nulla pars aut portio materiæ, tantæ simplicitatis aut unitatis capax mihi videtur. Quicquid recipitur, recipitur ad modum Recipientis: & ubi plures sunt partes aut partiulæ in Recipiente, impressio erit divulsa, aut confusa. Si tota impressio incidit in idem punctum, orietur confusio: si in diversa, distractio. Nihil unum percipiet totum, vel conscium erit totius impressionis & objecti. Ut autem in objectis externis percipiendis, ita in iisdem, aliisve quibuscunque, comparandis & dijudicandis, est quid unum, quod rationes singulorum, tanquam tot fila, apprehendit



hendit tractâtque: dividit aut connectit, pro-  
tendit aut abrumpit, & variis modis torquet  
& contextit. Et his omnibus variationibus  
& operationibus, præter vim propriam singu-  
larum operationum, est quædam vis commu-  
nis quæ permeat omnes, veluti Anima ani-  
mæ. Hoc universale Percipiens, vel universale  
conscium debet esse. Quid unum, imò unif-  
simum, si ita loqui liceat: & simplicissimum.  
Unitatis & simplicitatis tantæ, ut antea diximus,  
quanta concipi non potest in ullâ substantiâ  
extensâ, divisibili, & partibus distantibus com-  
positâ.

Vid. Suar.  
de subst.  
Inter.

HIS ITA DISCUSSIS, quâ potui brevi-  
tate, Mentem nostram alterius esse naturæ à  
corpore, & vi corporeâ quâcunque, superio-  
ris, clarum mihi videtur ex omni parte; five  
Ideas utriusque naturæ contemplemur, five mo-  
tus & operationes animæ: atque illud *Univer-  
sale Conscium* quod singulis inhæret. Multis  
aliis utuntur argumentis viri docti, iisque in-  
victis, ad probandum Animæ distinctionem à  
corpore, & quâlibet ipsius parte. Certè Ani-  
ma cujusque est quid permanens, & est eadem  
numero per totam vitam: Nulla autem pars  
corporis manet eadem numero per totam ho-  
minis ætatem; Sed effluit sensim quælibet par-  
ticula, & nova succedit: ignara & inconscia  
rerum



rerum quas nôrit aut fecerit altera præcedens. Sed non opus est pluribus hîc immorari, quum nos clarè & cumulatè docuerit institutio Christiana immortalitatem Animæ, & ipsius à corpore distinctionem, tam in ortu, quàm occasu. In ortu hominis textus facer discriminat corpus ab Animâ, cùm ait, Deum Gen. ii. 7. formâsse corpus è terrâ: & dein inspirâsse Animam. Nec minùs moriente homine, & dissoluto composito, utramque partem seorsim ad suam originem remittit. *Tunc revertetur pulvis in terram, ut antea fuerat: spiritus autem revertetur ad Deum, qui dederat eum.* Eccles. xii. 9. Propterea nos monuit Christus, Corpus quidem occidi posse & extingui ab hominibus, Animam verò supereffe, imperditam & impercussam. Et moribundus ipse, Spiritum suum in manus Dei commendavit, dum Corpus Mat. x. 28. Luc. xxiii. 46. pependit in Cruce.

PRÆTEREA, vivere adhuc, (aut istoc saltem tempore,) Abrahami & Patriarcharum Animas, asseruit Christus. Atque sinum Abrahamæ, aut Paradisum, dat in sedem piis, vel poenitentibus Animabus, hoc corpus exutis. Matt. xxii. 32. Im- Luc. xvi. 22. Luc. xxiii. 43. piis autem infernum aut Gehennam. Comparuere Moses & Elias in transfiguratione Christi: vitâ mortali defuncti ante multa sæcula. Revocavit etiam ad sua corpora, quo-

Joh. xi. 43.  
Mat. ix. 25.



ties libuit, defunctorum animas Christus: resumpsitque suum corpus, post triduanam mortem, & ascendit in cœlos vivus & gloriâ circumdatus. Ita, dictis, factis, omni modo, testatus est Christus, Animas humanas à corpore distinctas esse, & post mortem ipsius superstites.

QUOD morientes *obdormire* dicamur in \* sacris literis, id nihil officit immortalitati Animæ; neque enim Anima perit in somno, aut cessat ab omni genere actionis: sed, ligatis sensibus, mundo externo non afficitur. Quod quidem fieri potest in statu mortis, vel in *statu separato*, ut dici solet; cùm Deo vivitur, & Mundo Intellectuali: donec expergiscamur in resurrectione, & resumptâ specie visibili & corporeâ, cum mundo externo commercium renovemus: Nos eò revocante Christo, qui Dominus est vivorum & mortuorum. Sed de hac re erit infrâ dicendi locus.

Rom. xiv.  
9.

UT hunc sermonem finiamus, notare licet, pro cujusque indole & ingenio, distinctionem Animæ & Corporis faciliùs aut difficiliùs percipi. Si cuiquam dubitare liceret, quod forsitan nonnullis licet, de sui ipsius corporis ex-

---

\* Satis patet in sacris literis mortuos vivere suo modo: Sive statum intermedium ab interitu corporis ad resurrectionem esse statum vitæ qualiscunque. 1 Thef. v. 10.



istentiâ, atque rerum omnium externarum: is esset utcunque certus de suæ Animæ existentiâ. Quod fatîs indicat Corpus & Animam non esse idem, neque necessariam inter se habere connexionem. Hic dubitabundus, inquam, certus esset interea de suæ Mentis existentiâ, ex hâc ipsâ incertitudine, vel dubitatione. Actio enim, vel operatio, qualiscunque sit, demonstrat rem existere cujus est actio. Nec eò unquam pervenire possunt Scepticorum pervicacissimi, ut negent dubitâtes seipsos existere. Tollant motum è rerum naturâ: Tollant Solem & Sydera, & quæcunque sensus nostros afficiunt: suum ipsorum Corpus, si fas sit: manebit uncunque res illa cogitans, dubitans, quæ cætera sustulit aut negat existere: nec se confundere potest cum iis, de quorum existentiâ dubitat. Denique, Quæ hoc modo, & à suo, & ab omni corpore distinguitur Anima, habenda est substantia incorporea: quemadmodum initio diximus. Nec dissolvetur dissoluto corpore, nec eo pereunte peritura est. Sed vitam sibi propriam possidens, manet superstes & immortalis, futuræ capax miseriæ aut foelicitatis.



## CAP. IV.

*Quæ futura sit Animæ conditio, dissoluto Corpore: sive de statu Animarum intermedio, in intervallo Mortis & Resurrectionis: quoad modum & gradus fœlicitatis aut miseriæ.*

QUUM jam probatum dederimus, tam per notitias naturales, quàm per evidentissimæ sacrorum authorum effata & testimonia, Animas humanas manere salvas & superstites, extincto hoc corpore: Dispiciendum proximè, Quo genere vitæ deinceps fruituræ sint: aut quali subsistant statu, ab hoc corpore separatæ. Id quidem primariò in quæstionem hîc venit, Habituræ sint necne, post separationem ab hîc corpore, aliud corpus: cujuscunque id sit generis; vel fortè mansuræ sint nudæ, ab omni corpore, ab omni materiâ sejunctæ & abstractæ, usque ad Resurrectionem. Hujusce quæstionis solutio nos rectè duceret in notitiam futuri statûs Animæ: Sed cùm alia sit generalior, & minùs obscura: quæ de gradibus fœlicitatis aut miseriæ ante Diem Judicii



dicii instituitur: Libet hîc primùm ad examen revocare, per modum introductionis, opinionem Neotericorum quorundam, qui Animas statim à morte, recens eductas è corporibus, aut efferunt in cœlum, ad summam gloriam, & visionem beatificam: aut deprimunt ad cruciatus Inferni, summamque miseriam. Quorum utrumque videtur mihi nimium & extremum, in suo genere.

E reformatis Theologis non pauci, metu Purgatorii, omnem statum intermedium Animarum quodammodo sustulerunt. Scilicet in evitandis vitiis, sæpe incidimus in illam stultitiam, ut curramus in contraria. Satis notum est, Purgatorium Pontificium esse inventum humanum, ad captum populi, & in usum sacerdotii accommodatum: nec metu hujus phantasmatis deferenda est Antiquorum doctrina de inexpletâ Animarum fœlicitate aut miseriâ ante diem Judicii. Sed ad malos & miseros quod spectat, id jam missum facimus: satis erit impræsentiarum ostendere, neque sacris literis, neque antiquæ fidei consentaneam esse eorum sententiam, qui Bonorum vitâ defunctorum animas transferunt ad Cœleste Regnum, summamque illam gloriam, quæ Visio Beatifica dici solet, ante Resurrectionem & adventum Christi.

QUI



Qui sibi aliisque pollicentur visionem Dei beatificam statim à morte, æquum est ut nobis ostendant promissionem aliquam Evangelicam, quâ subnixa tanta fides sustineatur. In his enim & similibus, quæ non fluunt à naturis rerum immediatè, sed à voluntate & ordinatione Dei, spes nulli innixa promisso divino, est temeraria. Age itaque cedò auctores sacros, tantæ spei, & tam subitanæ felicitàis vades & testes. In illis locis sacrarum literarum, quæ nos Deum aliquando visuros testantur: qualia sunt, *Matt. v. 8. 1 Cor. xiii. 12.* Id statim à morte cujuscumque futuram esse minimè docetur. Quin docemur potiùs ex adverso, Id tandem fore cum apparuerit Christus: Neque manifestatum iri filios Dei, nisi in Resurrectione.

PRÆTEREA, Secundùm eadem oracula sacra, & Apostolorum dicta, non nisi in adventu Christi, & in resurrectione Mortuorum, gloriam suam & solenne præmium assequuntur sancti. Divus Petrus coronam pollicetur fidei Christi Pastoribus, cum Princeps Pastorum apparuerit. Neque populo, opinor, citiùs quàm pastori referetur merces. Sanctus Apostolus Paulus in militiâ Christianâ nemini secundus, non nisi in die Domini se coronam suam recepturum esse ait. Et depositam apud Deum Animam

1 Joh. iii. 2.

Rom. viii.

19, 23.

Col. iii. 4.

1 Ep. v. 4.

2 Tim.

iv. 8.



Animam suam tum demum, unâ cum vitâ æternâ, reddendam sibi confidit. *Mibi persuasum est, eum posse depositum meum in ILLUM* <sup>2 Tim. i. 12.</sup> *DIEM custodire.* Ac si tempus intermedium à die mortis ad *illum Diem*, quasi silens & inglorium, non magni faciendum duxisset. Quod utique minimè fecisset Vir Sanctus, si intervallum illud summâ gloriâ & beatificâ Dei visione replendum esse, apud se interim rescivisset. Denique, cùm misericordiam alicui precatur: cùm gaudia promittit, aut pœnas & ultionem minatur: Illa omnia ad diem illum Domini referre solet Apostolus. Hæc <sup>18.</sup> <sup>2 Theff. i. 7, 8, 9, 10.</sup> tam bona, quàm mala, ad horam mortis referre oportuisset, si statim ab obitu, animæ humanæ in summas pœnas, aut in summam gloriam, immerguntur.

NOTANDUM porrò, Quemadmodum Animam suam apud Deum custodiendam usque ad illum Diem, deposuit Apostolus, quasi decubiturus: Ita, in stylo sacro, *Dormire*, vel *obdormire*, dicuntur Mortui: & *expergefieri* de novo in die Judicii & Resurrectionis, & alibi <sup>1 Cor. xv. 6, 18, 20, 51.</sup> <sup>1 Theff. iv. 13, 14.</sup> passim in utroque fœdere. Scio hæc non intelligenda esse sensu prorsus literalis: multo minùs ita crassè, ac si vitæ & actionis omnis expers esset Anima post mortem: neque enim omnis vis cogitandi unquam excuti potest è mente



mente humanâ. Sed utcunque alienissimus est hic loquendi modus à statu aut possessione visionis beatificæ: quæ tam secundum Theologiam, quàm Philosophiam, est perfectissima Animæ operatio: ac proinde somno aut somnio, ubi imperfectissimè agit Anima rationalis, nullo modo conferenda.

DIGNUS est certè qui expendatur uterque iste sermo Sancti Pauli, ad Corinthios & ad Thessalonicenses, de spe & statu mortuorum. Hortatur Thessalonicenses ne doleant immodicè super mortuis, sive *dormientibus in Jesu*: eorum instar, qui omni spe destituuntur. Quâ verò ratione hos consolatur Apostolus, & immodicum dolorem repellit? Num ex eo quod cœlum summum & cœlestem gloriam protinus ingrediantur piorum animæ, à corporibus suis solutæ? Hæc quidem maxima fuisset consolatio, & medicina præsentissima. Attamen nec ab hoc capite, nec à possessione beatitudinis immediatâ, solatium petit, & fomenta doloris: sed à spe certâ beatæ resurrectionis, reditûsque futuri cum Christo, in adventu suo glorioso. *Nolim autem vos in ignorantia versari, Fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne contristemini sicut reliqui qui spem non habent. Nam si credimus Jesum mortuum esse & resurrexisse, ita etiam Deus eos, qui ob-*  
*dormierint*

1 Theff.  
iv. 13, 14.  
18.



*dormierint in Jesu, adducet cum eo. — Itaque consolamini alii alios istis sermonibus.*

PORRO, in altero sermone Sancti Pauli capite decimo quinto ad Corinthios, ita argumentari videtur, ac si tota spes nostra penderet à resurrectione: neque digna esset vita futura quam quæreremus: digna labore & periculis obeundis, nisi tandem essemus resurrecturi à mortuis. Quòd si verò ab exitu hodiernæ vitæ in gloriam illam beatificam statim evehimur, beati futuri sumus, imò beatissimi, licèt nulla sequatur resurrectio. Amplissimum esset virtutis præmium, omni certamine dignum, divinus ille status animi: & in cœlesti illâ luce semper versari, summa fœlicitas.

EODEM tamen modo idem Apostolus ad Romanos octavo capite, in comparatione malorum & perpeffionum hujus vitæ cum gloriâ futurâ, præterit hanc visionem beatificam, & tempus resurrectionis unicè respicit: ac si ante terminum illum nihil compensationis obtingeret sanctis. *Reor enim minimè pares esse præsentis temporis perpeffiones gloriæ in nobis revelandæ.* Quando verò revelandæ, statim à morte? minimè, sed cùm corporis nostri redemptionem expectamus; nempe, in resurrectione. Similiter etiam secundâ epistolâ ad Corinthios, ait, Leves afflictiones hujus vitæ con-

H

ficere

1 Theff.

30.

v. 18, 23.

—iv. 17.



1 Theff.  
v. 1.

Mat. xix.

28, 29.

Act. iii.

19, 20.

2 Theff.

i. 7.

Apoc. xx.

6.

ficere nobis æternum pondus superexcellens gloriæ. — *Scimus enim soluto hoc Tabernaculo*, nos statim abituros esse in visionem Dei beatificam. Non id reperio; Quid dein? *nos ædificium ex Deo habituros æternum in cœlis*; corpus cœleste, quo tandem induemur. Vides igitur in doctrinâ Christianâ omnia huc referri: Neque facilè reperiēs ullam retributionem, præter pacem, requiem, animique solatium, in Evangelio promissum, ante resurrectionem, primam vel secundam.

Tit. ii. 12,

13.

Col. iii. 3,

4.

1 Joh. iii.

2, 3.

Apoc. xiv.

13.

ALIA loca quæ huc spectant, brevitatis causâ, prætermitto: (quæ tamen ut expendas diligenter, omnino consulo.) Audiamus tantum vocem illam de cœlo, *Beati mortui qui moriuntur in Domino*. Quare verò Beati? Quoniam visione Dei beatificâ statim fruituri sunt. Hoc non occurrit apud Prophetam: Quid tum demum? *ut requiescant à laboribus*, inquit *Spiritus*: & *opera eorum eos subsequantur*; suum præmium tandem habitura. Hic rerum ordo; hæc nobis, non alia, expectanda beatitudo. Afferimus igitur, juxta religionis Christianæ decreta, aut à spe gloriæ futuræ, aut à requie & gaudio interno, sanctorum vitâ defunctorum, orituram esse felicitàtem: donec affulserit lætus ille dies, quo, à mortuis eos revocatos,

1 Cor. v. 5.

Hebr. ix.

23, 28.

1 Cor. i. 7.



revocatos, Angelis similes, & sibi conformes reddet Christus.

QUÆ præterea legimus in sacrâ historiâ de mortuis in vitam revocatis, & de animarum sedibus & receptaculis, huic explicationi respondent. Ecquis enim credat Christum revulsiſſe Lazarum à viſione beatificâ, ut in hanc vitam miſeram pedem referre cogeret; aut ſinum Abrahæ, quò tranſlatum legimus alterum Lazarum, eundem eſſe locum cum regno cœlorum: eundem ſtatum cum viſione Dei; aut clamantes ſub altari animas: aut nondum conſummatos Fideles, in ſupremâ gloriâ verſari? Apoc. vi. Heb, xi. 19, 40. ſi Patres in hæc loca conſulamur, multò aliter reſpondebunt. Denique quum Chriſtus adduxit ſecum in Paradifum animam Latronis, non in ſupremum cœlum, beatæ viſionis ſedem adduxit: eò enim non aſcendit Chriſtus in triduo mortis; neque veteres authores, aut Hebræi \*, aut Chriſtiani, id *Paradiſi* nomine intelligunt. Hæc omnia ſi expendamus animo libero, & eò quò nos ducit ſacrarum literarum lumen, faciles ſequamur: neque ab hâc ſemitâ deſſectamus quæmcunque ob cauſam, aut pedem ultrâ promoveamus: dicendum e-

---

\* *Judei Animarum felicitatem ante diem judicii imperfectam eſſe ſupponunt.*  
Vid. Pocock. not. miſc. c. vi. p. 176.



rit, aut repetendum potiùs, Beatos esse mortuos in Domino, quòd pace, requie, consolatione impræsentiarum gaudeant: Beatissimos olim futuros, cùm, in adventu Christi, gloriosa corpora induti, Deum ineffabili modo visuri sunt.

Phil.i. 23.  
2 Cor.v. 8.

NEQUE obstat huic nostræ sententiæ, quod dixerit Paulus, *se fore cum Christo, & quasi domi cum Domino*, si moreretur. Nam quamcunque præsentiam ab Apostolo hîc intelligi supponas, sive corporalem & visibilem, sive spiritualement & internam, causæ nostræ nihil officiet. Si corporalem præsentiam intellexit Paulus, de tempore resurrectionis hoc intellexit: interquiete mortis pro nihilo habitâ; Animæ enim à corpore separatae & ab omni materiâ, nullam habere possunt præsentiam corporalem & externam cum Christo, durante illo statu; Hoc ex naturâ rei est impossibile. Si igitur hujusmodi præsentiam intelligat Apostolus, tempus separationis sive obdormitionis, ut ipsius phrasi utar, ei in computum non venit: sed, ob rei certitudinem, & insensibilem moram, resurrectionem cum morte proximè conjunxit. Atque eo minùs alienus sum ab hac explicatione, cùm Apostoli sententiam de appropinquante & repentino Christi adventu, pluribus in locis suarum Epistolarum, animadverto.



verto. Quin etiam in primo versu hujusce capitis ad Corinthios, conjunxit tempus exuendi corpus terrestre, & induendi corpus cœleste: nullâ habitâ ratione temporis intermedii. *Scimus enim, inquit, nos, si terrestris hujus domûs tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, non manu factum, æternum in cœlis.* Ubi dissolutionem hujus corporis cum alterius assumptione immediatè conjungit, licèt jam effluxerit plusquam sesquimillennium à morte Pauli, & nondum habet suum corpus cœleste. Tempus autem inperceptum, in quo nulla rei accidit, nec accidere potest, mutatio, pro nullo habetur. Præterea, dixerat Apostolus illo capite ad Corinthios, *se non cupere exui hoc corpore:* hîc autem ad Philipenses, ait, *se cupere discedere vel dimitti à corpore:* proinde hæc dictio posterior ita temperanda est & explicanda, ut priori non repugnet & adversetur. Et si hâc phrasi, *esse cum Domino*, utatur Apostolus eodem sensu in his locis, quo alibi: ut, *Et ita semper erimus cum Domino:* necesse est ut idem utrobique tempus, eundemque statum resurrectionis intelligamus. Certè Christus abiturus ad cœlum non promisit discipulis eos se recepturum esse ad seipsum ante suum reditum ad terras. Denique notandum, ex naturâ rei, Christum

2 Cor. v. 1.  
Heb. ix. 27

v. 4.

Ephes.  
ii. 6.  
1 Thess.  
iv. 17.

Ephes. iv.  
10.

Joh. xiv. 3.



stum jam ascendisse supra summos cœlos glorioso corpore amictum: nec eò ascendere posse, aut habitare sanctos, donec corpus suum cœleste pariter induti fuerint: Quod cum nemini concedatur (nisi raptis in cœlum instar Enochi) ante Resurrectionem, ut hæc dicta Apostoli exponamus de præsentia corporeâ & locali, ratio rei non patitur, nec ordo & œconomia divina.

QUAPROPTER si malueris præsentiam Christi spirituales & internam hîc intelligere, non repugno. Hujusmodi præsentiam Christi, etiam in hac vitâ habent sancti, & habituri sunt in futurâ, pluribus modis: quibus omnibus, ex hac interpretatione, piorum animæ post mortem dici possunt *esse cum Christo*. Primò erunt cum Christo, quatenus erunt in custodia Christi. Christus jamjam moriturus, animam suam in *manus Patris* deposuit: id est in custodiam & tutelam Patris. Cum verò Christus moriendo vicisset mortem, atque ita vitæ & mortis Dominus factus esset, *Stephanus* moribundus in *manus Christi* animam suam tradidit; *Domine Jesu, suscipe spiritum meum*, expirans dixit. Eodem modo Anima Sancti Pauli esset cum Christo, in ipsius tutelâ, & apud eum deposita, usque ad resurrectionem. Dein dicuntur esse cum Christo animæ sancto-

rum

LUC. xxiii.  
46.

ACT. vij.  
59.



rum post mortem, propter consolationem internam gaudiūque quod à Christo recipiunt. Ex quo Christus venit in mundum, vicitque mortem, solatio & fœlicitati *mortuorum in Christo* aliquod augmentum accessisse nihil dubito: tam ex influxu virtutis divinæ, quàm ex certissimâ spe & quasi intuitu gloriosæ resurrectionis: ideoque in intervallo mortis, Christum nobis adesse, & nos cum illo vivere & versari, rectè dicitur. Denique, in hoc loquendi modo respicitur oppositio: ut ex utroque loco, ad Corinthios & ad Philippenses, manifestum est: *Esse cum Christo, & esse in hoc mundo* opponuntur; Cùm excedimus ex hoc mundo, non extinguimur, non abolemur, non in nihilum abimus: ubinam sumus? apud Deum, apud Christum; Deo vivimus. Christo præsentemur: Nôsq̃ue iterum in Theatrum mundi secum reducet, vegetos & vitæ Luc. xx. 38.  
plenos. Col. iii. 3, 4.

Non itaque mirabimur dixisse Paulum, *Mors mihi lucrum.* Mirandum potiùs tantillum dixisse tantum Apostolum; Qui tot mala, tot 2 Cor. xi.  
molestias, tot pericula, tot labores sustinuerat in hac vitâ: Qui famem & sitim, & frigora & nuditatem: & plagas, & verbera, & carceres, & saxa, & naufragia: omne genus incommoda, terrâ marique, pertulerat: huic  
mortem



mortem hâc vitâ optabiliorem esse, mirari non possumus. Si mors solummodo quies esset, & malorum induciâ, tanti utcunque valeret. Hinc itaque discamus de nobismetipsis misellis, præmiisque nostris modestiùs sentire: neque statim, clausis morte oculis, polliceri nobis aliisve visionem beatificam: cùm Apostolus gentium, qui de religione Christianâ, si quis alter, bene meruerat, nil tale tantùmve sibi promittere videatur. Paucioribus contenti sumus in illo intermundio, ut ita dicam: neque parum esse ducamus, Animam immortalitatis suæ consciam, & divini amoris plenam, Deo & sibi acquiescere: spem insuper lætam & arrectam habere in adventum Christi, gloriâque cum eo participandam.

DENIQUE, ut in fine hoc addam, vim doctrinæ Christianæ de Resurrectione labefactare mihi videntur, ipsâque resurrectionem quasi inutilem reddere, qui animabus, statim à morte, visionem beatificam & statum gloriæ concedunt. Animabus enim in supremâ luce divinâ constitutis, quid opus est corpore? Inquires, ut corpus etiam particeps fiat gloriæ & præmii, ut erat olim aut malorum quæ perpeffa est Anima in hâc vitâ, aut bonorum operum quæ fecerat. Nugas mihi dicis: *Animus cujusque is est quisque*; *ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐστὶν ὁ καθ' ἑαυτὸν*



ἐπακρίει nihil percipit corpus, neque boni, neque mali; nec voluptate fruitur, nec dolore afficitur materia, quocunque modo veritas, cui-cunque rei adjungas. Frustra igitur corona-bis gloriâ rem insensilem: aut boni malive authorem facies, id quod nec intellectu, nec voluntate præditum est. Præterea, ex tot cor-poribus quæ terimus in hujus vitæ cursu, per singula septennia, quodnam dederis animæ in consortium & participationem gloriæ & præ-mii? cujus ætatis, juvenile aut senile? quod ultimò excussit anima, vel quo maximè gau-debat & complacuit: & quo jure hoc potiùs quàm illud? litem tibi movebunt cætera, ut in partem fœlicitatis veniant. Si quis per to-tam vitam in pietate se exercuisset, nunc ma-la ferens Christi causâ, nunc bona sua in cha-ritate diffundens: tandèmq; exiret Martyr, octogenarius senex: quotum hujus viri corpus in gloriam sumpseris? Annon respondendum est, ut olim Christus, cùm, quotum è septem maritis habitura esset fœmina in resurrectione, quæreretur, *Erratis, neque Scripturas scientes, neque potentiam Dei.* Non corporis gratiâ, sed animæ, constituitur Resurrectio? & singu-lis animabus, ut feminibus, Deus dat propri-um aptumque corpus, pristino in terrâ putre-facto. Dissoluto hoc tabernaculo, *ædificium*



ex Deo habituri sumus. Sed de hâc re infrâ plura: Pergamus in proposito.

Gen. ad  
lit. l. xii.  
c. 35.

DIXIMUS enervari vim resurrectionis ab hâc suppositâ supremâ beatitudine ante resurrectionem. Rectè enim quæritur à Sancto Augustino, *Quid opus est spiritibus corpora sua in resurrectione recipere, si potest iis, etiam sinè corporibus, summa illa beatitudo præberi?* Ideoque apud antiquos, & in primis Ecclesiæ sæculis, sicut infrâ ostendemus, Hæretici, qui negabant resurrectionem corporis, hanc præmaturam animarum glorificationem, aut soli, aut potissimum tuebantur. Nuperis autem sæculis quis non videt invecum hunc novæ fidei articulum in Ecclesiam Romanam, consiliis prudentum & politicorum: quo sanctis invocandis, aliisque id genus institutis commodior ansa præberetur; cæterisque, quæ adhærent, lucrosis dogmatis patrocinium. Rectè notavit *Bellarminus*, hanc doctrinam *fundamentum esse omnium aliarum* quæ ad sanctos spectant; nempe quæ spectant ad sanctorum cultum, sanctorum canonizationem, sanctorum *Imagines*, sanctorum *Reliquias*, denique *peregrinationes* & *vota* iis nuncupata. Vides quantum catenam, auro & argento gravem, secum trahit hoc dogma. Et si his annectas *Purgatorium*, sive statum animarum quæ ad

cælum

De Beat.  
sanct.  
Ord. dif-  
put.



cœlum non rectâ eunt, sed, vivorum precibus & suffragiis sanctorum, eò seriùs aut citiùs evehuntur, habes aurifodinam quâvis Indiâ ditio-  
torem. Sed vœ illis, *qui cauponantur ver-* 2 Cor. ii.  
17.  
*bum Dei.*

Non tamen hâc censurâ digni sunt, siqui, finè omni spe lucri, consolentur moribundos, animéntque velut ad cœlum confestim abituros, & ad suprema gaudia; exeunt è carcere in libertatem, & quæ ex pio affectu dicuntur ad minuendum mortis metum, non sunt explicanda cum rigore, instar articulorum fidei. Piorum animæ, ubi primùm excefferint ex hâc vitâ, in tuto consistunt, extra ictus, extra pœnas, extra errandi pericula: Et licèt cœlo externo nondum gaudeant, nondum Regno fruantur, sunt tamen in jure proximo & inextinguibili ad illud possidendum: ideóque facili anticipatione eo jam frui dici possunt. Festinamus quidem omnes ad occupandam hæreditatem, atque impetu quodam ferimur in optatam gloriam & beatitudinem: Crediderunt è primis Christianis multi, jam tum instare adventum Christi: ut ex Epistolis Apostolicis, & antiquis Patribus mihi apertissimum est: Atque eâ fide corroborati, persecutiones mortémque fortiùs pertulerunt. Ab ipso temporum decursu, detecto hoc errore, in alium,



quæso, ne incidamus: neque cœlum invitum ad nos detrahare, aut invadere potiùs quàm hæreditate accipere videamur: *ordinem promotionis justorum supergredientes*; ut inquit *Irenæus*. Jam tandem advesperascit mundus, in proximis stat Christus & præ foribus; non alio igitur, præter hoc, indigemus solatio, *Ecce venio citò: & merces mea mecum est, ut reddam unicuique prout opus ipsius erit. Amen, etiam veni, Domine Jesu.* Πῦ σὺ, Θάνατε, τὸ κέλυρον; πῦ σὺ, ἄδη, τὸ νίκος;

HÆC breviter de statu vitæ defunctorum, ex sacris literis. Præterea in rebus controversis non exigui ponderis esse solet apud plerosque, primævæ & incorruptæ antiquitatis fidem inspicere. Licèt enim, præteritis Apostolis, nulli hominum, nulli sæculo, infallibilitatem tribuamus: neque primis, neque mediis, neque ultimis: tamen, cùm nondum religio Christiana, aut in artem aut imperium erecta fuerat, veritatem nudam simplicius & sincerius sequebantur Christiani. Quid itaque senserint veteres de primâ & proximâ beatitudine sanctorum, sive de statu animarum ante diem resurrectionis, operæ pretium erit paucis inquirere.

Quo fonti propiores sunt rivi, eo solent esse puriores: & quò Apostolis aut temporibus



bus Apostolicis proximiores sunt Christiani patres, eò magis probati & irrefragabiles habentur doctrinæ orthodoxæ testes. Quanquam igitur Patres Græcos generatim à partibus nostris in hâc causâ stetisse non dubitem, fatis erit in hoc capite, tria prima Ecclesiæ sæcula inspicere; in quibus, ni fallor, nullum reperiens, Græcum aut Latinum, præter Hæreticos, atque unum forsan *Cyprianum* qui defunctorum animas, statim à morte, ad visionem Dei & cœlestis gloriæ possessionem transferebat; eo scilicet modo quo nuperis sæculis decretum est in Ecclesiâ Romanâ.

HANC quidem fuisse sententiam multorum Hæreticorum, in primis Ecclesiæ sæculis, qui unâ tollebant è medio resurrectionem, constat ex *Justino Martyre*, *Irenæo*, *Tertulliano*, aliisque. In *Dialogo cum Tryphone* hæc habet *Justinus*. Οἱ κὴ λέγουσι μὴ εἶναι νεκρῶν ἀνάστασιν, M. p. 307. ἀλλὰ ἅμα τῷ ἀποθνήσκειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀναλαμβάνεσθαι εἰς τὸν ἔρανόν, μὴ ὑπολάβῃτε αὐτὸς χριστιανός. Quique dicunt non esse mortuorum resurrectionem, verùm simul atque moriantur, animas ipsorum recipi in cœlum: ne existimetis eos esse Christianos. Vides hæc duo conjungi à *Justino*, ac si nexum aliquem inter se haberent; saltem iidem Hæretici qui negabant resurrectionem



surrectionem corporis, animas statim à morte efferebant in supremum cœlum.

HUIC loco S. *Iustini* lux oritur ex *Irenæo*: qui istius ævi hæreticis utrumque errorem simul attribuit, libro quinto, cap. xxxi. *Quoniam autem quidam ex his qui putantur rectè credidisse, supergrediuntur ordinem promotionis justorum, & modos meditationis ad incorruptellam ignorant, hæreticos sensus in se habentes: Hæretici enim dispicientes plasmationem Dei, & non suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem & repromissionem Dei, — simul atque mortui fuerint, dicunt se supergredi cœlos, & Demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipsis affingitur, patrem. Qui ergo universam reprobant resurrectionem, — quid mirum si nec ordinem resurrectionis sciant? Nolentes intelligere quoniam si hæc ita essent, ut dicunt, ipse utique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertiâ die fecisset resurrectionem, sed super crucem expirans, confestim utique abiisset sursum, relinquens corpus terræ, &c. Id certè constat ex his primævis Patribus, aliisque hæresæon scriptoribus, Hæreticos olim, nempe Gnosticos, Basilidianos, Valentinianos, Marcionitas, & istius colluviei alios, hujus quam refellimus, sententiæ, primos fuisse authores, primosque vindices.*

EXPERTI



EXPERTI sumus interea tam *Justini*, quàm *Irenæi* iudicium in hoc argumento; non statim propellunt, ut vides, in supremum cœlum sedesque gloriæ, animas calentes ab hoc corpore. Id alibi etiam testatur *Justinus* cum *Tryphone*, his verbis, Τὰς μὲν τῶν εὐσεβῶν ψυ- M p 223.  
 χὰς ἐν κρείττονι ποι χώρῳ μένειν, Τὰς δὲ ἀδίκας καὶ  
 πονηρὰς ἐν χείρονι· τὸν τῆς κρίσεως ἐκδεχομένης χρόνον  
 τότε. *Piæ* quidem animæ in loco quodam meliori  
 manent, *injustæ* verò & *pravæ* in deteriori: judi-  
 cii tempus tandem expectantes. *Irenæus* etiam,  
 ad finem usque capitis jam citati, eandem sen-  
 tentiam pluribus prosequitur. Si ergo *Domi-*  
*nus* legem mortuorum servavit, ut fieret primo-  
*genitus à* mortuis, & commoratus usque ad ter-  
*tiam* diem in inferioribus terræ, pòst deinde sur-  
*gens* in carne, ut etiam fixuras clavorum osten-  
*deret* discipulis, sic ascendit ad Patrem; quo-  
*modo* non confundentur, qui dicunt inferos qui-  
*dem* esse hunc mundum, qui sit secundum nos; *interiorem* autem hominem ipsorum derelin-  
*quentem* hìc corpus, in supercœlestem ascendere  
*locum*? Cùm enim *Dominus* in medio umbræ  
*mortis* abierit, ubi animæ mortuorum erant, pòst  
*deinde* corporaliter resurrexit, & post resurrec-  
*tionem* assumptus est: manifestum est quia &  
*discipulorum* ejus, propter quos & hæc operatus  
*est* *Dominus*, animæ abibunt in invisibilem locum,  
 defi-



definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem, post recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & Dominus resurrexit; sic venient ad conspectum Dei. His simillima habet *Andreas Archiepiscopus Cretensis*, sermone in vitam hum. & in Defunctos. (Sed erat opinor sexti sæculi) impressus est Ludg. Bat. 1619. in 4. BB. Ox.

HUIC explicationi *Irenæi*, ab exemplo Christi desumptæ, consimilia habet *Tertullianus*, de *Animâ*, cap. lv. quæ loca se invicem illustrant & confirmant. Quod si Christus Deus, inquit, quia & homo, mortuus secundum Scripturas, & sepultus secus easdem, huic quoque legi satisfecit, formâ humanæ mortis apud inferos functus: nec antea ascendit in sublimiora cœlorum, quàm descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret: habes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubito pellere, qui satîs superbè non putant animas Fidelium inferis dignas; servi super dominum, & discipuli super magistrum, aspernati si fortè in *Abrabæ* sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere. Dein infrà in eodem capite apertiùs ait, Nulli patet cœlum, Terrâ adhuc salvâ, ne dixerim clausâ; cum transactione enim mundi reſerabuntur regna cœlorum.

Et



Et in fine ejusdem capitis, in suo de *Paradiso* libello, in quo deperdito non exiguam jacturam fecimus, ait, *se constituisse omnem animam apud inferos sequestrari, in diem Domini.* Pluribus locis in hōc de *Animâ* tractatu idem testatur aliis verbis. Neque minùs alibi ut in *Apologetico*: *Et si Paradisum nominemus, locum divinæ amœnitatis, recipiendis sanctorum spiritibus, non cœlum intelligimus.* Et contra *Marcionem* quarto. *Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat.* Vide plura, si placet, his gemina, apud eundem de *Resurrectione carnis*, cap. xxiii. Sed de *Tertulliano* fati: cùm de *ipsius* mente in hâc parte nullum sit dubium.

CUM his Patribus jam nominatis idem sentit *Origenes*, quoad animas sanctorum, tam novi quàm veteris Testamenti: quibus, usque ad resurrectionem, inferiorem fœlicitatis gradum impertit. Sententiam ipsius habes homiliâ septimâ in *Leviticum*, his verbis: *Non dum enim receperunt letitiam suam, ne Apostoli quidem: sed & ipsi expectant, ut & ego lætitiæ eorum particeps fiam.* Atque hujus rei testem adhibet *Magistrum gentium Paulum ad*

K

*Hebr.*



*Hebr. xi. additque, Vides igitur quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta sunt consequatur. Expectat & Isaac & Jacob, & omnes prophetæ expectant nos, ut nobiscum perfectam beatitudinem capiant.*

Sect. xxi.

SUB fine tertii sæculi *Victorinus* Martyr & *Lactantius* vixere, quorum uterque causæ nostræ patrocinator. Nota sunt *Lactantii* verba, libro septimo *Institutionum*; *Nec tamen quisquam putet animas post mortem protinus judicari; omnes enim in unâ communique custodiâ detinentur, donec tempus adveniat quo maximus Judex meritorum faciat examen; tum quorum fuerit probata justitia, ii præmium immortalitatis accipiunt.* Itidem *Victorinus* ad illud *Apocalypseus*, c. vi. 9. *de animabus sub altari*; Cùm altare exterius, non interius quod est cœlum, hîc intelligendum esse notâisset, ibi vult expectare animas donec tempus novissimum adveniat, quo præmia & pœnæ distribuentur. *Sed quia, inquit, in novissimo tempore sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura damnatio, dictum est iis, EXPECTATE. Et pro corporis sui solatio acceperunt, inquit, stolas albas, id est, donum Spiritûs Sancti.*

PRÆTEREA, cùm ex antiquissimis Patribus plures, si non prorsus omnes, animas humanas

nas



nas εἰς "Adꝛ descendere voluerint, inde testantur, non statim, ex eorum sententiâ, in summum cœlum, summâmq̃ gloriam eas evehendas esse. Quanquam enim *Hades* latæ significationis sit quoad animas separatas, tam justas, quàm injustas, nemo tamen unquam dixit animas ἐν "Adꝛ positas, quasunque, ibidem gaudere visione beatificâ; cùm igitur eò loci collocent omnes animas antiqui Patres, omnes itidem ab illâ visione & gloriâ per id temporis excludunt. De *Justino*, *Irenæo* & *Tertulliano*, jam conclusum est; quandoquidem ex descensu Chisti εἰς "Adꝛ probant illi, ut suprâ vidimus, aliarum omnium animarum futuram in eundem descensionem; *cùm discipulus*, ut aiunt, *non sit supra magistrum*. Et ex hoc ipso argumento inverso, *Macarius*, Episcopus Hierosolymitanus, in Concilio Nicæno, Philosopho exponens incarnationem Christi, eum εἰς "Adꝛ descendisse indicat, ut si-  
Gelas. Cyzic. de Conc. Nic. l. i. c. 23.  
 milis nobis fieret per omnia. Κατεφερόμεθα μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν "Adην, ἀνεδέξατο ἡ τῆτο, ἡ κατήλθεν ἐκστῶς εἰς αὐτόν. Unde etiam nostram è morte, hoc est, ἐξ "Adꝛ resurrectionem eum effecisse ait. Et subjungit postea de hâc re cæterisque in eodem capite, αὐτὴ ἡ τῆς ἐκκλησίας Ἀποστολικὴ ἡ ἀμώμητος πίστις, &c. *Hæc est Ecclesiæ fides Apostolica & inculcata.* Huc  
 K 2 spectat



spectat etiam id quod habet *Eustathius*, *Antio-*  
*chie* Patriarcha, apud *Theodoretum*, ad illud  
*In Dial. i.* Psalmistæ, *non derelinques animam meam* ἐν  
*Psal. xvi.* Ἀδῇ, ubi Ἀδὴν χωρίον τῶν ἀνθρώπων ψυχῶν ap-  
 pellat, probatque animam Christi fuisse verè  
 humanam quod tam in hac vitâ, quàm in al-  
 terâ, humanam fortem subiverit: ἀλλὰ μὲν ἡ  
 τῷ Ἰησοῦ ἐκείνων πείραν ἔσχε. γέγονε γὰρ καὶ ἐν τῷ  
 χωρίῳ τῶν ἀνθρώπων ψυχῶν, καὶ τῆς σαρκὸς ἐκλὸς  
 γενομένη ζῆ καὶ ὑφέστηκε. λογικὴ ἄρα καὶ ταῖς ψυχαῖς  
*In Not.* τῶν ἀνθρώπων ὁμοῦσιος. Denique in veteri frag-  
*Hæschel. ad* mento περὶ τῆς τῷ παντὸς αἰτίας, sive Caii sit,  
*Phot.* sive alterius perantiqui Christiani, omnes ani-  
 mas tam justorum quàm injustorum ἐν Ἀδῇ re-  
 tineri, non semel dicitur. Ita incipit, Καὶ ἔ-  
 τος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων λόγος· περὶ δὲ ἄλλων, ἐν ᾧ  
 συνέχονται ψυχαὶ δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰ-  
 πεῖν. Hoc dein repetit cum habitaculorum di-  
 stinctione his verbis, οἱ δίκαιοι ἐν τῷ Ἀδῇ νῦν μὲν  
 συνέχονται, ἀλλ' ἔτι τῷ αὐτῷ τόπῳ ᾧ καὶ οἱ ἀδικοί.  
 μία γὰρ εἰς τὸ τοῦ χωρίου κάθοδος, ἔτι τῇ πύλῃ, &c.  
 ubi Angelos custodes ponit, qui ingredienti-  
 bus animas segregant, & quamlibet ad suam se-  
 dem condignam, ad suam regionem propri-  
 am, ad locum ei debitum, amandant aut con-  
 ducunt. Denique, hinc usque ad resurrectio-  
 nem eas morari asserit: ἔτος ὁ περὶ ἄλλων λόγος·  
 ἐν ᾧ ψυχαὶ πάντων κατέχονται, ἄχρι καιρῶν ὃν ὁ  
 Θεὸς



Θεὸς ὤρισεν· ἀνάσσειν τότε πάντων ποιησόμενος.

Hos authores, haud infra tertium sæculum natos, testes habemus doctrinæ primitivæ de Animabus ἐν "Αδῇ. Quibus liceat adjungere duos Episcopos Cæsarienses, inferioris, opinor, sed incertæ ætatis: intelligo *Andream*; & *Aretham*, qui ex commentariis *Andreæ* suos in Apocalypsin decerpfit. Ab his autem ita scribitur. Θάνατος μὲν χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος· ἄδης δὲ, τόπος ἡμῖν ἀειδῆς, ἥγυν ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος, ὃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐνλεῦθεν ἐκδημέσας δέχόμενος. *Mors est separatio animæ & corporis: Hades autem est regio nobis inconspicua, sive nos latens & notitiam fugiens, quæ animas nostras hinc emigrantes excipit.* Denique, iidem Episcopi ad cap. vi. Apocalypseως, de animabus clamantibus sub altari, idem confirmant, & sententiæ Pontificiæ de visione beatificâ penitus & ex omni parte adversantur: His verbis, Διὰ τούτων τὴν τῷ κόσμῳ συνῆλειαν αἰτέμενοι φαίνονται οἱ ἅγιοι· διὸ μακροθυμεῖν ἄχρι τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως κελεύονται, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελειωθῶσι, καὶ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον. Αἱ δὲ λευκαὶ στολαὶ τὴν ἐπαυθῆσαν αὐτοῖς τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνουσι λαμπρότητα· ἣν ἡμφιεσμένοι, εἰ καὶ μήπω τὰς ἐπαγγελίας ἐκομίσαντο, τῇ γὰρ ἐλπίδι τούτων, ὑπερ νοεῶς ἐνοπρίζονται, πάσης ἀπηλλαγμένοι παχύτης, εἰκότως εὐφραίνονται τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ ἀναπαυόμενοι.



ἀναπαυόμενοι. Πολλοῖς γὰρ τῶν ἁγίων εἶρηται, χώ-  
 ρος ἀξίως εἰληχέναι τῶν τῆς ἀρετῆς ἐργατῶν ἕκασον,  
 δι' ὧν καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονται.

*Propter hæc Mundi consummationem expetere  
 sancti videntur, quoniam expectare atque mo-  
 ram ferre jubentur usque ad fratrum suorum  
 mortem, ne ante illos, juxta divinum Apostolum,  
 consummentur. Candidæ autem stolæ virtutum  
 splendorem, qui illustris in illis existit, insinu-  
 ant. Quo circumfusi, etiamsi promissiones non-  
 dum adepti sint, eorum tamen bonorum spe,  
 quæ spirituali oculo jam contemplantur, ab om-  
 ni interim materiâ crassâ liberati, meritò læ-  
 tantur; in sinu Abrahamæ pacatè requiescentes.  
 Multorum enim sanctorum sententia est, unum-  
 quemque virtutis cultorem, locum facili suis  
 dignum post hanc vitam sortiri, ex quo de glo-  
 riâ sibi præparatâ certam conjecturam facere  
 valeat. Hæc de Hade juxta antiquissimos:  
 quem commune animarum receptaculum, ex  
 hac vitâ discedentium, usque ad resurrectio-  
 nem, constituerunt.*

עולם  
הבשרות

DENIQUE ad dictorum veritatem corrobo-  
 randum, notatu dignum est, quâ modestiâ &  
 moderatione locuti sunt beati Martyres, *Poly-  
 carpus, Clemens Romanus, Ignatius*, de loco  
 & statu Sanctorum ex hac vitâ exeuntium;  
 non mox in summum cœlum & visionem bea-  
 tificam



tificam recipiendos esse aiunt, sed \* εἰς τόπον αὐ-  
 τοῖς ὀφειλόμενον, ita *Polycarpus*, in locum iis <sup>In Epist.  
suā ad  
Phil.</sup>  
 debitum vel proprium: vel εἰς τὸν ἅγιον τόπον,  
 ut de *Paulo Clemens Romanus*, ἔτως ἀπηλλάγη  
 τῷ κόσμῳ, καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, sic è  
*mundo migravit*, & in locum sanctum abiit.  
 Id postea appellat χώραν εὐσεβῶν, in eadem E- <sup>Art. li.</sup>  
 pistolâ. Sed dignus est, quem perpendamus,  
 locus ille: ubi ait omnes ab *Adamo* usque ad  
 hodiernum diem, quotquot mortui sunt in  
 charitate perfecti, requiescere in regione pio-  
 rum tanquam in suis cubiculis: in adventu  
 Christi & resuscitatione mortuorum educendos  
 & manifestandos. Ἄι γενεαὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ  
 ἕως τῆς δὲ ἡμέρας παρήλθον, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τε-  
 λειωθέντες κατὰ τὴν τῷ Χριστῷ χάριν ἔχουσιν χώραν εὐ-  
 σεβῶν· οἱ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασι-  
 λείας τῷ Χριστῷ· γέγραπται γὰρ, εἰσελθε εἰς τὰ τα- <sup>Isa. xxvi.</sup>  
 μεῖα μικρὸν ὅσον, ἕως ἃ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ καὶ θυμός  
 μου, καὶ μνησθήτομαι ἡμέρας ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω ὑ-  
 μᾶς, ἐκ τῶν σπηκαῶν ὑμῶν. Hæc omnia senten-  
 tiæ nostræ quadrant: & quod χώραν εὐσεβῶν ap-  
 pellat *Clemens*, id χώρον κρείττονα nominat *Ju-*  
*stinus*, & χώρος ἀξίος vel τόπος ἀξίος alii; &  
 quod τόπον αὐτοῖς ὀφειλόμενον *Polycarpus*, τόπον

\* Non ad cælum aut gloriam sed ad τόπον ὀφειλόμενον τῆς δόξης dicit *Cle-*  
*mens*, Ep. c. 5. Citat *Clericus* ad Mat. xvii. 18. Ita etiam εἰς τὸν τόπον τοῦ  
 ἱδίου *Judæ* Act. i. 25.



ἴδιον appellat *Ignatius*, & quod τόπον ἅγιον *Cle-*  
*mens*, ἰερὰ πρέσβυς *Chrysostomus*. Hæc non  
 malè conveniunt inter se, & respondent illi  
 temperamento, quod sanctorum fœlicitati an-  
 te resurrectionem adhibet Scriptura Sacra. I-  
 ta, de statu piorum qui in sinu *Abrahæ* re-  
 quiescunt; cùm loquitur Christus, eorum bea-  
 titudinem appellat παράκλησιν, *solatium*, non  
 supremam gloriam. Id quod alibi in sacris  
 literis dicitur *requies* & *relaxatio*, placidòque  
 somno comparatur. En *Stylum Sacrum*, &  
 virorum Apostolicorum; ex alterâ parte en  
*Stylum Pontificium* & Ecclesiæ Romanæ: San-  
 ctorum animas mox recipi in coelum, & intue-  
 ri clarè ipsum Dominum Trinum & Unum, si-  
 cuti est. Deus bone! unde desumpta sunt hæc  
 verba? ex quo libro Sacræ Scripturæ; ex qui-  
 bus monumentis primitivæ Ecclesiæ? Christus  
 jamjam moriturus, ait discipulis suis, vado  
 parare vobis locum. Et si abiero & paravero  
 vobis locum, iterum veniam & recipiam vos ad  
 meipsum: ut ubi ipse ero vos etiam sitis. Vi-  
 des igitur hunc locum gloriosum, paratum iis  
 à Christo, non possidendum esse donec vene-  
 rit Christus; tum demum juxta ipsius votum  
 ad Patrem, habitabunt Sancti unâ cum Chri-  
 sto, & spectabunt ipsius gloriam. Satiabor,  
 Domine, cùm evigilavero, aspectu vultûs tui.

Luc. xvi.  
 25.

Joh. xiv.  
 2, 3.

Joh. xvii.  
 24.

Pf. xvii. 15.

PRÆTEREA,



PRÆTEREA, nec sacris literis, nec rationi naturali consentaneum esse videtur, summas pœnas exigere, aut summa præmia erogare, antequam res in iudicium deducta fuerit, & de cuiusque causâ constiterit. Iudicium autem nullum memorat Scriptura Sacra ante finem mundi. *Ille est dies quo Deus judicaturus est orbem terrarum per Christum.* Tum demum *cuiusque opus probabitur.* Tum *reportabit quisque congruenter ad id quod fecerit in corpore.* Tunc *Throni positi, tunc libri aperti: Et iudicatum erit de singulis secundum opera ipsorum.* Tunc separantur Iusti ab iniustis, Oves ab Hœdis: Illis ad dextram positus, his ad sinistram: & in utrosque fertur sententia. Hæc ex ore Christi excipimus, *Quum autem venerit Filius hominis cum gloriâ suâ, & omnes sancti Angeli cum eo, Tunc sedebit in throno gloriæ suæ. Et cogentur coram eo omnes gentes, & separabit eos, alios ab aliis, ut pastor separat oves ab hœdis. Et statuet oves ad dextram suam, hœdos ad sinistram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipsius, Adeste, Benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento. Tunc etiam dicet iis qui ad sinistram, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus. En tempus iudicii, modum; præmia & pœnas,*

L datamque

Act. xvii.

31.

1 Cor. iii.

13, 14, 15.

2 Cor. v.

10.

Apoc. xx.

11, 12, 13.

Mat. xxv.

31, 32, 33.



datamque executioni sententiam. Et hæc omnia futura, ubi venerit Filius hominis.

Hæc autem, inquires, de Judicio Generali intelligenda sunt. Verum est præterea judicium secretum & particulare, quod statim à morte cujusque institutum est, & quamlibet animam exeuntem è corpore mox excipit. Cedo loca, si placet, Sacræ Scripturæ quæ hoc testantur: videamus quantum valent, si clarè probent judicium privatum ante diem judicii solennis. Loca quæ citavimus sunt aperta & ipsâ luce clariora: neque ullum judicium prævium subinnuunt, sed excludunt potiùs. In his autem quæ pendent à voluntate Dei & à revelatione divinâ, non licet ad arbitrium fingere novam rerum œconomiam, ut hypothesei serviamus. Dici potest quælibet anima, exiens è corpore, judicium tacitum aut privatum subire, quatenus sibi conscia est bene aut malè transactæ vitæ: testemque suum, suamque sententiam in sinu gerit; & pro eâ, quâ est, dispositione & affectu, vel iratum vel amicum numen sentit: & quasi de proximo, quid sibi impendeat fati, prospicit & intuetur. Sed hæc nihil efficiunt extra animam: tota res intus geritur: manetque in eodem loco, statu, habituque anima, usque ad resurrectionem.



OBSERVATUM est à nobis \* antea, ab Ecclesiâ Romanâ, per illam anticipatam Sanctorum gloriam, inutilem reddi *Resurrectionem*; neque minùs per eandem anticipationem, *Judicium generale* quodammodo superfluum redditur. Enimvero, *si jam de singulis judicatum sit secundùm opera ipsorum*: si justì ab injustis jam separentur, atque hi cœlo gaudeant & visione Dei, illi pœnis, tam externis quàm internis crucientur, Quis locus futuro judicio? Quid actum agis; de re judicatâ quid denuo judicium instituis? Nequid fortè erratum fuerit in primâ sententiâ, recognoscitur causa? vel damnati appellant alium judicem? Non id quidem, inquires, sed ut sententiæ privatim datæ, æquum rectumque toti mundo innotescat. Rectè, si pars læsa querelam adhibet; sed unumquemque damnatum supponis *αὐτοκατάκριτον* esse. Et tardè quidem de jure pœnarum quæstio affertur, cùm jam eas sustinuerint damnati per aliquot sæcula. Neque magis congruum esse videtur, ex alterâ parte, in eorum jus inquirere, qui possessione, non sæcu-

---

\* V. p. 66. & *Lactan. Lib. vii. c. xxi. p. 653.* Citatur etiam Genbrardus enumerans multos Patres, qui crediderunt Animas non frui-  
turas visione beatificâ ante resurrectionem, dum excusat Johannem 22.  
papam, Gassend. de Animorum Immort. tom. ii. M. p. 654. col. ii. ult.



lari modò, sed plusquam millenni, cœlum usu capiunt.

UT redeamus à iudicio ad resurrectionem, operæ-pretium erit inquirere quid nobis profit Resurrectio, juxta Theologiam Pontificiam. Illi aiunt Beatitudinem animæ non futuram esse intensiorem post resurrectionem, quàm antea; & pro definito habent *Animarum gloriam non augendam esse in resurrectione: nisi extensivè, ut aiunt, non intensivè: accidentaliter, non in se.* Animam enim manere in eâdem visione Dei beatificâ, in eodem lumine, in eâdem gloriâ, in eâdem operationum suarum perfectione, in eâdem denique beatitudine intrinsecâ, quam habuit ante resurrectionem. Quantillum est quod nobis accedit à resurrectione, secundùm hos Theologos? Quàm malè convenit illis cum Sancto *Paulo*? Tantine est hoc leve fœlicitatis additamentum in resurrectione, ut absque eo nos omnium hominum miserrimos esse diceret beatus Apostolus? ut absque eo, immortalitatem animæ pro nihilo haberet? ut absque eo, in hâc vitâ solâ spem nostram collocandam esse duceret? Denique, ut absque eo, omnem beatitudinem prævi-  
am, five visionem Dei dixeris, five aliam, ne nominaret quidem? Hinc suum præmium unicè repetit: hinc suam coronam Apostolus. Hinc aliis,

Bellarm. de  
beat. sanct.  
c. ii. & v.

I Cor. xv.

Vid. Chryf.  
in loc.

1. 30, 31.

32.

2 Tim. iv.

8.



aliis, contra vim mortis, aut malorum quorumcunque, consolationem maximè arcessit. 1 Theff. iv. 13, 14. Postremò, quod *Paulus* noster *æternum pondus gloriæ* appellat, id illi levis superpondii loco habent. Rom. viii. 18, 23. Et quod Sanctus *Petrus*, *immarcescibilem gloriæ coronam* nuncupat, id illi gloriæ nostræ appendiculam quandam, non partem maximam aut principalem faciunt. 2 Cor. iv. 17, &c. v. 1. Denique, Christus ipse redemptionem sanctorum non nisi in fine mundi appropinquare & expectandam esse docet. Luc. xxi. 28. Nec retributionem promittit ante resurrectionem iustorum. xiv. 14. Tantùm distant à doctrinâ Evangelicâ Ecclesiæ Romanæ decreta in hac parte! Id quod Apostoli, quod Beati Martyres, quod Antiqui Patres maximum Evangelii promissum, fidei Christianæ fundamentum, spei anchoram habuerunt, secundùm illa decreta tantùm non irritum, inutile, & superfluum redditur.

QUID plura? Hanc vitam reducem, hanc spem redivivam nobis lucratus est Christus, haud minore pretio quàm sui ipsius vitæ dispendio: suâ resurrectione confirmatam. Heb. ii. 14, 15. Et 2 Tim. i. 10. quicquid non resurgit, pro deperdito habet in illo sermone sacro, uti postea *Paulus*, loco memorato, cum de hoc argumento differit 1 Pet. i. 3. & 21. Joh. vi. 39, &c. ad *Corinthios*. Hoc est mirandum, & divinæ virtutis opus: ex morte ipsius victoria & triumphus.



Phil iii.  
10.

umphus. Hic est perfectionis nostræ terminus, quò nitimur, quò aspiramus omnes. Neque habent quo ulteriùs progrediantur quàm maximè ambitiosa desideria. Tunc enim erimus *ισάγγελοι*, eâdem cum Angelis amicti luce, eundem Deum intuentes.

Ex hætenus dictis fati mihi constare videtur, tam per sacras literas, quàm antiquissimorum Patrum testimonia, Beatitudinem Sanctorum, aut unicè aut potissimùm pendere à Resurrectione. Atque illam perfectionem summam, summam fœlicitatem & gloriam, quæ *visione Dei Beatificâ* significari solet, Animabus non impertiri ante Diem judicii, & adventum Domini. Si verò ex numero Testium causa hæc esset dirimenda, facile foret his primorum sæculorum Patribus, quarti etiam sæculi, & deinceps, plures adjungere. Sed vis Sacrarum Literarum, quæ sola sufficit, nimio comitatu quandoque obscuratur. Proinde notabo tantùm, seorsim per modum appendicis, ex authoribus subsequentiæ ætatis loca quædam manifestiora ejusdem argumenti, quæ pro suo quisque otio & animo consulere possit, aut missa facere.

APPENDIX.



## A P P E N D I X.

**Q**UARTI sæculi habetur Author *Quæstionum & Respons.* ad Orthodoxos, apud *Justinum Martyrem*: qui eidem *Justino*, in suâ sententiâ de vitâ defunctorum statu ante resurrectionem, adhæret & astipulatur. Nam de tempore retributionis verba faciens (*Respons.* ad *Quæst.* 60.) hæc habet, ὅτι πρὸ ἀναστάσεως τῆ ἐκάστη βεβαιωμένων ἢ ἀνταπόδοσις γίνεσθαι. *Nemini enim ante Resurrectionem rerum in vitâ transactarum retributio redditur.* Dein, diluens objectionem de Latrone rectâ in Paradisum delato, sententiam plenius aperit (*Quæst. & Resp.* 76.) ὁ Φελοῦ γέγονε τῷ ληστῇ εἰς τὸ, &c. *Utilitas Latroni, quod Paradisum sit ingressus, hæc fuit: quod fidei commodum reipsâ percepit, per quam dignus reputatus est, qui sanctorum cœtui adjungeretur: in quo usque ad diem Resurrectionis & remunerationis reservatur.*

Vide hanc m. excusam. Gerard. de Mort. tom. 8. p. 396, 397. &c.

*Divus Chrysostomus* tanti facit Resurrectionem, ut absque illâ immortalitatem Animæ parvi ducat: & reliqua omnia quæ possidentur à Sanctis ante id tempus, pro exiguâ parte beatitudinis & remunerationis habeat. Hunc, si placet, consule ad caput xv. prioris ad Corinthios, ubi, ad illa verba *Pauli*, *Si in hac solùm vitâ*, &c. hæc habet, Τί λέγεις ὁ Παῦλε; πῶς, &c. *Quid ais Paule? Quomodo in hac vitâ tantum spem habemus, nisi corpus resurgat, licet Anima maneat & immortalis sit?* Respondet sibi, *Licet maneat anima, licet Sexcenties esset immortalis, ut est: bona illa ineffabilia sine corpore non reportaret; Quemadmodum nec punietur antea: Omnia enim manifestabuntur ante tribunal Christi, ut unusquisque quæ fecit itidem recipiat in corpore: sive bona sive mala. Propterea, dicit Apostolus, si in hac vitâ tantum spem in Christo haberemus, omnium essemus*



*essemus miserrimi. Nisi enim resurgat Corpus, incoronata manet Anima, extra illam beatitudinem quæ est in cælis.*

His sententiam suam clarè explicuit *Chrysostomus*, eandemque confirmat alibi exemplis & similitudinibus, ad illud nempe dictum Apostoli, ad *Hebræos*, cap. xi. 40. *Hi mercedem non receperunt, ne sinè nobis consummarentur.* Verba ipsius hæc sunt: ἔδεδωκεν ἀπέλασιν, ἀλλ' ἔτι μὴ ἔστιν, &c. *Nondum receperunt mercedem, sed adhuc expectant? Qui istoc modo obiére, in tantâ tribulatione, nondum receperunt illi? Tantum habent temporis ex quo vicerunt, nec dum receperunt mercedem: vos autem, nondum finito certamine, moras ægre fertis. Cogitate, quæso, quid sit quantum sit, Abrahamum, & Apostolum Paulum, expectantes, quando tu consummatus fueris, ut tunc tandem possint mercedem recipere, &c.* Pergit adhuc in ejusdem argumenti contextu insequentibus: & *Abelem* Protomartyrem, & *Noachum* in utroque mundo justitiæ præconem, non ante nos coronandos esse ait; ἕνα ὡς ἔλασε πᾶσι τῶν σεφάνων τὸ καιρόν. *Omnibus ad coronas recipiendas unum idemque tempus definiit.* Usque ad illud tempus pro sedibus Animarum Sanctarum nominare solet quandoque ἱερὰ πρόθυρα: sæpius autem sinum *Abrahæ*. Vide, si vacat, *Hom. 24. in prior. ad Corin. & Hom. 40. in Gen.* Ubi ait omnes justos à temporibus *Abrahæ* usque ad finem mundi id ambire & exoptare unicè, ut in ipsius sinu requiescant. Sinus autem *Abrahæ*, ut nôsti, non habetur pro summâ gloriâ, aut cælo supremo. Denique, Hæc omnia confirmantur in sermone primo *Chrysostomi* de Resurrectione: cùm omnem spem nostram, omnem retributionem ad illud tempus & adventum Domini illuc referat: neque ullam nobis innuat citiùs contingere mercedem, præter illam quæ in hac vitâ ex ipso certamine oritur, & ex ipsâ exercitatione virtutis & constantiæ Christianæ: quibus Anima fortior redditur, &, ut ipsius verbo utar, magis



magis Philosophica. Uti enim, inquit, *Athletæ* certando fiunt firmiores & robustiores, ἔγω δὲ καὶ ὑπὲρ ἀγώνων τὸ ἀρετῆς, καὶ πρὶν ἢ τὸ ἔργον ἀνοιγῆναι, καὶ ἢ τὸ ὑπὲρ Θεῶν παρὰ γυμνασίου, καὶ πρὶν ἢ τὰς ἀμοιβὰς ἡμᾶς ἀπολαβεῖν, (vides hæc tria idem valere apud *Chrysostomum*) μέγαν ἐντεῦθεν καρπόμεθα τὸ μισθόν, τὸ ψυχῆς ἡμῶν φιλοσοφώτερος καθιστάμεν.

HÆC de statu & beatitudine Sanctorum ante Resurrectionem secundum *Chrysostomum*. At dices forsane eundem Patrem aliis in locis liberiùs sublimiùsque loqui de hac beatitudine intermediâ. Id quidem fieri potest. Oratores enim inter perorandum sæpe incalescunt aliquantulum, neque singula verba in aurificis staterrâ ponderant. Cùmque sermones populares aut orationes funebres adornant, multæ sunt causæ quæ perorantem incitare possunt ad exaggerandam foelicitatem *Mortuorum in Domino*: nullæ verò ad diminuendam, præter ipsius veritatis conscientiam. Utile esset ad consolandum & erigendum animos contra vim mortis: præsertim in subeundo Martyrio: ad excitandos affectus & pietatem confirmandam, calidè liberiùsque loqui de proximè futurâ Sanctorum beatitudine. Sed nulli consilio, nullis usibus inferviret, frigidius quàm par erat, & tenuius eandem repræsentare. Quapropter ad indagandam veritatem, & cuiusque Authoris mentem in hoc argumento, unicus locus qui hanc foelicitatem retinet infra terminos à nobis præscriptos, multos valet eorum, qui cum affectu eandem altiùs efferunt & attollunt. Rectè id notatum est ab aliis, *Non esse concionatorum verba eo rigore accipienda, quo primum ad aures auditorum perveniunt. Multa enim declamatores per hyperbolen enunciant & inculcant, occasione locorum, temporum, & personarum, adducti, vel affectuum impetu, & orationis cursu rapti.* Hoc consultiùs dictum est, & in hoc argumento, siquo alio, locum habere debet.

Six. Sen.

M

NON



Epist. 57.  
 & de Gen.  
 ad lit. l. 12,  
 c. 34.

Non itaque mirabimur Oratores Sacros, ex amore erga mortuos, aut ad demulcendos vivos, molliori & laxiori usos esse stylo, & de *cælo* statim *possidendo*, & *intuendo Domino*, verba fecisse. Cælum laxè sumptum, quemlibet foelicem Animarum post mortem denotat statum; Qui tamen multò frequentius *Paradisus* aut *sinus Abrahæ* apud Patres dicitur: notatque statum beatitudinis intermedium, & cœlesti inferiorem. *Generale Paradisi nomen est*, inquit, S. *Augustinus*, *ubi fœliciter vivitur*. Atque illud etiam est generale nomen aut notio cœli. Cœlo quodam *interno* fruuntur sancti statim à morte, externo autem frui non possunt sinè corpore. Dein *visio Dei aut Christi*, aut *præsentia divina*, quarum alicubi mentionem facit *Chrysostomus*, non alia esse potest ante Resurrectionem, quàm intellectualis. Erit quidem Anima proximior Deo in illo statu separato, quàm in hoc carcere; ipsiusque virtutem sibi intimiorem, magisque præsentem & efficacem persentiet, ac si esset coràm, & in ipsius conspectu. Sed de supremâ beatitudine, & gloriosissimâ Dei visione hæc aut hujusmodi dicta non possumus exponere, nisi simul statuamus, hunc Patrem apertissimè sibi contradixisse. In legendis Authoribus, sacris, aliisve, pro regulâ haberi solet, à claris ambigua, ab accuratioribus & severioribus vulgaria & populariter dicta esse interpretanda. Hanc teneamus viam, & minùs errabimus. Denique, nos rectè interpretari verba sensusque *Chrysostomi* circa statum mortuorum, indè licet argumentum sumere, quòd interpretes, Patrèsque Græci, qui *Chrysostomi* maximè sequaces erant, putà *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*, *Euthymius*\*, eandem nobiscum sententiam sint amplexi. *Theodoretus* suam explicat sententiam, ubi antea *Chrysosto-*

\* Vide plures Patres in hac sententiâ in not. Certholt. ad Justin. xliv. Col. 1. & 2.



mus, in cap. xi. ad *Hebræos*, versibus ultimis: asseritque non alios aliis citius remunerari, citius coronâ gaudere, aut victores à Deo renunciari, sed cunctos simul & semel in Resurrectione. Ad illa nempe verba Apostoli, *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt re-promissiones, ut non sinè nobis consummarentur*, Hæc habet: *οἱ μὲν ἐν τούτων ἀγῶνες ποιεῖται καὶ τηλικῶται, &c.* *Eorum ergo fuerunt tot & tanta certamina, sed ii tamen coronas nondum acceperunt. Expectat enim universorum Deus aliorum certamina, ut, soluto stadio, omnes qui victoriam fuerint assecuti, simul victores renunciet & remuneretur.* Nec alio sensu *Oecumenius* illud dictum Apostoli, atque illam historiam veterum Heroum, fide præstantium, interpretatur: His verbis, *Ἐκεῖνοι, φησι, κάθλω ἀγέρας, ἢ ἡμῶν περιμρόντες ἐπιστάσιαν.* *Illi, Inquit Apostolus, sedent irremunerati, sinè præmio, nostram expectantes ministracionem vel adventum.* Ita etiam *Theophylactus* in locum, *οἱ εἰρημνοὶ πάντες ἅγιοι, &c.* *Dicti omnes sancti, etsi testimonium haberent, quòd Deo per fidem placebant, nondum tamen assecuti sunt cælestium bonorum promissiones.* Aliâque adjicit his paria atque gemina, in versum sequentem, ex *Chrysostomo* ferè descripta. Denique eandem tuetur sententiam hic Author ad *Luc.* cap. xxiii. in explicando dicto Christi ad Latronem, *Hodie mecum eris in Paradiso.* Cùm enim Paradisum à cœlo distinxisset, atque eo modo Evangelistam cum Apostolo *Paulo*, loco suprà citato, conciliâisset, addit, *ὁ γὰρ ληστής, &c.* *Latro igitur Paradisum assecutus est, non autem assecutus est Regnum cælorum; assequetur autem quando & cæteri omnes quos Paulus enumeravit. Interea Paradisum habet impræsentiarum, spiritualis quietis Regnum.* Huic explicationi affinis est illa *Euthymii* in eundem locum: his verbis interpretis, *Christus sciens Latronis intentionem promisit quod illi optatissimum videretur.*



Noverat enim Latro Paradisum è doctrinâ Mosaicâ; & tunc quidem dedit ei conversationem in Paradiso, tanquam Arrhabonem Regni sui, quod est fruitio ineffabilium ac æternorum bonorum, QUÆ OCULUS NON VIDET, &c. Nondum enim quisquam justorum accepit promissionem, veluti magnus docuit Paulus. Postmodum verò & huic traderet Regnum tempore universalis Resurrectionis. Hæc de Chrysostomo, aliisque ipsius sectatoribus Græcis.

INTER Latinos ejusdem sæculi quarti, consule, si libet, *Hilarium, Ambrosium & Augustinum*, circa Statum Mortuorum. *Hilarius* suis in *Psalmos* commentariis sæpius attingit hoc argumentum, & ad illum locum *Psalmi cxxxviii. si descendero ad Infernum, ades*: Legem imponit universalem & inviolabilem animabus humanis, ut descendant omnes eis *ἀδς*: idque propterea à Christo factum ait, ut omnem naturæ humanæ cursum ordinemque expleret. Idemque edocuerat antea ad *Psalmum liii.* Dein hîc retineri ait Animas, nempe *ἐν ἀδν*, usque ad diem Judicii: Ad *Psalmum ii. & in Psal. cxx.* ad illa verba, *Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum*, hæc habet, *Non temporis hujus & sæculi est ista custodia, sed futuri boni expectatio est: cùm exeuntes de corpore, ad introitum illum regni cœlestis, per custodiam Domini fideles omnes reservabuntur, in sinu scilicet Abrahæ constituti.*

HÆC est doctrina *Hilarii* de mortuorum Statu: *Ambrosii*, qui scire desiderat, legat ipsius *cap. x, xi, xii. de bono mortis.* Capite decimo, promptuaria Animarum usque ad diem judicii recognoscit: *Coronæ enim dies*, inquit, *expectatur ab omnibus, ut intrâ eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoriæ.* Et Capite undecimo, lætitiâ Animarum ante Resurrectionem per plures gradus exponens: *Quartò*, ait, *quia incipiunt intelligere requiem suam, & futuram suam gloriam prævidere: eâque se consolatio-*  
ne



*ne mulcentes in habitaculis suis cum magnâ tranquillitate requiescunt, stipatæ præsidiis Angelorum.* Denique idem Author, *lib. ii. de Cain & Abel, cap. 2.* nimius mihi videtur in hâc parte: subindicat enim Defunctorum Animas, usque ad diem judicii, de suâ forte incertas esse: his verbis, *solvitur à corpore Anima post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri judicii ambigua suspenditur.* Hæc de Ambrosio.

SUCCEdit Sanctus *Augustinus*: Qui, licet nonnunquam cautus & modestiæ retinens, quæstionis dirimendæ difficultatem aut invidiam declinet: communiter tamen Piorum omnium Animas (saltem si Martyres excipias) *extra cælum, & extra gloriam*, in secretis receptaculis detinet, usque ad Resurrectionem & diem judicii. Ut ex his infra locis, si per otium consulas & conferas, manifestò patebit, *Expos. ad Psalm. xxxvi. v. 10.* ad illa verba, *Adhuc Pusillum, &c. Enchirid. ad Lauren. c. 118. Gen. ad literam, l. 12. c. 35. De Civ. Dei, l. 12. c. 9. Retract. l. 1. c. 14. Confess. l. 9. c. 3.*

PLURES advocare testes singulares, aut ab hoc, aut à sequioribus sæculis, non erit operæpretium. Sed duo sunt præterea capita generalia, à quibus argumenta desumi possunt, quæ plures simul Patres, testelque complectuntur. Horum alterum est ab opinionibus cognatis primitivorum Patrum, quæ vitâ defunctorum quorumcunque statum, usque ad Resurrectionem, imperfectè beatum supponunt. Alterum est ab usu & praxi Ecclesiæ in suis precibus & oblationibus pro mortuis. Ad opiniones istas quod spectat, duas potissimum intelligo. Illam quæ statuit Sanctos in Millennio reduces, regnatos esse cum Christo in terris. Alteram, quæ sanctos ipsos purgandos esse docet in supremo Igne, sive in Conflagratione Mundi, antequam ad cælum & visionem Dei asciscantur. Harum opinionum utraque magnos habuit fautores, multoque, in prioribus Ecclesiæ sæculis, prout infra constabit capitibus



capitibus sexto & nono. Utraque autem supponit hos sanctos nondum potitos esse summo bono, cœlesti gloriâ, aut visione Dei: nec ad iisdem potiundum esse paratos, absque præfatâ purgatione. Et siue vera sint, siue minùs, hæc dogmata, testantur utcunque quid senserint utraque hæc classis Patrum (quorum non est exiguus numerus) de vitâ defunctorum statu: quantùmque, hâc in re, eandem nobiscum tenuerint fidem & sententiam.

ALTERUM caput quod multorum consensum involvit, est usus & praxis Ecclesiæ in suis Liturgicis & officiis sacris circa mortuos. In his Liturgicis, vel continentur tantùm gratiarum actiones & commemorationes pro sanctis: de quibus hîc non agitur; vel oblationes præterea, & supplicationes pro mortuis; atque hoc satis ostendit, nondum pervenisse, ex eorum sententiâ, ad summam gloriam & beatissimam Dei visionem, Animas illas pro quibus hæc fiebant sacra: Fiebant autem pro Animabus sanctissimis & præstantissimis, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, aliorumque Ecclesiæ Luminum: Ut videre licet, tam apud Liturgias Veteres, utcunque dubias aut interpolatas: quàm ex constitutionibus *Clementis*, ex *Cypriano*, *Dionysio* Areopagitâ dicto, & *Epiphanio*.

HUJUSCE praxis, siue licitæ & laudabilis, siue non, hoc videtur esse fundamentum: Quòd omnes Animas, cujuscunque ordinis, præter Animam Christi, ἐν ᾧ, morari crediderint Antiqui, usque ad Resurrectionem. Atque iis nondum consummatis profuturas esse Preces & Oblationes Ecclesiæ: *Preces* dico: nam, præter oblationes, adhibitas etiam fuisse supplicationes, ex Liturgiis & Authoribus præfatis, aliisque, certum & irrefragabile mihi videtur. Ita, ex. gr. in Liturgiâ quæ dicitur *Jacobi*, supplicatur Deus, ut lucem & requiem daret omnibus defunctis, de fide rectè sentientibus, ab *Abele* usque ad hodiernum diem. Μνήσθητι, κύριε ὁ Θεός, τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός, ὧν ἐμνήσθημεν καὶ ὧν ἐκ ἐμνήσθημεν, ὁρθόδοξων,



ὀρθόδοξων, ἀπὸ 'Αβελ & δικαίων, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας' αὐτοὺς  
 οὐκ αὐτὰς ἀνάπαυστον ἐν χώρᾳ ζώντων, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, ἐν  
 τῇ τρυφῇ & ᾠδῇ, ἐν τοῖς κόλποις 'Αβραὰμ ἢ 'Ισαὰκ ἢ  
 'Ιακώβ, ἢ ἁγίων πατέρων ἡμῶν, &c. Idem constat ex aliis  
 Liturgiis, tam Græcis, quàm Latinis: ut videre est apud  
 eos qui hîsce colligendis & examinandis operam dede-  
 runt. Defunctis precantur præsentem requiem, & futu-  
 ram Lucem & Gloriam: semperque in omnibus officiis  
 circa mortuos, irretorto oculo ad Resurrectionem re-  
 spiciunt. Denique nihil occurrit, quod sciam, in anti-  
 quo usu Ecclesiæ, quod non respondeat hypothesi nostræ  
 de statu Mortuorum & πρὸς ἄδης: ubi omnes Animæ  
 præstolantur adventum Christi, sonitumque supremæ  
 tubæ.

Hæc de testimoniis Patrum, seorsim aut cumulativè.  
 Sed hanc operam, magnâ ex parte, forsan dixeris super-  
 vacaneam: Quandoquidem Pontificii (Quorum interest  
 maximè, ut cœlo, gloriâ, & visione Dei fruantur Sancti  
 ante Resurrectionem) fatentur \*, Patres generatim eâ de  
 re nobiscum convenire: neque ab illis petendum esse  
 auxilium aut patrocinium in hac causâ: quæ pendet to-  
 ta ab authoritate Ecclesiæ, & ipsius definitione; Eâque  
 mehercule tardiusculâ, sæculo nempe decimo quinto  
 in Concilio *Florentino*, ubi decretum est, Animas Sanc-  
 torum *mox recipi in cælum, & intueri clarè ipsum Do-*  
*minum, trinum & unum, sicuti est.* Interea nos ægre  
 patimur tot tantisque Patres & præfides Ecclesiæ Chri-  
 stianæ versatos esse in errore per quatuordecim sæcula,  
 & Veritatem tam serò inventam *Florentiæ*; tantâ etiam  
 vi aut arte (ut refert istius synodi historia) extortam à  
 Græcis: quos, aut malè sanatos, aut recidivos jam vi-

\* Tot illi & tam celebres antiqui Patres, *Tertullianus, Irenæus, Origenes, Chrysostomus, Theodoretus, Ecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Clemens Romanus, D. Bernardus*—huic sententiæ (quæ nunc in Concilio *Florentino*, magnâ demum conquestione factâ, definita est) quod Justorum animæ ante diem Judicii Dei visione fruuntur, non sunt assensu, sed sententiam contrariam tradiderunt. *Staplet. Defens. Auctorit. Eccles. l. 1. c. 2.*



demus. Hæc meditentur ii, quorum interest: Utcunque quoad Reformatos, nihil valet hæc autoritas Romana, Synodorum aut Pontificum. Nobis integrum est, rem æstimare ex æquo, & ex omnibus suis momentis: Diligenter expendere, quò propendeat, quò nos ducat Scriptura Sacra: quò rei ipsius ratio: quò ætas intemerata Ecclesiæ; Nec id tantum ante oculos habere, quid, his reclamantibus, factum sit aut definitum nudiustertius in conventu *Florentiæ*. Dignum utique est hoc caput *de Statu Mortuorum* quod excutiat penitus, & de quo contendamus pars utraque: huic enim superstructa est tota moles religionis & Pompæ Romanæ circa Sanctos: de iis Canonizandis, ut loquuntur: invocandis & colendis; nec de iis ipsis tantum, sed etiam eorum Imaginibus & Reliquiis. Hinc pendent etiam peregrinationes, & vota meritoria, & Sanctorum Missæ, & novum illud, sed utilissimum, Purgatorii inventum. Quandoquidem idcirco ex hoc filo pendeat tantus apparatus, tantum pondus superstitionum: ex hoc fundamento, aut Lapide Angulari, tantum ædificium: nostrâ plurimum refert nihil temere concedere in hac causâ, nec indulgere nimis piis affectibus, sed malè fundatis, in re tam magni momenti.



## CAP. V.

*De statu naturali Animarum in intervallo Mortis & Resurrectionis; An nudæ sint, & ab omni corpore separata: vel Aerio, aliive, uni-  
antur.*

**E**XPEDITA quæstione primâ, de qualitate statûs intermedi, quoad fœlicitatem vel miseriam: sive de Animarum statu morali ante Resurrectionem; sequitur jam altera, & multo difficilior, de earundem statu naturali. Supereffe, vivere, & cogitare Animas post mortem, sive dissoluto hoc corpore, probatum est in antecedentibus: Sed quod dixit Apostolus de suâ ecstasi, *An in corpore, vel extra corpus, Ego nescio, Deus novit*: Idem hîc usurpare licet: An, exuto hoc corpore, novum induat Anima: vel permaneat nuda & sinè corpore, usque ad resuscitationem mortuorum, *Ego nescio, Deus novit*. Saltem id inter *Obscura*, quæ nec lumine naturæ, nec ullâ revelatione, clarè constant, numerandum esse ducerem.

V. Dall. de poenis l. 2. c. 12. p. 181. &c. Gerard. de ψυχολογ. Tom. 8. p. 419. & de statu Animarum Separatarum. p. 403.

N

QUUM



QUUM hîc nullus locus sit experimentis, haurienda est cognitio nostra, vel ex innatis seminibus veritatis & ab ipsâ rei naturâ, vel è sacris literis. Atque illius, Testes aut Interpretes habentur præcipuè Philosophi: hujus autem, Patres Christiani; His autem omnibus consultis in hoc argumento, vix aliquid certi aut definiti reperies, ubi pedem figas. Quod ad Rationis lumen attinet, & rerum naturam, parum hinc opis aut auxilii sperare licet in hâc quæstione dirimendâ. Quum enim unio Animæ ad hoc corpus terrestre, vel quodcunque aliud, non oriatur (quantum nobis innotescit) ab aliquâ necessitate naturali, vel connexionem necessariâ inter hæc duas naturas: sed à voluntate Dei, aut à decreto divino: Dissolutâ hâc unione, pendebit ab eâdem voluntate Dei: vel, quod perinde est, à legibus naturæ nobis ignotis, ut novam unionem subeat Anima, vel maneat separata ab omni materiâ. Sic enim manere potest, cùm sit *substantia*, sive res per se subsistendi capax.

DEIN, si Philosophos hâc in re consulas, silent plerumque: Platonici verò, vel Platoniorum nonnulli, statuunt, Animam, statim ab excessu ex hâc vitâ & corpore, subituram esse corpus aërium: & exinde progredi ad Æthereum,



thereum, cùm virtute & sapientiâ satîs profecerit. Ordine nempe retrogrado, quo in hanc infimam sedem dilapsa est.

NIHIL quidem habet absurdi hæc sententia, sed testium & probationis eget. Quî constat nos exuisse novissimè corpus aërium, cùm hîc nati sumus? vel eosdem esse debere gradus & ordinem ascensûs & descensûs? vel denique nullum intercedere statum silentii & separationis ab omni corpore? Quum innumeri sint mundi intrâ universi ambitum, multiplices erunt, pro multifariâ Dei sapientiâ, ordines, modi, & variationes, in revolutionibus Animarum: & quem nobis præscripsit Deus ordinem, ascensûs & descensûs, ad ipsius œconomiam secretam spectat, quæ nos latet in hac vitâ.

SED ab Umbris & apparitionibus mortuorum, credis forsan probari posse, Animas humanas, exuto hoc corpore, aliud statim induere: cujus ope se monstrant aliquando visibiles & conspicuas in formâ humanâ. Fateor mihi nondum constare, nec persuaderi posse,  
 \* Animas mortuorum apparere unquam, aut ap-

---

\* Vid. verba Chrysost. Hom. xxix. in Mat. & Hom. ult. de Lazaro. Maldonatus in xvi. Luc. versûs fin. citat Tertull. de animâ; sed fallitur opinor, caput non citat. Citat etiam ibid. Athanasium vel authorem, quisquis sit, ad Antiochum, ix, xi, & xiii. Isidor. lib. viii. etymol. c. ix. & Theophyl. in viii. Mat.



parituras esse, ante diem Judicii. Genii forsitan, aut dæmones, vim illam habent, compingendi aërem, aut propria vehicula, in speciem humanam aut brutam: Eamque exercent aliquando, maximè apud gentes barbaras aut semibarbaras: sed hæc rariùs apud nos fieri existimo, & è sexcentis narratiunculis de spectris, vix unam reperiri historiam veram. His pascitur utcunque vulgus, vitæque futuræ renovatur memoria, & confirmatur fides. Sed maximam fabularum messem in hâc materiâ invexere Monastici, suis commentis aut visionibus imaginariis, ad introducendam firmandamque fidem Purgatorii.

PONAMUS autem, si libet, mortuos habere corpora aëria, & vitam vivere animalem: multa hîc quærenda veniunt, ut exolvamur dubiis. Primò quam aëris regionem, superiorem vel inferiorem, habitare velis hos advenas? Si infra nubes colloques, omnibus cœli tempestatibus & intemperiebus obnoxii erunt: cùm perpetuò versentur sub dio, nullis tectis aut ædibus, cujuscunque generis, muniti. Cùm pluit, cùm ningit, cùm grandinat, cùm tonat, expositi hærent in medio aëre: atque tenera eorum corpora, necesse est non impetant modò, sed etiam trajiciant & transverberent hæc meteora: ventûsque impetuosior agitabit



tabit & transferet, ut nubes, in novas habitationes. Quòd si supra nubes & Telluris Atmosphæram constituere velis has Defunctorum Animas, tam malas, quàm bonas: *ἔξω ὅδε* evehis, in regiones serenas & lucidas, quibus minimè dignæ sunt aut idoneæ, Animæ improbæ & impuræ. Neque has, opinor, ab aliis, Hædos ab Ovibus, segregari velis ante diem judicii. Hæc de sedibus Mortuorum.

SECUNDO, de Mortuorum politiâ quærendum est. Oportet enim, si corporibus gaudent, & vitâ animantium, ut aliquam inter se habeant politiam & regimen. Vísne igitur ut in eâdem omnes degant Republicâ, promiscuè: vel ut dispertiantur & distribuuntur in diversas gentes, nominibus moribúque distinctas, ut hîc in terris? Ut Galli, exempli gratiâ, habitent omnes simul, & separatim à reliquis: Ita etiam Hispani, Itali, Germani, Britanni, cæteræque gentes per terrarum orbem, suas sibi habeant sedes in aëre, seorsim alias ab aliis: suum etiam quæque regimen antiquum, suam Linguam, morésque & religionem. Hæc utique definienda sunt & quærentibus explicanda. Imprimis verò difficile erit, limites imperiorum figere & conservare, in aëre fluxili: sinè fossis, aut fluviis, aut propugnaculis. Nec minor erit difficultas de constituen-

dis.



dis Regibus. Ex antiquis quemnam folio restituent: primum vel ultimum? vel quod stemma Regium cæteris præferent? vel rejectis omnibus titulis antiquis, Digniori dabitur? Lites hinc orituras facilè video, & discordias, ac etiam Bella. Sed quibus modis armisve pugnaturi sint in aëre, nondum intelligo. *Mortui* certè *nequeunt mori*, an vulnerari possint, haud satiscio.

DE Linguâ etiam & sermone Mortuorum oriuntur quæstiunculæ. Mortuorum Dialogos finxere multi, sed quâ linguâ colloquuntur mortui, nescio. Maternâ, inquires, seu vernaculâ, quâ usi sunt in terris: ut Græci loquantur Græcè: Latini Latinè, & sic de cæteris gentibus. Sed tempora mutantur, & populi, & linguæ, de sæculo in sæculum. Hodierni Romani Veterum Latinorum non callent linguam: nec quamcunque Latinitatem, vulgus Italorum: Quî confabulabuntur hi populi cum suo Romulo, aut Numâ? Celtarum & Scytharum linguas non retinent hodie, qui easdem sedes, per occidentem & septentrionem incolunt. Denique quid fiet à nobis, incolis hujusce Insulæ, qui tot habuimus origines & linguas? Britannicè loquemur in corporibus aëriis: vel Saxonicè, vel Normanicè, velut hodie fit mixtè & compositè? Alteram fore suspicor



picor *Linguarum confusionem*, Babelis illâ graviorem, si in hunc modum vita futura ordinanda esset.

IN hodiernâ vitâ nascimur infantes, & sensim addiscimus sermonis usum, matre & nutrice magistris. Sed in aëriâ vitâ, nulla, opinor, est infantia. Etiam qui hinc discedunt Infantes, ibidem nascuntur adulti, sinè ætatis discrimine. Non prodeunt è sinu matris, neque crescunt & adolescunt, ut parvuli nostri: Sed statim ac æthereâ vescantur aurâ, sermone pollent & ratione, sinè ullo tyrocinio literario. Hæc autem dico secundùm præfatam hypothesein, non ex animo: neque enim video, quî poterunt mortui, aut memoriam retinere veteris linguæ, aut novam imbibere unico haustu. Sed de sermone hæc satis.

DE Religione restat adhuc non minima difficultas; habeant, necesse est, hi homines aërii cultum divinum, & Religionis formam aliquam & instituta. Visne proinde, ut quisque, secundùm suam sectam, eandem, quam coluit in terris, prosequatur adhuc religionem? ut Judæi sequantur Legem Moſis, Mahometani Mahometis: Pagani suos Deos colant, & Christiani Christum. Dein Pontificios habere velis suum Papam, ut hîc infra: & Reformatos, fidei suæ regulam, scripturam  
sacram?



sacram? Sed quid dixi scripturam sacram? de Libris aut Literis aëriis nihil intelligo: frustra scribitur in aquâ, multo magis in aëre. Nulla religio suum Canonem, aut Legem scriptam, retinere poterit in istoc statu: nec suos ritus sacros, & œconomiam externam. Præterea, si omnes defunctorum Animæ, ab origine Mundi ad hodiernum diem, unâ habitant in aëre, Judæi reperient ibidem suos Prophetas, & Christiani suos Apostolos. Illi proinde de vero Messiâ meliùs instructi, ex oraculis & interpretatione ipsorum Prophetarum, fient statim Christiani. Hi pariter, ex ore Apostolorum accipient controversiarum omnium, quæ inter Romanos & Reformatos pendent, decisionem infallibilem. Ad hæc consequens erit, tam Judæorum conversio, quàm Christianorum unio. O Beatæ sedes! O beati Mortui præ vivis! Denique, reliqua gens humana, cùm unicum verum Deum, & Messiæ mysterium, à viris divinis clarè expositum audiverint, rejectis erroribus suis, ad pietatem cultumque Christianum convertentur. En gloriosum Christi Regnum: non in Terris, nec in cœlis, sed in aëre inter mortuos. Sed hæc minimè quadrant ad œconomiam Christianam, prout exponitur in sacris literis: atque etiam aliena sunt à communi fide. Quis enim



enim credet Adamum & Evam, five primos homines, omnesque ipsorum posteros, filios & filias, unâ jam victitare in nubibus aut in aëre, & ibidem victitâsse per aliquot millennia? Num familias suas & cognationes antiquas retinent: prospiciuntque quid rerum generatur in terris: præcipuè inter suos conterraneos, & suos maximè Tribules? Sed me tædet plura percontari aut disquirere, in re prorsus incertâ aut incredibili. Si per alia capita interrogationes instituas, responsuro non minùs hærebit aqua. Mihi saltem, rem animo versanti, nullus occurrit modus, nulla ratio, constituendi Rempublicam inter mortuos: statum intelligo externum, corporeum, animale & visibilem.

SED ratione tantùm hætenus, & argumentis à naturâ rei petitis, usi sumus; Oportet præterea scripturam sacram consulere, siquid fortè habeat de corporibus mortuorum ante Resurrectionem. At è contra non pauca sunt in sacris literis, ut mihi videtur, quæ huic sententiæ, de corporibus aëriis in statu intermedio, minimè favent. Primò, quòd duo tantùm Animæ nostræ corpora memorent sacræ literæ, vel duo tantùm genera corporum animatorum, Terrestre & Cœleste: illud quod habemus hodie, ac illud quod habituri sumus

O

in



in Resurrectione Mortuorum. Capite decimo quinto primæ ad Corinthios, hanc materiam fusiùs tractat Apostolus *Paulus*: & cùm duo distinxerat Corpora, & duo solummodo, Animæ nostræ propria, subjungit, *Et sicut gesimus imaginem Terrestris, geremus etiam imaginem Cœlestis*. Nullâ factâ mentione Corporis intermedii. Quod etiam explicitiùs excludere videtur, capite quinto secundæ ad Corinth. his verbis, *Scimus enim, si terrestris hujus domûs nostræ Tabernaculum dissolutum fuerit, nos ædificium ex Deo habituros, æternum in cœlis*. Vides, inter Terrestre & Cœleste corpus, nullum intercedere statum corporeum: sed eum qui fortè intercedere possit, appellat statum *nuditatis* in sequentibus: verba hæc sunt: *In hoc enim suspiramus, expetentes, domicilio nostro, quod è cœlis est, superindui* \*. *Siquidem etiam INDUTI, non NUDI reperiemur*. Siquidem ullo corpore vestiti, non in statu separationis reperiemur: (nempe cùm advenerit Christus ad suscitandum mortuos.) Anima enim *nuda*, vel mens *nuda* idem valere solet ac separata ab omni corpore. Et *superindui*, nisi jam vestito, convenire non potest.

\* De voce Superindui & de hœc loco vide Crellii explic. fine p. 315.



SECUNDO, Fatum cujusque hominis, secundum stylum & rationes Sacrae Scripturae, pendet unicè ab operibus hodiernae vitae: nulla erit mutatio, morum aut fortis, in futurâ. *Si-  
ve deciderit arbor ad meridiem, sive ad Aquilonem, quo loco ceciderit arbor, ibi futura est.* c. xi. v. 3.  
Inquit Ecclesiastes: quæ ferè referuntur ad mortem hominis, & immutabilem exinde conditionem. Ita etiam interpretari solent *Clau-  
sam Januam*, in parabolis Christi. Sed apertius id docet Apostolus *Paulus*, secundâ ad Mat. xxv.  
10.  
Luc. xiii.  
25.  
*Corinthios*, quinto: *Omnes enim nos comparere oportet coram tribunali Christi, ut unusquisque reportet quæ in corpore fecerit, sive bonum, sive malum.* Hæc sortem hominis futuram definire & concludere videntur, à faciendis & factis infra hanc vitam. Quòd si alia interveniat vita ante Judicium: Eaque talis, ut bene aut malè agendi, virtutis & vitii, æquè capax sit ac hodierna, eaque multo longior sit & diuturnior: nullam video rationem, cur ab hodiernâ vitâ solâ, breviusculâ, incommodâ, & innumeris tentationibus obnoxia, pendeat totum pondus æternitatis, vel fortis futuræ: Alterâ illâ, multo majoris momenti, neglectâ penitùs, vel pro nihilo habitâ.

TERTIO denique, secundum communem dictionem Sacrae Scripturae, Mors dicitur *Som-*



*mus*, & morientes dicuntur *obdormire*: quod innuere mihi videtur statum mortis esse statum quietis, silentii & ἀσφαλας. Nempe quoad mundum externum: ut nihil habeamus commercii cum mundo externo, in statu mortis, non magis quàm in statu somni. Præterea, *expergisci* dicimur, & *evigilare*, in Resurrectione: Quamobrem verò? nisi quòd mutato statu, quasi excusso somno, in lucem & in mundum visibilem resurgamus.

AT dices forsan, phraseologiam illam facram, quâ Mors assimilatur somno, & morientes dicuntur *obdormire*, esse tantum Euphemismum, & respicere corpus: quod, cum mortuum, placidè requiescere videtur, ac si esset somno obrutum. Esto: sed plenior fortiorque erit dictio, si, unà cum corpore, animam quoque complectaris: quæ, perinde ac in statu somni, requiescit ab actionibus solitis, nec tangitur objectis externis. Quinimo, non tantum ligantur aut clauduntur sensus, ut in somno: sed etiam, ut in ecstasi, abstrahimur à corpore & à mundo corporeo. Et cum sese nobis aperit iterum mundi aspectabilis theatrum, meritò & appositè dicimur *expergisci* & *evigilare*. Quòd si statim ab excessu animæ ab hoc corpore induamur aliud, magis actuosum & vividum: ludantque Animæ mortuorum



rum in campis aëris, vigiles & alacres: nulla apparet ratio cur Mortui dicantur *dormire* ante resurrectionem, & in resurrectione expergisci, nisi id totum ad cadavera referas; quod duriusculum mihi videtur.

NOTANDUM verò; cùm mortuorum animabus *ἀεστία* attribuitur, non intelligenda est omnimoda & universalis, tam interna quàm externa: sed externa tantùm: quòd nihil scilicet operentur aut efficiant in mundum corporeum, nec ab eodem quomodocunque afficiantur. Sed vitam interea habent & cogitationes immanentes. Ita intelligo verba Christi, cùm, ad probandam animæ immortalitatem, ait, Deum se dicere, Deum *Abrahami, Isaaci, & Jacobi*: *Non est autem Deus mortuorum, sed vivorum.* *Vivunt enim omnes ei.* Luc. xx. 37, 38.  
 Per *mortuos* hìc intelligit Christus, omnis vitæ expertes: atque eo sensu negat hos Patriarchas esse mortuos: *vivunt enim*, inquit, *Deo*. Hoc est, si rem rectè capio, licèt non vivant respectu hominum, aut reliqui mundi visibilis: tamen respectu Dei, in mundo invisibili, & secundùm facultates suas intellectuales vivunt vigéntque.

HÆC notâsse sufficiat ex sacris literis ad indagandum statum & genus vitæ, quod habituri sumus proximè post mortem, corporeum  
 vel.



vel incorporeum; idque eo fine ut dignoscamus, an hunc Solem, hæc Sydera, & amicam lucem visuri simus: aut mundo visibili qualitercunque fruituri, ante diem Resurrectionis. Etenim, secundum Philosophiam nostram, nisi uniatur Anima alicui Corpori, alicui portioni materiæ, seorsim & separatim; cui vitaliter & modo peculiari adjungitur: nullum habere potest sensum aut perceptionem mundi externi, cujuscunque Phænomeni corporei, cujuscunque partis aut motûs materiæ. Hoc forsan *παράδοξον* videbitur nonnullis, qui fieri posse credunt, atque usu venire, ut Anima sentiat omnia externa, & mundi corporei motus, etsi nulli corpori singulari uniatur, nec uni parti materiæ magis quàm alteri: Et, nuda licèt, pro loco aut regione in quâ præsens est, circumstantis mundi & vicinorum corporum perinde recipiat impressiones, ac si haberet suum sibi corpus proprium. Sed quî potest hoc fieri, quæso, nisi Animam fingamus impenetrabilem? Corpora enim non agunt nisi motu, contactu, & impulsu: & ubi nulla est resistentia, nulla potest esse pressio aut impulsio. Præterea, motus corporum non producunt sensationes in nobis aut cogitationes suâ vi: (effectus enim esset nobilior suâ causâ) nec suâ



suâ vi possunt agere in naturam incorpoream : sed id fit, Lege ab Authore naturæ constitutâ, inter has animas & hæc corpora singularia : virtute cujus legis sympathiam inter se habent, in se invicem agunt, & reciprocè patiuntur : Id quod dicitur *uniri* aut *vitaliter conjungi*. Ut aliud sit unio, aliud nuda præsentia. Viderem utique clausis oculis, si nuda præsentia aut vicinia objecti satîs esset ad excitandum ipsius sensum in animâ. Et nisi fingas Animas separatas, sive nudas, sympathiam habere cum totâ machinâ mundanâ, sive cum omnibus corporibus, sensationes vel impressiones sensibiles recipient à nullis.

DENIQUE, ut hæc claudam, voluptas & dolor, quæ sunt sensationes primariæ, & maximi momenti, oriri non possunt in Animâ sinè Corpore proprio, ei vitaliter unito ; sunt enim affectus qui adveniunt Animæ, propter bonum aut malum quod accidit Corpori, quatenus suo. Si baculo percusseris proximum parietem, video motum baculi, & audio sonum ictûs aut plagæ : sed me nihil dolet. Si verò eodem baculo & eâdem vi percusseris corpus *meum* (sive portionem illam materiæ, quam corpus *meum* appello) statim me dolet : oritur nempe nova sensatio, à visu, aut auditu, prorsus.



prorsus diversa, quam dicimus *Dolorem*. Eodem modo, si gladio vel securi brachium arboris amputaveris, me præfente, nullum dolorem sentio: Si verò eodem gladio aut securi mihi brachium abscideris, pungor & excrucior supra modum. Ictu scilicet aciculæ in digitum proprium magis afficior; quàm ictu fulminis Bombardici in aliud quodcunque Corpus. De voluptate corporeâ par est ratio. Hæc autem satis testantur non à quolibet corpore, nec à quâlibet præfentiâ Animæ, vel proximitate, oriri nobis sensationes: sed præter præfentiam localem requiri statum alium, *unionis* aut *sympathiæ*, ut materiæ motibus afficiamur. Sed de his satis.

Isa. lxiii.  
16.  
Job. xiv.  
20, 21.

DENIQUE ut hæc finiam, mortui non cognoscunt, ut mihi videtur, res viventium in hac terrâ. Neque suæ familiæ tractant negotia, aut distrahuntur curis: Quiescunt à suis laboribus. Neque facilè concipio vetulam, exempli gratiâ, qui neque legere neque scribere nôrit, aut unius literæ in alphabeto ducere lineas: multo minùs pingere accuratè, aut statuas formare. Hanc, inquam, vetulam statim exuto corpore formam suam repræfentare posse, omniâque sui corporis lineamenta, aspectum, ætatem, aniles rugas, exactissimè; nec tantùm  
formam



formam corporis, sed etiam vestes, & apparatus externum: Idque tam exactè & absolutè, ut neque Apelles ipse, neque Phidias; nulla ars fingendi aut pingendi, artem hujus vetulæ adæquare unquam potuisset. Ad hæc obstupescimus, ut à communi fide aliena: quandoquidem verò nobis ignotæ sint vires & facultates Animæ ab hôc corpore solutæ & tenuiori amictæ, fatendum est hæc utcunque persuasoria ad vim demonstrationis non prorsus accedere.

Hæc de Animabus Defunctorum pro luce nobis concessâ, sive à naturâ rerum, sive ab oraculis sacris, aut quæsimus, aut definivimus. Ex quibus constat, primò, Animas superesse extincto Corpore. Secundò, Bonas bene, Malas malè, se habituras. Tertiò, Nec illis summam fœlicitatem, nec his summam miseriam, accessuram esse ante Diem Judicii. Denique, Probabilius esse, Animas fore in statu separato usque ad Resurrectionem, quàm ullo Corpore vestiri. Hoc tamen inter *obscura*, aut non explicitè revelata, numerandum censeo. Nec minùs Christiani est quàm Philosophi in nonnullis ἀπέχεσθαι. Si quod sit in hôc crasso quod gerimus corpore interius vehiculum, quo vestita avolat



Anima in articulo mortis, mihi neutiquam displicebit: Sed philosophandum est secundum allegata & probata. Hæc hætenus, pergamus jam ad cætera.





## CAP. VI.

*Transitio ad reliquas partes huius Tractatus: primo, de Adventu Christi, & de conflagratione Mundi.*

**I**NTER filentes Mortuos haftenus versati sumus: Nunc redeundum est in magni Mundi Theatrum: ubi nova sese aperit rerum facies, nova se ostendant Phænomena. En, in nubibus advenientem Christum: Flammantem Mundum: Resurgentes Mortuos: & parata ad iudicium Tribunalia. Illustres, si uspiam, scenas & spectacula. Dein sequentur & succedent Novi Cœli, & Nova Terra: Christi Regnum Millenne: Denique omnium Finis, & rerum nostrarum Consummatio. Hæc sunt maximi momenti & ponderis argumenta, Disquisitionis nostræ gravissima capita: quæ (suo ordine) pro modulo nostro, & innato cuique, vel à sacris literis affuso, lumine, prosecuturi sumus.

Ex his, quatuor prima, in idem tempus, ni fallor, coincidunt. Christus venturus est <sup>2 Theff i:</sup> ad iudicium in flammis ignis: & eodem tem- <sup>7, 8, &c.</sup>



pore resurgent Mortui. Atque hæc quatuor capita pro clarissimè revelatis habeo; quoad res ipsas, aut rerum summam; sed cùm de modis & circumstantiis agitur, distinguendum erit non rarò inter hypothesein *vulgarem* & *rationalem*, *literalem* & *arcanam*. Denique, quæ penitus abducuntur à notitiâ nostrâ, qualia occurrent nonnulla, ea referenda sunt ad *Oeconomiam secretam*.

AD Mundi Conflagrationem quod attinet, & adventum Christi, ea pridem tractavimus integro Libro: qui est, Liber Tertius *Theoriæ Telluris*. Propterea breviusculè tantùm & summariè retractanda sunt in hoc loco, ne actum agere videamur. Veniet Christus ad judicandum & ad regnandum: ad judicandum omnes, ad regnandum cum suis Sanctis. Utrumque explicuit suis Discipulis, eosque sibi adscivit, in utroque folio, assessores, *In Regeneratione, cùm sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ: vos etiam sedebitis in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*. Utrumque pariter, Regnum & Judicium, conjunxerat antea, de vitâ futurâ verba faciens, Christus, *Futurum est enim, ut Filius hominis veniat, cum gloriâ Patris sui, cum Angelis suis: Et tunc reddet unicuique secundum facta ipsius*. Denique, in divino & solenni, quod fudit Christus, paulò

Mat. xix.  
28.

xvi. 27, 28.



paulò ante mortem, in Monte Olearum, Oraculo, meminit sæpius sui reditûs ad Terras, *Tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo*: Mat. xxiv. & tunc omnes tribus Terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ. Mittet verò Angelos suos cum Tubæ voce magnâ, & cogent Electos ejus à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad extremum.<sup>30.</sup>

His, aliisque locis, ex ore Christo edocemur Mat. xxvi. de suo reditu & futuro adventu ad Terras. Id<sup>64.</sup> quod Angeli postea, & dein Apostoli iterum iterumque prædicârunt. Scio interim ea dicta Christi de futuro suo adventu ita à nonnullis restringi & mutilari, ac si nil aliud significarent quàm excidium Hierosolymorum: licèt Christus manserit in cœlis, pereuntibus Hierosolymis: nec apparuerit, aut advenerit, tunc temporis: nisi impropriè, quatenus opera & judicia Dei habentur pro ipso Deo. Præterea, splendor externus, gloria Patris, & Angeli comites, in his descriptionibus, denotant adventum proprium & personalem, nec quadrant ad figuratum. Denique, Judicium universale, & finis mundi, conjunguntur cum hoc adventu Christi, in locis præmissis. Apparatus judicialis manifestò describitur dicto loco *Matt.* xix. 28. Si conferatur cum *Rev.* xx. 4, 11, 12. Dein.



Dein judicialis remuneratio cujusque, aut punitio, secundum sua opera, *Mat. xvi. 27, 28.* Si conferas cum *Rom. ii. 5, 6, &c.* Et in ejusdem Evangelistæ, *cap. xxv. 31, 32, &c.* tam apparatus, quàm sententiæ judiciales, cum hoc adventu Christi connectuntur. *Quum autem venerit Filius hominis, cum gloriâ suâ, & omnes Sancti Angeli cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ. Et cogentur coram eo omnes Gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, ut Pastor separat Oves ab Hædis, &c.*

QUEMADMODUM hæc loca perspicuè designant judicium universale, idque in adventu Christi: ita judicium illud designat finem mundi, & cum eodem cohæret. Audent asserere nonnulli, in vicesimo quarto capite *Matthæi*, aliisque in locis parilibus, nihil dici de *sine Mundi*, aut extremâ consummatione sæculorum: sed ea omnia, quanta quanta, unicè & solidè referenda esse ad Excidium Hierosolymorum. Audax propositum, & malè fundatum, ut mihi videtur. Quid, quòd uno atque altero forsan in loco, respiciatur Excidium Hierosolymitanum, cum de aliquo Christi adventu sermo habetur: Ideòne ubicunque fit mentio sui adventûs in Evangeliiis, gloriosi licèt in summo gradu, multisque indiciis comitati, quæ, non Hierosolymis, sed Naturæ ipsi, mundoque



mundoque, perituris, conveniunt: Hæc etiam loca ad unius urbis populique cladem restringere & detorquere audebimus? Temerarium hoc mihi videtur, ut nihil aliud dicam.

SED de hoc capite *Matthæi* nunc agitur: in quo dicti interpretes aiunt nihil reperiri, quod mundi finem respiciat, vel ultra cladem Hierosolymitanam extendi debeat. Id quod redargui potest, ni fallor, duplici modo; Primò, nonnulla memorantur in hoc capite, & prædicuntur, quæ non occurrunt in historiâ Excidii Hierosolymitani. Secundò, Quæ alibi memorantur in sacris literis, cum supremus Christi adventus, in fine mundi, describitur, congruunt & respondent dictis in hoc capite: ac proinde de eodem adventu utraque intelligi debent.

QUOAD primum dicitur, *V. 14. Prædicabitur Evangelium regni in toto terrarum orbe: ut sit testimonio omnibus Gentibus; & tunc veniet finis.* Hæc nondum sunt peracta, multò minùs ante cladem Judaicam. Sed per *totum mundum* hìc intelligi volunt Judæam tantum: & per *omnes Gentes*, varias tribus, vel nationes, Judæorum. Quod licèt duriusculum sit, huic tamen soli, modò nil aliud obstaret, non immorarer. Secundò verò, Prodigia, sive mira phænomena Cœli & Terræ, Christi que venientis.



\* 29.

venientis in nubibus, quæ perhibentur antecedere finem rerum hîc prædictum & designatum, non antecessere, nec comitati sunt, excidium Hierosolymæ. Hæc præfagia itaarrantur a quod *Matthæum*: post afflictionem istorum dierum, *Sol obscurabitur, nec dabit Luna splendorem suum: & stellæ cadent è cœlo, & potestates cœlorum concutientur. Tunc apparebit signum filii hominis in cœlo: & tunc omnes tribus Terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ.* Sed everfis Hierosolymis, nullibi comparuit Christus in nubibus cœli: nec Sol, aut Luna splendorem suum perdiderunt: nec cœli concussi sunt. Apparuit quidem Cometes, cujus cauda, ut solet, enssem vel gladium referebat. Cætera autem ostenta, quæ narrat *Josephus*, sunt alterius generis.

De Bell.  
Jud. l. 7.  
c. 12.

cap. xxi.  
25, 26.

His præterea signis in cœlo, accedunt alia, secundum historiam sacram, in Terrâ: Terræ-motus nempe, & Maris ac fluctuum marinorum fremitus. Ita enim S. *Lucas*, *Erunt signa in Sole, & Lunâ, & Stellis: & in Terrâ anxietas Gentium in consilii inopiâ, resonanti mari & salo.* Quid verò Hierosolymis cum mari, aut fluctuum marinorum æstu & fremitu? Ecquid istiusmodi accidisse legitur sub illud tempus? Nihil planè: Sed ad aliam & majorem



majorem Catastrophen, hæc & præfata propriè spectant, nempe ad excidium Mundi: Quapropter appositè meminit Christus, in hac explicatione, temporum *Noe*, & Diluvii: quod erat clades non Gentilis, sed universalis.

INTEREA non me latet, Interpretes, de quibus hîc loquimur, in explicandis hisce Phænomenis ad metaphoras & allegorias confugere: & loca prophetica allegare, in quibus figuratè usurpantur hæ, vel similes, locutiones. Esto, quoad nonnullas: Sed haud æqua mihi videtur Lex interpretandi, ut quæ nonnunquam à Prophetis figuratè usurpantur, ea semper & ubique in eodem sensu sint intelligenda. Stylus Evangelii est castigatior, nec tam facilè diffilit à sensu literali: à quo nunquam recedendum est ab Interprete, nisi eum coëgerit materiæ subjectæ necessitas. Atque alibi *Theor. Tel.* ostendimus, hæc Phænomena, Cœli & Ter-<sup>l. 3.</sup> ræ, mira licèt & insolita, literaliter eventura versùs finem mundi, laborante Naturâ, & instante Conflagratione. Erat quidem Excidium Hierosolymæ typus excidii Mundani: quo minùs miremur ea mixtim & quasi confusè narrari. Est etiam, in stylo sacro, inter typos & antitypa, quædam, ut ita dicam, idiomatum communicatio: ac apud Prophe-  
Q tas,



tas, ejusdem vaticinii repetita completio, per gradus ad summum ascendens.

HACTENUS argumentum secundum, à signis externis. Sequitur Tertium, exinde desumptum, quòd notetur in hoc vaticinio alia temporum periodus, præter illam de excidio Hierosolymæ, eaque posterior. Sic enim dicitur *cap. xxi. 24.* apud S. Lucam, *Hierosolyma calcabitur à Gentibus, usque quò impleantur præstituta tempora Gentium.* Ecce periodum, aliam ab Hierosolymitanâ, eaque posteriorem: desolatio enim Judaica dicitur duratura usque ad hanc alteram periodum. Quæro igitur, quænam sit hæc periodus posterior, si non Mundana? vel instauratio Judæorum sub mundi finem, post expleta tempora Gentibus evangelizandis & convertendis destinata? Hujus autem periodi posterioris mentionem sequuntur statim signa *ŷ. 25, 26, 27.* illa in Cœlis & in Terrâ, signumque Christi venientis in nubibus: ac proinde ad illam propriè referenda videntur, non ad excidium Hierosolymæ. Præterea, cùm Christus dicit, *De illo die nemo scit; ne Angeli quidem cœlorum:* diem aliquem intellexisse videtur remotiorem hoc excidio: quod, cùm non distaret per semisæculum, ab istoc tempore, omnem Angelorum fugisse notitiam, minùs verisimile est, quàm si multorum sæculorum ordines interponas,



ponas, & supremum diem mundi hîc intelligas.

HÆC de notis infitis in ipso textu. Si præterea comparemus hoc vaticinium cum aliis locis Sacrae Scripturae, ubi supremus Christi adventus describitur, & dies judicii: ex cognatione & similitudine dictionum, idem utrobique tempus designari, & eundem rerum statum, agnosces. Utrobique venit Christus in nubibus: utrobique comitantur Angeli: utrobique clangor Tubæ. Tu verò, qui partes contrarias tueris, Dic, quæso, quibus in locis sacram Scripturam concedas loqui de vero, personali, & supremo Christi adventu? Non negas, fat scio, hunc expectatissimum, & desideratissimum Christianis adventum: & secundum sententiam nostram, de eodem loquitur Christus multis in locis, multis itidem Apostoli. Exempli gratiâ, Christus in Evangelio *Matthæi*, cap. xvi. 27. Tu autem non concedis \*. *Matt.* xxiv. Non concedis. *Matt.* xxvi. 64. Non concedis. *Matt.* xix. 28. & cap. xxv. 31, 32. Aut negas, aut hæsitās.

PRÆTEREA, Apostoli secundum mentem nostram, de eodem loquuntur sæpius: *ex. gr.*

---

\* Vid. Dr. *Ham.* in hæc loca sequentia: præcipuè in *Mat.* xxiv. 3. *not.* b, 2. *Thess.* i. & in *2 Pet.* iii. & *Lightf.* in *Mar.* cap. iv. p. 18.



2 ad *Theff.* i. 7, 8, &c. Tu autem renuis. Nec Angeli satellites, nec vindex ignis, nec sempiterna improborum perditio, quæ memorantur hîc omnia, fatîs apud te valent ad probandum extremum Christi adventum in fine mundi, hoc loco intelligendum esse. Dein, in Epist. 2 *Petri*, cap. iii. V. 4, 8, 9, 10, &c. Nos adventum Domini, Diem Judicii, hujusque mundi dissolutionem & renovationem, monstrari & exhiberi credimus. Neque hîc assentiris: Denique *Judæ*, V. 14, 15. & *Apo-cal.* c. i. 7. Nos pariter de adventu Christi judiciali & visibili interpretamur. Tergiversaris hîc etiam: aliisque in locis, quos nimium esset perscribere.

ÆGRE patimur tot nobis eripi loca sacra, in quibus spem nostram de futuro Christi adventu stabilitam duximus. Nec gratum faciunt illi, aut utile rei Christianæ, qui Prophetiarum pondus minuere, sensumque in angustum redigere, satagunt. Idque nonnunquam, ut videtur, per fas nefasque: tam literâ, quàm spiritu, reluctantibus. Ut cùm supremi Judicii apparatus manifestè describitur, aut mundi conflagratio, aut Gloria Patris & satellitum Angelicum, aut denique Christus ipse, descendens de cœlo, & conspicuus in nubibus: Qui, hæc illustria & apertissima, ad umbras



bras & schemata reducant: Hæc universalia & Mundana, ad unius urbis gentisque excisionem: Illi non tantum venam divitem in sterilem tenuemque convertere, sed etiam, huiusmodi interpretatione, verbis pariter ac rebus vim facere mihi videntur. Quid enim manifestius illâ conflagratione & fine mundi, in locis prænotatis *S. Pauli* & *S. Petri*, descriptis; quæ tamen, in nescio quas allegorias, dissolvunt. Sed id ægrius ferendum, & ad argumentum nostrum propius spectat, quod <sup>Mat. xxiv. 30.</sup> Descensum *Christi in nubibus cœli* à literâ & veritate detorqueant\*: nec aliud ibidem significari velint, quàm Dei judicia & pœnas cœlitus immittas; cum tamen istius dictionis vim addiscere licuisset ex interpretatione Angeli, <sup>Act. i. 11.</sup> qui verum & personalem esse docet hunc adventum in nubibus: Ait enim Angelus, Christum eodem modo rediturum ad Terras, quo discesserat à discipulis: nempe personaliter & per nubem aspectabilem.

OPERÆPRETIUM mihi visum est, hæc breviter annotare: nequid testimonii, in re tanti, & tam celebri causâ, excideret. Nisi Christus è

---

\* *Nubem vel nubes hic accipiendas esse literaliter, Vid. rem discussam Gerard. Tom. ix. de Extrem. Jud. p. 67, 68. Desumitur hæc dictio ex Dan. vii. 13. ubi loquitur de secundo Christi adventu. Per nubes cœli intelligunt Judæi Angelos vel Satellitium Anglicum, inquit Pearf. on the Cr. p. 322. marg.*



cœlo redeat, periiimus: spes nostra vana est, fides frustra, ut Apostolus ait de Resurrectione. Sed innumera sunt præterea in sacris literis huiusce gloriosi & exoptatissimi adventûs argumenta & testimonia, variisque nominibus exprimitur. Plerumque dicitur *παρουσία*: quandoque *ἀποκάλυψις*: (1 Cor. i. 7. 2 Thess. i. 7. 1 Pet. i. 7, 13. & cap. iv. 13. Luc. xvii. 31.) nonnunquam *ἐπιφάνεια*: (2 Thess. ii. 8. 1 Tim. vi. 14. 2 Tim. iv. 1 & 8. Tit. ii. 13.) Quandoque etiam *φανερώσις*, Col. iii. 4. 1 Pet. v. 4. Atque dies ille solennis à Prophetâ & Apostolo  
 Aët. ii. 20. appellatur *ἡ ἡμέρα κυρίου ἡ μεγάλη καὶ ἐπιφανής*: *dies ille magnus & illustris Domini*. In quo, inquit Deus, *Edam prodigia in cœlo sursum, & signa in terrâ deorsum: sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, priusquam veniat Dies ille Domini, magnus & illustris*. Hæc signa, hæc prodigia, nondum in scenam producta sunt: superest illa pars Dramatis, actus ultimus: in quem solent repræsentationes & præclara spectacula reservari. Nec dictis obstat, quòd citetur hæc prophetia in effusione Spiritûs Sancti in Apostolos, ac si tunc temporis suam completionem accepisset; accepit quidem aliquatenus, quoad partem priorem, de donis & inspirationibus divinis: Sed manifestum



festum est, partem posteriorem, de quâ nunc loquimur: sive has mutationes, hæc prodigia in naturâ externâ, non spectâsse ad hanc effusionem Spiritûs Sancti, nec aliud præter ventum vehementem, tempore hujus descensûs, contigisse.

SUPERSUNT cætera, multa & magna, in adventu Domini perficienda: In illo die *mira-  
bili & terribili*, ut inquit Propheta. Impiis & irreligiosis nihil terribilius esse potest irati numinis aspectu: Quo adventante, tremit Terra, facies cœli turbatur, & tota natura languet, quasi moribunda: Sole in tenebras converso, & Lunâ in sanguinem. Tunc *exanimabuntur homines*, improbi scilicet, *præ metu & expectatione eorum quæ superventura sunt* Luc. xxi. 26. *in orbem terrarum*, ut inquit Evangelista. Pii verò, *attollent capita, cum viderint Filium hominis venientem in nube, cum potentiâ & gloriâ multâ*: cujus viam illuminat & præfulgurat Angelorum exercitus, stellis cœli numerosior & clarior.

HACTENUS adventum Christi futurum ex sacris literis probatum dedimus. Ipsius autem gloriam depingere, aut tempus definire, non est penes ingenium humanum. Quoad prius, Theor. Tell. l. 3. c. 12. leve aliquod specimen obtulimus, loco præfatio, ab aliis accurandum. Quoad posterius, fatendum.



fatendum est, Primævos Christianos, & Apostolos ipsos, quantum ex historiâ sacrâ colligere licet, credidisse suis temporibus instare adventum Domini, vel non procul abesse. Sed de hâc re postea disceptabitur, cùm de *Die Judicii* differendum erit, ne simus nimii in hoc capite.

CUM adventu Christi conjungitur *Mundi Conflagratio*, ut nos docent Oracula Sacra. Id refert explicitè Apostolus *Paulus* ad *Thessalonicenses*: *In revelatione Domini Jesu de cœlo: cum Angelis suis potentibus, igne flammanti, infligentis ultionem, &c.* Eodem modo Apostolus *Petrus* adventum Christi, vel Diem Domini cum mundi combustione & dissolutione conjungit: *Veniet autem sicut fur in nocte Dies ille Domini, in quo cœli cum stridore præteribunt: Elementa verò æstuantia solventur: Terræque, & quæ in eâ sunt opera, exurentur.* Præterea, Dominum in igne venturum esse ad judicium, loca non pauca, in utroque fœdere, testantur. Ita in eodem capite, *Petrus*, versu septimo, hæc habet. *Qui verò nunc sunt Cœli & Terra, eodem sermone reconditi asservantur igni, in diem damnationis & exitii impiorum hominum.* Eò etiam respicit, ni fallor, Apostolus *Paulus*, ad Corinthios primâ,  
2 Epist. i. 7, 8.  
2 Epist. iii. 10.  
c. iii. 12, 13.  
Cujusque



*Cujusque opus manifestum fiet, Dies enim declarabit: nam per ignem revelabitur. Et cujusque opus, quale sit, ignis probabit. Huc spectat etiam locus ad Hebræos, cap. x. 27. Manet horrenda quædam expectatio Judicii, & ignis fervor, qui devoraturus est adversarios.*

NEQUE minùs apud Prophetas, cùm de adventu Domini, hostiùmque ipsius excidio agitur, exhibetur apparatus igneus vindicis & præsentis numinis. Id in Psalmis *Davidis* iterum iterumque innuitur: & apertè dicitur ab *Isaiâ*, cap. lxvi. 15. *Ecce Jekhova cum igne venturus est, & curribus suis similibus turbini, ad reddendum cum excandescentiâ iram suam, & increpationem suam cum flammis ardentibus. In eundem scopum collimat idem Propheta, cap. xxxiv. V. 8, 9, 10. Præterea apud Danielem describitur Antiquus Dierum, in suo tribunali, totus flammis co-opertus. Solium erat ut scintillans Ignis, rotæ ut ignis ardens; à cujus conspectu fluvius ignis manabat prodiens: cui milles mille ministrabant, & coram quo myrias myriadum stabant, & confidente judicio libri sunt aperti. Denique, apud Malachiam Prophetam similis naturæ facies exhibetur, in illo die advenientis Domini, Ecce dies ille adveniet, ardens tanquam fornax: quo erunt omnes*

Pf. xi. 6. &  
l. 3. &  
lxviii. 2, 3.  
& lxxxiii.  
15, 16, &  
xcvii. 3.

c. vii. 9, 10.

c. iv. 1.

R

superbi,



*superbi, & omnes facientes iniquitatem, stipula, & inflammabit eos dies ille venturus.*

HACTENUS Authores sacros adduximus testes futuræ Conflagrationis Mundi in adventu Christi. Atque hanc conclusionem inter manifesta fidei Christianæ dogmata recensendam æstimo: Si rem ipsam tantum spectemus. Sunt autem præterea plures circumstantiæ, modi & conditiones hujus conflagrationis, dignæ quidem studio nostro & contemplatione, sed non perinde manifestæ, nec scitu perinde necessaria. Qualia sunt, Futuri Incendii tempus explorare & prædiscere: ipsius limites & terminos designare: quousque tendet sursum, aut deorsum: quousque in Terræ viscera, aut in Cœli regiones penetrabit. Porro, Causas & semina universalis Incendii exquirere: quatenus nempe fundatur in rerum naturâ, in materiâ & formâ Telluris. Denique, ipsius initia, progressum & finem, explicare: & in quam formam & faciem redigetur Tellus, finito incendio. Hæc, aliâque cognata, fusiùs tractavimus, in dicto Libro: quem adire cupio Lectorem, qui plura desiderat in hoc argumento.



## CAP. VII.

*De Judicio Supremo: ipsius apparatu, modo, fine & effectu.*

**I**N adventu Domini resurgunt Mortui, & se sistunt in Judicio. Præcedit quidem, ordine naturæ, Resurrectio: sed ex iis quæ eodem tempore peraguntur, ea commodiùs tractantur primo loco, quæ citiùs expediri possunt. Inter ea autem omnia quæ spectant ad statum futurum, gravissima & operosissima est doctrina Resurrectionis: cui proinde locum ultimum, de quatuor prædictis, reservamus.

IN tractandâ hâc materiâ exponemus Judicii supremi apparatus externum, prout exhibetur & depingitur in sacris literis. Dein res ipsa, & arcana veritas, secundum hypothesein rationalem, explicabitur. Denique finis & effectus hujus judicii in reos aut innocuos, damnatos aut absolutos. Hæc summam partésque utiles hujus argumenti complecti mihi videntur: resectis multis ambagibus, & disputatiunculis, quæ solent agitari in scholis sinè fructu: quibûsque vis mentis, in superfluis occupatæ, dissipatur & disperditur.



AD apparatus externum quod attinet, primò describitur Judex, in tribunali sedens, suo stipatus satellitio, apud Prophetam *Danielem*, *c. vii. 9. 10.* his verbis, *Videbam donec posita fuere solia, & Antiquus dierum sedit: cujus vestimentum, ut nix, erat album: & pili capitis, ut lana munda; solium, ut scintilla ignis: Rotæ, ut ignis ardens. A cujus conspectu fluvius ignis manabat prodiens: cui millies mille ministrabant, & coram quo myrias myriadum stabant: donec, judicio confidente, libri aperti sunt.*

IN Apocalypsi S. *Johannis*, Judex, Judicandi, & Judicia, unà repræsentantur. *Vidi*, inquit Prophetæ, *Thronum magnum candidum, & quendam ei insidentem, à cujus conspectu fugit Terra & Cælum. Et vidi mortuos, parvos & magnos, stantes in conspectu Dei: & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est liber vitæ. Judicatique mortui ex iis quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et reddidit mare mortuos suos: Mors quoque & infernus reddiderunt mortuos quos habebant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.* — *Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, conjectus est in stagnum ignis.* Hæc futura sunt dictis à *Daniele*, sed cum iisdem concinunt, ut solent Apocalyptica.

AUDIAMUS



AUDIAMUS denique sermonem Christi de processu ultimi judicii: latâque in utramque partem, bonos & improbos, sententiâ. *Quum* Mat. xxv. 31, &c. *venerit Filius hominis cum gloriâ suâ, & omnes sancti Angeli cum eo. Et cogentur coram eo omnes Gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, ut pastor separat oves ab hœdis. Et statuet oves quidem ad dextram suam, hœdos autem ad sinistram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipsius erunt, Adeste Benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento. — Tunc dicet etiam iis qui ad sinistram erunt, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus. Hæc Christus dicto loco. Dein in nonnullis locis additur, Christum Apostolos & Sanctos habiturum assessores.*

Matt. xix. 28.  
1 Cor. vi.

Si hæc loca Sacrarum Literarum, aliâque, 2, 3. Apoc. xx. 4. conferamus, hujusmodi erit extremi Judicii apparatus & repræsentatio. Erecto folio magno candenti, huic insidet Christus Judex: & assessores habet sanctos Apostolos. Stant autem à tergo & circumcirca ministri & stipatores Angeli. Dein sistuntur pro tribunali Mortui, pallentes, tremuli: clangore Tubæ convocati. Quibus ita dispositis, jussûque silentio, afferuntur Registra, sive Libri Memoriales: in quibus facta, dicta, cogitationes cujusque, in.



in vitâ anteaçtâ, annotantur. His apertis, lectisque, uniuscujusque causa decernitur, secundùm opera sua, sive congruenter ad id quod fecerit in Corpore. Denique, examinatis & expensis omnibus, improbisque ad sinistram positis, ad dextram Bonis, profertur à Judice sententia: dira quidem in improbos, *Abite à me maledicti in ignem æternum.* In bonos verò læta & beatifica: *Adeste Benedicti Patris mei, possidete Regnum paratum vobis, à jacto mundi fundamento.*

IN hâc Ideâ futuri Judicii universalis, sunt quædam proculdubio *Θεολογικῶς* dicta, vel representata: ad formam & modum fori humani: quæ non sunt eventura literaliter in Die Judicii. Hâc in parte neminem, opinor, adversantem habebimus. Ex alterâ etiam parte manifestum est, è dictis nonnulla secundùm narrationem literalem impletum iri. Descendet de cœlo Christus, personaliter & visibiliter: comitante Turmâ Angelicâ; & ad ipsius adventum suscitabuntur mortui: examen aliquod vel probationem subituri, unde cujusque fors pendeat. Hæc autem peragenda esse sub imperio & auspiciis Christi, Scriptura Sacra multoties testatur, *Matt. xvi. 27. Job. v. 22, 27. Act. xvii. 31. Rom. xiv. 9. 2 Tim. vi. 8.* & aliis passim in locis.

VIDES



VIDES proinde in hâc repræsentatione supremi Judicii permixtam esse hypothefin vulgarem & Arcanam. Sapientis autem est distinguere, quid, quantumque, ad alterutram pertineat. Probatio Animarum, ut puniantur vel remunerentur, pro ratione puritatis vel pravitatis in unaquâque, est summa rei, fundamentum & finis. Neque multùm refert, five fiat hæc probatio per modum judicii externi & processûs forensis, five aliter: modò sit efficax, atque finem suum obtineat. E veteribus nonnulli hanc probationem per Ignem institutum iri voluerunt, in conflagratione mundi: De quâ re statim agemus; Utcunque constat, stylum sacrum, in adornando hoc processu judiciali, accommodari ad instituta & consuetudines humanas: Neque repertum iri Libros in aëre, non recitandam cuique anteaactæ vitæ historiam. Teste conscientia, animique statu, in quo hæret, indice, quemque suum mereri fatum fati constabit.

SED hæc diximus accommodari, magnâ ex parte, ad mores & constitutiones humanas: & speciatim ad dogmata & fidem Ethnicorum: qui Judices pariter apud inferos constituebant, Justitiæ custodes, atque actionum humanarum vindices aut remuneratores. Eorum nota sunt & nomina, & officia, & varia poenarum genera,



nera, quas improbis infligunt, ex Græcis Authoribus: *Plato* præ cæteris hanc materiam copiosè exposuit, pluribus in locis: In *Phædone*, in *Gorgiâ* sub finem, & in decimo de *Republicâ*, ex relatione Heri Armenii, ab Inferis reducis. Hæc autem, & alia, quæ ad inferos & mortuorum statum pertinent, ab Ægyptiis mutuati sunt Græci: Secundum \* *Diodorum Siculum*. Quod primùm ab *Orpheo* factum ait, quem secuti sunt postea veteres Poëtæ & Theologi Græci.

SED hæc obiter: notatu dignius est, apud veteres statuiffe aliquos nullum fore ministerium personale, aut apparatus artificiosum, in distribuendis fortibus Animarum: Sed à divinâ providentiâ ita compositam esse rerum naturam, ut esset suâ sponte, ejus quod æquum est, cuique Animæ, corpore mortali solutæ, distributrix. Quam vim, Dei aut Naturæ, ideo dixere *Nemefin*: atque etiam *Adrastiam*: ἀναπόδρασον αἰτίαν ἔσαν κατὰ φύσιν. quòd hanc causam à naturâ constitutam nemo valeat effugere; ut inquit Author Libri de *Mundo*. Eodem modo ab Ammiano Marcellino dicitur *Adra-*

Lib. 14.  
sub. fin.

\* Τὰς καὶ τὰ ἀσέβων ἐν ᾗδε τιμαρίας καὶ τὰς τῶν ἐνέβων λειμῶνας, καὶ τὰς ὧν τοῖς πολλοῖς εἰδωλοποιίας ἀναπεπλασμένης παρεισαγαγεῖν. μιμησάμενον τὰ πρὸς τὰς ταφὰς τὰς κατ' Αἴγυπτον, &c. Hæc & alia ejusdem tituli, de *Orpheo* & Ægyptiis refert *Diodorus*, l. i. m. fol. 86.



*stia vel Nemesis, ultrix facinorum impiorum, bonorumque præmiatrix: Quam, inquit, Theologi veteres fingentes Justitiæ filiam, ex abditâ quâdam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc, ut regina causarum, & arbitra rerum, hæc disceptatrix, urnam sortium temperat, accidentium vices alternans.*

SED hanc vim in rerum naturâ insitam, quâ, facto discrimine, jus tribuitur cuique in statu futuro, non satis explicuerunt veteres Philosophi aut Theologi; ut constare possit quibus modis & causis efficiatur, sinè processu judiciali. Patrum Christianorum nonnulli, ut suprâ notavimus, hanc probationem & crisin per ignem factum iri crediderunt, in mundi conflagratione: Quâ involutas esse volunt omnes animas humanas, hujus Telluris pridem incolas: & pro ratione suæ puritatis vel impuritatis, plûs aut minûs, aut nihil omnino indè damni, subituras. Fundatur autem hæc sententia in sermone Apostolico ad *Corinth.* cap. iii. V. 13. his verbis, *Cujusque opus manifestum fiet: Illa dies enim id declarabit, nam per ignem revelabitur: & cujusque opus quale sit, ignis probabit.* Origenes contra Celsum ait ignem extremum à Græcis Philosophis habitum, πῦρ καθάρσιον τῷ κόσμῳ, *Ignem Lustralem Mundi.* Dein subdit, εἰκὸς δ' ὅτι καὶ ἐκάστω

S

L. 5. m.  
p. 240,  
241.  
τῶν



τῶν δεομένων τῆς διὰ τῆς πυρὸς δίκης ἅμα καὶ ἰατρείας· καίουτος μὲν, καὶ ὁ καὶ αὐτοῦ τὰς μὴ ἔχοντος ὕλην δεομένην ἀναλῆσθαι ὑπὲρ ἐκείνου τῆς πυρὸς· καίουτος δὲ, καὶ καὶ αὐτοῦ τὰς ἐν τῇ διὰ τῶν πράξεων, καὶ λόγων, καὶ νοημάτων, τροπικῶς λεγόμενη οἰκοδομῇ, ξύλα, χόρτον, ἢ καλὰ μὲν οἰκοδομήσαντας. Hunc ignem non tantum mundi naturalis lustralem esse ait, sed etiam, ut verisimile est, singulorum hominum: quotquot opus habent ignis huius vel poenâ vel remedio; urentis & non exurentis eos, qui non habent materiam, cui ab illo igne consumi opus sit: urentis item, & exurentis eos, qui in actionum, sermonum, cogitationumque figuratè dicto edificio, lignum, foenum, & stipulam, edificarunt. Et in sequentibus addit, ὁ λόγος ἐν μόνους μὲν ἀγεύσας τῆς πυρὸς καὶ τῶν κολάσεών φησι διαμένειν, τὰς τὰ δόγματα, καὶ τὰ ἥθη, καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἄκρως κεκαθαυμένους. Τὰς δὲ μὴ τοιαύτας, κατὰ τὴν ἀξίαν χρήσουσας τῇ διὰ πυρὸς κολάσεως οἰκονομίᾳ, ἐν τέτοις ἐπὶ τινὶ τέλει φησὶν ἔσεσθαι, ὃ τῷ θεῷ ἀρμόζει ἐπάγειν τοῖς κατ' εἰκόνα αὐτῆς πεποιημένοις, καὶ παρὰ τὸ βέλημα τῆς κατ' εἰκόνα φύσεως βεβιωκόσι. Hæc itaque doctrina solos ab incendio, & ab hac poenâ, intactos fore pollicetur, qui puri sunt & purgati, quoad dogmata, mores & effectus, principemque animæ partem. Aliis autem horum dissimilibus, qui pro meritis opus habent hanc œconomiam igneam & poenali, ad certum



*certum tempus inferendum est, quod in eos Deo convenit inferre, qui ad imaginem divinæ naturæ facti, contemptâ Dei voluntate, non studuerunt ut vita responderet eidem imagini.* Hanc autem sententiam de probatione Animarum per ignem novissimum, quum non possit demonstrari lumine naturæ, in sacris literis fundatam prædicant ipsius vindices: idque potissimum, ut diximus, in præfato sermone *Pauli* ad Corinthios: quem ideo paucis examinandum proponemus.

MULTÆ quidem agitantur quæstiones circa illum locum Apostoli. Sed ad rem nostram quod attinet, tota controversia pendet à duabus vocibus, earumque interpretatione: Quid nempe intelligat Apostolus per *Diem*, vel *Diem illum*: & quid per *Ignem*. Nonnulli Ignem hîc intelligunt metaphoricum: tribulationem & afflictionem: nos autem verum & naturalem ignem, in conflagratione mundi futurum. Et per *Diem* itidem illi intelligunt *Diem* tentationis: Nos, *Diem* *Judicii*, *Diem* *Domini*. Atque ut hæc est communis explicatio, & simplicissima, ita multis modis confirmari potest; Primò, ex locis paribus, ubi eadem vox, *Dies*, occurrit, atque illam vim habet, & significationem, quam ei dedimus, ut 1

*Thess.* v. 4. ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς, ὡς κλέπτης καὶ α-



λαβῆ. Hic *Dies Domini* intelligitur, ut ex  
 versu secundo patet: Quis autem sit ille *Dies*  
*Domini*, qui venit ut fur in nocte, explicat S.  
*Petrus*, cum illum esse docet, in quo flagra-  
 2 Epist. iii. 10. turus est mundus, *Veniet autem sicut fur in*  
*nocte Dies ille Domini: in quo cœli cum strido-*  
*re præteribunt.* Eodem modo usurpatur ἡμέρα  
 ab Apostolo ad Hebræos: cum dicit cap. x. 25.  
 τοσῶτῳ μᾶλλον ὅσω βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν·  
 ubi ἡ ἡμέρα notat planè diem Domini, diem  
 Judicii & conflagrationis, ut patet ex versu 27:  
 Præterea, ἡ ἡμέρα, κατ' ἐξοχὴν, idem est ac ἡ  
 2 Theff. i. 10. ἡμέρα ἐκείνη· notum autem est dictionem illam  
 2 Tlm. i. 12 & 18. in sacris literis Diem Domini, vel Diem Judi-  
 cap. iv. 8. cii indicare.

SECUNDO, hic *dies* ab Apostolo propositus  
 primùm indefinitè definitur & determinatur  
 per verba proximè sequentia: est *Dies* qui *re-*  
*velatur in igne: ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται.* *Dies* ig-  
 neus in revelatione Domini: ἐν τῇ ἀποκαλύψει  
 τοῦ κυρίου — ἐν πυρὶ φλόγος· ut dicit postea idem  
 2 Ep. i. 7. Apostolus ad Theffalonicenses. Nec dubita-  
 ri potest hæc duo loca eandem rem, idémque  
 tempus respicere: five ἀποκαλύπτεται referatur  
 ad Diem, five ad Dominum, five ad opus ip-  
 sum. Adventus quidem Domini dici solet in  
 sacris literis ἀποκάλυψις, & signari per *Ignem*:  
 ut notissimum est: adeoque ex utrâque parte  
 huic



huic loco respondet. Præterea, altera nota vel character hujusce diei, quod sit ἡμέρα δηλωτική, *Dies declarativa*, designat non minùs Diem Domini, vel Diem Judicii: secundùm illud quod sequitur in proximo capite, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος· ὃς καὶ φωτίσει, &c. *Donec veniet Dominus, qui & illustraturus est res tenebris occultatas, & manifesta faciet consilia cordium: ac tunc erit laus unicuique à Deo.* Idémque dictum est ad *Rom. ii. 16.*

DENIQUE his rationibus adde, si libet, interpretationes Patrum, aliorúmque. *Theodoretus* in locum, cùm diversam illam materiam, aurum, argentum, lignum, fœnum, stipulam, explicuisset, subjungit, τὴν δὲ τῶν ὑλῶν διαφορὰν ἔχ ὁ παρὼν βίος, ἀλλ' ὁ μέλλων, ἐλέγξει· τῷτο γὰρ εἶπεν [ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει] ἀντὶ τῷ, ἡ τῆς κρίσεως. *Materiarum autem differentiam, non vita præsens, sed futura patefaciet. Hoc enim dixit* [Dies enim revelabit] *pro eo, dies judicii revelabit.* Dein subjicit ad versum sequentem, κατὰ τὴν τῆς ἐπιφανείας τῷ σωτήρος ἡμέραν βάσανός ἐστι, καὶ ἐξέτασις ἀκριβής· καὶ τὰς μὲν εὐβέβηκότες, καθάπερ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸ πῦρ λαμπροτέρως ἀποφανεῖ· τὰς δὲ τῆς κακίας ἐργάτας, δίκην ξύλων, καὶ χόρτου, καὶ καλάμης, καταναλώσει. *In die illustris apparitionis Domini, examen fiet & diligens inquisitio: & eos quidem qui rectè vixerint,*



vixerint, tanquam aurum aut argentum reddet Ignis splendidiore. Eos autem, qui iniquitatem fecerint, instar ligni, & fœni, & stipulae, comburet. Nec aliter Theophylactus in locum: ἡμέραν μὲν τὴν τῆς κρίσεως φησιν. ἐν πυρὶ δὲ λέγει τὰ ἔργα ἀποκαλύπτεσθαι, τὰ ἑστῶσι, φανερὰ γίνεσθαι ὅποια τὴν φύσιν εἰσὶν. ἄρα χρυσὸς, ἄρα τὸνανλίον. Per diem, Judicii diem intelligit. In igne verò opera revelari dicit, id est, manifestum fieri cujusnam sint naturæ: utrum aurum sint, an diversum. Eodem modo Diem hîc explicant Basilius, Nazianzenus & Nyssenus, Hieronymus, & generatim omnes Patres: maximè Græci. Denique Latina versio, Patres secuta, vel aliquod vetus exemplar, vocem Domini hîc expressam habet.

HÆC de voce ἡμέρα: altera vox unde pendet hujus loci explicatio est πῦρ, sive Ignis. Sed modò constet & conveniat de significatione prioris vocis, ἡ ἡμέρα. eam nempe, in hoc loco, denotare Diem Domini, vel Diem Judicii: de alterâ voce Ignis, parum erit dubii. Talis enim sit oportet, qualis ad Diem adventumque Domini pertinet; verus scilicet & materialis. Et qui hîc intelligi volunt Ignem metaphoricum vel figuratum, peccant in regulam receptam ab interpretibus sacrarum literarum



literarum, *Non recedendam* à literâ finè necessitate. Non deerit certè ignis veri copia in adventu Domini, cùm flagrant Cœli & Terra: neque præter hunc ignem opus est ut fingant alium metaphoricum: suâque metaphoram ter fastidiosè repetant in eodem sermone.

HACTENUS ostendimus Diem, adventumque Domini: atque ignem genuinum & realem, ab Apostolo hîc designari; sed manet præcipua difficultas, de vi hujus Ignis: quî poterit *probare vel manifestum reddere cujusque opus*: ut sit revera *πῦρ δοκιμαστικὸν καὶ διακριτικὸν*, *Ignis exploratorius & discriminativus.* Opera & actiones quæ transîre, nequeunt revocari ad examen per Ignem: id fatendum est; sed habitus & dispositiones animi, unde profluxerunt illæ actiones, manent: Animæque, quibus inhaerent, prout sunt puræ vel impuræ, plûs aut minùs ab hoc Igne afficientur. At, inquires, Ignis non potest agere in nudas Animas, aut naturas purè spirituales: vestiantur oportet aliquo corpore, ut vim & actionem Ignis sentiant. Huic nodo non sumus solvendo, plenè & perspicuè: sed cùm eadem sit difficultas de Igne Inferni, ab omnibus concesso, non debet nos morari, aut multum negotii faceffere communis scrupulus. Modò de re constiterit, utrumque



utrumque pariter, quoad modum, ad *œconomiam secretam* referendum erit. Interea quo magis huic sententiæ \* lucem afferamus, remque ipsam, quoad ejus fieri potest, demus probatam, libet consulere alia quædam sacræ scripturæ loca, quæ eandem præ se ferre, aut involvere videantur notionem. Dein Patrum nonnullorum placita & explicationes eâ de re subjungemus.

Mar. ix.  
49.  
Mat. iii.  
11.

QUOAD Scripturam, ad hunc censum referri possunt dictum Christi, de hostiâ igniariâ, atque alterum *Johannis Baptistæ*. De duplici baptismo, aqueo & igneo. Verba Christi hæc sunt, *† πᾶς γὰρ πῦρ ἀλισθήσεται· καὶ πᾶσα δὲ σὰ ἀλλ' ἀλισθήσεται. Omnis enim homo salietur Igni: sicut & omnis oblatio sale salietur. Ita enim cum aliis sentio, transferendum vel intelligendum esse: ut καὶ sit comparativum, ut sæpe aliàs, Mat. vi. 10. Joh. vi. 57. Hic de futurâ sorte hominum loquitur Christus, quemadmodum ex contextu patet: & de eorundem aliquali probatione vel purificatione. Cùm verò dicit πᾶς πῦρ ἀλισθήσεται, Ignem & Sa-*

\* Joh. Erigen. de Prædest. c. 19. ait, *Corpora Sanctorum mutatum iri in qualitatem atheream, quæ ab igne superari non potest. Impiorum autem in ærariam, quæ à superiori igne pati aut consumi potest.* Citat Allix. de Sang. Christi p. 68.

† Πᾶς γὰρ πῦρ ἀλισθήσεται, τῆς ἐξουσίας, δοκιμασθήσεται. ὅπως καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι οἱ πῦρ δοκιμασθήσεται πάντα. Theophil. in locum.



lem conjungere videtur, quorum<sup>1</sup> utrumque vim habet abstergendi. Sal arcet putredinem in corporibus mollibus & humidis: Ignis autem emollit, fundit, purificatque durissima. Metallorum situm & rubiginem, scoriam & fæces, expurgat: excoctisque vitiis, quasi nova & puriora restituit. Ita creditur à nonnullis, Animas, quæ, sub hâc specie & figurâ, metallis comparantur ab Apostolo, quasi refundi & refingi in supremo igni. Aut quemlibet hominem, Deo acceptum, quâdam doloris acrimoniâ, tanquam sale condiendum esse: Improbos autem igne purgandos, aut instar holocausti consumendos. Verisimile est quidem ex antecedentibus ad Ignem futurum hîc respici: sed obscurior est hic sermo Christi, quàm cui possit superstrui singularis aliqua doctrina aut conclusio.

TRANSEO ad dictum *Johannis Baptistæ*, qui duplicem baptismum memorat, Aquæ & Ignis: quemadmodum veteres dixere purgandum esse mundum duplici modo: Aquâ & Igni. *Ego quidem*, inquit Baptista, *baptizo vos* Mat. iii. *aquâ ad resipiscentiam.* — *Ipse verò qui ponè* II. *me venit, vos baptizabit Spiritu Sancto & Igne.* In hoc dicto respici non tantùm ad tempora Evangelii, sed etiam ad secundum Christi adventum, ignémque extremum, id quod

T

sequitur



sequitur argumento esse potest: sequitur enim,  
*Cujus ventilabrum in manu—triticum coget  
 in horreum, paleam autem exuret igni inex-*  
*incto.*

Tit. iii. 5. BAPTISMUS dicitur λῆτρον τῆς παλιγγενεσίας ἢ  
 ἀνακαινώσεως: Et Renovatio mundi per ignem  
 dici solet apud Græcos παλιγγενεσία & ἀνακαίνωσις.  
 Est quidem λῆτρον duplex, θερμὸν & ψυχρὸν:  
 Balneum frigidum est baptismus aqueus: cali-  
 dum & siccum, igneus. Hoc autem illo est  
 efficacius & penetrabilius. Qui aquæ lustrali  
 illam vim concedunt, ut, cooperante Spiritu  
 Sancto, indè regenerentur infantes: Eodem  
 operante Spiritu, non minorem vim flammis  
 adfuturam, negare vix poterunt. Descendit  
 Aet. ii. 3.  
 c. i. 5. Spiritus Sanctus in lingulis igneis: qui etiam  
 dicitur Baptismus, ac si typus esset futuri bap-  
 tismatis ignei. Diluvium aquæ erat quidam  
 1 Pet. iii.  
 21. baptismus mundi: Diluvium Ignis erit multo  
 magis: purgabit acriùs, fordésque eluet effica-  
 ciùs. Et quemadmodum cohibere potest De-  
 us vim flammarum, ut corpora non afficiant;  
 ut in fornace Babylonicâ: ita eandem potest  
 intendere & corroborare ut animas tangant;  
 vel potiùs nova illa corpora, quibus tunc tem-  
 poris conjungentur.



HÆC attulimus ex \* sacris literis ad præfatam sententiam, sive probandam, sive illustrandam. Eidem, ut diximus, consentiunt & astipulantur ex antiquis Patribus non pauci: quos jam opportunum erit attexere. *Origenis* testimonium antea adduximus, ex quinto libro contra Celsum: cui loco alter geminus est in quarto, his verbis, *ἐκ ἀρνέμεθα τὸ καθάριστον πῦρ*, p. 174. *ἢ τὴν τῷ κόσμῳ φθορὰν, ἐπὶ καθαιρέσει τῆς κακίας, ἢ ἀνακαινώσει τῷ παντός· λέγοντες παρὰ τῶν προφητῶν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων μεμαθηκέναι.* Quod ita reddidit interpretes, *Non negamus lustratorium Ignem absumpturum, unà cum ipso mundo, universam malitiam: quandoquidem è sacris Prophetarum libris hoc didicimus.* Eandem doctrinam fusiùs explicat, hìc illic, in suis commentariis. *Homiliâ tertiâ in Psalmum xxxvi.* cùm dixisset omnes omnino, Apostolis ipsis non exceptis, hoc examen igneum subituros, Oceanum ignis in mundi conflagratione futurum comparat mari rubro: Malos autem & bonos Ægyptiis & Israelitis: Atque hos, illud mare rubrum, vel stagnum ignis, transi-turos esse ait illæfos & impunes: alteros au-

\* Dìctum illud Christi Mat. xii. 32. de Blasphemiâ in S. S. irremissibili in hodierno sæculo aut in futuro, variè explicant interpretes: Qui literaliter accipiunt, non aliam remissionem intelligere possunt, quàm quæ peragitur *πυρὶ καθαρσίῳ* in fine mundi.



tem demersum iri. *Homiliâ sextâ in Exodum, idem docet explicitè: atque hunc ignem expurgatorium Domini Conflatorium appellat, ad quod, inquit, veniendum est omnibus. Pariter in Homiliâ 13. in Jeremiam, repetitâ eâdem doctrinâ, hunc ignem supremum, alio nomine à sacris literis itidem desumpto, baptismum ignis, & Lavacrum ignis, nuncupat. Denique ut reliqua præteream, in fine libri octavi \* commentariorum in epistolam ad Romanos, hæc habet: Qui verò verbi Dei, & doctrinæ Evangelicæ purificationes spreverit, tristibus & poenalibus purificationibus semet ipsum reservat.-----Hæc verò ipsa purgatio, quæ per poenam ignis adhibetur, quantis temporibus quantisque sæculis de peccatoribus exigit cruciatus, solus scire potest ille, cui Pater omne iudicium tradidit.*

NEQUE fingere licet, ut nonnulli fingunt, hanc sententiam de probatione & purgatione igneâ fuisse propriam *Origenis*: erat enim omnium ferè Patrum communis, usque ad tempora Augustini. Lactantius imprimis hoc idem docet apertè, tam de justis, quàm injustis. *Iustos, inquit, cum judicaverit Deus,*

*Inst. Div.  
l. 7. c. 21.*

---

\* Locus Orig. est apud S. Sen. sed vide locum ipsum, & si reticendum esse dicit ut mysterium.

*etiam*



etiam igni eos examinabit. Tum quorum peccata, vel pondere vel numero, prævaluerint, perstringentur igni, atque amburentur. Quos autem plena justitia, & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat ac respuat. Hoc non minùs audacter affirmat Hilarius, Episcopus Pictaviensis: nec his flammis ipsam Beatam Virginem penitus exemit. Quomodo, inquit, desiderabile potest Psal. cxviii. esse judicium, in quo nobis est ille indefessus ignis obeundus: in quo subeunda sunt gravia illa expiandæ à peccatis animæ supplicia. Beatæ Mariæ animam gladius pertransivit, ut revelentur multorum cordium cogitationes. Si ergo in judicii severitatem, capax illa Dei virgo, ventura est, desiderare quis audebit à Deo judicari? Et Canone 2. in iii. Matthæi, cùm illud explicat, Baptizabit vos in Spiritu Sancto & igni: Baptizatis, inquit, in Spiritu Sancto, reliquum est, ut consummentur in igne judicii.

SANCTUS Ambrosius iisdem insistentis vestigiis, Ps. xxxvi. & autoritate sacrae Scripturæ, ut sibi videtur, suffultus, de futuro judicio & examine, in die Domini eodem modo differit; Igne nos examinasti, dicit David: ergo omnes igne examinabimur. Et Malachias dicit, Ecce venit Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem introitus ejus?



Vide Eze.  
xxii. 18,  
19. &c.  
Et Zach.  
xiii. 9.

ejus? quoniam ipse introibit, sicut ignis conflatoris: & sedebit conflans & purgans, sicut aurum & argentum, & purgabit filios Levi. Igne ergo purgabuntur filii Levi, igne Ezekiel, igne Daniel, &c. cum multis aliis eodem pertinentibus. Rursum in expositione Psalmi cxviii. Omnes, inquit, oportet probari per ignem, quicumque ad Paradisum redire desiderant, &c. atque illud subindicari dicit, per gladium igneum versatilem, ad ingressum Paradisi positum. Concludit denique, Ergo, quia examinandi sumus, sic nos agamus, ut iudicio mereamur probari divino. Teneamus hinc positi humilitatem, ut cum unusquisque vestrum venerit ad Iudicium Dei, ad illos ignes quos transaturi sumus, dicat, Vide humilitatem meam & erue me, &c.

v. 4.

**BASILIVS** Magnus ejusdem erat ævi & sententiæ, mentemque suam testatur suis in prima capita Isaiaë Commentariis. Primò, in caput quartum, cum Propheta loquitur de *ablutione Jerusalem spiritu judicii & spiritu ardoris*. Hic distinguit Basilivus Baptismum aquæ, spiritûs, & ignis: quorum ultimus est, secundum illum, ἡ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάσανος, *Examen quod igni fiet in die judicii*. Subditque, τὸ δὲ πνεύματι κρίσεως ἢ πνεύματι καύσεως πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διὰ τῆς πυρὸς δοκιμασίαν.

Cum



Cum aliis in eundem sensum. Præterea, ad illud Prophetæ capite nono, *propter indignationem Domini, &c.* inquit, δείκνυσι ὅτι τὰ γήινα x. 19. τῷ πυρὶ τῷ κολαστικῷ παραδίδοσθαι, ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῆς ψυχῆς. *Monstrat igni punitivo tradenda esse terrena, in beneficium animæ.* Dein subdit, *non omnimodam internecionem & exterminium comminatur; Sed innuit expurgationem juxta Apostoli sententiam, Si cujus opus exarserit, damnum patietur: ipse autem salvus fiet, sic tamen quasi per ignem.* Vide etiam si libet, *de Spir. Sancto, cap. 15 & 29.* & pluribus in Isaiam locis. Ut in *cap. vi. p. 172. & cap. xi. p. 224. &c.* Et in suo Heptaemero cùm de condendo sole differit *p. 61.* in igne illo futuro vim lucendi & vim urendi divisum iri asserit, ut lucendi qualitas justos afficiat, improbos autem vis ustiva. Quod *ab arcanâ quâdam doctrinâ nos doctos* esse ait: ὅθεν καὶ ἐν ταῖς &c.

HÆC de Basilio: cui adjungere licet ὁμοψήφως utrumque Gregorium, Nazianzenum & Nyssenum. Apertior est Nyssenus in hâc doctrinâ explicandâ: ad quem ideo liberandum ab hâc opinione, aliisque cognatis, tanquam à tot labeculis interspersis suis operibus, *Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, sermonem apologeticum conscripsit: ut videre est apud Photium.* Sed frustra. Consule, Cod. 233.  
cùm



cùm vacat, Nysseni tractatum de *Animâ & Resurrectione*: & Catecheticae Orationis, cap. 8 & 26 & 35. Hisque lectis, quæ fuit mens Authoris in hac materiâ, facilè perspicies. Quin & in *Oratione pro mortuis* hæc habet verba de purgandis animis, ἤτοι κατὰ τὴν παρεῖσαν ζωὴν διὰ προσευχῆς τε καὶ φιλοσοφίας ἐκκαθαρεῖς, ἢ μετὰ τὴν ἐνθὺνδε μετανάστασιν διὰ τῆς τῆ καθαρσίης πυρὸς χωνείας. *Vel in præsentî vitâ precibus & philosophiâ purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem.* Neque miror Nyssenum adhæsisse Basilio, cujus scripta secundas ad illa divinitus inspirata habere statuit, nec ipsis Moisaicis minùs admiranda. Hexaëm. p. 2 & 5. Nazianzenus Platonem & Origenem mihi sapere videtur in pluribus: & in hoc argumento perinde ac in aliis: sed Oratores & concionatores quandoque loquuntur populariter, quandoque ex animo: id quod lectori cordato semper observandum est in legendis Patribus; & quo magis ab opinione vulgi recedit oratio, eo magis authoris mentem indicat. Vide, si placet, ipsius Orationem 39 & 40. ubi de baptismo Ignis, ad expurgandam mentem, verba facit: & de suppliciis nunquam desituri dubitat. Denique, in Orat. 26. in princip. ubi loquitur de censoribus ipsius doctrinæ, ὁ Θεὸς, inquit, οἶδε, φησὶν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος, καὶ



ὃς δηλώσει σαφῶς ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ὃ πάντα κρίνεσθαι ἢ καθαίρεσθαι τὰ ἡμέτερα. *Deus scit, inquit Apostolus, idque revelationis Dies perspicuè revelabit, Ignisque ille postremus, quo nostra omnia expendentur vel purgabuntur.*

DENIQUE S. *Hieronymus* accusatur, ut notum est, à *Rufino*, quòd dogmatis Origenianis clanculum adhæserit: inter quæ eminet illud de terminandis damnatorum pœnis post expurgatam malitiam. Lites illas componere inter *Hieronymum* & *Rufinum*, non meâ interest: sed quoad argumentum nostrum, in varias partes sese flexisse videtur *Hieronymus*, aut mutatâ sententiâ, aut dissimulatâ. Et repetendum animo quod suprâ diximus, Magis illa valere ad prodendam Authoris mentem, quæ contra vulgi sensum proferuntur, quàm quæ dicta sunt populariter, vel ita intelligi possunt. Interea, ad rem nostram quod attinet, de purgandis animabus in die judicii & finiendis tandem pœnis Christianorum (præter ea quæ dixit ad *cap. iv. Amos*) mentem aperit distinctè in fine *Commentariorum in Isaiam*, his verbis, *Et sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta; Sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christia-*  

U

*corum,*



*norum, quorum opera IN IGNE PROBANDA SUNT, ATQUE PURGANDA, moderatam arbitramur, & mistam clementiæ sententiam Judicis.* Monet autem hoc dogma minimè spargendum esse in vulgus, ne majorem ad licentiam eo abutantur. Cùm verò Dæmonas, Atheos, & Apostatas excipit, id firmat regulam in non exceptis: atque etiam hoc modo, & in hâc parte, se discrepare ab Origene alibi ostendit.

L. 1. contr.  
Pelag. c. 9.

His addit Suicerus (voc. Βαπτισμός p. 630.) Nazianzenum & Damascenum. Consule loca ab ipso notata. His adde Cæsarium Arelatensem, qui nonnulla peccata justorum post resurrectionem igne ait expianda. Q. locum apud Authorem in BB. PP. notante Cave. Citatur etiam Chrysostomus in eandem sententiam, sed locus non mihi occurrit impræsentiarum.

HÆC notâsse sufficiat ex Patribus usque ad Augustinum: quo tempore degenerare cœpit hæc doctrina de purgandis Animabus in supremo Igne & in die judicii. Degenerare, inquam, incepit in Purgatorium spurium & adulterinum: Ignemque fictitium, nullibi locorum reperiundum. Quem fingunt hi novatores statim à morte animas excipere & excruciare: ante diem judicii, ante adventum Domini,



Domini, ante conflagrationem mundi: Hoc utique nuncupare licet *Purgatorium Supposititium*: quandoquidem, loco genuini πυρὸς καθάρσεως, cujus meminere Scriptores Sacri & antiqui Patres, hi doctores substituerint alienum, suorum cerebrorum prolem. Ignis καθάρσεως in sacris literis & à Patribus memoratus, accenditur in die Domini, in die Judicii, in conflagratione mundi; ut ex authoribus & locis suprâ notatis, apertissimum est: Pontificii verò suum ignem Purgatorium flagrare volunt hodie, & à principio mundi flagrâsse: ex quo nempe Mors intravit in mundum, & animæ peccatrices è suis corporibus immundæ exierunt. Sed ubinam, quæso, terrarum ardet hic Ignis? Trans Oceanum in altero hemisphærio, vel nobiscum? Quo instinctu eò confluunt Animæ: vel quo Liçtore eò trahuntur invitæ? Nullus est istiusmodi Ignis, immanis & perennis, in superficie Terræ: suâ enim ipsius luce sese proderet. Et si latet in visceribus Terræ reconditus, saltem aliquo spiraculo, ut in Montibus ignivomis, opus est: ne suo suffocatus pereat fumo & fuligine. In rebus quæ spectant ad mundum naturalem, aut aliquam ipsius partem, Theologi plerumque sunt incuriosi aut imperiti: crudâsque proferunt sententias, & à rerum naturâ alie-



nas. Ecce Ignem, ingentem & formidabilem, quem struunt hi Doctores; sed neque originem nobis indicant tanti Ignis, neque fomittem quo alatur, neque locum idoneum quo subsistat & expiret. Hæc, inquiunt, non curat populus: rectè, sed apud sapientes habetur Ignis phantasticus cujus nulla reddi potest ratio. Et stultitiæ proximum est, ut lucrifacias insipientes, sapientes perdere. Id mali & vitii habet Religio Pontificia, quòd se nimium accommodat vulgo: Neque tantum ignorantia vulgi, sed etiam ipsius affectibus superstitiosis. Evehere potius debemus naturam humanam, quantum licet: populumque ad veritatem & sanam mentem propius adducere. Crevit hominum scientia à primis sæculis, crescitque indies: & quæcunque fuerit olim, nulla est hodie necessitas aut utilitas, piis utendi fraudibus. Quinimo magno id videtur esse nocumento pietati & fidei nostræ: dum homines nasuti, qui dolum subolent, ab hac aut illâ parte subornatâ, totam Religionem nil aliud esse, quàm Artem Lucrosam, præproperè judicant. Ab inventis humanis & additamentis primum purganda est Religio Christiana: Dein quæ dicta sunt in sacris literis more humano, & ad captum vulgi, ita sunt explicanda, ut veritati ipsi non officiant,



officiant, neque viris sapientibus sint offenculo. Sed hæc obiter.

DE modo Judicii supremi, pœnarum & discriminis faciendi inter bonos & malos, hæc dixisse aut quæsisse sufficiat. Nempe quantum erit apparatus externi in illo rerum ordine, quantum vi divinâ aut naturali peragendum. Speciem veri præ se fert veterum Patrum hæc in re sententia: & fundari videtur in sacris literis: sed cùm Revelatio in hæc parte non sit plena & explicita: nec possit naturæ lumen hujus mysterii rationes attingere: Hunc articulum doctrinæ Christianæ, quoad rem ipsam, inter clara: quoad modum rei, inter obscura numerandum censeo.

SOLET hîc præterea disceptari de *Signis* antecedentibus Judicium generale, & de ipsius *tempore* & termino; de quorum utrisque sententiam nostram protulimus in dicto Tractatu de *Conflagratione Mundi*. Id tantùm adjicere libet, Primorum sæculorum Christianos in metiendis temporibus mundi malè subduxisse calculos: credebant enim communiter, instare diem Domini tunc temporis, sive istâc suâ ætate: Elapsis tamen exinde, sedecim, & quod excurrit, sæculis, nondum illuxit beatus ille Dies: nec illius crepusculum adhuc vidimus.

INCOEPIT



INCOEPIT hæc opinio de instanti rerum fine, à temporibus Apostolicis: unde dimanavit, per aliquot sæcula, tam ad \* Doctores, quàm ad populum. Sed deficiente primo calculo, quo indies expectabant adventum Domini, vel statim ab everfis Hierosolymis: protrahebant usque in ulteriora tempora, sed nunquam in longinqua, suam spem & expectationem. In ipsis temporibus Apostolorum increbuisse hunc sermonem, testantur tam S. *Pauli* quàm *Petri* Epistolæ. Ille ad *Thessalonicenses* secundâ, monet nè terreantur ac si instaret dies Domini. Oportet, inquit, ut priùs adveniat Antichristus: sed, nec tempus, nec moram Antichristi indicat: permanfurum autem indicat: usque ad adventum Christi. Dein Irrisores illi, apud S. *Petrum*, haud exprobrâssent Christianis tardum domini sui adventum, quæ-  
 ritantes, *ubi est pollicitatio adventûs ejus?* nisi hujusmodi promissum de subito Christi adventu crebriùs testati & professi fuissent

cap. ii. 2.

2 Ep. iii. 4.

\* *Tertull.* de cult. fœm. l. 2. c. 9. & ad uxor. l. 1. c. 5. *Lactan.* l. 7. c. 14, & 25. *Ambros.* Orat. in obitum *Satyri* fratr. & l. 9. in *Luca* xxi. *Chrysost.* Hom. 33. in *Johan.* prope finem. *Hieron.* Epist. 11. ad *Ageruchiam*: & l. 4. in *Mat.* xxv. E veteribus plures credidere adventum Christi statim secuturum esse adventum Antichristi: cujus adventum jam tum instare credebant, adeoque adventum Domini & finem mundi. Vid. eundem *Tertull.* Resurr. carn. c. 27. *Cyprianum*, ipsius Discipulum, Epist. ad Tribaritanos, m. 56. Et Epist. 58. ad *Lucium* Pap. Et præfat. ad *Fortunatum* de Exhort. Martyrii, aliòsque plures. Vid. 1 *Joh.* ii. 18. & 2 *Thess.* ii. 8.

Chri-



Christiani. Neque id negat Apostolus in suo responso aut Apologiâ, sed hanc retardationem misericordiæ & longanimitati Dei adscribit.

SED quid miramur privatos aut inferioris subsellii Christianos à vero aberrâsse in hac parte, quum Apostolos ipsos in eâdem fuisse sententiâ, ex eorum dictis colligant Interpretes. Neque id tantum arguitur ex eo, quod ætatem illam, & sæculum tunc decurrens, *Tempora novissima, & fines mundi*, sæpius appellitent Apostoli: (1 *Cor.* x. 11. *Heb.* ix. 26. 1 *Joh.* ii. 18.) sed quod appropinquatione & proximitate adventûs Domini usi sint instar calcaris aut acrioris argumenti, ad excitandum sui temporis Christianos, ad vigilantiam, sobrietatem, moderationem in rerum mundanarum usu, patientiam, bona opera, charitatem & pietatem. (*Heb.* x. 24, 25. 1 *Pet.* iv. 7, 8. 1 *Cor.* vii. 29. 2 *Pet.* iii. 11, 12. *Philip.* iv. 5.) Denique, quod crederent adventum Domini & Diem judicii sibi ipsis adhuc in vivis supervenire potuisse. Id sæpius inculcat *Paulus* \*, \*Vid. Grot. in loc. 1 *Thess.* iv. 15, 16, 17. 1 *Cor.* xv. 52. Et corpus suum mortale absorptum iri à vitâ, hoc est, à corpore immortali & vivifico, credit aut expetit: nec se inveniri nudum, aut exutum carne & corpore, in Die Domini. 2 *Cor.* v.

HÆC 3, 4.



HÆC de Apostolis eorūque fide circa præmaturum Christi adventum. Sed unde acceperunt Apostoli hanc sententiam? A verbis Christi, ut videtur, perperam intellectis. Quæsierunt à Christo Discipuli ipsius tempus excidii Hierosolymitani, & Adventus sui. Et cum signa & circumstantias istius excidii iis enarrasset Christus, subdit, *ἐνθέως μετὰ τὴν θλίψιν*, &c. *Statim post afflictionem dierum istarum, Sol obscurabitur, &c. Tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo: & tunc omnes Tribus Terræ plangent: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ.* His auditis ab ore Christi, post excidium urbis & Templi, statūque Judaici, se statim venturum, vel Filium hominis rediturum in nubibus, cum magnâ gloriâ: parum temporis interfuturum credebant, inter hanc cladem & reditum Christi; eandemque suis postea discipulis trans mittebant fidem & notitiam. Præterea cum alia Christi dicta recolerent, in eadem confirmati hæserunt sententiâ. Dixerat enim antea, nonnullos, qui adstabant, illum visuros venientem in gloriâ Patris ad iudicium, antequam mortem gustârint. Et in præfato capite, cum de suo adventu, ipsiusque signis, verba fecerat, subjicit, *Amen dico vobis, nequaquam præterierit*

Mat. xxiv.  
3.

Mat. xxiv.  
29, 30.

Mat. xvi.

27, 28.

Mat. xxiv.

34, 35.



*præterierit hæc generatio, usque dum omnia ista facta sint. Cælum & Terra præteribunt, sermones autem mei nunquam præteribunt.*

Denique, cùm Petrus Christum interrogasset de forte Johannis, quid de illo fieret? respondit, *Si velim eum manere donec veniam, quid ad Te?* Joh. xx. 21.]

His unâ collatis, & ad Literam expositis, nil miror, Discipulos Christi opinionem illam imbibisse, de subito ipsius reditu ad Terras, ad judicandum vivos & mortuos. Nec miror quòd eos permiserit providentia delabi in errores innocuos, quibus non tam læsa fuit, quàm promota pietas, & pro causâ Dei, moriendi patientia & promptitudo. Denique, non mirabimur, id Deum celâsse Apostolos, quod celârat Angelos, & ipsum Filium hominis. Ait enim Christus, *De die illâ & horâ nemo scit: ne Angeli quidem, qui in* Mar. xiii. 32. *coelo sunt, neque Filius, sed Pater.* Vel, ut est apud Matthæum, (c. xxiv. 36.) \* *sed Pater meus solus.*

HÆC ita enarravimus conformiter ad literam & historiam: quòd si materiæ subjæctæ non conveniat interpretatio literalis, receden-

---

\* Vid. PP. de hujus loci interpretatione in nostrum sensum, Gerard. Tom. 9. de extrem. Judic. p. 126.



dum est à literâ, & quærenda commodior explicatio. Id saltem patere videtur, ignotum fuisse Apostolis tempus certum Judicii futuri, adventûs Domini, aut finis mundi. Neque id quidem sollicitiùs quærendum esse, innuit responsum Christi, cùm interrogantibus Apostolis de restitutione Regni ad Israelem ait, *Act. i. 7.* *Non est Vestrûm nôsse tempora sive opportunitates, quas Pater in suâ ipsius auctoritate statuit.* Quòd si verò calculo rotundo uti liceat, & conjecturas inferere, cùm jam effluxerint quinque millennia, & quod elabitur, à mundo condito: Vaticinium illud, receptum, tam inter \* Judæos, quàm primos Christianos, *de sex Millenniis* pro duratione Mundi, & indè secuturo Sabbatismo, quo minùs effectum suum fortiatur, nihil video, aut in sacris literis, aut in rebus humanis. Sed de hâc re fati-  
*Theor. Tel.* alibi dictum est. Id nobis curæ sit interea,  
*l. 3. c. 5.* ut puri & inculpati reperiamur in illo Die: & examen, quodcunque fuerit, aut quandocunque,  
*2 Pet. iii.* subeamus fœliciter: in Dei gloriam, & ani-  
*14.* marum nostrarum salutem æternam.

---

\* Vid. *historiam hujus prophetie apud Gerard. Tom. 9. de extrem. Judic. p. 127.*



## CAP. VIII.

*De Resurrectione mortuorum, & de Resuscitatorum statu & corporibus.*

**H**ACTENUS progressis superest caput maximum & gravissimum, de Resurrectione mortuorum, & Resuscitatorum Statu. In quo tractando consuetam sequemur methodum, ut priùs expediamus rem ipsam: dein modos & adjuncta prosequamur. Idque pro lumine nobis dato, vel à sacris Literis, vel ab ipsâ rerum naturâ.

QUOAD rem ipsam, nihil eâ clariùs revelatur in doctrinâ Christianâ. Habuerunt etiam, tam Gentes, quàm Judæi, ideam aliquam Resurrectionis futuræ: sed generalem & confusam. Illæ, totum Mundum renovatum iri, hominésque unâ renovandos & revicturos, statuebant. Id apud Stoicos & Platonicos vulgatissimum est. Nec apud Græcos Philosophos tantùm, sed primariò apud Orientales: Ægyptios, Chaldæos, Persas; de *Magis* dicit Theopompus apud Laërtium, ἀναβιώσεσθαι καὶ τὰς Μάγας τὰς ἀνθρώπους. *Reviviscere, vel revic-* *Vid. Theor. Tel. l. 4. c. 5.*

X 2

*turos* *In Proem.*



*tuos esse homines ex Magorum Sententiâ.*

AD Judæos quod attinet, nihil quidem eos docuit explicitè Mofes in fuâ Lege, de Refurrectione mortuorum aut immortalitate Animæ. Hæc autem Mofi innotuisse nihil dubito, ac etiam \*sapientibus à Mose instructis, & arcanæ doctrinæ consciis. Postea, apud Prophetas exhibita fuit refurrectio *συμβολικῶς*: in Hagiographis apertiùs, & tandem apud Daniele apertissimè. Sed tamen non nisi *Diebus Messiae* pleno jubare erat effulsura hæc doctrina salutaris, omnibus suis numeris & partibus expleta.

IN hoc igitur triumphamus Christiani, in hoc læto nuncio: Victâ morte & debellatis Inferis, nos tandem in lucem reduces, immortalitate beatâ fruituros; non hæc indutos cadavera quæ nunc circumgestamus, sed corpora cœlestia: nec in his terris versantes sed in alto æthere, in sedibus & consortio Angelo-

\* Sed ad justos plerumque & ad Israelitas restringunt Resurrectionem. Vid. *Buxt. Syn. Jud. c. 1. p. 31.* & *Gerard. de Resur. tom. 8. p. 809. antepen. & Dassovium.*

Dein Resurrectionem primam intelligere videntur ad vitam terrestrem, & corpora ultra cœlestia non agnovisse.

Supponunt etiam ex eorum Rabbini nonnulli se non tantum in iisdem corporibus, sed etiam in iisdem vestibis, resurrekturos esse; idque tantum in terrâ Canaan: atque eò revolutum iri per cavernas subterraneas Israelitarum, qui in extraneis regionibus mortui sunt, corpora: vel saltem officulum Luz, unde, tanquam à semine, totum corpus repullulabit. Vid. *Dassov. de Resur. mortuor. secundum Judæos.*



rum, æternùm fœlices. Erigite animos Christiani, attollite capita: Et *has cùm habeamus* <sup>1 Cor. vii.</sup> *promissiones, purificemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritûs: perficientes sanctimoniam in timore Dei.* His breviter prænotatis, Quâ authoritate divinâ, Quibus sacræ Scripturæ testimoniis, nitatur hæc spes tanta Christianorum, proximò & diligenter perspicendum.

IMPRIMIS Christus ipse sæpius asseruit, fuissetque sæpius pollicitus est, Resurrectionem à mortuis: Idque se præstiturum dixit, utpote Dominum vitæ & mortis. Denique, se haud imparem esse excitandis aliis, seipsum excitando à mortuis, præmonstravit. Primò, Resurrectionem asseruit contra Sadducæos, & argumento <sup>Mat. xxii.</sup> usus est optimo quod depromi poterat è Scriptis Mosaicis: quæ sola pro Canonicis & Authenticis habuere istius sectæ homines. Dein præmia proponit *ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων*, in *Resurrectione Justorum*, iis qui benefaciunt <sup>Luc. xiv.</sup> <sup>14.</sup> egenis & infirmis: à quibus nullam sperare possunt in hac vitâ compensationem. Sed quæ discipulis suis, & rerum jacturam passis sui nominis gratiâ, *ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ* (*in renascentiâ vel Resurrectione*) promittit, majora sunt <sup>Mat. xix.</sup> <sup>28.</sup> & clariora. Præterea, se penes esse imperium *vitæ & mortis*: atque suâ vi, suâ voce, mortuos



cap. i. 17,  
18.

mortuos evocaturum è suis monumentis, ipse palàm & perspicuè affirmat. Prius, in principio visionum Apocalypticarum, cùm Johannem alloquitur his verbis, *Ego sum primus Ille & ultimus: & qui vivo & fui mortuus, & ecce vivo in sæcula sæculorum. Amen. Et habeo claves Inferorum & mortis.* Posterius, apud eundem Johannem in suo Evangelio, capite sexto sæpius: *W. 40. Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, ut quisquis conspicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: ET SUSCITEM IPSUM EGO ULTIMO ILLO DIE.* Dein ad Martham, c. xi. inquit. *Ego sum Resurrectio & vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet. Et quisquis vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Denique, utrumque reperies conjunctum, capite v. ejusdem Evangelii: *Sicut Pater habet vitam in seipso, sic dedit & Filio habere vitam in seipso. Et auctoritatem ei dedit judicium exercendi, quatenus Filius hominis. Ne hoc miramini: nam veniet hora, quâ omnes qui in monumentis sunt, audient vocem EJUS: & prodibunt qui bona fecerint, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerint, in resurrectionem condemnationis.*

v. 26, 27,  
&c.

His omnibus, ab ore Christi receptis, abunde probatur futura mortuorum Resurrectio.

Sed



Sed animatur fides & fortior efficitur, cum dicta factis corroborantur: & datis testamur exemplis, ea nos præstare posse, quæ sumus polliciti. Proinde Christus non tantum alios, cum in terris versatus est, excitavit à mortuis: quod etiam, fateor, à Prophetis olim factum; sed excitavit etiam seipsum: crucifixum, mortuum, sepultum. Excussis nempe mortis vinculis, tertio die, Anima remeavit ad sacras reliquias, vitamque iis inspiravit immortalem.

IN hoc gloriamur Christiani: In hac victoriâ, hosti ultimo & potentissimo, Regi terrorum, extortâ. Ecquis unquam Sapientum, aut Magorum Orientalium: Ecquis Philosophorum, cujuscunque gentis aut nominis: aut Legislatorum celebrium: aut denique Sacrorum Prophetarum, à mortuis surrexit? Animam deposuit & resumpsit? mortem vicit & ad vivos rediit? Solus hic Dux, & Deus noster triumphavit de Inferis: & ab hoc victore latam speramus à morte liberationem.

NEQUE hæc resurrectio à mortuis contigit Christo inopinanti, aut præter spem & expectationem, quasi vi alienâ facta. Nôrat enim, & prædixerat, tam suis quàm aliis, hoc eventurum: idque infra triduum à morte suâ. Mar. viii.  
Dixit ad Judæos, *Destruite Templum hoc, & in-<sup>31.</sup>* Joh. ii. 22.  
*trà triduum excitabo illud. Loquebatur autem*  
*de*



de Templo corporis sui, inquit, Apostolus interpres. Et hoc ipsum Christi dictum allegabant postea, loco criminis, ipsius accusatores. Eiusdemque memores primarii Sacerdotes & Pharisei petierunt à Pilato, ut muniretur Sepulchrum: quod proinde factum fuit. Præterea, & Judæis signum petentibus suæ missionis divinæ, simile responderat antea Christus, *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, tres dies & tres noctes: ita erit Filius hominis in corde Terræ, tres dies & tres noctes.* Hæc satis aperta sunt: atque horum dictorum, aut consimilium, oblivionem exprobrat Angelus mulieribus, quæ Christi corpus venerunt quæsitum in sepulchro, cum jam surrexerat. *Non est hic, sed suscitatus est! Mementote ut locutus sit vobis, cum adhuc in Galilæa esset: dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi: & die tertio resurgere. Recordatæ sunt igitur verborum illius.* Ut tiam ipsius Discipuli.

Joh. ii. 19. 21.  
Mat. xxvi. 61.  
Mat. xxvii. 62, 63, &c.  
Mat. xii. 40.  
Luc. xxiv. 6, 7, 8.  
Joh. ii. 22.

NEC signis & Symbolis tantum, sed verbis etiam explicitis, suam mortem & resurrectionem: & utramque spontaneam, sæpius indicavit. *Nemo tollit vitam à me, sed ego depono eam per meipsum. Potestatem habeo deponendi eam: & potestatem habeo rursus eam assumendi.* Dein inquit, *Paulisper & non conspicietis*

Joh. x. 18.  
Joh. xvi. 16.



*spicietis me, & rursus paulisper & videbitis me.* Quod in sequentibus explicat de suâ morte & reditu.

ATQUE hæc potentia, vitam suam, si voluisset, tutam & incolumem conservandi, fati eluxit, cum, prementibus inimicis, subito se reddidit inconspicuum, Eosve stupefactos & impotentes. Solo etiam aspectu, vultusque sui radiis, prostravit alios, qui eum perditum veniebant. Denique in Transfiguratione suâ in sancto Monte, se totum convertit quasi in flammam vitalem: in corpus lucidum, formæ Angelicæ, vel potius gloriæ divinæ. Quâ transformatione suâ corporis fati ostendit, se *vitam habere in seipso*: aut se penes esse mortem obruere, & mortalitatem omnem absorbere, quoties & quodocunque ei libuerit. Atque, ut hoc etiam adjiciam, cum ad rem nostram pertineat: In hac suâ Glorificatione, adductis de cælo Mose & Eliâ, vivis & immortalibus: immortalitatis nostræ, & futuræ resurrectionis, pignora & exempla in his nobis exhibuit. Id quod postea apertius exhibitum fuit, cum, resurgente Christo Sanctorum plures à mortuis unâ excitati, in urbe Hierosolymitanâ multis apparuerunt.

DENIQUE ut huic sermoni coronidem imponamus: Non tantum à mortuis surrexit Christus,

Joh. viii.

59.

Luc. iv.

30.

Matt. xvii.

Joh. xvi.6.

Mat.

xxviii. 3.

Dan. x.

5, 6.

2 Pet. i.

16, 17.

Mat.

xxvii.

52, 53.



stus, sed in cœlum etiam ascendit. Partâ victoriâ triumphum egit: atque nube vectus lucidâ, veluti triumphali curru: aspectantibus discipulis, comitantibus Angelis, Terras deseruit, & ad pristinas sedes, in patriam & ad Deum Patrem rediit. Hæc est vera ἀποθέωσις, quam frustra affectârunt Cæsares, & Heroes, aliique inter Gentes, dignitate, fortitudine, aut sapientiâ eximii. Atque hæc cùm dixerit, feceritque Christus, Servator noster, apud vivos & mortuos: tandêmque regnet in cœlis, corpus gloriosum indutus: quod de Resurrectione nostrâ futurâ docuit aut promisit, certum, ratum & immutabile, æquum est habeamus.

Hæc testimonia Apostolorum aptiùs digerenda sunt. Atque illud primò notandum: In prædicationibus Apostolorum ad Judæos & Gentes, cùm jam Christus terras reliquerat, illud primarium fuisse argumentum & materiam, *Christum resurrexisse à mortuis*. Inde duplex fundamentum religionis Christianæ, *Jesum Nazarenum esse Messiam, & futuram à mortuis resurrectionem*, stabilitum dedere. Cùm in vivis esset Jesus, suis operibus, ascitis etiam prophetarum oraculis, se testatus est esse Messiam: cùm verò surrexisset à mortuis, & ascendisset in cœlum, spectantibus Apostolis,  
hinc



hinc illi novum arripuere argumentum, ad demonstrandum tam eundem Jesum esse verum Messiam, quàm spem Christianorum de futura resurrectione vitæque æternæ, in eo rectè fundari: Hinc in Actis Apostolorum videmus hoc caput ubique tractasse in suis concionibus primos Evangelii prædicatores Apostolos. Vid. exempla ordinemque apud *Gerard.* Tom. 8. de Resurr. p. 733. c. 16.

His summatim expositis, de dictis factisque Christi, quæ Resurrectionem nostram respiciunt: sequitur jam doctrina Apostolica de eodem Argumento: quæ prædictis consona, diffusior est, & plura capita complectitur. Illud imprimis notare licet, Resurrectionem Mortuorum causis aut potentiis naturalibus, nunquam: sed operationi semper divinæ ab Apostolis attribui. Et sæpissime quidem iidem Christo, Domino nostro, cui hætenus soli hoc opus admirandum adscripsimus. In dissertatione illâ solenni Sancti *Pauli* ad *Corinthios* de Resurrectione futurâ, in exordio, medio, & fine, Christum facit Authorem resurrectionis nostræ: quam ita connexam exhibet cum illâ Domini, ut se invicem ponant & tollant. *Si Christus, inquit, prædicatur ex mortuis suscitatus esse: quomodo dicunt quidam inter vos, non esse Resurrectionem mortuorum?* Ubi sequelam



quelam illam, à resurrectione Christi ad nostram, supponit indissolubilem. Dein, ex alterâ parte, *Si resurrectio mortuorum, inquit, non est, Christus quoque non est suscitatus.* Rectè igitur in principio sui sermonis testatissimam fecit Resurrectionem Christi: utpote fundamentum suæ de resurrectione nostrâ doctrinæ & institutionis.

PRÆTEREA, Radicem omnis vitæ cœlestis ponit in Christo ut mortalitatis in Adamo: quem ideo Christi facit typum vel ἀντίστοιχον. *Sicut enim, inquit, in Adamo omnes moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Quem propterea factum ait εἰς πνεῦμα ζωοποιόν, *in Spiritum vivificum.* Denique, per eundem Jesum Christum, insultat morti & inferis, jam victis & exarmatis. *Ubi tua, O Mors, victoria? ubi tuus, O sepulchrum, vel inferi, aculeus? Deo gratia, qui dat nobis victoriam, per Dominum nostrum Jesum Christum.* Dixerat enim antea, oportet Christum regnare, donec omnes inimicos supposuerit pedibus suis. *Ultimus autem hostis aboletur Mors.* Mors autem non aliter aboleri potest, quàm universali resurrectione à Mortuis.

NEC in hoc capite tantùm, sed alibi, cùm incidit occasio, causam & originem resurrectionis nostræ in Christo fundari docet: Eumque suâ



suâ resurrectione constitui Dominum vivorum & mortuorum, ac judicii post Resurrectionem futuri. *Vita vestra abscondita est cum Christo* Rom. xiv. 9. *in Deo: cum autem Christus, vita nostra, manifesta-* Act. xvii. 31. *bitur, tum & vos cum eo manifestabimini in gloriâ.* Inquit idem Apostolus ad *Colossenses* iii. 3, 4. Ac etiam ad *Philippenses* ait, è *coelo servatorem expectamus, Dominum Jesum Christum: Qui transfigurabit Corpus nostrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioso: pro vi illâ efficaci, quâ potest etiam sub-* Cap. iii. 20, 21. *dicere sibi omnia.*

NIMIUS essem, si plura loca (quæ fati nota sunt) hîc adducerem, ad testandum, à Christo, capite nostro, *Primogenito à mortuis* 1 Pet. i. 3; 4. *(Col. i. 18.) Primitiis dormientium* 2 Cor. iv. 14. *(1 Cor. xv. 20.)* ab ipsius, inquam, vi & virtute pendere spem nostræ resurrectionis. Nec tamen ita pendet à Christo, ut non etiam originaliter pendeat à Deo Patre. Id sæpius affirmant & Joh. v. 26. & xvii. 2. Christus & Apostoli. *Act. ii. 24, & 32. Gal. i. 1. Ephes. i. 19. 1 Cor. vi. 14. Heb. xiii. 20.* Quinetiam pendet à Spiritu Sancto, suo modo: & uterque concurrunt in hâc operatione divinâ. Ita Apostolus ad Romanos, *cap. viii. 11. Si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis, habitat in vobis: Is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra,*



*stra, per inhabitantem ipsius Spiritum in vobis.*

Nec miror in resuscitandis mortuis quodammodo cooperari Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum: Est enim instar novæ creationis; cum ex statu invisibili, velut ex nihilo, educuntur in lucem innumeræ Animæ: corporibus sui generis revestitæ. Est etiam Animabus ipsis renascentia quædam, vel *παλιγενεσία*: vita nova, novus mundus, & omnia nova. Ac proinde Apostolus supereminentem Dei potentiam, impensam & quasi expromptam in hoc opere, cum magnâ verborum emphasi, significat.

Ephes. i.  
19.

*HACTENUS* Resurrectionis nostræ certitudinem aut stabilitatem, & causas ipsius efficientes, ex sacris literis exposuimus. Et hæc quidem clarè revelantur. Ad alia jam procedendum, quæ minùs clarè & explicitè definita sunt. Atque illud imprimis occurrit, quod

1 Cor. xv.  
35.

proponitur aut quæritur ab Apostolo: *Quali corpore resurrecturi sumus? πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Quomodo suscitantur mortui: Quali corpore prodeunt?* Ut huic quæsito respondeamus, & corporis, quo sumus amiciendi in Resurrectione, exploremus qualitates: Observandum primò, quas ei doctes & qualitates attribuunt Authores sacri. Dein, illis suppositis, (quas scripturâ teste ad hæc



hæc corpora pertinere novimus) dispiciendum præterea, quæ exinde, rectâ ratiocinatione, deduci possunt aliæ, magis particulares: quæque indolem & constitutionem Physicam istorum corporum propiùs & intimiùs indicant. Denique, consulenda est rerum natura, & ad partes semper vocanda, cùm de rebus corporalibus agitur: nequid incongrui aut absurdi, ex imperitiâ nostrâ, sacris oraculis imputemus.

SED ut compendio agamus, Quæsitum illud Apostoli, *Quali corpore sumus resurrecturi*, duo potissimùm includere videtur. Primò, *Quali Corpore?* hoc est, num Organico, & instar hodierni: vel inorganico, & alterius ab hodierno formæ & ordinis. Secundò, *Quali Corpore?* an Corpore crasso & concreto, quale est hodiernum: vel tenui, raro, & levi: instar aëris aut ætheris. Horum dubiorum alterum, ut vides, futuri corporis formam respicit: alterum materiam. Et si hæc ambo poterimus expedire, satisfactum erit, opinor, propositæ quæstioni.

E sacris autem literis petenda est responsio ad utramque partem: idque non tantùm ex hoc capite Sancti *Pauli ad Corinth.* sed ubicunque loci, à Christo vel Apostolis, conditiones Corporum quibus in cœlo gaudebimus, explicantur. Ex illis quidem conditionibus nonnullæ



nullæ sunt generales & Communes: quæ nihil certi aut determinati indicant in hoc genere: aliæ sunt speciales & propriæ, quæ dici possunt *Characteres*, vel *Characteres indices*: Quibus utpote, si diligentius attendamus, indicatur materia aut forma Corporum Beatorum. Hos proinde Characteres indices pro ratione argumenti in duos ordines dispescemus: quorum prior priorem, posterior alteram quæstionem enodabit. Corporis immortalis nostri formam, an futura sit organica vel inorganica, respicere & indicare videntur hi quatuor Characteres sacri: *Non opus habebit ventre aut escis*: *Non constabit carne & sanguine*: *Erit ἀχειροποίητον*, & Denique *ισάγγελον*. Hi quatuor characteres examinandi sunt figillatim: ut quantum quisque valeat, quid in se involvat, quousque pertingat, discernamus. Quoad primum, de quo sic loquitur Apostolus, *Escæ ventri, & venter escis*: *Deus autem & hunc & illas abolebit*. Quando verò abolebit? non in hac vitâ, ergo in futurâ; non in hoc corpore mortali, ergo in corpore glorioso & immortali. Quòd si ventre careat illud corpus, carebit etiam visceribus, & parenchymatis, aliisque quibuscunque infra ventris cavitationem contentis. His verò omnibus ablatis, quale manebit corpus? Mutilum, hiulcum, & pe-

1 Cor. vi.  
13.



& penitus imperfectum in ratione corporis organici. Præterea, quæ sub ventre sunt partes, vel deerunt vel aderunt inutiles: de quâ re postea. Denique, crura, tibiæ, & pedes, inserviunt ambulationi: eaque peragitur super aliquod immobile: sed in aëre aut cœlo, cum nullum sit solum immobile, aut pavementum: nulla porticus aut pergula: motus de loco in locum non erit per modum ambulationis: sed ut se movent Angeli. Hæc igitur inferiora omnia erunt unâ abolita, ut nullius usûs, & supervacanea.

PRÆTEREA, ubi nulla est *esca*, nulla erit *Nutritio*: Nutritioni autem subserviunt plures facultates & organa: quæ pariter abolenda sunt unâ cum escâ. Hujusmodi sunt organa gustûs, manducandi & deglutiendi organa: Concoctionis etiam: sanguificationis & distributionis. E glandulis etiam non paucæ, quæ nutritioni aut secretioni conducunt. Quî ferre potest hæc damna corpus organicum? ferre tamen debet illud, quod habituri sumus, corpus, si has rationes rectè deduximus. Sepositis igitur, aut amputatis his partibus, quotquot sunt, De *Carne & Sanguine* quid porrò statuendum sit, si cum præfatis unâ sint perituri, expendamus.



1 Cor. xv.  
50.

CUM differuisset Apostolus de qualitatibus Corporum Beatorum, addit in fine sui sermonis, *Hoc autem dico, Fratres, quòd Caro & Sanguis regnum Dei hæreditare non possunt* \*. Non possunt, inquit: Est aliqua repugnantia, ut videtur, inter statum cœlestem & conditiones Carnis & Sanguinis; Proindèque necessitas quædam, ut corpus, quod Anima induit in cœlis post resurrectionem, sit ἀναιμὸν καὶ ἄσαρκον, carne & sanguine careat.

AT, inquires forsan, Caro & Sanguis, in hoc dicto Apostoli, non accipiendi sunt literaliter, sed mysticè, aut allegoricè: quatenus denotant opera carnis, vel pravitatem & impuritatem moralem. Respondeo, primò, hoc grati dictum est: nec grati tantùm, sed etiam contra receptam interpretandi regulam, quâ prohibemur recedere à literâ, nisi ad id nos premat necessitas, à naturâ rei & materiæ subjectæ; hîc autem nulla est istiusmodi necessitas. Quinimo reliqui Characteres huic adeò sunt consoni, & cognati (quod clariùs patebit in sequentibus) ut necessitas, nos premat potiùs ex alterâ parte, retinendi scilicet sensum literalem. Denique, quæ sequuntur

---

\* Resurrectionem carnis appellant vulgariter, & sapientes aliter intelligebant. Vid. *Orig.* dicta apud Huet. *Orig.* p. 132. med. τὸ κενόν. &c. ut inquit Origenes contra Celsum.



in eodem versu fati indicant, *Carnem & Sanguinem*, hîc *Physicè*, non *moraliter*, accipien-  
dos esse. Sequitur enim, *neque corruptio in-*  
*corruptionem*. Corruptio ibi intelligitur *Phy-*  
*sica*. Et per *φθαρτὸν* vult intelligi Apostolus *vid Grot.*  
*φθαλόν*: Corpus hoc nostrum corruptibile. Et *alissque.*  
per *Incorruptionem*, statum incorruptibilem.

SED adhuc forsan subterfugere tentabis per  
alteram viam: dicēsque, Carnem quidem &  
Sanguinem, tales nempe, quales habemus ho-  
die, non posse hæreditare regnum cœlorum:  
Sed aliud genus carnis & sanguinis, quale ha-  
bituri sumus post resurrectionem, posse. At  
verò, ut tibi respondeam, nullibi distinguit  
Apostolus hoc modo duo genera carnis & san-  
guinis: genus corruptibile & incorruptibile.  
Memorat quidem plura genera carnis: nem-  
pe hominum, pecorum, piscium, & volu- *v. 39.*  
crum: & sunt omnes perinde corruptibi-  
les: nec ullibi mentionem facit carnis incor-  
ruptibilis, oblatâ licet occasione: nullibi, in-  
ter alias plures, distinctionem illam adhibet,  
*alia est caro corruptibilis, alia incorruptibilis.*  
Sed è contra, præsumere videtur aut suppone-  
re, omnem carnem sanguinēque esse cor-  
ruptibiles: ac proinde instituit propositionem  
universalem, sine ullâ limitatione aut distincti-  
one, *Caro & Sanguis non possunt hæreditare*



*regnum Dei.* Hoc est corpus carne & sanguine constans: tantundem valet *Corruptio* in secundâ parte versiculi, ac *caro* & *sanguis* in priori: ut & *Incorruptio* tantundem ac *regnum Dei.* Cœlum Terrâ miscent, qui corruptibile & incorruptibile hoc modo confundunt. *Sanguis incorruptibilis* id mihi videtur, quod Logici appellant contradictionem in adjecto. Stamina enim sanguinis sunt admodum dissolubilis texturæ & mistionis: iisque dissolutis, sequitur corruptio, vel putrefactio. Atque idem dici potest de carne; quæ sanguinis, similisve succi, est quoddam coagulum. Sed de hac re infrâ plura, cùm de Sanguine Christi, & glorioso ipsius corpore, disceptabitur.

INTEREA, his ita discussis, satis constare mihi videtur, Dictum illud Apostoli, *Carnem* & *Sanguinem* cœli possidendi non esse capaces, intelligi debere, sicut effertur, literaliter & universaliter: ac proinde corpora nostra cœlestia & incorruptibilia fore carnis & sanguinis expertia: omniumque pariter organorum & partium, quæ ex carne aut sanguine constituentur. Quod si desideretur non sanguis modò, sed tota compages carnea, supererit nihil præter sceleton exuccum ornatu aut apparatu corporis organici denudatum.

HACTENUS



HACTENUS corpora sanctorum in cœlis non esse organica, ex sacris literis probavimus per partes: jam, qui totum corpus respiciunt & complectuntur, characteres alios consulamus. Quemadmodum cùm corpus nostrum cœleste dicitur ab Apostolo ἀχειροποίητον: & cùm, respectu corporis illius, dicimur ἱσάγγελοι. Quoad primum, in illo loco ad Corinthios Apostolus instituit comparisonem & antithesin inter hodiernum corpus, & cœleste futurum: Quæritur igitur quid sibi velit, vel quomodo sit reddenda vox illa ἀχειροποίητον. Si verbatim reddas, *non manu factum*, nulla erit antithesis, ex illâ notâ, inter corpus quod habituri sumus & hodiernum. Hodiernum enim non manibus fit, nec arte humanâ: sed nascitur è liquido semine, & ex parvâ guttâ crescit in molem majusculam, & in admirabilem compagem, vi internâ & quasi divinâ: nullâ manu admotâ, nullâ cooperante hominum arte. Secundò, si ἀχειροποίητον reddas *non artificiale*: quod aliquantò latius videtur: neque hoc modo conservabis antithesin, aut distinctionem ab hodierno corpore: quod pariter est *non artificiale*, seu naturale, tam in ortu, quàm in incremento. Sed alio quidem respectu & ratione habet speciem corporis artificialis vel mechanicè constructi hodiernum corpus, nempe



pe quod ex multifariis partibus, diversæ materiæ, apte & articulatim conjunctis aut coagmentatis, componatur. Hâc ratione constituit fabricam mechanicam, vel organicam, & dici potest χειροποίητον. Atque eodem modo, & secundum hanc eandem analogiam, ἀχειροποίητον tantundem valet ac *INORGANICUM*. Quâ interpretatione conservatur antithesis inter illa duo genera corporum, hodiernum & cœleste: & Beatorum corpus esse inorganicum arguitur.

Dicta autem antithesis, licet non exprimitur utrinque in hoc loco Apostoli: alibi tamen utraque pars oppositionis vel comparisonis exprimitur: ut in dicto Christi apud Marcum, *cap. xiv. 58.* ναὸς χειροποίητος τῷ ἀχειροποίητῳ opponitur: & utrumque intelligit Christus de suo corpore, atque hodiernum, χειροποίητον: alterum ἀχειροποίητον nuncupat. In quâ comparatione, dicta antithesis vix alio modo explicari potest, quàm quò superiùs illam explicuimus. Denique, hanc explicationem confirmat Apostolus ad Hebræos, *cap. ix.* ubi similitudinem Tabernaculi, ad quod hîc alludit tacitè, pluribus prosequitur. Et quemadmodum Christus Templum, ita Apostolus Tabernaculum vel Sanctuarium appellat χειροποίητον (V. 24.) cui respondet corpus nostrum terrestre.



restre. Dein Corpus Christi in cœlis & χειροποίητον appellat, (V. 11.) additque per modum expositionis, τέλεισιν, & ταύτης τῆς κτίσεως: hoc est, non hujusce constructionis, aut fabricæ: Sed alterius formæ ab hoc corpore terrestri & organico. Sed de hac voce, & de hoc charactere, fatís.

ULTIMUS character desumitur à paritate Beatorum in cœlo cum Angelis. Christus dicit ad Sadducæos, \* *filios resurrectionis fore* ἰσαγγέλους: *similes Angelis.* Quod quidem aspectu primo respicit nuptias & concubitus, aliis tamen non exclusis. Imò, eâ occasione, sententiam magis generalem Christus edidisse videtur, quâ paritas filiorum resurrectionis cum Angelis, ad plura possit, & debeat, extendi. Et ad plura quidem extenditur à Sancto Lucâ, qui hoc dictum Christi ita profert: *Qui verò digni habiti fuerint, qui sæculum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur. Nec enim mori possunt amplius, pares enim sunt Angelis, ὅτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσαγγελοὶ γὰρ εἰσι.* Ex his

LUC. XX. 35, 36.

\* Filii resurrectionis sunt Filii Dei, inquit Christus, Luc. xx. 36. בני אלהים ut nuncupantur Angeli. Non nescio dictionem illam *Filios Dei* sanctis in hac vitâ aliquatenus congruere, quatenus nimirum spiritum adoptionis receperunt, atque spem certam futuræ hæreditatis & gloriæ. Sed cum vitam futuram respicit, denotare mihi videtur statum Angelicum, secundum dictum Christi hoc loco atque alibi. Mat. v. 9. Joh. i. 12.

verbis,



verbis, primò, constare mihi videtur, Angelos habere corpora; Dein nos talia habituros esse corpora, qualia habent Angeli\*: ac proinde inorganica. Quoad primum, Si paritas illa Beatorum cum Angelis consistit tantum in parte spiritali utriusque, non in corporibus: tum corpora nostra, post resurrectionem, possunt esse mortalia, non obstante hac paritate. Christus autem dicit, propter hanc paritatem nos amplius mori non posse. Oportet igitur, corpora utriusque, sive partem corporalem respiciat hæc paritas: morimur enim, seu mortales sumus, ratione corporis tantum: sive in hac vitâ, sive quâvis aliâ. Præterea hæc immortalitas & paritas cum Angelis, de quibus loquitur Christus, sunt privilegia resurrectionis, vel nobis accedunt post resurrectionem: at immortalitas animæ semper fuit: & quæ nobis advenit per & post resurrectionem, est immortalitas corporis. Hoc igitur respectu,

---

\* Hoc apertè asseruit S. Augustinus: Talia, inquit, erunt corpora nostra post Resurrectionem, *Qualia sunt Angelorum Corpora*. In *Psal.* lxxxv. ad illa verba, *Eruisti Animam meam ex Inferno inferiori*. Et in *Psal.* cxlv. non procul ab initio, corpus nostrum cœleste appellat *Corpus Angelicum*. Tertullianus, suo modo, appellat *Carnem Angelificatam*, de resur. carn. c. 26. & *demutationem in substantiam Angelicam*. Lib. iii. contra Marc. cap. ult. Lactantius *Transformationem in similitudinem Angelorum*. Lib. vii. c. 26. Consule, cum vacat, plura loca Augustini, ubi eundem prodit sensum: ut Epist. 111. ad Fortunatian. Gen. ad Lit. lib. xii. c. 35. dein. lib. ii. c. 17. & lib. iii. c. 10. de corporibus Angelorum lapsorum & non lapsorum: aliæque consimilia.



futuri fumus pares Angelis. Denique similes essemus Angelis potius ante resurrectionem, quàm post, si Angeli non habent corpora \*.

ANGELOS non esse nudas substantias spirituales, sed vestiri corporibus sui generis & ordinis, id præterea demonstrare mihi videtur, quòd constituturi sint comitatum & satellitium Christi in suo adventu glorioso. Oportet igitur, ut sint visibiles & corporibus induti: iis-<sup>Mat. xxv. 31.</sup> que nobilioris ordinis: ut cœlestis illius pom-<sup>2 Theff. i. 7.</sup> pæ majestatem & magnificentiam augeant & expleant. Nec sustinebis, opinor, dicere, habituros quidem corpora tunc temporis, sed mutuatitia, vel facta ex aëre, pro re natâ, dissipanda iterum, aut deponenda, ubi finitum fuerit spectaculum. Haud patieris, inquam, hoc dici: Christum quidem rediturum esse comitatissimum, sed phantasmatibus: fugitivis umbris millies mille, & inanibus visis; & hujusmodi larvatos Angelos solium Dei in cœlis circumdare. Porro, cùm dicitur in sacris li-<sup>2 Cor. xi. 14.</sup> teris, Satanam se transformare quandoque in *Angelum Lucis*: illa metamorphosis supponit Angelum Lucis habere aliquam formam externam, aliquam speciem visibilem, quâ dignoscitur & distinguitur. Id verò quicquid sit,

\* De hac re vid. Huet. Orig. lib. 2, 435. 5. §. 8, 9. p. 71.



Mat. xxv.  
41.

habere non possunt absque omni corpore. Et quoad malos Angelos in genere, cum sint capaces poenæ & cruciatûs per ignem corporeum, eoque destinati, exinde patet hos spiritus degeneres sua habere qualiacunque corpora. Dein ex alterâ parte, Sanctis & Beatis nihil societatis aut commercii intercedere potest cum bonis Angelis, nisi hi, perinde ac illi, sint aliquo modo visibiles & incorporati.

Luc.ii.39.

Pf. civ. 4.  
*Archæol.*  
*Philos.* l. 2.  
c. 8.

DENIQUE, ut hoc addam, Ecquis sanæ mentis, atque operum Dei æquus æstimator, rem secum reputans, credere potest bonâ fide & ex animo, Regiones cœlestes & æthereas, quantas quantas, vacuas esse omni creaturâ intelligente visibili, omni animali ratione prædito, præter pauculas animas humanas? Quantas oportet fingere in rerum naturâ solitudines & eremos? ad quas tamen suis incolis replendas, Deo Optimo Maximo, rerum conditori, nec potentia defuit, nec bonitas. Quod si nobiscum statuas, Angelos habere corpora sui generis & ordinis: non quidem Organica: (Quid Angelis enim cum ossibus, artubus, visceribus, aqualiculo, aut membrorum compage?) Sed lucida & ætherea: quemadmodum è Patribus non pauci statuerunt, ut alibi dictum est: Atque his corporibus Angelicis nostra fore similia si concedas:



das: \* Ex hâc hypothefi, Deo, univerſitatis Opifici, conſtabit ſuus honos: Cœlo ſuus apparatus, & illuſtrium Incolarum exercitus: Nobis denique cum Angelis vitæ ſocietas, iſſique par & cognata, corporis animique indoles & immortalitas.

HACTENUS quæſtionis ab Apoſtolo propoſitæ, ποίῳ σώματι ἔρχονται, reſpondimus parti primæ: quæ Formam Corporis noſtri immortalis reſpicit. Sequitur pars altera, quæ Materiam ejusdem, & materiæ qualitates completitur. Diſquirendum hîc igitur, quali gaudebimus in cœlo corpore, concreto, craſſo, hodierno ſimili: vel levi, raro, tenui, liquido: inſtar lucis, aut ætheris, aut materiæ cœlo cognatæ? In hâc parte quæſtionis excutiendâ, eâdem, quâ priùs uſi methodo, per Characteres ſacros, vel indices in ſacris literis fundatos, progrediemur. Dicitur autem ab Apoſtolo *Paulo* Corpus Beatorum *Cœleſte, Spirituale, Potens, Glorioſum, & glorioſo Chriſti corpori conforme.* Cùm dicitur *Cœleſte*, notat id materiam ex quâ componitur. Quemadmodum enim hodiernum corpus conſtat ex materiâ terreſtri: ita corpus, quod cœleſte di-

\* Angeli autem vehiculo lucido veſtitos ſeſe exhibere ſolent. Vid. loca apud *Gerard.* Tom. 9. p. 659. ante med. Et cùm dicuntur à S. Judâ τὸ ἴδιον οἰκητήριον *proprium domicilium* dereliquiſſe, (v. 6.) vel corpus eorum denotat, vel locum corporeum.



citur, ex materiâ cœlesti constabit. Vel sicut Corpus *Adami* compactum fuit ex pulvere vel limo terrestri: ita, ex adverso, Corpora Fidorum Dei in resurrectione, ad imaginem Christi, ex materiâ cœlesti, vel consimiliter modificatâ, constituentur: ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, κύριος ἐξ ἁγνῶν· ὁ ὅς ὁ χοϊκός, τοῖστοι καὶ οἱ χοϊκοί· Καὶ ὁ ὅς ὁ ἐπερᾶνιος, τοῖστοι καὶ οἱ ἐπερᾶνιοι· &c. Respectu Corporis in hâc vitâ, assimilamur *Adamo*: & respectu corporis in futurâ, assimilamur Christo. Quòd si easdem qualitates aut modificationes cum materiâ cœlesti habiturum sit corpus nostrum cœleste, superest tantùm quærendum, qualis sit materia cœlorum, vel qualiter modificata? Respondeo, non est dura, aut solida, instar vitri, crysalli, aut glaciei: ut è veteribus nonnulli somniabant. Sed est purissima & tenuissima, sicut aër aut æther: Hujusmodi proinde erit Corpus nostrum Cœleste.

SECUNDO, dicitur *Spirituale*; τὸ πνευμαλικόν· aut πνεῦμα, vel notat aliquid expers omnis materiæ: quo significato nulli corpori qualicunque congruit: vel materiam aliquam levem & tenuem, instar venti, halitûs, aut aëris. Quo sensu etiam נֶפֶשׁ apud Hebræos usurpatur: & *Spiritus* apud Latinos: ut cùm tenuiores sanguinis nostri partes aut particulæ nuncupan-



nuncupantur *Spiritus*: five animales, five vitales. Neque aliter accipienda mihi videtur illa vox, cùm corpus nostrum cœleste dicitur *Spirituale*; modò illud, ex consequenti, adjicias, Corpus illud esse magis vivificum quàm hoc mortale: hominémque tum factum εἰς πνεῦμα ζωοποιόν, vim habere conservandi suum corpus finè cibo, potu, somno, aliisque, quibus semper indiguit *Adami* corpus ψυχικόν, seu animale.

TERTIO, dicitur *Potens* & actuosum: σπεί-<sup>ν. 43.</sup> ρεῖναι ἐν ἀσθενείᾳ, Cadaver, finè vi aut motu, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Potentia corporis consistit in motu, aut in vi movendi seipsum, & alia. Quod facilè & celeriter se movet de loco in locum, dicitur *Agile*: Et si præterea vim habeat movendi alia corpora, eo potentius habetur. Notandum verò, Corpus, cujus partes sunt in quiete, & cohærent aliæ aliis, nullam in se habere vim movendi seipsum: motus enim, inter corpora, non producitur nisi à motu, vel à corpore moto. Proinde, ut corpus sit agile, necesse est ut partes ipsius sint in motu: ut in aëre, vento, flammâ, & luce. Corpora quidem dura & cohærentia, quæ se flecti patiuntur, & dicuntur *Elastica*, resiliunt, & se restitunt, in situm pristinum: idque magnâ vi: Sed vis movens non provenit.



nit à corpore duro, sed ab aliâ materiâ, subtili & mobili, intrâ illud corpus inclusâ. Præterea, in machinis ex materiâ firmâ durâve, & ex aliâ fluidâ aut volatili, compositis; partes solidæ impelli possunt à parte spirituosâ, & totum compositum simul moveri, aut aliquam ipsius partem: ut in motu corporis nostri, aut membrorum, videre est. Quòd si nulla sit materia mobilis aut inquires: nec propria, nec aliena, intrâ corpus durum: manet in se immobile, & non nisi vi externâ, moveri potest.

HÆC si rectè à nobis dicta & constituta sunt, ut corpus nostrum in cœlis sit agile & actuosum, debet constare ex materiâ, non inerti & torpidâ, qualis est materia corporum concretorum; sed levi, vividâ, & volatili. Ut, eâ ratione, obsequiosa mentis imperio, facilè feratur in quaslibet partes: alia corpora pervadat: rarefiat aut condensetur, pro arbitrio. Denique vis unita partium aut particularum, quibus constat hujusmodi corpus, erit fortissima: & si omnes eâdem viâ & in eundem terminum dirigantur, obvia quæque, instar venti aut fulguris, penetrabunt aut prosternent.

NEQUE mirari licet, ut illud adjiciam, penes animam esse, hujusce sui corporis spiritua-  
lis



lis partes, quomodocunque libet, moderari & dirigere: cùm etiam in hoc crasso hodierno corpore, spiritus & tenuiores succos amandet, huc illuc, in nervos & musculos, pro suæ voluntatis imperio. Et cùm totum illud corpus *πνευματικόν* nil aliud sit quàm congeries Spirituum & mobilissimæ materiæ, rationi consentaneum est, jus plenum in tale corpus, impellendi, retinendi, aut quaquaversùm determinandi ipsius partes, Animæ glorificatæ concedere.

SEQUITUR Character quartus: quo Corpus Beatorum dicitur *Gloriosum*. Vox illa denotat aliquid majus pulchritudine, aut partium proportionem; nempe lucem aliquam aut fulgorem. Neque aliâ fere ratione, materia, vel corpus, pulchrum licet, apparere potest *gloriosum*, nisi lumine & radiis illustretur. Præterea, vox illa *δόξα*, *gloria*, in sacris literis, cùm de corporibus naturalibus prædicatur: aut etiam de manifestationibus Divinis, vel Angelicis, aliquid lucidum & illustre fere semper connotat: ut statim patebit ampliùs. Interea y. 40, 41, 42. vides in hoc ipso capite memorari gloriam Stellarum, (quæ in luce posita est) idque ut explicetur gloria corporum nostrorum cœlestium. Denique, Propheta *Daniel*, de statu iustorum post resurrectionem verba faciens, ad  
eum



Dan. xii.  
2, 3.

cum exhibendum eodem usus est exemplo Stellarum, fortiùsque applicat. *Multi*, inquit, *ex dormientibus in pulvere Terræ, expergiscuntur: Hi ad vitam æternam, Illi ad opprobria & contemptum æternum. Et intelligentes splendebunt quasi splendor Firmamenti: Et qui ad justitiam erudiunt multos, ut stellæ in sempiterna sæcula.* Eundem statum & tempus, eandemque gloriam designavit Christus, cum dixit, *Tunc justî effulgebunt ut Sol, in regno Patris sui.* A Prophetâ, Christo, & Apostolo, in aperto est eandem gloriam describi: Illamque porro gloriam esse lucis & splendoris participationem.

Mat. xiii.  
43.

SED quæri hîc potest, an lux illa & splendor inhæreant corporibus glorificatis, vel foris adveniant: & reflectantur tantum, aut transmittantur. Ut in gemmis aut metallis politis, aliisque corporibus duris. Hoc utique à datis exemplis Solis & Stellarum decidi posse videtur: utcunque id pleniùs excutiemus in sequenti caractere: quo corpus nostrum in cœlis dicitur conforme glorioso Christi corpori. Interea, id ratum fixumque maneat, Corpora Beatorum esse aliquo modo lucida & fulgida: atque eo modo gloriosa.

Phil. iii. 2.  
1 Cor. xv.  
48, 49.

SUCCEdit tandem Character ille ultimus & illustrissimus, *De conformitate corporis nostri cœlestis*



*coelestis ad gloriosum Christi Corpus.* Hæc no- <sup>1 Joh. iii. 2</sup>  
 ta priorem confirmat: & præterea indicat lu-  
 cem illam inhærere vel inhabitare sanctorum  
 corpora in cœlis, & ab interno manare fonte  
 & principio. Christus enim, dum in terris ef-  
 fet, se totum lucidum reddidit in suâ transfi-  
 guratione: non lumen aliunde illapsum re-  
 flectendo: sed ex seipso virtutem illam emisit,  
 quâ corpus, vultum, & vestitum, gloriâ im-  
 buit: luce inundavit & immerisit: <sup>Matt. xvii.</sup>  
 ἐλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος · τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένε-  
 νεῖο λευκὰ, ὡς τὸ φῶς. *Fulsit facies ejus ut Sol:*  
*Vestimenta autem ejus candicabant, ut Lux.*  
 Sic ait Evangelista.

DEIN, post suam Resurrectionem, aliâ at-  
 que aliâ formâ comparuit, (*Mar. xvi. 2. Luc.*  
*xxiv. 16. Joh. xx. 15. & xxi. 5.*) se visibilem  
 aut invisibilem præstitit, pro arbitrio: *Luc.*  
*xxiv. 31.* Clausisque foribus, bis ingressus  
 est ædes, ubi erant Discipuli: *Joh. xx. 19 &*  
*26.* Et tamen se præbebat osseum & carne-  
 um suis Discipulis, ut, iis dubitantibus, fidem  
 faceret suæ resurrectionis. \* Quibus indiciis fa-

B b

tis

\* *Clem. Alexandr. Strom. 6. p. 649.* ἔφαθεν γὰρ ὁ εἰς διὰ τὸ σῶμα, &c. Co-  
 medebat enim non propter corpus, quod sanctâ virtute continebatur: sed  
 ne iis qui cum eo versabantur, in mentem veniret de eo aliter sentire:  
 Sicut certè postea quidam suspicati sunt eum apparuisse ut visum & phan-  
 tasma. *Origen. apud Hieron. in Proœm. ad lib. xviii. in Isa.* Comedit post  
 resurrectionem



tis ostendit, se corpus suum in tenue & volatile resolvere; aut in concretum crassumve recolligere potuisse.

Apoc. i.  
14, 15.

Dan. x.  
5, 6.

DENIQUE, cùm ascendit in cœlum, more alitis Angeli, quale fuit ipsius corpus aut vehiculum? Erat leve & mobile instar currûs ignei, quo vectus olim Elias, cœlum vivus adiit. Pariter cùm postea visus est Christus à Sancto Johanne in Patmo, *Oculi erant ut flamma ignis: pedesque similes chalcolibano, velut in fornace ardentes.* Ut antea fuerat à Daniele visus Filius hominis. Denique rediturus est tandem in eâdem formâ gloriosâ, lucidâ, flammeâ: aliter habitantibus terram haud visibilis esset in alto æthere, nocte dièque. Quinetiam illa *Gloria Patris*, quâcum appariturus dicitur, est ipsissima hæc forma lucida: prout Pater,

resurrectionem suam, & bibit, & vestitus apparuit, tangendum se præbuit, ut dubitantibus Apostolis fidem faceret resurrectionis. Sed tamen non dissimulat naturam aërii corporis & spiritualis: clausis enim ingreditur ostiis, & in fractione panis ex oculis evanescit. Pariter Damascenus hoc eum fecisse ait, *ὁ νόμος φύσεως, οἰκονομίας ἢ τρόπῳ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τὸ ἀναστάντος.* De *Orthod. Fid.* lib. 4. c. 1.

Citantur præterea in hunc sensum *Theophyl.* in cap. xxiv. *Luce*, & *Beda* in cap. xx. *Johan.* apud Gerard. tom. 9. p. 672. med. *Chrysof.* hom. 87. cod. Gr. in *Johan.* ἄξιον ἢ ἀλατῶσαι, πῶς &c. Dignum autem dubitatione, quomodo corpus incorruptibile formam clavorum acceperit, & mortali manu tangi potuerit. Sed hoc te non perturbet, hoc enim permissionis fuit: (vel condescensionis, *συγκατάθετος*) Corpus enim tam tenue & leve, ut clausis januis ingrederetur, omni crassitudine carebat: sed, ut resurrectio crederetur, talem se exhibuit. *Sanct. August.* de Civ. Dei, lib. xxii. c. 19. Claritas in Christi corpore cùm resurrexit, ab oculis Discipulorum potius abscondita fuisse quàm defuisse, credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus adspectus, quando ille ita à suis deberet attendi ut posset cognosci. *Noluit se tangi*, Joh. xx. 17. *Quod non esset in statu tangibili & palpabili, ut antea: jam redux à mortuis & ascensurus ad Patrem.*

vel



vel *Antiquus dierum*, ab eodem Prophetâ de-  
scribitur: cum apparatu flammanti & lumi-  
noso. Dan. vii.  
9, 10.

ATQUE ut hæc finiam, adjicere libet, Glo-  
riam Dei, quæ dicitur ab Hebræis *Shechinah*, שכינה  
& est præsentia Dei Majestativa, habere sem-  
per speciem Lucis, flammæ, aut candentis nu-  
bis. Ut in Itinere ex Ægypto, & in Sancto  
Sanctorum. Eadêmque res quæ dicitur *Gloria  
Dei*, dicitur etiam Nubes, vel Nubes lucida:  
*Num.* xii. 5. & xvi. 19, 42. *Mat.* xvii. 5. *cum*  
*2 Pet.* i. 17. Multisque aliis in locis, in u-  
troque fœdere, patet, Gloriam Dei, vel glo-  
riosam ipsius præsentiam, materiâ aliquâ luci-  
dâ, flammeâ, aut candenti exhiberi. Erat  
autem hujus gloriæ divinæ, hujusce *Shechinah*,  
eximium habitaculum Corpus Christi, & quasi  
Sanctum Sanctorum in quo hæc gloria clari-  
us elucebat. Ad quod etiam sæpius alludi so-  
let ab Authoribus sacris, *Job.* i. 14. *Hebr.* ix.  
11. *Apoc.* xxi. 3. His ita expositis, Statuen-  
dum esse videtur, Corpus Christi gloriosum  
quod in cœlis gerit, esse instar flammæ, æ-  
theris, aut lucis liquidæ; ac proinde corpus  
nostrum cœleste non dissimilis esse materiæ:  
quandoquidem eidem futurum est conforme.  
Et revera, si \* rationem & Philosophiam con-

\* Vid. Origen. cont. Celsū lib. 3. m p. 136.



fulas, aliud genus materiæ vix potest subsistere, aut se sustinere, in cœlis & regionibus æthereis: ubi omnia sunt liquida, omnia tenuissima. Denique, cùm in censu & ordine Corporum, aut in naturâ materiâtâ, nihil nobis gloriosius Luce & Flammâ: ex iis constare Corpus Christi gloriosum, nostrumque, pro suo modulo, donec quid præstantius extiterit, æquum est ut judicemus.

Non alienum esset à ratione, aut à sacris literis, forsan dices, gloriam corporis Christi in cœlis hoc modo exponere, nisi obstaret recepta doctrina de *carne & sanguine* Christi, etiam in suo corpore cœlesti remanentibus. Respondeo, aliud atque aliud sensisse Patres, aut dubios hæsisse, in hoc argumento de carne & sanguine cœlestis Christi corporis. Negant, ut nôsti, omnes Origenistæ, atque multò aliter philosophantur. Præterea, Patribus secundæ Synodi Nicænæ, inter illas definitiones & capita \* Concilii Constantinopolitani (quod dicitur Iconoclastarum) quæ publicè re-

---

\* *Ἐἰ τις ἔχ' ὁμολογῇ τὸ κύριον*, &c. Siquis non confessus fuerit Dominum nostrum Jesum Christum post assumptionem animatæ rationalis & intellectualis carnis simul sedere cum Deo Patre, atque ita quoque rursus venturum cum Paternâ Majestate judicaturum vivos & mortuos, non amplius quidem carnem, neque incorporeum tamen: ut videatur ab iis à quibus compunctus est, & maneat Deus extra crassitudinem carnis; Anathema sit.



lecta approbârunt †, Illud erat unum, Christum cum Parte jam federe, & tandem huc rediturum, ἔκ ἔτι μὲν σάρκα, ἔκ ἀσώματον δὲ. *Non amplius quidem carnem, nec tamen corpore vacantem: nempe subtili & sinè crassitie. Sequitur enim, ut ☩ ab his, à quibus compunctus est, videatur: ☩ maneat Deus extra crassitiem carnis.* Quid his apertius? Notandum etiam, hæc verba, ἔκ ἔτι σάρκα, ἔκ ἀσώματον δὲ, quæ ad causam nostram proximè spectant, ipsissima esse Gregorii Nazianzeni verba, de eâdem tractantis materiâ: Nempe in Orat. xl. versùs finem, hæc habet de Christo, καὶ ἀναστάντα τριήμερον ἀνεληλυθέναι, &c. *Tertio demum die ad vitam rediisse atque in cœlos ascendisse: ac denique gloriosum ☩ illustrem rediturum, ut de vivis ac mortuis iudicium ferat, ἔκ ἔτι μὲν σάρκα, ἔκ ἀσώματον δὲ. non amplius quidem carnem, nec tamen vacantem corpore: Sed augustius diviniúsque corpus habentem, qualéque ipse solus novit: ut ☩ ab his à quibus punctus est, videatur, ☩ Deus omnis molis ☩ crassitie expers maneat.*

FRUSTRA laborant Doctores Pontificii, ut

---

† Μέχρι τῶτων ὁγνωμονῶσι, &c. Hucusque rectè sentiunt, & Patrum traditionibus convenienter dicunt; imò potiùs tanquam propria dogmata asserentes, sibi laudem & gloriam vindicant. Ita loquuntur Iore Epiphaniū. L'Abbè Conc. Nic. 2. Act. 6. tom. 6. p. 541.



hæc verba, *ἐκ ἑπὶ σάρκα*, ad sensum metaphoricum, vel aliquo modo figuratum, detorqueant: ad significandum nempe, non substantiam carnis, sed ipsius affectiones & infirmitates. Ea verò quæ sequuntur verba, tam in dictis Conciliis, quàm in Greg. Nazianzeno: illic, *ut maneat Deus extra crassitudinem carnis*: in altero, *ut Deus molis omnis & crassitiei expers maneat*. Hæc, inquam, verba planè indicant, *σάρκα*, *carnem*, hìc accipi physicè, & secundùm naturam suam specificam: quatenus opponitur materiæ tenui & liquidæ: atque eo sensu negari carnem de corpore Christi in Cœlo; suffragiis & consensu, ut vides, duorum Conciliorum.

Denique, dixi nonnullos è Patribus dubios esse in hoc capite; Idque notissimum est ex responso Sancti Augustini ad Consentium, qui hanc illi proposuerat quæstionem, *Utrum nunc Corpus Domini ossa & sanguinem habeat, aut reliqua carnis lineamenta?* Cui quæsito cùm generaliter & ex parte respondisset Augustinus, subdit, *Fides adsit, & nulla quæstio remanebit: nisi fortè de sanguine requirendum est: quia cùm dixisset, palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, non addidit sanguinem. Non ergo & nos addamus inquirere, quod ille non addidit dicere: & de compendio,*



*pendio, si placet, finita sit quæstio. Fortassis enim acceptâ occasione sanguinis, urgebit nos molestior perscrutator, & dicet, si sanguis, cur non & pituita? cur non & fel flavum & fel nigrum? quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari etiam Medicinæ disciplina testatur. Sed quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat, ne suæ fidei sanitatem castitatēque corrumpat.*

VIDES hîc cautum dubiūque hærere Sanctum Augustinum: & docilem, sed ancipitem, Consentium; Nonnulli quidem audentiùs crassiùsque loquuntur de Glorioso Christi corpore: non diffiteor: sed aliis in alios impræsentiarum libratis, pergamus, si placet, in argumento. Quicquid enim statuerint, sive Concilia, sive Patres, cedendum est sacris literis & rationi.

SECUNDO igitur dico, vel ex dictis repeto, *Carnem & Sanguinem, secundum Apostolum, hæreditare non posse regnum Dei.* Hæc verba, <sup>1 Cor. xv. 50.</sup> si literaliter accipiantur, & significato proprio, κυριολέκως, res confecta est. Ita verò accipi debere hoc in loco, secundum receptas interpretandi leges, fati, ni fallar, suprâ demonstravimus.

TERTIO denique, Rationi repugnat & rerum naturæ, ut caro & sanguis sint incorruptibiles



corruptibiles: quale nunc est Corpus Christi, & erit olim corpus nostrum in cœlis. Sed respondebis forsan, non esse quidem incorruptibiles, suâ naturâ, carnem & sanguinem; sed reddi posse incorruptibiles: manente, salvâque eorum naturâ specificâ. Hoc est quod nego: In hâc parte dissentimur: & ne dolus lateat in generalibus, age, si placet, rem paucis aperiâmus, ut de statu quæstionis manifestiùs constet. Quodlibet genus corporum habet suas proprietates: quarum nonnullæ sunt accidentales & mutabiles: aliæ essentielles & immutabiles: quibus nempe abolitis aut immutatis, materia illa desinit esse corpus ejusdem generis & naturæ, cujus erat antea, transitque in aliam classem aut ordinem Corporum. Exempli gratiâ, cùm herbæ quas comedimus, convertuntur in sanguinem & carnem: non sunt (licet eadem maneat materia) ampliùs herbæ, sed caro & sanguis: alterius planè generis & naturæ corpora. Pariter, cùm caro & sanguis vicissim convertuntur in herbas & gramina: quod utique non rarò fit, cùm humus pinguescit sanguine & cadaveribus: ita conversi desinunt esse caro & sanguis. Cùm Christus in nuptiis Canæ vertit aquam in vinum, mansit eadem materia, sed aliter modificata:



ficata: & propter novas illas modificationes, nomen & naturam aquæ perdidit.

DIC igitur, si placet, & ne nos ludas, quæso, verbis: Quam mutationem fieri velis in partibus & particulis carnis & sanguinis, ut ex materiâ corruptibili fiant incorruptibiles? Salvâ naturâ carnis & sanguinis. Vel, si id tibi potius fuerit, Dic quas proprietates aut conditiones carnis & sanguinis essentielles esse velis & inseparabiles. Quibus nempe conservatis, manent semper caro & sanguis: iisdemque ablatis, pereunt, vel in aliud genus corporum transeunt. Si hæc te nescire dixeris, te nescire fateris, an id fieri possit, quod factum asseris: Quod temerarii & præcipitis esse videtur. Sed age, experiamur adhuc si, alio modo, in apricum proferre licuerit latentem veritatem. Dic si placet, ex quibus principiis aut staminibus constet sanguis. Nôsti, quæ apud omnes ferè recipiuntur sanguinis principia: nempe sal, sulphur, spiritus, aqua, terra. Sive verò hæc sumpseris, sive alia, mihi perinde est: modò sint nota, determinata, & terrestria. His interim positis, quæro, velisne has partes, hæc principia manere in tuo sanguine cœlesti. Putésne Corpus Christi in cœlis compositum esse ex sale, sulphure, aquâ & terrâ? Nisi hæc retineat sta-



mina & principia fundamentalia, sanguis tuus cœlestis, non erit sanguis: nisi æquivocè & καὶ ἀχρηστῶς, neque enim substantiam sanguinis habebit. Et hæc si retinet, non erit corpus cœleste & incorruptibile.

NOTANDUM enim: positâ hâc materiâ sanguinis, ipsius forma constituenda est in debità mistione & texturâ harum partium aut principiorum. Sed quamcunque mistionem aut texturam finxeris, erit dissolubilis: imò dissolvetur & dissipabitur, ut lignum aut stipula in igne, à materiâ cœlesti, circumfusâ & intercurrente. Potest quidem conservari, potentiâ divinâ, incorruptus: ut etiam sanguis hodiernus: ut puerorum corpora in fornace Babylonica: sed erit usque suâ naturâ corruptibilis; modò iisdem constet elementis, quomodocunque mistis, quibus sanguis noster constituitur.

QUOD verò de *Sanguine* diximus, idem de *carne*, servatâ proportionem, dici potest; Neque opus est eadem hîc fila retexere, aut consimilem Analysin instituere. Satis est observemus: si mollities & humiditas maneat, manebit etiam corruptibilitas. Quòd si fiat dura & sicca, naturam induet lapidis, aut vitri: aut saltem erit instar Mumiaë, in Arabicis aut Ægyptiacis arenis exiccataë & indurataë. Hæc autem,



autem, cùm aliena sint tam à ratione quàm à fide, non operæ est ulteriùs profèqui.

INTEREA dictorum in hoc argumento hæc summa est & conclusio. Corpus Christi gloriosum in cœlis non constare compage aliquâ ossium, carnis, & sanguinis: cæterisve humoribus aut visceribus terrestris & hodierni corporis. Sed præstantioris esse materiæ, aliùs indolis, puritatis & perfectionis. Ut verbo dicam, constat ex materiâ penitus cœlesti, tam quoad substantiam, quàm accidentia. Denique, gloria hujus corporis cœlestis, externa & visibilis, in eo propriè consistit, quòd sit Luminosum, atque suis radiis illustre. *Suis*, inquam, radiis: non mutuatio lumine, transmissio, aut reflexo: sed innato & vivo: instar fontis vivæ aquæ. Atque hujus illustris gloriæ Christus è cœlo specimen dedit, cùm Saulum allocutus est, & emissis radiis, quasi fulgure, occæcavit & prostravit, *Act.* ix. 3. περιήραψεν αὐτὸν, inquit Apostolus, ὥς ἀπὸ τοῦ ὕψους καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, &c. Lumen spargebat vel effundebat Corpus Christi gloriosum, luce Solis meridianâ clarius & fortius. Confer *Act.* ix. 17, 27. cum *Act.* xxii. 6. & xxvi. 13.

Hic mihi videtur habitus statûsque proprius gloriosi corporis Christi. His tamen non obstantibus, facilè concedimus penes esse Chri-



stum, sempérque fuisse, in quamcunque voluerit formam, & quodcunque temperamentum, corpus suum, vel partem corporis, transmutare. Dum in terris ageret, obambulavit undis, & non cessere levi corpori: per quadraginta dies ἄσπλος καὶ ἀπόλος permanfit: poterátque corpus suum ἀπαθὲς reddere. Reddidit utique rarum, densum: grave, leve: lucidum, opacum: visibile, invisibile: pro suo beneplacito. Multò magis nunc potens est sui corporis in cœlis: & materiam sequacem in sanguinem aut quemlibet succum; in carnem aut quamlibet concretionem, pro arbitrio potest convertere. Proinde eâ de re non disceptatur, nec de potentiâ Christi, aut in elementa externa, aut in suum corpus: sed de statu ipsius proprio, & de formâ illâ quæ dicitur *Gloriosa & Cœlestis*: Hæc, inquam, non est ossea, carnea, aut sanguinea: sed liquidæ lucis & stellantis auræ congeries; prout dignitati suæ divinæ, & regionibus Æthereis, ubi residet Christus, est maximè consentaneum.

HÆC dicta sunt, quâ potui brevitate & perspicuitate, de materiâ & formâ corporis Christi in cœlis: atque etiam Corporis nostri, eidem per vim suam divinam conformandi. Horum utrumque deprehendimus, factò examine, *Inorganicum*, & *Inconcretum*: At licèt  
hoc



hoc examen per characteres & indices è sacris literis depromptos, exactosque ad rerum naturam, institutum fuerit, adeò tamen assueti sumus corporibus crassis, ex carne & ossibus, & solidorum membrorum compage, constitutis, ut vix aliud genus Corporum animatorum concipere valeamus, aut probationibus quibuscunque assensum præbere. Quisquis verò mediocriter versatus fuerit in scriptis veterum Philosophorum: aut etiam perlegerit quæ philosophantur Patres Christiani de Angelis & Dæmonibus, ab isthoc præjudicio haud difficulter liberabitur. Quare illis author sum, ut primum expendant, num Angeli habeant Corpora: Dein qualia sint. Quoad prius, habes veterum Patrum, Græcorum maximè, suffragia & consensum de Angelorum corporibus: prout alibi ostensum est. Dein, Qualia sint illa corpora Angelorum, disces ab iisdem Patribus Græcis, & inter Latinos ab Augustino, multis in locis: *Libro de Gen. ad Lit. in Epistolis: de Civ. Dei:* & alibi sparsim. Docent nempe omnes, ea esse subtilia & tenuia, instar aëris aut ætheris: puriora bonis Angelis, malis crassiora. Receptâ hâc doctrinâ Patrum, & eorum autoritate, quasi secundariâ, (Primaria enim est illa sacræ scripturæ, & rationis attestantis) diluetur & evanescet vulgare  
re



re illud præjudicium, *Unicum esse genus Corporum animatorum*, Organicum scilicet, & materiæ concretæ, ut est hodiernum: carnosum & membrosum. Est aliud genus corporum, fortis & ordinis cœlestis, qualia habent Angeli, & habituri sumus nos ipsi, cùm Angelis erimus pares. Corpora crassa, gravia & inertia, qualia habemus hodie, sunt in infimâ classe Corporum quæ habitant mentes five naturæ rationales. Et quæ constant materiâ levi, subtili, & mobili, his multò nobiliora sunt in genere corporum animatorum, & ad omnes actiones, tam corporis, quàm animi, habiliora & expeditiora. Quinetiam in hoc terreno corpore pars subtilis, fluida, & tenuis, quam *Spiritus* appellamus, est proprium & proximum vehiculum Animæ: His imperat, his utitur instrumentis, ad movendum corporis membra: & à subtilitate vel crassitie, copiâ vel inopiâ, motu regulari vel irregulari Spirituum, pendent affectus & operationes mentis: plus aut minùs valent vigéntque. Hæc itaque systasis, aut collectio spirituum & tenuis materiæ, est sedes Animæ, & corpus suum primarium & intimum: cui conservando integumentum cutis & carnis est tantùm instar capsulæ aut crustæ. Apage igitur vulgare illud deliramentum, ἀφιλόσοφον ἢ ἀθεόλοτον, sinè

*ventre*



*ventre & visceribus, sinè carne & sanguine,* nullum esse posse Corpus Animarum capax, aut cujuscunque naturæ spiritualis habitaculum. *Spiritus, inquit Christus, non habet* LUC. XXIV. 39. *carnem & ossa.* Non dicit Spiritum esse *ἄσώματον, sinè Corpore,* sed non habere corpus carneum & osseum. Prout suprâ dictum fuit de ipso Christo à Patribus, *ἐκ ἐστὶ σάρκα, ἐκ ἄσώματον δέ.* Certè Christo expeditius fuisset dicere, nec minùs ad propositum, *Spiritus non habet corpus, quemadmodum me habere videtis,* si omni omnino corpore vacâisset Spiritus: Hoc autem non dixit, sed *Spiritus non habet carnem & ossa:* nempe Corpus crassum, visibile & palpabile, quale meum esse videtis & palpatis.

DENIQUE iisdem vocabulis, epithetis, appellationibus, quibus utitur Apostolus in describendo vel depingendo corpore nostro futuro, iisdem ipsissimis utuntur philosophi, cùm corpus illud, quod habituros dicunt justos in vitâ futurâ sive in cœlis, exprimunt & definiunt. Paulus corpus nostrum futurum appellat cœleste vel æternum in cœlis; illi pariter *ἐράνιον & αἰθέριον* inscribunt, & Terrestri itidem opponunt. Immortale appellat ille & incorruptibile; nec minùs illi *ἀθάνατον, ἄφθαρτον, ἀμείροτον, αἰδιον.* Syderibus comparat ille, alteri *ἀστροειδές*



ἀσπεροειδές nuncupant. Hic lucidum & gloriosum, illi pariter ἀυγοειδές. Denique uterque eâdem communi voce & titulo σῶμα πνευμαλικόν *corpus spirituale* denominant. Dubitari non potest, quin idem genus, eadem species & natura corporum utrobique designetur: intelligunt autem Philosophi, ut nôrunt omnes, non crassum & sanguineum corpus, nedum machinamentum aliquod durum & organicum; sed vehiculum, ut appellant, à tenui agilique materiâ conflatum: ut Animarum ei, in quâ resident, sedi (id quod sæpius repetunt) corpus fiat semper congener & cognatum.

HACTENUS quæ maximi sunt momenti in doctrinâ Resurrectionis, pro virili explicuimus. Superfunt alia, licet non ejusdem ponderis, digna tamen meditatione & examine. Quoniam verò plus nimio jam excrevit hoc caput, reliqua illa, ad hoc argumentum spectantia, seorsim in sequenti capite complectemur.



## CAP. IX.

*Quodnam Corpus habituri simus in resurrectione: idem vel aliud ab hodierno.*

**A**RGUMENTI de Resurrectione instituti absolutâ jam parte primariâ, quæ rei ipsius certitudinem & causas, novique Corporis materiam & formam continet: sequitur pars altera & quasi secundaria, quæ cætera ejusdem ordinis, sed inferioris loci, persequitur quæsitâ. Quale est illud imprimis, *Utrum in eodem Corpore, quod morientes deposuimus, resurrecturi simus?* Idem numero corpus hîc intelligitur, eâdem constans materiâ, iisdemque ipsissimis particulis. Hæc est quæstio celebratissima, sed, ut mihi videtur, curiosa magis, quàm necessaria. Quid enim tuâ aut meâ interest, sive easdem habeamus particulas, sive alias non minoris dignitatis & virtutis? vel quid fiat ab exuviis nostris & cadaveribus \*, dum-

---

\* Sed ut ex barbâ capillos detonsos negligimus, ita ille divinus animus egressurus hominem, quò receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat, non magis ad se judicat pertinere, quàm secundas ad editum infantem. *Senec. Epist. 92.*



modo habitemus in luce & inter Angelos? Sed quoniam eâ de re non exiguæ moventur lites, videamus, si placet, statum causæ: dein in quam partem propendeant Scriptura sacra & ratio libera.

PRIMO, convenit, opinor, utrinque, quoad corpora eorum qui reperientur inter vivos in adventu Domini: Ea scilicet mutatum iri immediatè, manentibus iisdem particulis, aut earum magnâ parte. Nempe resolutâ hâc mortali compage membrorum, eadem materia, (sordibus exceptis) transmutabitur in aliam formam & in alias qualitates: utpote in easdem quas habent corpora immortalia & incorruptibilia. Hoc ab Apostolo dicitur, *non exui corpore, sed superindui: ut absorbeatur mortalitas à vitâ.* Sive, ut hoc *Corruptibile induat incorruptibilitatem.* Qualis quidem transitus fieri non potest sinè aliquâ fusione aut resolutione partium: ut corpora terrestria purificantur, aut convertuntur in flammam. Præterea, convenit pariter utrinque, ni fallor, Corpus Christi, cùm resurrexit à mortuis, iisdem, quibus antea, constituisse particulis: & cùm ascendit in cœlum, easdem etiam retinuisse, & ad puritatem cœlestem evexisse virtute sui Spiritûs vivifici.



HIS igitur utrinque concessis, manet tantùm  
lis aut dubium de cadaveribus ordinariis: sive  
de corporibus vitâ defunctorum quæ compu-  
truerunt, dissoluta & dissipata sunt: Partibus  
eorum aut particulis, mutatis mille modis,  
dispersis mille locis. Utrùm hæ particulæ re-  
colligentur singulæ, in separatas massulas, pro  
numero corporum defunctorum à principio ad  
finem mundi. Dein refingetur unaquæque  
massula in membra, & lineamenta, formam-  
que integram pristini sui corporis.

SUNT quidem nonnulla sacrae Scripturae lo-  
ca, quæ huic unitati, aut, ut dici solet, *iden-  
titati* corporum, hodierni & futuri, favere  
mihi videntur, saltem primâ facie. Christus  
ipse de Resurrectione verba faciens, *Veniet ho-*  
*ra, inquit, quâ omnes qui in monumentis sunt,*  
*audient vocem ejus, nempe Filii Dei, & prodi-*  
*bunt, &c.* Hîc innuere videtur Christus, in re-  
surrectione ipsa cadavera quæ jacent in Sepul-  
chris, ad vocem ipsius proditura: quemad-  
modum prodiit è Sepulchro Lazarus, ad vi-  
tam reductus. Atque huic consonum est,  
quod ait idem Johannes in Apocalypsi, *Et*  
*reddidit mare mortuos suos, in resurrectione*  
*universali.* Utrumque Elementum, Terra &  
Aqua, quæ absorbuerant cadavera, eadem re-  
stituere: ut animata iterum, ad judicium sis-

Joh. v. 28  
29.Cap. xxi  
13.



terentur. Pariter ejusdem Prophetæ visio, vel scena Resurrectionis, idem testatur. *Vidi mortuos*, inquit, *magnos & pusillos, stantes in conspectu throni*. Si pusilli manent pusilli post resurrectionem, videritque Propheta Infantum, puerorum, & Epheborum greges, perinde ac adultorum, ante thronum Judicii: illud videtur indicare, Quemlibet habiturum esse idem corpus in quo mortuus est, sive pusillum fuerit, sive magnum.

Cap. xix.  
25, 26.

MITTO illud *Jobi*, quoniam Hebræi, aliique optimi interpretes, de redemptione & instauratione temporali id totum exponunt. Nec utique verisimile est, hominem Arabem alienigenam, idque ante datam Legem, aut tempora Mosis, magis perspectum habuisse mysterium Resurrectionis, quàm omnes Hebræos, aut Hebræorum Prophetas, à multis exinde sæculis. Mitto alia in veteri canone & apud Prophetas figuratè adumbrata, quæ huc adduci solent. Id propiùs rem attingit, quod, non uno in loco, asserat Sanctus *Paulus*, Hæc corpora mortalia renasci, aut immutatum iri in gloriosa: & hoc capite ad Corinthios, licet primo asserere videatur *aliud* Corpus ab eo quod cecidit, aut fatum fuit, renasciturum: tamen in sequentibus, secundùm vim Literæ, & sensum maximè obvium, idem corpus no-

Rom. viii.  
11.  
Phil. iii.  
21.  
1 Cor. xv.  
37, 38.

vis



vis qualitatibus imbutum, retinere videtur.

HIS dictis Sacrae Scripturae addunt nonnulli rationes & argumenta, quibus probare fatagunt idem numero corpus resuscitatum iri, & in coelos evectum, ex æquo & recto jure: Ut sicut partes suas habuit in sustinendis malis, aut peragundis bonis, in hac vitâ: ita particeps fiat præmii & gloriæ in futurâ. Neque enim æquum esse censent, aliud certare, aliud coronari: aut quod huic debetur, five bonum, five malum, in alterum conferri. Atque in hunc lapidem impegere multi Patres.

HÆC autem argumentatio, ut antea monuimus, est prorsus ἀφιλόσοφος, nulli aut falso innixa fundamento; neque enim præmii aut poenæ, doloris aut gaudii, capax est Materia quæcunque: semper insensibilis, five in hodierno corpore, five in futuro. Anima sola non tantum *vult & intelligit*, sed etiam sola *sentit*, five dolorem, five voluptatem: solâque habet affectus, bonos aut malos. Proinde hujus solius est bene aut malè agere, bene aut malè pati: Peccare aut placere Deo: puniri aut remunerari: Denique, misera esse aut beata, solius est Animæ. Præterea Corpus nostrum non est quid stabile, aut semper idem: Sed in perpetuo fluxu, motu, & mutatione. Plura gessimus corpora in hac vitâ, secundum decursum.



cursum ætatum: & in uno forsan nos bene gessimus, in altero malè, quomodo reddetur singulis par pari? Sed hanc rem antea tetigimus, & levi argumentationi refellendæ non est operæpretium diu immorari.

INTEREA, de suprâ allatis sacræ Scripturæ locis, quæ præ se ferunt, fore idem, quoad substantiam, corpus nostrum mortale & immortale, Quid statuendum? Utique adhærendum est Literæ, modò cætera consentiant, & nihil ei adversetur ex parte rei, de quâ tractatur. Dispiciendum itaque imprimis, Quid in se contineat & includat illa sententia de *identitate utriusque Corporis*, terrestris & cœlestis: quæ commoda aut incommoda, & siquæ etiam repugnantia. Paulò suprâ notavimus, Corpus nostrum in hodiernâ vitâ esse multiplex: dissipatur & refarcitur indies, & post aliquot annos fit ex integro novum. Proinde in curriculo totius vitæ, sex aut septem habemus diversa corpora; & adhuc quidem plura, si vivaces & longævi simus.

Mat. xxii.

Hoc facit ut mihi veniat in mentem quæstionis à Sadducæis malè propositæ, de fœminâ quæ septem habuisset maritos: Quemnam scilicet ex iis habitura esset in Resurrectione. Fœmina illa sit Anima, quæ septem habuit corpora, quasi conjuges: Quæritur, ex his  
septem



septem quodnam habitura sit in Resurrectione? omnia enim habuit. Illud è septem, opinor, dices, quod habuit ultimum. Cæterùm fieri potest, Animam multo plus boni aut mali perpetrâsse in alio corpore, quàm in novissimo: proinde illud aliud potius socium habere deberet suæ gloriæ aut miseriæ. Præterea, dedecet aulam cœlestem, coetûsque Angelicos, corpus aut vietum & attritum, aut pusillum & infantile: & in horum alterutro maxima pars humani generis fatis concedit. Quòd si corpusculum illud infantile ad florem ætatis promovere velles, aut eodem reducere Corpus senio confectum, tot tantisque opus esset additamenti & interpolationibus, ut, instar navis Argûs centies reparatæ, nomine tenus tantùm idem esset corpus. Denique mallet ego ædificium de cœlo novum, quàm tugurium terrenum quomodocunque adauctum aut refarctum.

SECUNDO notandum, cùm idem *numero* corpus reposcitur in resurrectione, poscitur saltem ut iisdem *genere* partibus constet: iisdem visceribus, humoribus, & membris, quibus antea constitit in vitâ mortali. Sed quâ hoc fieri possit non video, quum manifestum sit ex sacris literis, nonnulla viscera & membra abolitum iri: utpote *ventrem*, cum iis quæ ad  
ventrem



ventrem spectant, aut sub ventre sunt\*. Præterea, *carne & sanguine* non constiturum esse corpus cœleste, suprâ, ni fallor, luculenter ostendimus. Nec denique constructione quâvis organicâ. Ut saltem formâ idem esse non possit, quamvis idem esset materiâ. Miror equidem nonnullos, eò, dicam audaciæ, vel temeritatis, pervenisse, ut easdem partes omnes, Gulam, viscera, & totam supellectilem culinariam: dein, sexuum discrimina, & apparatus utrinque liberis procreandis institutum: denique, partes quæ habentur excrementitiæ, dentes, ungues, capillos, barbam: has omnes resurgere velint, & corpus nostrum cœleste constituere. Hæc olim ansam præbuerent nonnullorum dictis vel dicteriis, quorum meminit S. Hieronymus: Si barbam & capillos, inquiebant, habituri sumus in cœlo, tum *opus erit Tonsoribus*. Si infantes illîc erunt, *opus erit Nutricibus*. Si sanguis retineatur, inquit S. Augustinus, quæretur, *cur non & pituita? cur non & fel flavum, & fel nigrum?* Sed viderint ipsi qui hæc audacter ita se habere pronuntiant. Me iudice, Hæc & hujusmodi magis decent vitam animale, quàm Angeli-

---

\* Nullum fore sexuum discrimen, statuunt *Athan. Serm. 3 contra Arian. Hilar. Can. 23. in Matth. Basil. in Psal. cxiv. Theodor. quest. 37. in Gen. Macar. Hom. 34.*



cam: qualem in cœlo vivent sancti: *qui sunt Filii Dei, cùm sint Filii Resurrectionis.*

בני  
אלהים  
Gen. vi.  
Job. i. i. &  
xxxviii. 7.  
Pf. lxxxix.  
7.

NEQUE valere mihi videtur commune responsum, Hæc viscera, has partes, adesse quidem in corpore cœlesti, non tamen exerceri, neque suis fungi officiis, ut solent in hodierno corpore. Sed quorsum adfunt, quæso à te, si nihil agunt; quorsum restituuntur partes, quæ futuræ sunt inutiles? Deus non redundat in superfluis: Et si in hoc, quod nunc gerimus, corpore, mortali & imperfecto, nullas habeamus partes, minimas licet, inutiles aut superfluas: visne in corpore multò perfectiori & præstantiori, totam ferè compagem, vel ipsius partem maximam, esse supervacaneam? At regeres tandem, has omnes partes spectare ad integritatem naturæ humanæ, ideoque non defuturas in cœlo. Itane verò: spectare possunt ad integritatem, humanæ naturæ, aut ullius naturæ, partes inutiles? Spectant quidem illæ partes ad integritatem corporis mortalis & terreni; minimè verò immortalis & cœlestis: Horum autem utriusque perinde capax est natura humana. Nec denique ornatûs causâ superaddi dicas: Quæ enim gratia, quis decor partium, quas indecoras appellat ipse Apostolus? Aut earum quæ alvo reconduntur, aut quæ ingestioni aut egestionis inserviunt? Hu-

1 Cor. xii.

E e

manam <sup>23.</sup>



manam quidem figuram Diis suis dederunt Antiqui, præcipuè Epicurei: Quos refutat Cicero, quòd nec usus esset externarum partium, nec internarum pulchritudo. Nihil autem in naturâ supervacaneum. *Nec externa magis quàm interiora placent, cor, pulmones, jecur, cætera, quæ, detractâ utilitate, quid habent venustatis?* De nat. Deor. l. 1. Ac si nihil esse possit beatum & immortale, nisi sit *bipes*, ut idem alibi.

§. 93. P.  
134.

HACTENUS quæſivimus, Quod Corpus, è multis quæ gessimus in hâc vitâ: & quas partes istius Corporis, resuscitata velint: ut sit, ad eorum mentem, *Idem Corpus*. Quærendum ultimò, Quem modum instituant recollegendi has partes, hos pulvisculos desiderati Corporis. Cineres & particulæ Cadaverum multifariâ disperguntur, per mare, per terras: Neque tantùm per terrarum orbem, sed etiam in regiones aëris: à calore Solis evecti, in mille plagas dissipati. Præterea, non tantùm disseminantur sparsim & solutè per omnia Elementa, sed etiam inferuntur in corpora animalium, arborum, fossilium, rerumque aliarum, unde facilè eximi aut extricari nequeunt. Denique, in his migrationibus ex aliis corporibus in alia, novas induunt formas & figuras, neque eandem retinent naturam & qualitates.

His



His positis & concessis, quæritur à quibus causis fiat, & quâ ratione, hæc recollectio partium & particularum uniuscujusque corporis, quantumcunque diffitarum, ubicunque latentium.

NATURAM frustra laceffes, nihil habet virium in re tantâ & tali. Nec ad omnipotentiam divinam provocandum est, sinè causâ justâ, dignâ, & necessariâ. Quum verò planè inutile sit, easdem (numero aut specie) nos habere partes in corpore immortalis, quas habuimus in mortali, circa rem inutilem occupare non licet summam Dei potentiam. Apud homines dicitur, *Stultus labor est ineptiarum*: apud Deum, ne fando quidem audiendum. Miraculum esset, ut ita dicam, operosissimum, omnium cadaverum humanorum, ab origine mundi ad ejusdem finem, recolligere pulveres & pulvisculos: dein separatim referre unumquemque ad suam massam vel cumulum: Illâmq; massulam exinde in veterem corporaturam refingere & recomponere; hujusmodi miraculi, multifarii & sinè fructu, nullum adhuc novimus exemplum.

HÆC de rei inutilitate & ambagibus: cæterum an sit in censu possibilium, à multis ambigitur; quum eadem pars materiæ non possit esse simul in diversis locis, aut in diversis corporibus. Aiunt illi Gentes aliquas esse An-

E e 2      thropophagos,



thropophagos, alios aliis vescientes: neque eandem numero carnem pluribus simul reddi Corporibus, par esse, aut possibile. Sed quid paucas Gentes memorant? sumus omnes ἀλλήλοφάγοι, alter alterius pascimur reliquiis. Non quidem immediatè, sed post aliquot transformationes in herbas & animalia, in illis herbis & animalibus majores nostros comedimus, vel eorum aliquas minutias. Si cujusque cineres ab exordio mundi asservati fuissent in suis urnis & capsulis seorsim: vel potiùs si singula cadavera in mumiam conversa, manerent magnâ ex parte integra: aliqua esset spes recuperandi partes bene multas ejusdem Corporis, absque alienarum misturâ. Quandoquidem verò cadavera, ut plurimum, dissolvuntur & dissipantur, partésque eorum magno se corpore miscent: Exhalantur in aërem, reciduntque in rore & pulviâ: imbibuntur à radicibus plantarum, & faceffunt in gramina, frumenta, & fructus, unde redeunt in orbem ad corpora humana: fieri potest, per hunc circuitum eandem partem materiæ plures subiisse μετενσωματώσεις, plura habitâsse corpora, quàm Animam Pythagoræ; singulis autem horum corporum reddi non potest in Resurrectione. Si reddatur primo Possessori, quod æquum esse videtur, desiderabitur in cæteris: vel si red-  
datur



datur ultimo, deerit prioribus. Fac si placet, exempli gratiâ, primos Adæ posteros, vel primorum sæculorum homines, sua primùm repetere corpora: dein ordine cujusque sæculi populos, sua itidem reposcere: seris nepotibus Adæ, aut ultimis Terræ incolis, vix supererunt \* dimidiata corpora; præreptis nempe partibus & particulis omnibus, quæ ad majorum suorum corpora pertinebant.

DENIQUE, est alter adhuc nodus in hâc causâ, nec facilè solvendus. Quum partes materiæ transeant quotidie ex uno genere in aliud: mutatis earum figurâ, & magnitudine, aliisque subinde qualitatibus: Caro non manet Caro, neque sanguis, sanguis, à principio ad finem mundi, vel à cujusque obitu ad ipsius resurrectionem. Rem clariùs explico: Quælibet species, vel ordo Corporum, constat ex particulis sibi propriis: & distinctis ab aliis figurâ, mole, motu aut quiete. Quibus particulis certo modo dispositis, debito situ, mis-

---

\* In dirutis oppidis & urbibus, quæ in agros camposque convertuntur: & in regionibus limitaneis & regnorum confiniis, ubi prælia multa commissa sunt, hujusmodi transmutationes fiunt maximè. De agris Massiliensibus post prælium Cimbricum, *vid. Plutar. in vitâ Marii.* Et nota sunt Poëtæ carmina:

*Jam seges est ubi Troja fuit: refecandâque falce  
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.*



tione aut texturâ, fit corpus talis aut talis speciei, ordinis, & nominis. Ponamus itaque carnem, exempli gratiâ, aut sanguinem, constare particulis, sibi propriis: hæ particulæ non sunt immutabiles: cûmque, putrefacto cadavere, solutæ fuerint, & transferint in alia corpora, fieri non potest, quin, varios subeundo poros, & dissimiles meatus in corporibus dissimilibus, figuras & magnitudines mutârint, cesserintque eo ipso in aliûs generis particulas: ac proinde si recollectæ essent, & commistæ, non constituerent denuo carnem & sanguinem, sed alterius generis substantias aut succos.

HÆC pauca, ni fallor, palàm faciunt, inutile ac operosum esse, si non prorsus impossibile, ut unum idémque habeamus corpus in hâc vitâ & futurâ; perpensis scilicet omnibus, quæ in illâ *identitate* includuntur. Atque his argumentis adjicienda sunt illa præterea, quæ suprâ tractavimus, tam de materiâ, quàm formâ, corporis nostri cœlestis. Probant enim illa à fortiori non esse unum idémque utrumque corpus, si neque materiâ, neque formâ convenient. Proinde connexa & cognata sunt hæc duo capita, atque suum lumen trajiciunt alterum in alterius partes: conspirant autem mani-



manifestò in eandem sententiam, de \* diversitate corporis nostri mortalis & immortalis: tam specie quàm numero, tam quoad substantiam quàm accidentia. Si quem verò tantus incessit amor sui corporis Terrestris, ut eo carere nequeat, resurgat & reddatur ei per me licet sub eadem formâ & iisdem particulis, modò statim immutandum concedat *illud corpus terrestre* in cœleste alterius formæ & qualitatum.

HACTENUS examinavimus, Quid Scriptura Sacra, & ex alterâ parte, quid Ratio & natura rei, dictet aut definiat de eodem vel diverso corpore in hâc vitâ & futurâ, in cœlis & in terris: Quantumque ex utriusque testimoniis colligere licet, lis hoc modo terminanda mihi videtur. Secundùm hypothesein literalem Scripturæ, idem corpus quod cecidit, resurrecturum est: Idem cadaver quod jacet

---

\* At dices forsan non fore eandem Personam, nisi idem sit corpus, saltem quoad partem ipsius maximam. Imò verò, nullam licet partem haberet Anima corporis demortui: Quinimo nullum licet omnino haberet Corpus, esset tamen eadem Persona. S. Paulus ait se raptum esse in tertium cœlum, & nescivisse an in corpore fuerit, vel extra corpus. Ponamus eum raptum extra corpus, ideòne non fuit Paulus adhuc, atque eadem persona? Christus dixit Latroni, *Hodie mecum eris in Paradiso*: Corpus Latronis hæsit in Patibulo, nunquam abiit in Paradisum: Quemnam itaque assumpsit Christus secum in Paradisum, aliam personam, vel eandem? Quinetiam Christus ipse erat idem, sive eadem persona in triduo mortis, dum jacuit in sepulchro sacrum depositum prioris corporis. Adhæc omnes Martyres & Sancti, Prophetæ & Patriarchæ: omnes denique defuncti, sive boni, sive mali, ante resumpta corpora eadem manent personæ; ut patet ex cujusque sorte propriâ, & ab aliis omnibus diversâ.



in sepulchro, proditurum est. Ad *vocem* Christi, vel ad sonitum tubæ, mare ejiciet mortuos suos, terra suos itidem: & quodlibet elementum aut regio hujusce mundi inferioris, quæ absorbuerat & recondiderat cadavera, in apricum proferet, vel intacta vel redintegrata.

HÆC mihi videtur idea Resurrectionis in sacris literis maximè obvia, & vulgo quidem accommodatissima: Quam ideo *hypothesin vulgarem* appellare licet. Sunt autem præterea, in iisdem sacris literis, Corporis quod habituri sumus in Resurrectione characteres quidam occultiores, qui, rei naturam penitiùs inspicientibus, satè indicant, cùm erimus *ισάγγελοι*, & conformes gloriæ & lumini ipsius Christi, alterius ordinis ab hodierno fore corpus nostrum, & tam materiâ, quàm formâ, diversissimum ab hâc crassâ membrorum compage, viscerumque & humorum farragine. Ac proinde aliam esse doctrinam arcanam, sive hypothesin rationalem, aliam vulgarem, in hoc argumento. Idque sæpe accidit in stylo sacræ Scripturæ, rem exprimi aut repræsentari populariter, & ad captum vulgarem, nonnullis in locis: in aliis tamen non deesse indicia, quibus sedulus investigator latentem veritatem eruere possit. *Sapientiam loquimur inter perfectos*, inquit Apostolus. Et inter imperfectos  
ea



ea quæ commodiùs capi possunt. Quo docendi modo & methodo elucere mihi videtur sapientia divina, quòd simul infantibus præbeatur lac, & adultis cibis solidus.

Hebr. v.  
13, 14.

HACTENUS quæ nobis visa sunt graviora capita in doctrinâ Resurrectionis, Corporumque sanctorum in cœlis, quàm fieri potuit paucis & distinctè exposuimus. Idque utramque adhibendo hypothesin, Vulgarem & Rationalem. Nulli non notum est, & in confesso, Scripturam sacram sæpius ἀνθρωπολογεῖν, more loqui humano, in tractandis rebus abstrusioribus: Et ni fallor, tam scena Judicii generalis, quàm scena Resurrectionis generalis, more humano repræsentatur, in primâ suâ facie, & apparatu exteriori. Intus autem, si introspicias, eadem quidem res est, at sub aliâ & simpliciori formâ. Quòd autem non satîs distinxerint hanc duplicem hypothesin Veterum nonnulli, doctrinam Resurrectionis minùs intelligibilem reddiderunt.

EST aliud præterea observandum, unde suborta est in tractando hoc argumento aliqua obscuritas aut confusio: Ex eo scilicet, quòd non satîs distinxerint iidem Authores Resurrectionem primam & secundam, ex mente veterum: Has enim distinxere ex antiquissimis Patribus multi, atque aliud nos genus Corporis



ris habituros esse in primâ resurrectione, aliud in secundâ, statuerunt. In primâ quidem, Corpus carneum, osseum, & sanguineum, instar hodierni: sed purius & perfectius, quale fuisse creditur Adami corpus in Paradiso. In secundâ autem resurrectione erit corpus spirituale, cœleste; Christi, secundi Adami, glorioso corpori conforme: sinè carne & sanguine, quale describitur à Sancto Paulo in suo sermone de resurrectione ad Corinthios. Atque hæc duo genera Corporum post hanc vitam, distinguebant Patrum quotquot (utique nec pauci, nec exigui nominis) millenne Christi regnum tuebantur. Eâque adhibitâ distinctione, quæstionibus suprâ propositis, de naturâ & de identitate Corporum in resurrectione, alio atque alio modo respondendum, prout de primâ aut secundâ resurrectione quæstionem intellexeris. Si de primâ, corpus quidem erit carneum, sed non *Idem numero* cum præcedenti. Si de secundâ, erit quidem corpus idem numero cum proximè præcedenti, sed non carneum, neque terrestre. Proinde vides in hâc lite nihil certò & exactè definiri posse, donec conventum fuerit de statu causæ; de unicâ nempe, aut duplici resurrectione. Quæcunque autem differuimus suprâ de resurrectione, ex characteribus sacris, respiciunt resurrectionem



rectionem ultimam & universalem, corpúsque cœleste, quod tunc temporis habituri sunt Sancti. Hæc enim est notissima, & in sacris Literis celebratissima Resurrectio: de quâ etiam, ni fallor, suam dissertationem unicè instituit Apostolus Paulus. De primâ autem resurrectione, in millenni regno Christi, & renovatione rerum, sequenti capite acturi sumus: Eâque expositâ, quid de totâ hâc materiâ statuendum sit, clariùs elucescet.

INTEREA, rectè dicitur à Tertulliano, *Fiducia Christianorum, Resurrectio Mortuorum*. Quod quidem verum est de utrâque resurrectione: meminitque Author ille primæ resurrectionis, non semel: erat enim Chiliasta. Proinde Tractatum illum de *resurrectione carnis* (in quo quidem plus ingenii quàm iudicii) æquum est interpretemur & intelligamus de primâ resurrectione, cùm redinduimur carnem, vel corpus carneum: idque in Terris. Secunda autem resurrectio est *immutatio* potiùs quàm resurrectio, & transitus in vitam Angelicam: vel, ut ipsius verbis utar, \* *demutatio in substantiam Angelicam, & in cœleste regnum translatio*. Eodem modo apud Justinum Martyrem,

F f 2

tyrem,

\* Confitemur in terrâ nobis regnum repromissum: sed ante cœlum, sed alio Statu; utpote post resurrectionem, in mille annos, in civitate divini operis Hierusalem, cœlo delatâ: quam & Apostolus *matrem nostram sursum* designat, &c. Hanc dicimus excipiendis resurrectione Sanctis, & refovendis



tyrem, cùm de Resurrectione primâ agitur, dicitur *Resurrectio carnis*, nempe in Millennio (p. 307.) atque resurrectionem illam primam fore carnalem probat *Irenæus*, l. v. c. 33.

SED ut redeamus ad dictum illud Tertulliani, *Fiducia Christianorum, Resurrectio Mortuorum*: Spes nostra, vita nostra, Christus: qui suâ vi & voce mortuos in lucem revocat, Ipse caput & primitiæ Resurrectionis. Est autem illa dies Domini tempus retributionis Justorum, & restitutionis omnium. Adventus Christi, sive Messîæ, spes erat & expectatio omnium bonorum: Ipsius natales celebrârunt Angelorum exercitus: clamantium, *Gloria in excelsis: Pax in Terris*. Sed quanto major erit gloria in cœlis, quanto major pax in terris, cùm secundò advenerit Christus, Angelorum satellitio comitatissimus? Si ad vocem Mariæ salutantis Elizabetham, Johannes, vix dum vivus, in utero suæ Matris exultavit: Si tanta fuit virtus Jesu Infantuli, Jesu vix dum concepti, vix dum formati, & latentis in visceribus suæ matris, ut eum appropinquan-

Luc. i.

---

refovendis omnium bonorum, utique spiritualium, copiâ, in compensatorem eorum, quæ in sæculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam. Hæc ratio regni terreni, post cujus mille annos, intrâ quam ætatem concluditur Sanctorum resurrectio, pro meritis, maturius vel tardius resurgentium: tunc & mundi destructione, & judicii conflagratione commissa, demutati in atomo in Angelicam substantiam, scilicet per illud incorruptelæ superindumentum, transferemur in cœleste regnum. *Tertul. l. 3. contr. Marc. cap. ult.*

tem



tem sentiret Johannes, quem videre non potuit: quanto magis advenientem eundem Christum in triumpho, appropinquantem Deum sentient, & exultabunt mortuorum animæ, quocunque statu repositæ: & levabunt capita Justī cum gaudio, instante eorum redemptione. Deus nos celavit, magnâ ex parte, Intermundii, sive statûs intermedii, à die mortis ad diem resurrectionis, conditiones: prēmītque nos malis & miseriis hodiernæ vitæ: quo magis essemus intenti in spem futuræ resurrectionis; & secundum Christi adventum (præclaram illam ἐπιφάνειαν) mundique renovati gloriam, erecti, & exerto quasi collo, è longinquo expectaremus. Denique cū hanc habeamus spem, hanc fiduciam, perstemus immobiles in virtute & pietate: *quum* Rom. viii. 18, 19, 20, 21, 22. *sciamus laborem nostrum non fore inanem in Dominum.*





## CAP. X.

*De Resurrectione primâ & ultimâ:  
De cœlo terrâque novis, & in-  
stauratâ Naturâ: De Christi Reg-  
no millenni, & de rerum omnium  
Consummatione.*

**R**ESURRECTIONEM duplicem suprâ notavi-  
mus, primam & particularem, dein su-  
premam & universalem. Quæ quidem di-  
stinctio rarò occurrit in sacris literis, & ni  
fallor, apud unicum Sanctum Johannem (in  
suâ Apocalypsi) explicité. Neque tamen hoc  
officit rei veritati, aut alienum est à more Spi-  
ritûs Sancti. In veteri testamento Prophetæ  
duplicem adventum Messię non præsignârunt,  
saltem explicitè, & ad captum Judæorum:  
quibus non innotuit olim, nec dum innotef-  
cere videtur. Proinde nec cuiquam mirum  
esse debet, multo minùs offendiculo, quòd du-  
plicem resurrectionem nobis parciùs aut tar-  
diùs revelaverit Providentia: aut quòd myste-  
rium illud reservârit explicandum per ultimum  
Prophetarum. Cujus cùm officium esset, Ec-  
clesiæ Christianæ fata, sive prospera, sive ad-  
versa,



versa, per omnia sæcula ad consummationem rerum, suâ Prophetiâ complecti & exponere, locus, tempus, & ratio, postulabant, ut Mil- lenne Regnum Christi, & Sanctorum Resur- rectionem primam, tacita aut intacta non re- lineret. Quocirca sui vaticinii capite vice- simo, hoc arcanum, à sæculis reconditum, apertè tandem prodidit & explicuit.

PRÆTEREA notandum: Ab hoc errore vel cæcitæ Judæorum circa unicum adventum Messia, profluxere alii errores non pauci. Hinc Gloriosum Messiam, & statim ab aditu primo illustrem & præpotentem expectabant; Gloriâ secundi adventûs in primum malè tran- statâ, vel utroque in unum eundemque con- fuso. Dein alia multa quæ spectabant unicè ad secundum adventum Messia, ad *Dies Mes- siae* promiscuè & indiscriminatim referebant. Indè Resurrectionem fore crediderunt in *die- bus Messia*, sinè discrimine: Novos cœlos at- que novam terram: cæterâque fœlicissimi tem- poris indicia, quæ à Prophetis narrantur in diebus Messia futura. Denique **הַיָּמִים הַהֵלֵלִים** *Sæ- culum venturum*, de quo tot & tanta, in Die- bus Messia collocant. Hæc & alia multa, pa- cem, justitiam, regimen divinum, rerum om- nium copiam, in iisdem diebus futura prædi- cant Judæi: idque verissimè, si ad secundum  
Messia



Messiaæ adventum ea referantur. Distingue tempora, & omnia conveniunt: His autem non bene distinctis, orta est in fide Judæorum circa præfata capita, & etiamnum manet, non exigua confusio.

Non dissimili modo, quòd Authores Christiani non distinxerint primam & secundam Resurrectionem, orta est dissensio & obscuritas in doctrinâ de conditionibus & naturâ corporum quæ sumus habituri in resurrectione. Aliis putâ contendentibus pro carne & sanguine, & compage organicâ: corporibûsque ad instar hodiernorum compositis & configuratis; dum alii corpora nostra crassa in tenuia & ætherea conversum iri statuunt. Horum autem utriusque dogma verum esse potest, modò tempora distinguas & resurrectiones. In primâ resurrectione, cùm vivitur in terrâ, putâ novâ, corpus nostrum erit terrestre, compositumque ad formam hodierni: in fine autem Millennii, cùm ascenditur in cœlum, mutabitur idem corpus in cœleste & æthereum: prout ratio loci, & vitæ illius Angelicæ, manifestò postulant: ut suprâ dictum est.

HANC autem Ascensionem in cœlum & secundam Resurrectionem de quâ loquimur, præcedunt *Mundi renovatio*, & Christi *regnum Milenne*, maximi momenti capita: de iis igitur



tur pauca in antecessum dicenda sunt; sed pauca, inquam, cùm utramque hanc materiam fusiùs tractaverimus in Telluris *Theoriâ Sacrà*, l. 4.

FINITA Conflagratione generali, & per ignes illos extremos in Chaos quoddam redactâ Tellure, ex illo Chao (vi divinâ & consilio præsidentibus) formanda est *nova* Tellus, ad imaginem primigeniæ & Paradisiacæ. Scilicet sinè Mari, sinè Montibus, ruptisve scopulis & salebris. Cui respondet pariter cælum *novum*, mite & serenum, sinè meteoris noxiis: & ver perpetuum sinè vicissitudinibus temporum, hyemis aut æstatis incommodis. De quibus Phænomenis novis & hodie insolitis, eorùmque causis, satè egimus in Libro præfato.

HANC Renovationem Mundi futuram, omnis Antiquitas, tam sacra, quàm prophana, celebravit: ut alibi à nobis ostensum est. Inter Prophetas veteres, Isaïas, novos cœlos & novam terram, futura bis annunciat. Subditque indicia renovatæ Naturæ, *longævitatē*, vel potiùs immortalitatem Incolarum: & *animalium indolem innocuam*. Sanctus Johannes in suis visionibus de novis Hierosolymis, novos itidem cœlos & novam terram se vidisse memorat: additque characterem Telluris novæ, quòd *nullum mare habuerit*. Hæc mun-

*Theor. Prædic. c. 5 & 9.*

*Cap. lxxv. & lxxvi.*

*Apoc. xxi. 1.*



di, ut ita dicam, Resurrectio, dicitur à Christo *παλιγγενεσία*. Quâ voce includitur mundi subintellecti præexistentia, interitus, & renascentia. Eodem ferè modo dicitur à Sancto Petro, in suâ concione ad Judæos, ἀποκατάστασις, *Restitutio ad Statum pristinum*. Et utrobique pro suo indice & charactere habet, *Tempus remunerationis*: ideoque sæculum futurum.

Mat. xix. 28. Sanctus Paulus hanc mundi futuram renovatorem multis in locis subindicat: Primò, hodiernam Naturam vanitati subjectam esse docet, ac liberatum iri à servitute & corruptione, cùm filii Dei suam accipient libertatem & gloriam. Hunc autem sermonem Apostoli de mundo naturali, explicandum esse, fati, opinor, alibi probatum est. Denique, τὴν οἰκζμένην

Act. iii. 21. τὴν μέλλουσαν, *Orbem habitabilem futurum*: nempe cùm præterierit hujusce mundi schema, commemorat idem Apostolus: Christoque, ut proprio Domino, subjicit, *Hebr. ii. 5. 1 Cor. vii. 31*. Cæterùm his omnibus multo clarior & apertior est sermo Sancti Petri, in secundâ suâ Epistolâ Catholicâ, capite tertio: ubi hanc materiam tractat distinctè, & non tantùm novos cœlos & novam terram, futura afferit: sed etiam duo præcedentia commemorat, & distinguit in antediluviana & hodierna. Sed cùm hic locus Sancti Petri mihi videatur irre-

Archæol.  
Philos. l. 2.  
c. 2.



irrefragabilis, præter ea quæ pressè diximus, operæpretium erit ei paulisper immorari.

QUÆ dicta sunt à Prophetis de novis cœlis & novâ terrâ, hujus sententiæ adversarii in allegorias convertunt, atque ita qualitercunque eludunt: Sed dictus sermo S. Petri de iisdem cœlis & terrâ novis, nullâ vi aut arte in allegorias resolvi potest, aut à sensu literalis detorqueri. Est explicitus, ordinatus, & datâ operâ institutus ad probandum rerum naturam mutabilem, mundumque successivè triplicem: Mundum, inquam, *Naturalem*, de quo erat quæstio cum Irrisoribus istis, V. 3. Notumque est nomine *coeli* & *terræ* Hebræos significare Mundum aspectabilem, sive rerum naturam. Sed Apostoli verba, (V. 11, 12, 13.) quæ huc spectant, si placet, audiamus.

*Quum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatis officiis. Expectantes & maturantes adventum Diei Dei, in quo cœli ignescentes solventur, & Elementa æstuantia liquefcent. Sed COELUM NOVUM ac TERRAM NOVAM secundum ejus promissum expectamus: in quibus justitia inhabitat.*

PLURA sunt indicia in hoc sermone Apostoli cum præcedentibus collato, quæ voces illas, *Cœlum novum & Terram novam*, ad



mundum visibilem & naturalem restringunt: Primò, vis, usus, & significatio eorundem verborum, vel ejusdem phraseologiæ, in antecedentibus. Dein ipsa forma, structura, & contextus orationis, quâ exprimitur hæc Renovatio. Denique, Tempus ad quod referatur. Hæc omnia arguunt & testantur Apostolum hîc loqui de cœlis & terris veris & materialibus, non imaginariis aut allegoricis. Quoad primum indicium, Hæc dictio, sive hic modus loquendi ter occurrit in hoc ipso capite: Versu quinto, *Cœlum & Terra quæ olim extiterunt*, sive præterita, & Mundus antediluvianus: Dein versu septimo, *Cœli & Terra quæ nunc sunt*, hodierna, sive Mundus postdiluvianus. Denique, versu decimo tertio, *Cœli novi, & Terra nova*, quæ futura sunt, scilicet post conflagrationem. Quum verò, ex omnium consensu, *Cœli & Terra*, tam in versu quinto, quàm septimo, literaliter, de materiali & naturali cœli & terræ compage intelligendi sint: quo jure, quâ lege interpretandi, eadem verba, sive eandem locutionem, in eodem capite, & in eodem contextu & continuatione argumenti, in alienam planè significationem detorquere possumus? Ita scilicet ut primo & secundo loco, mundum naturalem: tertio verò allegoricum & figuratum intelligamus.



intelligamus. Idque finè ullo indicio mutati styli, in Authore: & finè ullâ, ex parte materiæ subjectæ, necessitate.

DEIN secundò, idem pariter testatur formationis, & modus quo cohæret aut dependet à præcedentibus. Cùm hodierni mundi exultionem descripsisset Apostolus, subdit, *cæterum, vel nihilominus, expectamus novos cœlos & novam terram*: Loco combustorum, vel pereuntium, substituit hos novos cœlos, & terram. Oportet igitur ut sint ejusdem generis cum iis qui perierunt: putà materiales, non allegorici. Res ita se habet, ac si dixisset Apostolus, quanquam perituri sint cœli & terra hodierni, prout jam explicuimus: non tamen hic finis erit rerum (quod forsan suspicabamini) sed renovatio tantùm: Expectamus enim, secundùm promissâ Dei, alios cœlos & terram, successura: in quibus habitabunt Justi. Denique tertio, Quandoquidem non nisi post conflagrationem generalem extiturus est hic mundus novus, vel hæc renovatio, quæcunque demum fuerit: ipsa ratio temporis satis indicat, hanc renovationem exponi non posse de renovatione aliquâ Evangelicâ, (ut volunt Allegorici) vel quacunque aliâ in hâc vitâ. Atque hæc argumenta, ni fallor, probant invictè, Cœlos & Terram in hoc sermone Apostolico,



co, κατὰ κυριολεξίαν, secundùm verborum vim, & rei naturam, accipiendos esse.

REPREHENDIMUS & increpitamus, idque meritò, Socinianos malefidæ interpretationis, cùm ea, quæ dicta sunt in principio Evangelii Johannis de mundo naturali, ad mundum moralem & metaphoricum detorquent. Si ipsi verò qui hâc in re\*\*in eandem similémve culpam & errorem incidunt, dum ea, quæ apertè dicta sunt de mundo materiali à S. Petro, ad mundum moralem & allegoricum\*\*fidenter enim assero, non magis clarè & distinctè designari mundum naturalem in principio Evangelii Johannis, quàm in dicto capite S. Petri, cùm de novis cœlis & de novâ terrâ loquitur.

His positis & concessis, sit hæc prima conclusio, *Mundum naturalem, Cœlos & Terram, renovatum iri, post Conflagrationem.* Dein esto hæc secunda Conclusio, in subsequētib; probanda: *Millennium, sive millenne Regnum Christi, in mundo renovato, sive cœlo & terrâ, novis, celebrandum esse.*

MILLENNE Regnum Christi pro doctrinâ Orthodoxâ habitum est apud primævos Christianos, & aliquandiu obtinuit sinè labe & sinè lite; cùm verò hanc doctrinam ex parte corruperant, aut minùs habuerant perspectam recentiores Millennarii: qui hujusce regni se-  
dem



dem in hodiernis Terris, & ipsius fœlicitatem in hodiernâ *vitâ*, constituere: dederâtque hic error fervidis & fanaticis ingeniis, spe inani inflatis, tumultuandi causas: Probis autem & sapientibus offendiculum: malè audire cœpit apud plures hoc dogma innocuum, & etiamnum non est sinè omni invidiâ. Quapropter ut his malis occurramus, operæpretium erit, Quid in hâc re statuerint Antiqui Patres: Quando & ubinam futurum duxerint hoc regnum, paucis exponere.

QUOAD rem ipsam, fore tandem millenne regnum Christi in Terris, hodiernis aut novis futuris, ex oraculis Prophetarum & Apostolorum, fati, ni fallor, alibi probatum dedimus. Testes etiam adducuntur in hâc causâ Antiquissimi Patres, omnium ferè gentium. Græci plures, Latini etiam, & Africani. In hoc numero sunt imprimis Papias Hierapolis Episcopus, Justinus Martyr, Sibyllini Carminis author vel interpolator, ante Justiniani tempora: Scriptor Epistolæ sub nomine Sancti Barnabæ, Irenæus, Melito Sardenfis, Methodius: Præterea, Tertullianus, & discipulus ipsius Cyprianus, Africani: Nepos, Episcopus Ægyptius, Victorinus Petavionensis & Lactantius, Latini. Hi vixere omnes intrâ tertium Ecclesiæ sæculum: dum magis integra & incorrupta stetit,



stetit doctrina \* Apostolica. Ex his etiam Patribus nonnulli, non tantum ita se sentire testantur, sed & Ecclesiam sui temporis, vel alios omnes in fide Christianâ rectè sentientes: Alii hoc dogma à Sancto Johanne & Apostolis traditione receptum affirmant.

SED præter hæc testimonia explicita, & causæ, quæ agitur, proxima: constat aliunde ab argumentis & indiciis in istorum temporum historiâ fundatis, hoc dogma *de Regno*, ita enim appellatum est olim, habitum esse Dogma Christianum: idque tam ab Ethnicis ipsis, quàm à nostris. Ab Ethnicis, inquam: qui sibi malè metuebant à Rege, quem venturum expectabant Christiani: Quos ideo ambitionis insimulabant, aut quòd spargerent seditionis semina, Regnum sibi in terris olim obventurum pollicitantes. Præfatus Justinus in suâ Apologiâ pro Christianis ad Antoninum Pium, quæ eò planè spectant, hæc habet verba: ὁ μὲν ἀκέραιος βασιλείαν προσδοκῶντας ἡμᾶς, ἀκρίτως ἀνθρώπινον λέγειν ἡμᾶς ὑπειλήφατε, ἡμῶν τὴν μετὰ Θεῶν λεγόντων, &c. *Vos Regnum à nobis expectari audientes, sinè discrimine aut judicio humanum à nobis designari suspicamini: cum nos illud, in quo cum Deo regnaturi sumus, intelliga-*

\* Vide locum Gennadii, Tractatus Tichonii est in BB. PP. & in Orthodoxogr.



*mus.* Quod se cohortari sæpius solerent Christiani, alii alios, ad perpetiendam mortem forti animo: eò quòd Martyres in causâ Christi Regno potituri essent: hoc de Regno in hodiernâ vitâ interpretabantur Ethnici, ac si molirentur aliquid Christiani contra Imperium, aut eo se fruituros crederent. Quibus rectè respondet Justinus in proximè sequentibus, *Quandoquidem* libenti animo mortem oppetimus in causâ Christi, manifestum est, nullam nobis esse spem Regni in hâc vitâ: vel eam spem nos temere, unâ cum vitâ, abjicere & excindere.

PRÆTEREA, idem arguitur ex actis Domitiani: Quemadmodum enim Herodes, nato jam Christo, metuebat sibi ne Christus ei Regnum eriperet: ob famam sparsam inter Judæos, Messiam, quem tunc temporis expectabant, Regnum Israeli restitutum: Ita postea, ut narrant Historici, Domitianus Imperator ex stirpe Davidicâ ortos è medio tolli jussit, ac propinquos Christi ad examen vocavit, ut rationem redderent de Christo & regno ejus, quodnam esset, quando, & ubinam locorum extitutum. Cui inquisitioni occasionem dedere sermones librique \* Christianorum de futuro in terris Christi Regno.

H h

HÆC

\* Christus Dominus nunquam negavit (sæpe licèt oblatâ, si voluisset, † *Vid. Luc.* occasione) se esse † Regem, vel habiturum esse Regnum. Dixit quidem xxiii.

Pilato, *Act. xvii. 7.*



Append.  
ad Cap. iv.

De Monog.  
Cap. x.

HÆC de Ethnicis: Inter Christianos suæ fidei in hâc parte id mihi videtur argumentum, quòd *preces fuderint pro mortuis*: Scilicet, ut partem haberent in Resurrectione primâ. Preces & oblationes pro mortuis, per aliquot sæcula in usu fuisse, prout suprâ notavimus, nihil mihi dubii est: non autem eodem semper consilio, nec easdem semper gratias & beneficia pro Animabus Defunctorum petebant supplices. Ut fruerentur pace & requie, ut immunes evaderent ab extremis ignibus, ut maturè resurgerent & partem haberent in Resurrectione primâ, Hæc erant votorum summa. Horum postremum dicitur apertè à Tertulliano, ubi officium piæ uxoris erga defunctum maritum explicat, his verbis, *Pro ani-*

Pilato, quærenti an Rex esset Judæorum, *Regnum suum non esse ex hoc mundo*: neque est omnino: Regnant enim in hodierno mundo improbi, regnant Satanas & Antichristus. Deletis autem his inimicis suis, & renovato mundo in illo venturo regnabit cum suis Sanctis. Christus Zebedæis negavit primas sedes in suo Regno, Regnum ipsum non negavit. Pariter Discipulis de temporibus regni sciscitantibus, tempora quidem tacuit, regnum non renunciabat. *Act. i. 6.* Regnum autem terrestre, non æternum & cœleste, à Christo subintelligi, perinde ac ab illis qui hæc ei proponebant, arguunt illa bona terrestria & temporalia, quæ promittit memoratve in suo regno futuro. Promittit suis discipulis bona temporalia *ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ. Mat. xix. 28.* (quod de mundo renovato intelligendum esse, suprâ notavimus.) Dixitque in supremâ cœnâ se postea *non bibiturum esse ex succo vitis, donec novum biberit cum illis in regno Patris, Matt. xxvi. 29.* Et eodem tempore ait, (*Luc. xxii. 29. 30.*) *Ego paciscor vobis, prout pactus est mihi Pater meus, Regnum: ut edatis & bibatis in mensâ meâ, in regno meo.* In cœlis neque editur, neque bibitur: Et licet nonnunquam metaphorice usurpentur illæ phraseologiæ, primariæ tamen verborum significationi adhærendum est, nisi depellamur necessitate: quæ hîc nulla est.

ma



*mâ ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in primâ resurrectione consortium: & offert annuis diebus dormitionis ejus. Atque* De Anim. Cap. ult. *alibi moram resurrectionis loco pœnæ habet pro luendis levioribus delictis. Nec dissimiles effudit preces Sanctus Ambrosius pro Valentiniano & Gratiano, fratribus, præmaturâ morte abreptis: in suâ funebri oratione pro Valentiniano secundo, quam claudit his verbis: Te quæso, summe Deus, ut charissimos juvenes maturâ resurrectione suscites & resuscites: & immaturum vitæ istius cursum maturâ resurrectione compenses, Amen. Atque alibi in eundem sensum, diversos resurgentium ordines & tempora constituit. Denique, in \* Liturgiâ antiquâ Gothicâ hæc precum publicarum formula præscribitur: Quiescentium animas in sinu Abrahamæ collocare dignetur Deus, & in partem primæ Resurrectionis admittat: per Dominum nostrum Jesum Christum. Nempe cùm non crediderint veteres Animas piorum statim à morte in cœlum ascendere, aut summâ protinus frui gloriâ & visione beatâ: Cùmque resurrectionem primam ante illud tempus, Regnumque Christi, expectârint: eoque potiri, primum habuerint beatitudinis gradum: Hunc*

\* Loca sunt apud Daillé de Uf. PP. p. 288. ult. Consule alias Liturgias, Mosarab. & Ambros. vel Ital. Vid. Daillé de pœn. p. 513. ult.



statum, hanc resurrectionem precabantur suis, in Christo dormientibus, tanquam pignus futuræ gloriæ, & initiationem quandam ad vitam cœlestem.

SED de his satis: cùm non sit opus pluribus in re notâ & confessâ. Nam in scriptis veterum quique versatissimi, inter recentiores aut hodiernos authores, licet non stent à partibus Millennariorum, agnoscunt tamen hoc dogma circa futurum Christi regnum in terris, receptum fuisse plurimùm, in primis Ecclesiæ sæculis. Sed non perinde est in confesso, in quibus terris, hodiernis vel futuris, hoc millesimo Regnum Christi statuendum sit. Vulgò creditur à Millennariis recentioribus, in hac vitâ, & in hodiernis terris, regnaturum esse Christum. Sed non ad mentem veterum hoc credunt, ni multùm fallar: nec ad mentem sacræ Scripturæ: nec denique secundùm ipsius rei naturam. Quoad Millennarios antiquos, quorum supersunt scripta, de Renovatione Mundi Naturalis omnes verba faciunt, in adventu Christi peragundâ. Justinus id non semel memorat in Dialogo cum Tryphone: & in novis & instauratis Hierosolymis Millennium collocat, adductis verbis Prophetarum de *novis cœlis* & *novâ terrâ*. Dein (pag. 369.) τὴν τῶν ἁγίων γῆν appellat Terram illam in quâ regnaturi



turi sunt Sancti unà cum Christo. Atque τὴν  
καὶ ἀναστήσιν, *Renovationem Mundi* (in quo nova  
Hierosolyma) Christo attribuit non minùs quàm  
primam Mundi constructionem, pag. 340.

Non dissimili modo Irenæus renovationem  
Naturæ cum temporibus Regni conjungit.  
*Prædicta*, inquit, *benedictio*, nempe Jacobo Lib. v. c.  
facta, de fertilitate Terræ: *ad tempora regni* <sup>33.</sup>  
*sinè contradictione pertinet, quando regnabunt*  
*justi surgentes à mortuis: quando & Creatura*  
*renovata & liberata multitudinem fructificabit*  
*universæ escæ, & rore cœli, & ex fertilitate*  
*terræ.* Idem vel tantundem affirmat capite  
sequenti, & deinceps identidem ad finem  
Libri.

EODEM spectare videntur verba Lactantii:  
*Deus enim veniet, ut orbe hoc ab omni labe pur-* Lib. vii.  
c. 22.  
*gato, redivivas justorum animas corporibus in-*  
*novatis ad sempiternam beatitudinem suscitet.*  
Denique si Gelasio Cyziceno fides, Patres Ni-  
cæni in eâdem fuere sententiâ, Regnûmque  
Christi & Justorum in novâ Terrâ collocârunt,  
his verbis: Καὶνὲς οὐρανοὶ καὶ καὶνὴν γῆν προσδοκῶμεν, Hist. Aët.  
Conc. Nic.  
κατὰ ἱερὰ γράμματα· Φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφανείας  
καὶ βασιλείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ  
Χριστοῦ, &c. *Novos coelos & terram novam ex-*  
*pectamus, secundùm sacras Literas: cùm appa-*  
*ruerit nobis illustris præsentia, & Regnum*  
*magni*



*magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Et tunc, ut ait Daniel, (cap. vii. 18.) recipient Sancti Regnum Altissimi: & erit terra pura, sancta, Terra Viventium, non mortuorum: quam oculis fidei prævidens David, clamat (Psal. xxvii. 13.) credo videre bona Domini in Terrâ viventium: Terrâ mansuetorum & humilium. Beati, inquit Christus, mites: quoniam ipsi possidebunt Terram. Et Propheta Isaias ait, & calcabunt ipsam pedes mansuetorum & humilium. Vides, secundum hos Patres, in novis cœlis & novâ terrâ fore sedem millennii: nec proinde ante renovationem mundi beatum illum rerum ordinem esse expectandum, ex mente veterum Chiliastarum.*

*FATEOR, antiquos non semper convenire de ordine Conflagrationis & Renovationis mundi: quæ prior, quæ posterior; Huic illam postposuisse videtur Tertullianus, sed malè. Errorémque suum facilè corrigere potuisset ex verbis Sancti Petri, Qui, exustis Cœlis Terrisque hodiernis, statim succenturiat novos Cœlos, novâmque Terram: in habitationem Justis. Nec quidem expeditè concipi potest renovatio mundi sinè præcedente conflagratione: vel aliquâ saltem concussione aut demolitione, quæ genus humanum tolleret. Præsertim si, secundum Ideam Sancti Johannis, nova Terra*

*novam*

Cap. xxvi.  
6.

Ut suprà.

2 Epist. iii.  
12, 13.

Apoc. xxi.  
1.



novam formam: orbisque habitabilis novus nullum mare sit habiturus. At id forsân occasionem dedit errandi nonnullis, quòd duplex futura sit mutatio mundi, altera ad principium, altera ad finem Millennii: nempe cùm *fugient Cœlum & Terra: & locus eorum* Apoc. xx. 11. *non erit inventus.* Sed hæc fuga Cœli & Terræ, & loci sui pristini derelictio, in fine Millennii futura, neutiquam exponenda sunt de Conflagratione communi, sed de mutatione aliquâ insigniori, qualis, in fine Millennii, sanctorum etiam corporibus accessura est, cùm in regiones cœlestes transferentur.

SED hæc obiter. Pergamus in proposito, & in quâ Terrâ, hodiernâ vel futurâ, Regnum Christi & Sanctorum constituunt *Authores Sacri*, jam porrò videamus. Vidit Sanctus Johannes (*Apoc. xxi. 1, 2.*) novos Cœlos & novam Terram: dein vidit Sanctam Civitatem, five nova Hierosolyma, de cœlo descendere: putà in illam novam Terram: Quo aliò enim descendere potuit? constat autem ex capite Cap. xx. 9. Isa. lxxv. 17, 18. præcedenti Civitatem Sanctam (eandem cum civitate dilectâ) esse Regnum Christi, vel ipsius Metropolin: Ad quod consequens est, Prophetam vidisse Regnum Christi descendere in novam terram, sedem suam ibidem habiturum.

PRÆTEREA,



PRÆTEREA, series Visionum Apocalyptica-  
rum, & spatia temporum quibus continentur,  
Millennio, suisque antecedentibus, non relin-  
quunt locum, intrâ fines hujusce mundi. Cre-  
do equidem non duraturum esse hunc mun-  
dum, quantumcunque, in mille annos ab ho-  
dierno die. Et si qua fides sexmillenni Pro-  
phetiæ Judæorum (quam è Patribus Christia-  
nis plurimi sunt amplexi) non superest semi-  
millennium, abhinc ad rerum exitum. Sed  
his missis, constat utcunque hanc recentiorum  
Chiliastarum hypothesein, plus nimio tempo-  
ris exigere pro reliquâ ætate mundi, si rem  
æstimemus ex calculis Apocalypticis. Nam  
secundum illud systema Prophetiarum, multa  
superfunt adhuc præparanda & peragunda, an-  
tequam incipere possit Christi & Sanctorum  
Regnum. Non nisi deletò penitus Antichrif-  
to, Satanâque ligato, regnabunt Sancti: sed  
excidium Antichristi non pauca debent ante-  
cedere quæ nondum completa vidimus. Non-  
dum ascendere, aut surrexere, Testes: non-  
dum cecidit pars tertia Civitatis: nondum  
præteriit Væ secundum, aut incepit tertium.  
Quæ omnia memorantur in capite undecimo  
Apocalypseus ante interitum Antichristi even-  
tura. Præterea nondum effusæ sunt phialæ  
capite decimo sexto: nec quot supersint ad-  
huc



huc effundendæ, certò novimus. Denique, quæ exinde sequuntur ad caput usque vicesimum, ubi incipit regnum Christi, restant exercenda in Antichristum, ad diminuendum, & tandem abolendum, ipsius Regnum, parandúmque theatrum in adventum Christi. Quanto autem tempore opus erit, ut hæc compleantur singula suo ordine, vix audeo conjectare: sed quantumcunque fuerit, præcedere debet beatum Millennium, atque ætatem mundi tanto longiùs protrahere.

SED, ut in his complendis non parum temporis elabetur, ita, (secundùm eandem Apocalypsin) his completis, statim sequitur finis mundi: nec locus aut spatium relinquitur annorum mille beatitudini. Cùm sonuit Tuba septima, dicitur instare vel adesse tempus judicandi mortuos: ideòque finis Mundi: nam Cap. xi. 18. ante id temporis, mortui non sunt judicandi. Pariter Bestia devicta conjicitur in stagnum ignis, Cap. xix. 20. ardens sulphure: quod denotare mihi videtur conflagrationem Mundi, si cum visionibus Danielis, (c. vii. 11.) & doctrinâ Sancti Pauli conferatur, 2 *Thess.* i. 8. & ii. 8.

EPOCHÀ Regni Christi & Sanctorum passim in sacris Literis designatur per illud indicium, quòd conjuncta sit cum die judicii, vel, eo præeunte, introducatur. Neque alio opus es-



se videtur argumento, ut doceamur, Regnum illud non expectandum esse in hâc vitâ, aut in hodierno sæculo. Sed loca Prophetarum, si placet, Danielis & Sancti Johannis eâ de re paulisper conferamus. In dicto capite septimo Danielis, à versu nono ad finem, sæpius repetitur confessus Judicialis, vel prævius regni Sanctorum, vel cum eodem conjunctus, *V. 22. cum venerit Antiquus Dierum, judicium simul & regnum tradentur Sanctis.* Dein confidente judicio (*V. 26, 27.*) *Regnum, Dominatus, & amplitudo regnorum sub toto cœlo dabitur populo sanctorum excelsorum.* Eodem modo Sanctus Johannes, hâc in re, ut solet aliàs, Danielis vestigiis inhæret: non tantùm quòd descripturus Millennium, thronos Judiciales priùs constituat, in capite vicesimo; sed quòd antea capite undecimo, ut suprâ notavimus, tam mortuos, quàm vivos judicandi tempus, cum tempore Regni & Dominii Christi & Sanctorum connexerat. Cùm sonuisset Tuba septima, magnâ voce pronunciatum est *Cap. xi. 15. in cœlo, Facta sunt regna mundi Domini nostri & Christi ejus, qui regnabit in secula sæculorum.* Dein postea, *Advenit præstitutum tempus ut judicentur mortui, & ut des mercedem servis tuis Prophetis, & Sanctis, & timen-*  
*v. 18. tibus nomen tuum.—Tum apertum est Templum*  
*v. 19. Dei*



*Dei in Cœlo, & visa est Arca fœderis, &c.*

MANIFESTUM est hîc repræsentari à Prophe-  
tâ Regnum & Tempora Regni, ut loquuntur  
veteres. Respondetque hæc idea ejusdem reg-  
ni apud Daniele descriptioni, in utrâque  
parte: tam quoad Dominium datum sanctis,  
quàm istius Domini tempus: nempe cùm ju-  
dicandi sunt mortui. Quod solenne tempus  
cùm non sit adventurum ante finem mundi,  
neque ante eundem terminum auspicabitur  
Beatum Millennium secundùm hæc oracula.  
Denique pars ultima descriptionis, *De Tem-  
plo aperto, & conspectâ in eo arcâ fœderis, de  
Schechinah* intelligenda est: quòd incubuit ar-  
cæ fœderis in Sancto Sanctorum, quòdque il-  
lustris adhuc videbitur in Christi regno, ac  
Beato, de quo loquimur, Millennio: prout  
infra expositum erit.

HIS notis calculisque Prophetarum circa  
tempora Regni, consona sunt verba Christi,  
cùm τὴν παλιγγενεσίαν & confessum Judicalem  
conjungit: *Mat. xix. 29. Vos, inquit, qui se-  
cuti estis me, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, in renascentiâ  
vel renovatione rerum, cùm sederit Filius ho-  
minis in throno gloriæ suæ, sedebitis vos etiam  
in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus  
Israel. Et quisquis reliquerit domos, &c.* Hîc  
apparatus Judicialis, ut vides, exprimitur:



Christum autem hîc loqui de regno suo Millennii, duo testantur indicia: Primò, quòd uterque Prophetarum jam dictorum, eodem modo, quo Christus, regnum illud introducat: ut patet ex præcedentibus. Secundò, quòd hanc *παλιγενεσίαν* notet & indigitet Christus pro loco & tempore, quibus merces & retributio reddentur sanctis, & servis Christi fidelibus. Eundem prorsus ad modum quo dixit postea Johannes, idem tempus statimque delineans, *venit Tempus* judicandi mortuos, & reddendi mercedem servis tuis. Consentiunt itaque authores sacri in hoc charactere temporis, quo principium Millennii ultra fines hujusce sæculi protenditur.

Apoc. xxi.  
Isa. lxx.  
17, &c.

SED de tempore futuri Millennii satîs: Redeamus jam ad ipsius sedem, quam in novis cœlis & novâ Terrâ constituimus, secundùm visionem Sancto Johanni factam. Nec aliter Isaias Propheta, cùm Deum conditurum esse dixerat novos cœlos & novam terram, & Hierosolyma exultantia, his subjungit statim novum naturæ ordinem, hominûmque lætum, pacificum & foelicem statum: quibus regnum Justorum, & ipsius foelicitas, exhibentur. Quod eo fidentiùs dico, & de hoc regno interpretor, cùm videam Sanctum Petrum novos cœlos & novam terram à Prophetis promissos

in

2 Epist. iii.  
13.



in sedes & habitationem Justis assignâsse. Quod aliter capi aut exponi non potest, quàm de hoc, de quo loquimur, Regno.

DENIQUE, præter hæc dicta Prophetica, quibus Regnum Christi cum novis cœlis & terris, explicitè vel implicitè, connectitur: Idem argui potest à tempore adventûs Christi ad Regnum; quem agnoscunt Millennarii futurum in principio illius Regni. Christus autem non adveniet ante finem mundi, vel ante tempora Renovationis: Proinde nec ante eundem terminum auspicabitur Millennium. Ἀποκατάστασις πάντων, & παλιγγενεσία denotant Renovationem mundi: Christus autem non adveniet ante hanc ἀποκατάστασιν & παλιγγενεσίαν. Prius nos docet plenè & perspicuè Sanctus Petrus in suâ concione, *Act. iii. 21.* cùm ait de Christo, *Quem oportet cœli capiant usque ad tempora restitutionis omnium: de quibus locutus est Deus à sæculo, per os omnium Sanctorum suorum Prophetarum.* Pariter quoad alterum, Christus ipse suum adventum, quo compensaturus est eos, qui in hoc sæculo, sui nominis causâ, mala fuerant perpeffi, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ statuit, *Mat. xix. 28, 29.* Quod de Regno suo, in mundo renato, exponendum esse, ex adjunctis suprâ ostendimus: cùm nimirum Regis aut Victoris instar, palmas & spolia, & partæ



partæ jam pacis summa munia, militibus suis, servisque fidelibus, qui belli tulerant æstum & pericula, distribuet. Neque cœlum & æternam gloriam unicè respicit hæc promissio, quum bona externa & temporalia memoret, præter vitam æternam. Atque huic omnino congruit sermo Sancti Pauli cùm Christo subjicit, tanquam suo Regi, τὴν \* οἰκουμενὴν τὴν μέλλουσαν, orbem habitabilem futurum: vel מְלָכּוּת הַבָּרָא † ut loquuntur Hebræi: quem Messiaë pariter subjecerunt.

DENIQUE, ut hæc finiam, nullum agnoscit scriptura sacra futurum adhuc Christi adventum ante judicalem, vel ante finem mundi: quapropter hæc tria conjunxit Apostolus Paulus ad Timotheum, mortuorum κρίσις, Christi ἐπιφάνεια, & βασιλεία. Obtestor te, coram Domino nostro Jesu Christo, qui judicaturus est vi-

\* Οἰκουμένη significat τὴν οἰκίαν ex vi vocis: & secundum syntaxin subintelligitur γῆ.

† Dictio illa αἰὼν μέλλων, vel מְלָכּוּת הַבָּרָא sumitur vel latè pro temporibus Messiaë indiscriminatim, vel strictè pro temporibus Regni Messiaë. Quo sensu strictiori & maximè proprio distinguitur tam ab hodierno sæculo, quàm ab æternitate; sive ab illo tempore, quo Christus traditurus est Regnum in manus Patris. Atque hoc sensu proprio, pro sæculo nempe intermedio inter hodiernum & æternitatem sæpe sumitur in sacris literis. Christus regnaturus est ἐν τοῖς αἰῶσι μέλλουσι, Ephes. i. 22, 23. Hebr. ii. 5, 6. nondum autem regnat eo sensu, nec regnaturus est eo sensu, ubi tradiderit regnum in manus Patris. Nempe post finalem resurrectionem & omnia sæcula expleta. Patet itaque dari regnum Christi intermedium, atque illud propriè dici ὁ αἰὼν μέλλων, quanquam locutio illa laxè sumpta omnes dies Messiaë comprehendat.



vos & mortuos, in apparitione suâ & Regno suo. Idemque Apostolus unâ cum S. Petro adventum Christi cum mundi conflagratione conjungunt. 2 Theff. ii. 7, 8. 2 Pet. iii. 10. Confer hæc cum argumentis consimilibus apud *Gerard. Tom. ult. p. 139, 140, 141.*

DE sede Regni millennis in novis Cœlis & novâ Terrâ, hæc hæctenus ex autoritate sacrâ adduximus. Præterea res ipsa loquitur, atque idem suadet Ratio: Quorsum enim nova Tellus, si incolarum vacua? Quorsum novus orbis habitabilis sinè habitatore? Dein, hodierna Tellus, vel hodiernus naturæ ordo, vanitati aut corruptioni subjectus, fœlicitatem Beati sæculi ferre aut recipere non potest. Denique, Incongruum esset Martyres & Sanctos è mortuis in hodiernam vitam & inter hodiernos homines deducere. Hæc paucis, si placet, expendamus. Quoad primum, Probatum & concessum habeo, ratum fixumque, *Renovatum iri Mundum naturalem*: Cœlum nostrum Terramque, sensu proprio & literali. Hæc est vox clara sacræ Scripturæ: & habita est pridem, ut hodie, fides orthodoxa. Dic igitur, oro te, Quo consilio, quem in finem renovanda est Tellus? Cui usui inserviet renascens ille Paradisus? Omnes utique agnoscunt in melius mutandam esse Tellurem: Nôscue,

*Vid. Just.  
vel Au-  
thor. qua-  
stion. ad  
Grac. p.  
196.*



Theor. Tel.  
l. iv. c. 2.  
et 8.

τὸ δὲ πρῶτον.  
τὸ μέλλ.  
Psal. cxli.  
6.  
Apoc. v.  
10.  
2 Pet. iii.  
13.  
Mat. v. 5.

que, suffragante sacrâ Scripturâ, in formam, pulchritudinem, & fertilitatem Paradisiacam, restituendam esse ostendimus. Age sis itaque, Deus & natura nihil faciunt frustra: multo minùs integros rerum ordines, mundòsque habitabiles. Nec habitabiles tantùm, sed omnibus naturæ beneficiis, cœli & soli, instructissimos: sedes denique planè beatas. Hujusmodi verò sedes beatas, mundùmque pulcherrimum, cùm fingere non liceat incassum facta, Dic obsecro quo proposito, quem in finem: siquem nôsti rectiorem & nobiliorem illo quem assignavimus, imperti: sin minùs, nullùmque noveris magis idoneum, hunc mecum amplectere, Orbémque illum futurum habe pro verâ *Terrâ Viventium*: pro vero Canaan, Terrâ promissâ: Terrâ, ubi *regnabunt Sancti*, Terrâ, quam *habitabunt justî*. Denique, Terrâ, quam *hæreditate possidebunt mites* & innocui; qui, in hodiernâ minimam ferè tenent portiunculam: nec tanti quidem est tota, ut eam magnopere cupiant.

SECUNDO enim, hodierna Tellus, & Cœlum illi proprium, præbere nequeunt, nec quidem capere, fœlicitatem illam naturalem, quæ constituitur sanctis in Christi Regno millenni. Fœlicitatem *naturalem* dico: nam præter bona animi, sanctòsque affectus, quibus gaudebunt



bunt jugiter: Natura externa erit tota aurea: & de malis illis, quæ vitam hodiernam premunt, nihil erit reliquum. Neque pauperies, Apoc. xxi. aut rerum inopia: neque labor fervilis & illi-<sup>4</sup>beralis: neque bella & discordiæ, neque morbi & ægritudines corporis, locum ullum habitura sunt in Millennio. Stante autem hodiernâ naturâ, evitari non possunt hæc incommoda; possunt quidem diminui, boni regiminis ope, bonisque legibus: Sed tolli non possunt, nisi unâ mutetur naturalis rerum ordo. Non fertilior evadet hæc Terra, quo durat longius: sed potius siccior & sterilior: atque eo major erit inopia rerum, ad vitam victumque necessariarum: & augebitur fervilis labor & miseria. Neque cessabunt lites, & discordiæ, vel privatæ vel publicæ: nec bellorum causæ & contentiones. Præterea si eadem maneat cœli facies, eadem temperies, easdem aëris injurias & incommoda patiemur usque secundum anni temporumque vicissitudines. Denique, nec deerunt morbi, dolores, & ægritudines, quibus hodie laboramus. Hæc autem prorsus aliena sunt ab ideâ Regni Christi, quemadmodum à Prophetis exprimitur; nec præmii rationem haberet, multo minus Regni, status hodierno haud beatior.

TERTIO, fac resurgere à mortuis Beatos

K k

Martyres,



Martyres, alióſque Sanctos: ac inter hodiernos homines verſari: non video quod genus vitæ, vel quod genus mortis, daturus ſis his Redivivis. Viſne morituros eſſe denuo, intrâ breve tempus, more cæterorum mortalium? vel ad mille annos, victuros? ſi priùs, non meruit tantillum vitæ, ut, ipſius gratiâ, clauſtra mortis & amica ſilentia perrumperent. Vitæ, inquam, terrenæ gratiâ, inter nubila & caliginem, moleſtias & incommoda hodiernæ Terræ, & Cœli. Putas, ſat ſcio, Beatos fuiſſe martyres in alterâ vitâ, ante ſuum huc reditum, aut deſcenſum: quodnam verò, aut quam ob rem, cepit eos ſuæ beatitudinis ſaſtidium?

— *Anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum eſt  
Sublimes Animas: iterúmque ad tarda reverti  
Corpora? terrenóſque artus, moribundâque  
membra?*

Quæ brevis & miſeræ lucis tam dira cupido eſt?

Nec ex alterâ parte, vitam longævam, millennem aut ſemimillennem, patitur hodiernus, aut ſimilis quicunque, naturæ ſtatus.

SED perge reliqua: Redeant in has terras Martyres & Sancti, Quod genus vitæ, dum inter nos verſantur, dabis his novis Incolis? Uxores ducent? ut olim Filii Dei Filias hominum



num amavere: Operámque dabunt procreandis liberis, vitæque regundæ eodem modo quo reliqui mortales? Quæ bona hîc possessuri sint, non video. Quas hæreditates adibunt, & quo jure? Omnia prærepta sunt, & dudum occupata in hodiernâ Terrâ. Non fas est aliis eripere patrimonia, nec possunt succedere in bona & fundos majorum suorum, ante multa sæcula, & ultra omnem hominum aut tabularum memoriam, vitâ defunctorum. Denique expensis omnibus bonis, animi, corporis, & fortunæ, nullâ ex parte operæpretium mihi videtur, multo minùs præmium Sanctis dignum, statum mortis cum vitâ, qualis est hodierna, commutare. Sed de his fatís.

HÆC pauca, è Scriptis sacris, & ex ipsâ rei naturâ, deprompta, meditanda proponimus sequioris ævi Millennariis: qui, neglectis veterum vestigiis, præfestinant, &, ex ardore nimio, præcipitant regnum Christi in has terras, & in hodiernum sæculum; Unde Principum, & aliorum, concitant invidiam: atque dogmati prorsus innocuo & inermi odium pariunt: retardántque hâc ratione id, quod maximè promovere in votis habent. Non inficiamur in melius progressurum esse genus humanum, saltem ex parte, etiam in hodiernâ vitâ: & meliusculè se habituras esse res Christianas; La-



befactum iri Tyrannidem Antichristianam, avulsúmque aliquas istius Imperii partes. Augebitur præterea inter bonos vis pietatis & charitatis: amorque veri, recti, æqui & honesti: Atque his bene munitis, Alii alios in minutioribus dissentientes, non vexabunt aut persequentur. Denique augebitur scientia, tam divina, quàm naturalis: & speciatim Religionis Christianæ status genuinus, & illius œconomix mens, consilium, & sapientia, meliùs innotescant. Hæc quidem desideratissima sunt, sed ad fœlicitatem Regni, de quo agitur, opus est præterea ut concurrat natura externa, & novus rerum ordo: Lux etiam veritatis plenior & perfectior, quàm capere possumus in hodiernâ vitâ. At expedienda sunt quæ supersunt in hoc argumento.

His ita expositis & constitutis, superest ut Millennii statum explicemus. Constat parte naturali & intellectuali; Quæ & qualis futura sit naturæ facies, quis ordo, in sæculo illo venturo, sive in novis cœlis & novâ terrâ, in præmemoratâ *Theoriâ* satîs abunde differuimus, nec hîc libet jam dicta repetere. Et quoad partem intellectualem, constat illa maximè *contemplatione* & *devotione*: exercitiis Angelicis, quibus præparatur animus ad vitam Cœlestem. Hæc etiam, eodem in tractatu, pro modulo



modulo nostro descripsimus & expedivimus. Restant tantum quædam superaddenda *de Præsentia Christi extraordinariâ in illo suo Regno: & de Consummatione Oeconomiae Christianæ.*

QUUM verò loquimur de Præsentia Christi in suo Regno, non id volumus, Christum descensurum esse in terras formâ humanâ: & versaturum cum hominibus, ut olim in Judæâ: nec vitam ducturum esse terrestrem, sicut in tempore suæ carnis: Hæc esset quodammodo secunda Incarnatio. Sed apparebit eminus, in suo Corpore glorioso, per modum perpetui aut constantis *SCHECHINAH*: ut olim in Sancto Sanctorum. Et ex alto cœlo demissâ suâ sede, residebit in conspectu terrarum, Rex Augustus, Numen visibile. Hæc autem pluribus aperienda sunt & explicanda.

CUM tradidisset Sanctus Johannes doctrinam Millennii, novosque cœlos & novam terram, visione sibi exhibitâ, repræsentâset, subdit statim, *Atque ego Johannes vidi Sanctam illam* Apoc. xxi;  
2, 3. *Civitatem, Jerusalem novam, descendentem à Deo è Cœlo—Et audiui vocem magnam è cœlo, dicentem, Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum iis.* Ἰδὲ ἡ σκηνὴ τῆς Θεῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν. καὶ αὐτοὶ, &c. Hoc de *Schechinah* intelligendum esse suadent ipsa verba, & verborum istorum  
usus,



usus, in stylo sacro. *Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus*, inquit vox è cœlo: Talis nempe Dei præsentia, aut habitatio, qualis erat in Tabernaculo, ubi se exhibuit *Schechinah*. Dein adjicitur in eundem sensum, σκηνώσει μετ' αὐτῶν ὁ Θεός. *Inter eos ponet Deus Tabernaculum suum*. Denique, quo magis innotescat, hîc indigitari habitationem Dei cum Sanctis in Millenni Regno, ut olim cum populo Israëlítico in Sanctuario, subjicit Propheta, καὶ αὐτοὶ λαοὶ αὐτῷ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν, Θεὸς αὐτῶν. Quæ sunt eadem verba, si consulas, quibus cum Israelitis, in conventu & in Sanctuario, habitaturum se promisit Deus. *Exod. xxix. 42, 43, 44, 45, 46. Lev. xxvi. 11, 12.*

PRÆTEREA, eâdem usus est in Evangelio locutione Sanctus Johannes, cùm habitationem Dei in carne humanâ adumbrare voluit, *Joh. i. 14. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενὲς πατρὶ Πατρὸς*. Occurrit adhuc eadem dictio in Apocalypsi, cùm Turbæ Palmiferæ (qui sunt iidem cum Sanctis Millennii) foelicitas & privilegia recensentur. Inter alia enim dicitur, ὁ *Αποκ. vii. 15, 16, 17. καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ, nempe Christus, σκηνώσει ἐπ' αὐτούς. Habitabit super eos, vel Tabernaculum figet inter eos: Quod explicationi nostræ de Schechinah in Regno Christi prorsus respondet.*



respondet. Nec aliter Propheta Ezekiel, illius, de quo loquimur, Regni beatitudinem deprædicans, Sanctuarium Dei, sive Dei sedem, ut in Sanctuario, ibidem collocat. His omnibus unicum præterea locum ex iisdem oraculis Apocalypsicis adjiciam: ubi de Millennio agitur, atque unâ mentio fit aperti Templi, conspectæque arcæ fœderis: cui nempe superincubuit *Schechinah*. Capite undecimo, cum sonuisset tuba Angeli septimi, describitur Regnum Christi & Sanctorum: Et inter alia dicitur *Apertum est Templum Dei in cœlo: & visa est arca Testimonii in ipsius Templo*. Hoc est, si rectè interpretor, Aperto cœlo, visum est *Schechinah*, sive Gloria Christi, quæ coope-ruit arcam fœderis in Sanctuario. Quemadmodum Stephanus Protomartyr, aperto cœlo, vidit Gloriam Dei, & Filium hominis ad dextram Dei. Atque huc referendum est, opinor, celebre vaticinium Jeremiæ Prophetæ, cap. iii. 16, 17, &c. cum nova Jerusalem, non arca fœderis, erit solium Jehovæ.

HIS indiciis & testimoniis Prophetis, factis, opinor, constat, in sæculo venturo & regno Christi fore aliquam præsentiam numinis visibilem & solennem, quam nuncupamus *Schechinah*. Sed notandum præterea: id quod Hebræi dicunt *Schechinah*, Græco stylo, tam  
novi



novi fœderis, quàm apud Septuaginta Interpretes, dicitur δόξα, vel δόξα τῇ Θεῷ, ut notum est satis, crebrisque exemplis comprobatum \*. Atque hâc pariter voce utitur Sanctus Johannes, séque vidisse ait, *Gloriam Dei*, τὴν δόξαν τῇ Θεῷ, residentem in sanctam Jerusalem quæ è cœlo descendit: *W. 10 & 11.* Angelus illi monstravit τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ κατὰβαίνουσαν ἐκ τῇ ἑβρανῆ ἀπὸ τῇ Θεῷ, ἔχουσαν τὴν ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Dein omni genere lucis & splendoris hanc Civitatem in sequentibus illustrat, hanc *Gloriam* depingit. Atque *Faciem Dei* visuros esse Millennii compotes, disertè asserit.

Confer.  
Joh. xvii.  
24.

Cap. xxii.  
4.

DUPplici modo & stylo, ut vides, significavit Propheta, futurum in novis Hierosolymis, in regno Christi & sanctorum, divinum *Schechinah*. Sed me rogabis forsan, Quid sit *Schechinah*? cùm toties ipsius hîc fiat mentio, & apud alios Scriptores: qui tamen negligunt, aut nimis arduum esse ducunt, quid illâ voce intelligendum sit, luculenter exponere. Neque ego prorsus illud in me suscipio, aut definire satagam accuratiùs: At si locum veniâque dabis digressiunculæ, statum quæstionis a-

\* Vid. Exod. xxiv. 16, 17. & xxxiii. 18. & xl. 34, 35. 1 Reg. viii. 11. 1 Sam. iv. 21, 22. Isa. vi. Habback. iii. 3, 4. Joh. i. 14. & xii 47, 55. Heb. ix. 5. Rom. ix. 4.

periam:



periam: ut aliis fiat minùs difficile, aut rem penitus expedire, aut saltem ubi hæret aqua, deprehendere.

Vox שכנה non occurrit, quod sciam, in Bibliis Hebræis: in Targum autem sæpius, & apud Rabbinos: deducitur, ut notum est, à שכן *habitare vel commorari*: significátque, sensu communi accepta, *habitationem vel commorationem*. Quòd verò ad significandam præsentiam divinam peculiariter, aut Majestatem divinam, adhibita fuerit illa dictio, fecit, opinor, usus istius verbi שכן apud Mosem, cùm præsentia Dei singularis in monte Sinai, aut in Tabernaculo, aut alibi, exprimitur, *Exod.* xxiv. 15, 16. & cap. xxv. 8. & cap. xxix. 45, 46. & xl. 35. & *Deuter.* xxxiii. 16.

HÆC de voce, sed quid Res sit, quæritur: *Shechinah* latè sumptum, usurpatur ad designandum quodlibet effectum notabile præsentia divinae; minùs latè, præsentiam divinam sub aliquâ specie, aut signo *visibili*, denotat. Denique, strictissimè, præsentiam Majestativam, ut aiunt: in materiâ aliquâ lucidâ, igneâ, aut candescenti exhibitam, ut in Rubo igneo, ad Mosem: (*Exod.* iii. 2. *Deut.* xxxiii. 16.) In columnâ Ignis, aut columnâ nubis, ad Israelitas in deserto. (*Exod.* xiii. 21, 22. *Num.* xiv. 14.) In monte Sinai, (*Exod.* xix. 18.



& xxiv. 15, 16, 17, &c. xxxiii. 18, 21. & *Deut.* xxxiii. 2.) Ad Tabernaculum, *Exod.* xxv. 8. & xl. 34, 35. *Lev.* xvi. 2. *Num.* ix. 15. & in Sancto Sanctorum in Templo. 1 *Reg.* viii. 10, 11. 2 *Chron.* vii.

ATQUE hujusmodi \* *Shechinah* Majestativum hoc loco subintelligimus, & expectamus in futuro sæculo. Constatque duabus, ut vides, partibus: parte materiali & spirituali. Prima solet esse aliquo modo lucida aut albescens; ut Lux ipsa, Ignis, Æther, nubes aut fumus albicans, & hujusmodi. Atque hæc † substantia lucida creditur ab *Abarbinele* unica, & semper eadem: nempe illa ipsa lux primigenia quam Deus in principio creavit: eâ utitur, ut vehiculo, cum se quodammodo conspicuum exhibet. Sed utcunque id sit, quæritur præcipuè de parte alterâ: quæ sit illa substantia spiritualis, quæ subjacet materiæ illi tenui & splendescenti. Vir optimus & eruditissimus, Josephus Medus, censet Angelos semper substituisse *Schechinah*, neque aliam fuisse præsentiam aut ἐπιφάνειαν divinam, quàm Angelicam, sub nomine Dei. Aliàs Deum ipsum esse ubique æqualiter præsentem: dici autem specialiter præsentem, ubi satellitium Angeli-

*Tract. de  
Sanctit.  
Eccles.*

\* Vide de *Schechinah* locum apud Whitb. de Deit. Christ. p. 57.

† Hoc notat Episc. Eli.



cum comparet. Non deesse quidem *Schechinah* comitatum Angelicum, facile credo: sed per modum comitatûs, cui præsidet & prælu-  
cet Dominus aliquis perillustis.

JUSTINUS Martyr \*, Irenæus †, Tertullia-  
nus ‡, aliique Patres plurimi, Τὸν Λόγον sub-  
fuisse aiunt τῷ *Schechinah*, in \*\* commemoratis  
sub veteri fœdere manifestationibus. Judæi,  
& inter Patres Christianos nonnulli, statuunt  
*Animam Messie* præextitisse temporibus incar-  
nationis, ipsisque originibus Gentis Judaicæ:  
ante Legem, & per totam œconomiam Legis  
& Prophetarum. Quòd si cum *Logo* eandem  
conjunctam esse supponant per illa tempora,  
his non incongruens esset supponere, conjunc-  
tim cum eodem *Logo* constituisse *Schechinah*

\* In Apolog. 2. p. 95, 96. & in Dialog. cum Tryphon. p. 341, 342. & p. 356, 357. & alibi sæpius.

† Lib. iv. cap. 17, 23, 37.

‡ Advers. Judæos, cap. 9. de carne Christi, cap. 6. advers. Marcion. lib. ii. c. 27. lib. iii. c. 6. & ad Praxeam, cap. 14. & sequent. Theoph. Antioch. p. 99, 100. Clem. Alexandr. sæpius Protrep. p. 6. Pædag. p. 111. Euseb. Demonstr. Evang. lib. v. c. 9. & sequentibus, fusissimè, & Hist. Eccles. lib. i. c. 2. Cyril. Hieros. Catech. c. 10. Præter hos antesignatos, consule præterea, si libet, Novatianum de Trin. c. 25. & seq. Origenem, lib. vi. contra Celsum. Basil. advers. Eunom. Chrysost. in Gen. Hom. 41, 42, 48. & in Act. Hom. 16. Theodor. in Gen. quæst. 92. in Exod. quæst. 5. Hilar. de Trinit. 4, 5, 12. Ambros. de Fide ad Gratian. lib. i. c. 5. & de Fid. contra Arian. c. ult. Prudent. in Apotheosi contra Patripass. Sulp. Sever. Hist. Sacr. lib. i. Cassian. lib. vii. de incarn. c. 9. Leon. Epist. 13. Isidor. Hispal. de Nativ. Domin. c. 1. aliosque plures, apud Cortholt. not. in Just. p. 34. & apud Suicerum. voc. ἁγγελος, & apud Bull. Sec. 1. c. 1.

\*\* Hoc negat Augustin. contra Maximin. lib. 3. c. 26. citante Pamel. in Tertul. adversus Jud. c. 9. p. 194. Vid. etiam August. de Trin. lib. 3. c. 9. & c. 11.



Patriarcharum & Prophetarum; atque motus illos à Cœlo ad Terras, reditísque: & apparitiones, quandoque sub humanâ specie, quandoque aliâ: Messiaë attribuendas esse: neque hæc, aut hujusmodi, in meram Divinitatem cadere.

SIQUIDEM aliter vix possum intelligere Justinum Martyrem \*, aliósque ex antedictis Patribus, qui ex invisibilitate Dei Patris, ejusdémque infinitate & omnipræsentia, probare volunt, Deum Patrem nunquam apparuisse: nec descendere posse, aut ascendere, aut ullo modo locum mutare. Non video, inquam, hæc argumenta, ab invisibilitate & omnipræsentia divinâ deducta, pro Deo Patre magis valere, quàm pro Deo Filio: nisi supponas Animam Messiaë præextitisse, atque τῷ Λόγῳ unitam fuisse, ante suam incarnationem: ab eâque unâ cum Angelis, hæc omnia fuisse præstita. Aliter enim ὁ Λόγος simplex, nulli unitus crea-

\* *Justinus M. in Dial. cum Tryphone, sæpius disputat contra omnem motum localem, apparitionem, aut conspectum Dei Patris, & pag. 355, 356. inquit, cum Scriptura dicit, Ascendit Deus ab Abrahamo: aut, Locutus est Dominus ad Mosem: & Descendit Dominus ad videndam Turrim, quam extruxerant Filii hominum: aut quando, Clausit Deus arcam Noë forinsecus: μὴ ἡγείσθαι αὐτὸν ὡς ἀφύμνον Θεὸν κατὰ θεσφύρας, &c.* Ne putetis ipsum ingentum Deum vel ascendisse vel descendisse quopiam: Nam ineffabilis ille Pater, & Dominus universitatis hujus, non venit in locum aliquem, neque deambulat: neque dormit neque surgit. — Neque mobilis est, neque loco ullo, atque adeò neque mundo universo comprehensibilis: ut qui antè extitit quàm mundus est conditus. Quonam igitur modo Ille, vel alloquatur aliquem, vel conspiciatur ulli, vel in minimâ parte Terræ appareat? His paria & gemina reperies apud cæteros Patres prænotatos.



turæ, Angelicæ aut humanæ, est \* invisibilis & omnipræsens, perinde ac Deus Pater. Neque hîc sufficit responsum Bulli, quod vid. Sec. 4. c. 3. p. 462. &c.

SED, ut ad rem nostram redeamus, utcunque hoc sit quoad Phænomena illa veteris Testamenti ante incarnationem Dei: (De quâ re alibi forsan erit differendi locus) *Schechinah* illud de quo hîc loquimur, quod in sæculo venturo, in Regno Christi & Sanctorum, elucebit, est ipse Christus, in corpore suo glorioso: Quod satis apertè dicitur à Prophetâ, *Apoc. xxi. 23. Gloria Dei eam*, nempe Civitatem, *illustrat: & Lucerna ejus est Agnus*. Hujusce Gloriæ specimen dedit in terris, carne adhuc amictus LUC. ix. Christus, in suâ Transfiguratione. Dein è <sup>32.</sup> cœlo, in manifestatione factâ Sancto Stephano & Saulo. Sed Illustrissima erit illa ἐπιφάνεια, illud *Schechinah*, cùm veniet Christus in flammis ignis, myriadibus Angelorum comitatus, sub hujusce mundi exitu & excidio; & ferè solet adjungi cum illo adventu Christi vox *Gloria*, vel *Gloria Dei*: quod respondere τῷ

---

\* Qualis fuit regressus Filii ex hîc mundo ad Patrem, talis fuit ipsius egressus à Patre; sed regressus erat localis, & naturæ \*\* ascensus localis ex his Terris in cœlum. Joh. xiii. 1. & vi. 63. & xvi. 28. Persona Christi ascendit, ergo Persona Christi descendit. Vel erant descensus & ascensus reales & locales, vel apparitiones tantùm, nunc in cœlis, nunc in terris.



\* *Schechinah* & Majestativam Dei præsentiam pariter significare, suprà notavimus. Atque hanc Gloriam & divinam præsentiam in novis cœlis & terris reseffuram, non uno modo nobis indicavit Sanctus Johannes, ut priùs ostensum est.

SED notare licet ulteriùs, in Gloriâ Regiâ & Majestate Christi repræsentandâ, Authores sacros exhibere, primò, Personam Christi: dein, ipsius comitatum aut satellitium; postea sedem, & civitatem regiam: denique solium aut thronum Principis. Gloria Personæ Christi non semel describitur in Apocalypsi, semperque in formâ lucidâ aut flammeâ. Capite primo, V. 13, &c. de Filio hominis verba faciens Propheta, *Lucebant, inquit, caput & capilli, instar nivis: Oculi erant ut flamma ignis: pedes instar chalcolibani, ardentis in fornace. Vultus denique instar Solis, cùm splendet in suo vigore.* Quid his fortius, clarius aut illustrius? nisi forsan descriptio illa quæ sequitur Capite quarto, ubi Rex, throno insidens, dicitur aspectu *similis Lapidis Jaspidi & Sardio.* Et in *circuitu throni erat Iris, specie similis Smaragdo.* Dein, quoad comitatum Christi, consta-

ŷ. 3.

---

\* Neque ad Patrem neque ad Spiritum Sanctum spectat *Schechinah*; ergo ad Filium vel λόγος. cùm sit quid Divinum & non tantum Angelicum. Vid. Grot. de Rel. Christ. lib. 5. p. 369. sec. 3.



bit ex Angelis lucis: ut passim dicitur in sacris Literis antea citatis. Denique ad Civitatem Regiam quod spectat, Civitatem magni Regis, sanctam Jerusalem è cœlo dilapsam, notissimum est, ipsius gloriam per omnigenas gemmas fulgidas & colorum lumina à Prophetâ depingi, capite vicesimo primo, *Ŵ.* 10, 11. dein *Ŵ.* 18, 19, 20, 21. Non autem hîc lapides ipsos, quorum nomina recenset Prophetâ, nudè & literaliter, quis unquam intellexit. Æquum tamen esse videtur, ut sit aliquid visibile, & illustre, quod per has lucidas gemmas adumbratur. Qui Iridem pinxit in guttis aquæ, nubésque, oriente aut occidente sole, tantâ pulchritudine, tot coloribus adornat: Illi facile est & integrum, in suo corpore Æthereo, aut vicino cœlo, omnimodas lucis formas & variegatam gloriam: supra omnium gemmarum, aut materiæ terrestris qualitercunque purgatæ, nitores & mutuâtia lumina: excitare & exprimere.

NEQUE novum mihi videtur, aut præter morem sacri styli, per gemmarum imagines adumbrare *Schechinah*. Pectorale Pontificis (ubi Urim & Thummim, & responsa divina) compositum fuit, jussu Dei, ex multis gemmarum speciebus & ordinibus. *Exod.* xxviii. 15, 16, &c. In Monte etiam Sinai cùm Deus apparuit



apparuit, in pavimento Sapphirino stetitisse dicitur, claritate cœlesti circumcinctus, *Exod.* xxiv. 10. His adde, si libet: Cùm futura Ecclesiæ gloria describitur ab Isaiâ Prophetâ, (*cap.* liv. 11, 12.) Et Paradisus ab Ezekiele, (*cap.* xxviii. 13.) repræsentatio fit utrobique per gemmas & gemmata, ut in hâc Ideâ Apocalypticâ.

SED ut pergamus: His licet argumentis & exemplis plùs quàm verisimile fiat, pertinere ad statum millennem & ad civitatem sanctam τὸ *Schechinah*: Cætera tamen quæ eò spectant, difficile est expedire, aut hypothesin aliquam instituere, in quâ coëant & concurrant tot & tam diversæ conditiones & characteres, quot & qualibus in hujusce admirandæ prophetiæ duobus ultimis capitibus insignitur. Illud etiam difficultatem auget, quòd ambiguum sit, ex his characteribus quot & quinam ῥητῶς & ad literam: quinam verò συμβολικῶς sunt interpretandi. Ecclesiam Christianam Triumphantem, in hâc ideâ Civitatis gloriosæ repræsentari, communis est \* sententia; Idque eam præcipuè ob rationem, quòd ipsius fundamentis inscribi dicantur nomina duodecim Apostolorum, *V.* 14. Atque nomine duo-

\* Quin etiam propheta David & hunc statum futurum respexisse videtur *Ps.* xvii. 15. Vid. *D. Ten.* p. 366.



decim Tribuum Israelis, ipsius portis, *W.* 12. Quo quidem nomine & titulo designari solet in Apocalypsi verus Dei populus. Denique hæc civitas disertè dicitur ab Angelo *Sponsa Agni*, *W.* 9 & 10.

CUM verò hîc repræsentari aiunt Ecclesiam Triumphantem, intelligenda est, ut mihi videtur, Ecclesia Triumphans in terris, sive in Terrâ novâ & cœlis novis: quæ nimirum paulò antea viderat Propheta: *W.* 2. Vidit- *Cap. xxi.* que pariter descendentem de cœlo hanc Civitatem sanctam: *W.* 2 & 10. constitutam nempe ex sanctis resuscitatis in primâ Resurrectione. Neque ulla quidem est, propriè & stricte loquendo, Ecclesia Triumphans in cœlis: vel ante, vel post resurrectionem. Ante resurrectionem non patet sanctos esse in statu visibili, aut in societate visibili: sed eorum animas apud Deum reconditas esse, & Deo vivere. Post resurrectionem autem, nempe universalem, cùm Christus tradiderit Regnum in manus Patris, non erit ultrà forma aut facies Ecclesiæ, sed Deus erit omnia in omnibus. Nec obstat huic sententiæ, quòd Civitas illa dicatur Jerusalem *Cœlestis*, vel *superna*: ita enim dicitur quòd è cœlo descensura sit, ut inquit Propheta semel atque iterum, aut desu-

M m

per *Apoc. iii.*  
12.



Cap. xxi.  
2 & 10.

per adventura, à primis resurgentibus constituta, Christo unà descendente.

Cap. xii.  
22, &c.

ILLUSTRIS illa societas quæ describitur à Sancto Paulo ad Hebræos, licet aliquatenus œconomix Evangelicæ, præ alterâ Legis, conveniat: nulli tamen Ecclesiæ militanti propriè convenit. Cùmque dicatur *Civitas Dei*, & *Jerusalem cœlestis*, necesse est statuamus eandem esse cum illâ à Sancto Johanne memoratâ & descriptâ: licet nonnulla alterius ordinis (pro genio illius Authoris) immisceri videantur. Certè qui partem habent in primâ resurrectione constituunt πανήγυριν ἢ ἐκκλησίαν πρωτόκων ἐν ὕψουσι ἀποτετραμμένων. Et quamvis non sint adhuc δίκαιοι τετελειωμένοι omni modo & sensu, sunt tamen initiati ad vitam cœlestem: Candidati æternitatis, cœlique & consummatæ gloriæ hæredes proximi.



*Digressio*



*Digressio de Statu Judæorum in Millennio, vel futuro Messiae regno.*

**H**IC sese offert non incelebris quæstio, Quem nempe locum habituri sint Judæi in Regno Messiae? Fatendum est, Judæis primùm facta esse promissa, tam de Messia quàm de Messiae Regno; atque suam Canaan sive Terram promissam typum fuisse Terræ novæ, & ipsius Regni Christi. Docuitque S. Paulus semen Abrahami fore hæredes mundi, nempe futuri: neque enim hodierno potiuntur. Præterea, Christo nascituro dixit Angelus Mariæ, *Ei dabit Dominus Deus solium Davidis Patris ipsius. Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.* Luc. i. 32, 33. Hòc autem regno non potitur ille hodie, sed Mahometes. Ad hæc Prophetæ iterum iterumque pollicentur Judæis instaurationem: non tantum à captivitate Babylonicâ, sed novam gloriam & foelicitatem majorem quàm unquam habuerint antea.

Rom. iv.  
13.  
Hebr. xi.  
10.

Vid. Philon. Quis hæres sit mundi.  
& Dan. vii. 41.  
Mic. iv. 7.  
Rev. iii. 21.

QUINETIAM designat Propheta Isaias novam Terram novosque coelos, atque nova Hierosolyma, in quibus hac fruituri sint foelicitate. Eundemque statum characteribus aliis alii præsignificaverunt prophetæ.

c. lxxv. 17.  
etc.  
& lxxvi. 22.

DENIQUE S. Johannes in suâ Apocalypsi Judæorum semper palàm aut implicite meminit, cum regnum Christi describitur & futura ipsius gloria. Ab eorum conversione orditur suam prophetiam. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ.* Dein cum Thronus Christi describitur cap. iv. 4. & viginti quatuor seniores adstantes, Judæi cum Christianis conjunguntur: duodecim nempe Apostoli cum duodecim Patriarchis vel etiam Phylarchis Judæorum.

Cap. i. 7.

c. xxi. 12,  
& 14.



Quemadmodum postea novæ Hierosolymæ fundamenta S. Apostoli, portis autem inscribuntur nomina duodecim tribuum Israelis. Præterea *cap. vii.* cùm signantur servi Dei, primò signantur Tribus Israelis, dein ex omnibus gentibus, tribubus, populis & linguis innumera multitudo: atque iterum numerantur illi 144000 stantes in monte Sione cum Agno. c. xiv. 1.

*Cap. xi.  
15. &c.*

Ad hæc cùm septimâ Tubâ advenisset Regnum Christi, viginti quatuor seniores prostrati venerantur sedentem super thronum, dicuntque *advenisse tempus præstitutum mortuorum, quo judicentur, & des mercedem servis tuis prophetis, & Sanctis, & timentibus nomen tuum, parvis & magnis: & perdas eos qui perdunt terram.* Tunc apertum est Templum Dei in cœlo, & *visa est arca pacti ipsius in ejus Templo.* Arca pacti est monumentum pacti cum Abrahamo & Judæis initi, cujus se semper memorem fore Deus spondederat, utpote fœderis perpetui & æternum duraturi. Quod atque hoc signo testatur Christus se non oblitum esse sui fœderis populique antiqui, sed eos velle secum adsciscere in sui regni participes \* \* \* \* \* non dissimili modo *cap. xv.* ante effusas phialas iræ divinæ, cùm cecinissent Sancti Canticum Moïsi & Canticum Agni, apertum fuit in cœlo Templum Tabernaculi Testimonii, ad significandam præsentiam divinam, ut olim in exitu ex Ægypto: & postea in Tabernaculo, ubi asservatæ erant Tabulæ Legis; atque ita Judæi cum Christianis in eandem Ecclesiam coalescunt.

DENIQUE in ultimis capitibus hujusce prophetiæ non pauca sunt, quæ Judæis favent. *Cap. xviii. 20.* Apostoli cum Prophetis junguntur triumphantes cum Agno in Bestiam, & laudantes Deum. Et sequente capite *ŷ. 7.* paratur Sponsa ad nuptias cum Agno, sanctorum justitiâ amicta. Non me latet hanc sponsam Agni à nonnullis haberi Ecclesiam unicè Christianam separa-



separatim à Judaïcâ, idque temporibus Constantini, cùm Imperium Romanum factum est Christianum. Sed hæc est eorum \* \* \* \* \* qui nullam omnino futuram Judæorum Conversionem expectant aut agnoscunt: contra aperta Christi & S. Pauli verba, plurium prophetarum oracula, totâque vim & indolem Apocalypses, quæ terminatur in unione utriusque Ecclesiæ Judaïcæ & Christianæ in regno Christi; ut Christus sit utriusque ovilis vel gregis pastor, utriusque populi rex; ut in unum caput recolligantur, in unum corpus conjungantur & Gentes & Judæi.

Luc. xxi.

24.

Rom. xi.

DENIQUE cùm ventum est ad œconomiae apicem, ad rerum omnium restitutionem aut renovationem ipsius naturæ, ad novos coelos & novam terram; descendet de cœlo nova Jerusalem, parata & adornata ut Sponsa in virum suum. *Cap. xxi. 22.* Est hæc eadem sponsa quæ antea; & cùm dicitur *nova Jerusalem & civitas Sancta*, nos facit memores Judæorum adeoque antiquæ Jerusalem eorum sedis. Quanquam sub eodem nomine & titulo, quæ sequuntur in hōc capite atque ultimo, nobis repræsentantur, huic populo partes suas denegare non licet. De primatu nulla sit contentio: neque eò libet prosequi, quæ in subsequētib; ad eundem populum videantur. Sunt enim nimis obscura. Ex dictis, opinor, satis constat omnes recolligendos esse, Gentes & Judæos in idem corpus sub Christo capite; cùm Regnum suum integrum cœptum fuerit in terris gloriosum & universale.

ILLUD saltem notandum: quæ hīc dicta sunt de Tabernaculo Dei vel habitatione Dei inter homines, promissa fuerunt olim Judæis totidem ferè verbis. Confule Ezechielis *cap. xxxvii. 26, 27, 28.* Zeph. ii. 10. Isa. xii. 6. Cùm verò jam completa legimus hæc promissa ex ore prophetæ Christiani, æquūne est omnem partem in hāc forte, in hāc gloriâ ab iis eripere, quibus primitus erant \* \* \* \* \* & constituta.

TEMPUS



TEMPUS hujusce instaurationis Judæorum erit tempus Sabbatismi, tempus resurrectionis à mortuis, adeoque post renovationem cœli & terræ, sive in Regno Christi millenni, ἐν τῷ αἰῶνι μέλλοντι. Ideo à prophetis \* \* \* \* \* & prædicitur ut Resurrectio Isa. xxvi. 19, 20, 21. Ezech. xxxvii. 12. Hof. xiii. 14. Rom. xi. 26. 27. &c. 1 Cor. xv. 54. Atque illud Dan. xii. 1, 2. respicit Judæos speciatim, atque Michael magnus princeps est Christus.

JUDÆI suis vitiis & suæ legis abusu locum fecere Christianis, justo Dei judicio: & Christiani vicissim suis vitiis atque suæ legis abusu locum dabunt Judæis. Alternatim abusi bonitate Dei, & alternatim \* \* \* \* \* \* \* \* succedent alii aliis.

His notatis, æquum est credere Judæos partes habituros esse non exiguas in Christi regno millenni. Sed huic sententiæ alia atque alia ratio ob stare \* \* \* \* \* videbitur. Primò, quòd millennium dicatum esse videatur Christianis, sive iis qui *securi percussi fuerunt propter testimonium Jesu, & propter sermonem Dei, quique non adorant Bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt &c. vivéntque & regnabunt cum Christo mille illos annos.* Dein dicitur in sanctis futuris Hierosolymis *nullum fore Templum.* Apoc. xxi. 22. quod notat cultum Judaicum. Respondeo, ad primum, neutiquam certè excludi Christianos ab hóc millennio, nec magis Judæos. Testantur enim fati loca præmemorata, iis deberi locum, nec quidem infimum, in futuro Christi Regno. Cùm verò series prophetiarum S. Johannis instituatur maximè de Regno Antichristi, *ipsiusque abolitione*, æquum erat in ipsius abolitione de Christianis præcipuè triumphantibus mentionem facere, utpote \* iis oppositi in prophetiâ, ipsius imperio reluctantibus. Cùm hostis sternitur, ii celebrantur victores, qui pugnam proximè sustinuerunt, licèt

Apoc. xx.  
4.



licèt alii fructus & emolumenta victoriæ unà participent.

AD secundum respondeo: Rectè dicitur nullum fore Templum in Regno Christi futuro, nullumque cultum Judaicum externum. Supponimus enim tunc temporis abolitum iri Ritus, tam Judaicos quàm Christianos: omnes & singuli utriusque classis Jesum pro Messiâ recognoscent, coléntque Deum puro corde & mente purâ, secundum id quod sanctissimum est, universale, perpetuum in utrâque lege. Neque sacrificia cruenta quaecunque, sed laudis tantum & gratiarum actionis, locum habitura sunt; nec circumcisio aut incircumcisio valebit quicquam, sed nova creatura, ad imaginem Dei reformata.

HIS igitur non obstantibus concedenda est Israelitis sua fors in futurâ Canaan, restauratio atque quies promissâ. Ita nimirum arguit Apostolus ad Hebræos, *adhuc manere Sabbatismus populo Dei*: quo titulo speciatim designat Israelitas, populum foederatum & Deo proprium. Hic autem Sabbatismus licèt dici possit de statu Evangelii quadantenus, eâ tamen requie nondum Judæos potitos esse vidimus: cùmque istorum typorum, sabbati nempe septenarii atque terræ Canaan, Antitypum esse debeat hic Sabbatismus; Altera requies sabbatica gloriosior, altera terra Canaan foelicior Judæis expectanda est, ut typis antitypum respondeat.

FATENDUM est, Apocalypsin præcipuè respicere Millennium, & eandem quàm maximè respicere Judæos, ac si ad eos solos pertineret Millennium. Ad eos quidem pertinet magnâ ex parte, sed non ad eos solos, ut patet Apoc. vii. 9. & xx. 4.

QUOD autem multa loca, & quasi totum prophetiæ filum respiciant Judæos, legenti satis patet. Vide etiam Holmes Vol. 2. p. 125, & 126. &c.

CHRISTUS est conditor utriusque mundi naturalis, antiqui



tiqui & futuri novi. Dicitur conditor Mundi veteris pluribus in locis. Psal. cii. Joh. i. 3, 10. Coloss. i. 17. Hebr. i. 10.

QUOAD mundum futurum, dicitur Messiah πατήρ τῶ αἰῶνος μέλλοντος. Isa. ix. 6. Unde Author ad Hebr. dicit ei subjectam esse modo peculiari τῶ οικουμένην τῶ μέλλουσιν. cap. ii. 5. quod Judæi appellant מלך המשיח, respicitque mundum tam naturalem quàm moralem. Id quærendum est, an & ipsius faciant Messiam authorem.

NON memini Messiam dici in Sacris Literis authorem novi cœli & novæ terræ.

\*\*\*\*\*

ATQUE hinc deducimur ad id quod secundo loco notandum duximus in Regno Christi & Sanctorum: nempe quòd in eo futura sit *religionis Christianæ* & Providentiæ divinæ circa hanc Terram, *consummatio*. Manebit quidem Religio Christiana sub Christo capite, in novis cœlis & novâ terrâ, sed non parum mutata: tam quoad cultum externum, quàm animorum sanctitatem: Et quod utrique præluce-re debet, veritatis revelationem multo clariorem, pleniorē, magisque distinctam, quàm quâ fruimur in hodierno sæculo. Provehitur Religio gradatim, unâ cum genere humano, ad suam puritatem & perfectionem; Atque omnis religionis *institutæ* fundamentum est Religio *Naturalis*; à quâ oriuntur, & in quam refunduntur, ut fluvii in Oceanum, omnes œconomix particulares à Deo constitutæ.

IN



IN regendâ & perficiendâ gente humanâ, tres videtur constituisse œconomias religiosas divina providentia; Quarum prima erat œconomia *sensûs* & externorum operum: cum exiguo lumine aut notitiâ rerum divinarum. Secunda verò, œconomia *affectûs*, interioris vitæ & sacri Enthusiâsmi, ut ita dicam: cum multo majori lumine & notitiâ rerum divinarum, imperfectis tamen & incompletis. Tertia, in sæculo venturo, hæc omnia complectetur, eritque œconomia *sensûs*, *affectûs*, & *rationis*: cum claro plenôque lumine & notitiâ rerum divinarum, pro ratione statûs terreni. Evanescent ritus, ceremoniæ, & rerum umbræ: Virtus pura & pura Veritas, instar liquidæ lucis, totum orbem implebunt. Christus dixit Judæis (*Luc. vii. 28.*) *Inter genitos ex mulieribus nullus est major Prophetâ Johanne Baptistâ: Sed qui minimus est in regno Dei, major est eo.* Nempe quoad amplitudinem scientiæ & rerum divinarum cognitionem: cultûmque Dei in spiritu & veritate. O præclaros dies, sæculum verè aureum, vitam beatam: Adveniat hoc Regnum tuum, Domine: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic & in terris. Te citò <sup>Apoc. xxi, xxii.</sup> venturum promisisti, & renovaturum omnia: Quid moraris usque? quid tardat currus tuos? quid rotas quadrigarum sufflaminat? *Pereant* <sup>Judic. v. 31.</sup> omnes



*omnes inimici tui: Et qui te diligunt, sint instar Solis orientis, & procedentis in suo robore.*

HÆC de statu Millennii breviusculè. Cætera quæ eò spectant, quærenda sunt, si libet, in præfatâ *Theoriâ*. Sequuntur, in exitu Millennii, Judicium finale & Resurrectio secunda: dein rerum omnium Consummatio. Fateor non memorari explicitè & nominatim in sacris Literis aut Resurrectionem secundam, aut Judicium secundum: sed utrumque innuitur & significatur in illâ visione Sancti Johannis, quæ Millennium exhibet: alterum in principio, alterum in fine millennii, futurum. Et quoad Resurrectionem, alibi in sacris Literis, aliquando ad primam, aliquando ad secundam respicitur, finè accuratâ distinctione. Sanctus Paulus ad Corinthios Resurrectionem ultimam potissimùm vel unicè tractat, prout suprâ notavimus. Christus autem Resurrectionem primam indigitare videtur, *Luc. xiv. 14, 15.* quam appellat *Resurrectionem Justorum*. Non omnium, sed *Justorum* separatim: Qualis est prima Resurrectio, in quâ nullam partem habituri sunt injusti (*Apoc. xx. 4, 5.* confer *Psal. i. 5.*) Eaque est primum tempus retributionis. Respondetque hæc Resurrectio Justorum τῇ παλιγγενεσίᾳ, in quâ pariter mercedem suam sanctis



etis promittit Christus. *Mat. xix. 28, 29.* Denique, in secundâ & ultimâ resurrectione, consummabitur gloria Justorum. Cùm, absorptâ mortalitate, corporibûsque terrestribus in cœlestia & gloriosa conversis, reipsa erunt *ισάγγελοι.*

Hic finis, hæc consummatio rerum humanarum. Sed quæri ultrâ potest de *Tellure*, Quid fiat ab illâ, cùm abiire omnes ipsius Incolæ? De hâc re, aliisque affinis argumenti, conjecturas nostras dedimus in *Theoriâ Telluris.* Quum verò dubia sint hæc capita, & problematica: & quodammodo extra ambitum doctrinæ Christianæ, earum rerum nihil hîc inferendum duximus. Atque hæc hactenus.





## CAP. XI.

*De Cœlo & Inferno: Quale sit Cœlum Christianorum, & quatenus Locale. Quid sit Infernum: an detur Infernum Subterraneum: vel aliud ullum locale, corporeum, & externum, ante Diem Judicii & Conflagrationem Mundi. De pœnis Inferni, an finitæ vel infinitæ, vel indefinitæ censendæ sint.*

**A**CTUM est de rebus humanis in Terrâ: Jam Cœlum & Infernum consideranda veniunt. Nomine *Cœli*, Christiani intelligunt statum locumque fœlicitatis futuræ: sive sedes Animarum Beatarum. Atque has sedes in sublimi statuunt, versùs stellas: in regionibus altis & à Terrâ remotis, quas *Cœlum* appellamus. Hâc in re doctrinæ Christianæ cum sapientissimorum inter Gentes, & Philosophorum placitis, convenit: qui, à cœlo deductas, eò semper remittebant quæ sese in terris bene gesserant, Animas humanas. Poëtæ  
verò



verò, gens audax & exlex, qui pro libitu fingunt & refingunt antiquorum dogmata, & veritatem larvâ obducunt, Campos suos Elyfios, Beatorum sedes, in terris, & nescio quibus Insulis Fortunatis: aut, quod adhuc magis incongruum est, sub terris, vel in regionibus subterraneis, constituunt; Ita crassè philosophatur Virgilius, ad captum gustumque populi: idque forsan ex obscurâ & corruptâ quâdam notitiâ, aut antiqui, aut futuri Paradisi. Verum quidem est, vitâ beatâ fruíturos esse Sanctos in Terrâ novâ & Paradisiacâ: Hic autem de illâ beatitudine mediâ non agitur: Sed de supremâ beatitudine & sede sanctorum, post ultimam Resurrectionem, expleto Millennio: cùm, cœlestia corpora induti, mutatis sedibus, consummatâ gloriâ & fœlicitate gaudebunt.

HAS sedes esse Cœlestes, vel supercœlestes, consentiunt omnes Christiani: Dixi, *vel Supercœlestes*: Doctores enim Scholastici dicunt, Cœlum quoddam *Empyræum*, five igneum, cæteris omnibus superius, fore habitaculum sanctorum & beatorum in æternum. Sed præterquam quòd nullum nobis appareat, ope sensûs aut rationis, hujusmodi cœlum igneum, præter Solis & Fixarum corpora: Non est is cœlorum ordo quem sibi fingunt hi Doctores,  
nec



nec id mundi Systema. Fingunt enim universos cœlos esse concentricos, sive ad unum idemque centrum referri: aliisque alios involvi, instar tunicarum bulbi. Quod de Planetarum orbibus aliquatenus verum est, de Fixis verò minimè. Neque enim hærent illæ omnes in eâdem superficie aut laqueari, pari ubique à terris intervallo: sed immerguntur aliæ aliis altiùs in regiones cœlestes: distântque à nobis inæqualiter per vastissima spatia, & quælibet suum sibi habet orbem: Proinde cùm hi aucthores statuunt supra Planetas Firmamentum, sive Fixarum orbem: dein alios orbis superiores, ad *primum*, ut loquuntur, *Mobile*: Et in apice omnium, sive in supremo mundi ambitu, Cœlum Empyræum: extruunt Cœlorum compagem planè fictitiam: & Stellarum ordinem, vulgo quidem non incommodum, sed Astronomis aut Philosophis indignum. Atque hoc Cœlum Empyræum in summitate orbium, finxisse mihi videntur ad exemplum *Ignis Elementaris*; ut enim hunc ignem in superiori parte mundi Elementaris disposuere, quòd cæteris elementis levior esset & tenuior: Ita in cœlis orbem flammeum vel igneum, cæteris puriorem & præstantiorem, in supremâ mundi regione constituerunt. Cæterùm ex utrâque parte hallucinantur: Neque enim ulla talis



lis est sphaera ignea in extimâ parte Orbis sub-  
lunaris: & in Fixarum sphaeris materia ignea  
non in finibus aut extremitate orbis, sed in  
medio habitat, ubi sydus lucidum flammeum-  
que constituit. Ac nisi in his flammis, in  
Sole putà, aut alio astro, Tabernaculum po-  
nes animabus Justorum, nihil præterea Em-  
pyræum in cœlis reperies.

QUANQUAM verò figmentum mihi videatur  
Cœlum Empyræum, sensu & situ suprâ expo-  
sitis: nihil tamen impedit, quo minùs creda-  
mus, inter orbes cœlestes, ut inter stellas, a-  
lios aliis esse magis lucidos, flammeosve: at- 1 Cor. xv.  
que, ut ita dicam, gloriosos. Ubicunque ve-  
rò est *Schechinah*, sive gloriosum Christi Cor-  
pus, spargit radios & lucem instar novi syde-  
ris: & in viciniâ circumcirca habitabunt Beati,  
veluti sub folio gloriæ. Id sæpius dixit Chri-  
stus, Patrémque moriturus sic alloquitur: *Pa-*  
*ter, quos mihi dedisti, velim, ut ubi sum ego,* Joh. xii.  
26.  
*& illi sint mecum: ut intueantur gloriam illam* xiv. 3.  
xvii. 24.  
*meam, quam mihi dedisti. Quia dilexisti me*  
*ante jactum mundi fundamentum.* Has autem  
sedes, hunc locum, strictè definire, non est  
penes nos hodie, neque multùm interest:  
Quandoquidem verò *in cœlis habitaculum, hæ-* 2 Cor. v. 1.  
Col. i. 12.  
*reditatem in Luce,* habituri sunt sancti; pro-  
babile est sedes eorum fore, non tantùm su-  
pra



Eph. iv.

IO.

Joh. xiv. 2.

pra Orbem Lunæ, sed omnium etiam Planetarum atmosphæras aut umbras: in regionibus illis æthereis, ubi lux perennis finè nocte. Denique cùm Christus nos docuerit, *In domo Patris sui multas esse mansiones*, æquum est supponere quemlibet sanctum, vel sanctorum cœtum, pro ratione suæ puritatis & perfectionis, propiùs ad *Schechinah*, sive ad solium gloriæ, stationem suam habiturum.

HÆC de loco & sede Beatorum. Quoad eorum statum, (utrumque enim nomine *Cœli* comprehendì diximus) putà genus & modum fœlicitatis, quâ, in his sedibus æthereis, fruturi sunt sancti: hîc meritò locum habet dictum Apostoli, *Neque oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis, à quibus ipse diligitur*. Hæc superant sensus hodiernos, & cogitationem humanam. Constat tamen, ea, quæcunque sint, referenda esse omnia, vel ad Corpus, vel ad Animam. Quale Beatis autem futurum sit in cœlis Corpus, tam quoad materiam, quàm formam, pro virili explicuimus, capite septimo & octavo. Quod, præter suas dotes eximias, immune erit omnis mali, ægritudinis, aut molestiæ, quibus affligimur in hâc carne. Atque etiam rationis imperio libenter obtemperabit, & finè luctâ:  
ad



ad omne genus obsequii paratissimum. Dein, ad Animam quod spectat, omnes ipsius facultates adolescunt, & ad summam perfectionem aspirant in illo statu. Sensus, affectus, mentisque operationes omnes fiunt vegetiores: ad majora etiam, & illustriora objecta terminantur.

Non deerunt imprimis nova & admiranda objecta ad occupandos sensus externos; cum supra omnes Planetas elati, Mundanum Oceanum intuebimur, & natantes in vasto gurgite innumeros Terrarum Orbes, suis incolis repletos. Acies enim oculorum, vel facultas visiva suo modo constituta & ordinata, omnium specillorum superabit vires: & objecta multo majora & remotiora attinget & complectetur, quam quæ discernimus in hoc crasso aëre. Dein, cum Stellas Fixas contemplabimur, perennes cœlorum Ignes: tot Soles prodigiosæ magnitudinis: innumerabiles præterea, & repetitos usque & usque per immensa ætheris spatia: Quam voluptatem, quos animi motus excitabit hic conspectus Universi? Magnus est Deus, Deus noster, universitatis rerum Author & Opifex. Heu quàm sordet terra, cum hoc cœlum aspicio! Vid. locum Senecæ Natur. Quæst. Præfat. *Quàm juvat inter Sydera &c.*



DENIQUE, præter magnificentiam Operum Dei, eximia erit pulchritudo in facie Cœlorum: si Stellæ, instar tot gemmarum diversi ordinis & generis, diversâ gloriâ & variis coloribus fulgeant. Dum in confiniis & commissuris Orbium, radiis variè refractis, novæ luces & Irides, & multiformes Species & Splendores exoriuntur: Quales à Prophetâ depinguntur in Civitate sanctâ, *Apoc.* xxi. 18, 19, &c. Illud præterea adjiciendum, cùm stationem aut sedes nacti fuerimus in regionibus illis æthereis supra omnes Planetas, non hemisphærium tantum, aut dimidium cœli, ut hodie: sed Sphæram integram, & magni Mundi ambitum & amphitheatrum simul spectabimus: Palatium magni Regis, cum suo apparatu & suppellectile splendidissimâ. Quid tandem, quantumque adjiciat huic cœlesti spectaculo Divinum *Schechinah*, non me penes est exprimere.

SED quid sensus externos moramur? In contemplationibus mentis & affectuum motu, Sanctorum in cœlo summa erit fœlicitas. Hæc autem fœlicitas nos fugit, vel, ut loquitur Apostolus, *non ascendit in cor hominis*, in hodierno statu. Scimus hoc utique, Quo majora & præstantiora sunt intellectûs objecta, eo purius pleniusque mens percipit gaudium in  
eorum



eorum contemplatione: Scimus etiam, naturâ divinâ, & perfectionibus ipsius, nihil esse majus in rerum universitate: neque par, aut secundum per finita intervalla; Ad hæc proinde clarè consequens est, in contemplatione & amore Dei, animabus ritè præparatis, summam orituram esse beatitudinem. Hactenus in luce res est. Hujus autem beatitudinis, vel infimos gradus, aut levem ideam nec verbis efferre, nec cogitatione assequi possumus, in hac vitâ: Adeò res est aliena & remota ab hodiernâ forte vera foelicitas.

SED ut progrediamur paulisper: Pro ratione incrementi & profectûs in cognitione Dei, crescunt ejusdem amor & admiratio: quibus affectibus in naturâ humanâ nihil suavius aut beatius. Dein, auctumiri in cœlis, ad extremum conatum captumque, cognitionem nostram de rebus divinis, testatur Scriptura sacra, suadetque ratio multis modis. Hic, inquit Apostolus, infantum instar aut parvulorum, sapimus: illîc, ut in ætate virili & maturâ.

*Hic cernimus per speculum & per ænigma, Il-* 1 Cor. xiii.  
*lic autem coram, aut facie ad faciem. Nunc ex parte novi, tum verò cognoscam sicut & cognitus sum.* Hæc verba Apostoli, quamcunque habeant vim latentem, figillatim & minutius excussa, id saltem in genere nobis indicant,



perfectum expletumque iri cognitionem nostram, cum in cœlis & inter cœlites versabimur.

IDEM etiam nobis indicat ratio, & natura rei: quandoquidem in vitâ cœlesti concurrent omnia, quæ scientiam nostram promovere aut dilatare poterunt. Adjumenta cognitionis, aut inquisitionis stimuli & incitamenta, quæ proveniunt à sensibus externis, eorumque notitiis, fortiora erunt atque efficaciora, multoque latius se extendent, quàm quò nos ferre valent hodierni corporis organa: sive in minutis discernendis, sive in longinquis. Dein à puritate & tenuitate corporis cœlestis, vis rationis & ingenii clarior evadet & penetrantior? Et in omni ordine motuum & contemplationum, mens assurget ad intelligentiam & præstantiam Angelicam. Denique, à puritate animi simul & corporis, dispositi habilesque reddemur ad capiendum Deum: Divinos influxus & illuminationes intelligo, quæ superant dona naturæ, quantumlibet exaltatæ. Veritas illa æterna, Lux intellectualis, sese diffundit ubique, sed recipitur ad modum Recipientis: Animæque pro amplitudine suæ cognitionis, & affectuum puritate, capaciores fiunt numinis, & afflatus radiosque cœlestes magis hauriunt. Hæc crusta carnis, hoc lutamentum,



tamentum, quibus hodie obducimur, luci divinæ aditum vix præbet: sed à scintillis quas aliquando percipimus, plenum jubar, ut à primitiis messëm, expetimus & expectamus.

His omnibus addi solet, velut apex & complementum fœlicitatis nostræ in cœlis, *VISIO BEATIFICA*. Visionem autem hîc intelligimus, vel corpoream & externam, vel incorpoream & intellectualem. Quatenus est <sup>Joh. xvii. 24.</sup> corporea, erit visio τῆς *Schechinah*, sive Domini nostri Jesu Christi in \* corpore suo glorioso. Deus enim in seipso est invisibilis: utpote purus putus spiritus. Visio incorporea erit contemplatio Naturæ divinæ: & in eâdem, velut in speculo, utriusque mundi: æterni sive Idealis, & externi & temporarii. *Mundum Idealem* appello rerum essentias sive Ideas, & veritates æternas & immutabiles, quæ ex earum rationibus & respectibus oriuntur. Rerum omnium possibilium ordines, à summo numine, vel Ente infinitè perfectò, per omnes gradus intermedios, ad infimam rerum classëm & proximitatem nihili. Hæc omnia perspicuè contemplari, velut aperto sinu Patris: prout ordinantur lucéntque in intellectu divino, est visio verè Beatifica.

---

\* Sed quomodo vident Deum Angeli. Mat. xviii. 10. ita nos videbimus.



DIXIMUS autem hanc visionem contempla-  
tivam utrumque mundum complecti; æter-  
num illum immutabilem in Intellectu divi-  
no: ac hodiernum, temporarium, mutabi-  
lem, qui à voluntate Dei pendet regiturque.  
Atque hîc etiam sese aperit immensus con-  
templandi Campus: cujus partem minimam  
vix attingere possumus in hâc vitâ. Neque  
numerum, neque ordinem, neque magnitudi-  
nem, neque perfectionem, neque vicissitudi-  
nes & periodos rerum conditarum intelli-  
mus. Exiguæ Telluris nostræ supellectilem:  
Animalium, Plantarum, & rerum inanimata-  
rum historiam naturalem: multo magis eo-  
rundem vires & causas, magnâ ex parte igno-  
ramus. Sed innumeri sunt præterea Mundi  
Planetarii, apparatus & instructi, perinde ac  
hic noster, omni rerum genere, animatarum  
& inanimalium. In his contemplandis mul-  
tifariam Dei sapientiam, & inexhaustam fœ-  
cunditatem admirabimur: dum varietatem il-  
lam multiformem, novam faciem, & novum  
apparatum in singulis: ubique tamen aptum,  
pulchrum & accommodatum, intuemur & me-  
ditamur:

— *Facies non omnibus una,  
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.*  
Sed



Sed præter ordinem rerum naturalium in singulis Planetis vel Mundis Planetariis, est etiam ordo moralis in unoquoque, vel œconomia Religiosa: quâ diriguntur Incolæ cujusque Orbis in colendo numine, & in virtutis ac veritatis studiis, ut fœlicitatem tandem consequantur. In his œconomiis religiosis, (quarum est, inter Orbes innumeros, infinita varietas) non tantum sapientiæ divinæ, sed etiam bonitatis simul & justitiæ, quàm maximè elucet gloria: In his primaria reconduntur Providentiæ mysteria. In œconomiâ hujusce mundi nostri, omnes implet partes *Mysterium Messiae*, ut Alpha & Omega: Quid alibi Mundorum agatur, planè nescimus: sed ab uno exemplo si de reliquis judicare liceat, credendum est in singulis nova esse argumenta admirandæ sapientiæ, sub aliis atque aliis formis & ministeriis. Hos autem Thesauros recludere & introspicere, hæc arcana Providentiæ: hanc omnium religionum, per immensum universum, ut ita dicam, *Theoriam*: Quæ gaudia, quos motus animi, sensusque lætos, excitaret hic prospectus, hæc contemplatio! nihil dulcius est, quàm progredi & proficere in præclaris studiis: & in potiundâ, quam quærimus, veritate.

QUID



Job  
xxxviii. 7.

QUID memorem præterea Stellas Fixas, nobilissima corpora: Quarum & grandior est moles, & excellentior materia, quàm illa Planetarum. Non hærent omnes in eodem laqueato tecto, ut nobis misellis videntur: sed per cœlorum concava & profunda disseminantur effusè & indefinitè. In his matutinis & primò conditis stellis, æquum est credere, pro divinâ plenitudine & potentiâ, non deesse Incolas, ad canendum simul Dei laudes. Suos, inquam, habent incolas & animalia sibi propria: Reliqua etiam omnia reculis nostris multo majora, pro dignitate & magnitudine primariorum Mundi corporum.

Isa. lxxv. 17.  
Jer. iii. 16,  
17.

DENIQUE, quod jam nos latet maximè, intuebimur in cœlo clariùs, *Mundi Intellectualis Systema*; Ordines intelligo Angelorum & Archangelorum, totâmq; illam Hierarchiam illustrem & gloriosam: intelligentiâ & Majestate Deo proximam, & in administrando Imperio Universi. Hujus Exercitûs cœlestis cùm viderimus copias, classes, munia, dignitates & splendores, fordescent omnia terrena, *non commemorabuntur præterita, nec venient in animum*: Id olim dixit Propheta de rerum statu sub Regno Christi *in novis Terris*: multo magis in cœlesti gloriâ præteritorum omnium obscurabitur aut evanescet memoria. Rebus  
exiguis



exiguus & minutis, quibus hic distinemur, non erit ultrà locus: Optima, Maxima tunc obversabuntur oculis & animo: Et in his contemplandis & fruendis æternùm hærebimus occupatissimi simul & beatissimi.

HIS dictis, quid de visione beatificâ sentiendum sit, paucis explicuimus. Si visionem intelligas corpoream, est visio Mundi externi modo sensibili, at sub specie multùm illustriori quàm hodie videtur. Præcipuè cùm divinum *Schechinah*, sive gloriam Christi, intuebimur. Si incorpoream, est aliud *Schechinah*, modò sic appellare liceat: aut visio Dei interna & intellectualis. Cujus visionis geminum est objectum, primò Idea Dei, & rerum omnium possibilium & æternarum: quæ dici potest *Idea antemundana*, & immobilis. Dein Idea rerum conditarum, sive mundi extra Deum: ab intellectu percepti in totâ suâ latitudine & duratione, per omnes ipsius vicissitudines & periodos, per omnes regiones universi, omnesque creaturarum ordines: totam denique sæculorum seriem, à principio temporis ad finem. Hæc dici potest *Idea Mundana*, vel speculum Providentiæ universalis. His objectis nihil majus, illustrius, aut divinius menti humanæ aut Angelicæ obversari potest.



potest. Et si à visione aut contemplatione oriatur fœlicitas, térque quaterque beatos dicimus, qui in hoc lumine vident lumen: qui ab hoc vitæ fonte hauriunt vitam: qui his deliciarum fluminibus inebriantur. Per ecstases & effusiones animi extra se rapiuntur, vel aperto pectore Deum intus recipiunt.

LICEAT id præterea his superaddere, ad explicandam visionem Dei: Myſterium, quod nunquam exhaurire possumus. Dicimur visuri Deum in cœlis facie ad faciem, & *sicuti est*. Hîc videmus Deum in suis operibus, ut in imagine: Illic videbimus in seipſo. Hîc videmus Deum in suis Attributis, Illic visuri sumus in suâ Essentiâ, aut in suâ propriâ Ideâ. Aliud nobis, in hoc statu, videtur Bonitas Divina, Aliud Justitia, Aliud Potentia, Aliud Sapientia: Aliud Voluntas Dei, Aliud Intellectus. Quandoque videtur nobis agere Deus, quandoque non agere: nunc hoc, nunc illo modo. Proinde nec videtur nobis, Ens Simplex, nec Immutabile: Quinimo potiùs compositissimum: Piùs aut minùs pro re natâ, actuosum: nec id uniformiter. Cùm verò videbimus Deum in suâ Ideâ propriâ, hæc omnia coalescent in unam simplicissimam & immutabilem naturam. Et hîc modo Deum  
contemplari



contemplari, est videre Deum *Sicuti est.* Ens utpote Infinitè perfectum, Ens Entium, Liquida Gloria——

SED me reprimo: Quid balbutimus infantes de rebus maximis, quæ captum modulúmque nostrum tantopere superant: & in his terris, in his tenebris versantes, nimium quantum fugiunt. Rapi nos oporteret in Tertium Cœlum, cum Sancto Paulo, ad discendum hæc ἀπόρρητα, hæc suprema mysteria. Silet ferè Scriptura sacra, vel parcè & generatim tractat de statu Animarum in cœlis, & fœlicitatis illius modis ac rationibus. Cùm memorat *flumina voluptatum*, aut *delicias Paradisi*, aut *Coronas*, aut hujusmodi alia, ad adumbrandam gloriam & fœlicitatem cœlestem, more vulgari loquitur, ad usum captúmque populi: qui ab his externis & splendidulis summum Bonum metiri & æstimare solent. Præterea notandum;

QUUM duplex futura sit fœlicitas Sanctorum, in Terris *novis* altera, sub regno Christi, pro mille annis: In Cœlis altera, in rerum consummatione, æternùm duratura: in sacris literis multo plura respiciunt primam illam fœlicitatem, quàm secundam. Primam, inquam: utpote proximiorē nobis, & in viâ quæ ducit ad alteram: Ejus etiam rationes sta-



tumque facilius concipimus, quod Terrestris sit, nec hodiernæ vitæ (exceptis malis & incommodis) multum absimilis. Altera verò, sive Cœlestis, toto genere differt ab hodiernæ vitæ rationibus & usu: prorsusque accedit ad statum Angelicum, ab intelligentiâ vulgari aut cogitatione alienum.

RECTE monuit Sanctus Johannes, *Nondum apparet quid erimus*: nempe in cœlis. *Novimus autem fore, ut cum Ipse apparuerit, similes illi simus.* Dein Christus ait nos fore *ἰσαγγέλους*. Proinde quoad corpus, conformes erimus Christo: quoad corpus animumque, conformes Angelis. Hæc in genere novimus. Continet autem in se hæc gemina conformitas multifariæ perfectionis semina: Hinc novam vim acquirimus ad omnes actus intellectus, & ad contemplationem veritatis perficiendam: crescitque, ad incrementa scientiæ, amor Dei & felicitas nostra. Progredimur usque & usque in rerum divinarum cognitione, & transformamur de gloriâ in gloriam in imaginem ipsius Dei: donec perveniamus ad mensuram plenæ staturæ Christi, atque unionem, nescimus qualem quantamque, cum Deo & Christo.

Joh. xvii.  
20, 21, 22,  
23, 24.

FAXIT Deus, ut felicitatem quam nondum concipere valemus, experiundo & fruendo tandem sciamus: spretisque voluptatibus & inani



inani gloriâ hodierni sæculi, in cœlo potiamur æternis. Per & propter Dominum nostrum Jesum Christum.

SEQUITUR ut differamus de *Inferno*: Quo nomine intelligunt authores Christiani Locum statumque damnatorum: sive hominum Dæmonumque malorum & miserorum. Latini per *Inferos* denotant quandoque statum Mortuorum in genere: Id quod Græci appellant *ᾗδης*, statum absconditum, vel *invisibilitatis*, ut ita dicam. Quo etiam sensu & significatione in sacris Literis usurpatur, ut abunde demonstratum est à viris doctis. Sed usus obtinuit apud plures, ut voce *Inferni* miserorum carcer, vel improborum vitâ defunctorum locus pœnæ & cruciatûs denotetur: idque in regionibus inferis. Secundùm hanc acceptionem vocis, quæramus, si placet, primò, An detur *Infernum Subterraneum*.

DARI multas & immanes sub Terrâ cavitates, dubitare non licet. Quarum aliæ, aquâ: aliæ, igne: aliæ solo aëre replentur. Sed ex hisce omnibus non facilè reperies ullam, cui rationes & conditiones Inferni convenire poterunt. Dicitur hic locus Infernus in sacris Literis *Tenebræ exteriores*, & *Ignis inextinguibilis*; fieri vix potest, ut idem locus sit tenebrosus simul & igneus: nisi multi spissique fumi



mi intermisceantur. Unde ansam arripuisse nonnullos existimo, fingendi crateres Ætnæos, vel montium Ignivomorum ora & fauces, esse ostia vel ostiola Inferni. His assentiri nequeo: Oporteret enim fingere, ex hâc hypothefi, vel tot Inferna separata, quot sunt montes Ignivomi per terrarum Orbem; quod incongruum esset: vel unicam cavitatem continuam, seu regionem subterraneam cassam, quæ subtercurrat & subjaceat ubique exteriori terrarum orbi: ut olim Abyssus in Terrâ antediluvianâ. Cæterum in hodiernâ Telluris constructione fieri non potest, ut inanis regio subtendat totum terrarum orbem. Regio enim illa, vel esset inferior Oceani fundo, vel eodem superior & altior: si altior, inter Continentes & Insulas, aliisque multis in locis, interrupta esset per intercurrentem oceanum, atque ita Inferna divisa & multifaria constitueret. Si verò infra Oceanum ponas, præterquam quod in originatione Telluris ex Chao, hujusmodi regio vacua sub Abyssu constitui aut formari non poterat: siquis esset descensus, ostium, aditusve hujus Inferni, eò defluerent aquæ Oceani, aliæve subterraneæ, Ignemque extinguerent.

Non malè quidem creditur, dari Ignem, vel massam Igneam, in centro Terræ: & propterea



terea eò loci collocandum esse Infernum censent alii. Utique difficile esset, ex hâc hypothese, descendere aut pervenire ad Infernum, in ipso corde Telluris situm. Gauderent mali locum futuri cruciatûs adeò inaccessum & impervium esse. Quot regiones solidæ perforandæ, quæ moles & crassities terræ, in hõc itinere? quantum temporis impendendum in viâ? Semidiameter Terræ habetur milliarium nostratum ultra ter mille quadringenta: Solum ipsum est impenetrabile, quo autem foramine, aut ex quâ parte superficiei Telluris, ad tantam profunditatem detur transitus, planè nescimus. Præterea, constat Dæmonas non penitus includi in hõc meditullio: sed potiùs vagari per aërem, quasi in liberâ custodiâ: diciturque Tyrannus ille Infernalis *Princeps aëris* in sacris Literis: ubi suum habere imperium sedemque & habitationem hodie, vel hodierno sæculo, ab his oraculis docemur: atque tandem conclusum iri in Abyssò in millenni Christi regno.

Mat. viii.

29.

Vid. Huet.

Orig. p. 81.

§. 23.

Ephes. ii.

2.

Apoc. xx.

2, 3.

2Pet. ii. 4.

Ephes. iv.

9, 10.

AT mihi forsan objicies dictum Apostoli, Angelos malos detrusos esse in *Tartarum*, & tenebrarum catenis detentos. Præterea, Christum descendisse *εις κατώτερα τῆς γῆς*. Denique ex usu, tam sacro, quàm vulgari, dicimur ascendere in cœlum, & *descendere ad Infernum*.

Ergo



Pfal.  
cxxxix.  
15.  
Joh. iii.  
13. & cap.  
vi. dein.  
Joh. viii.  
23. &  
Act. ii. 19.

לְחַיֵּים

Ergo est locus subterraneus. Hæc argumenta rem neutiquam conficiunt. Primò enim ad Tartarum quod spectat, eâ voce apud antiquos significatur mundus hic inferior, atque aër caliginosus, quo circumcingimur: ut satis notum est eruditis. Et in hunc Tartarum, five regionem aëris inferiorem & impuram, detrusi sunt Angeli degeneres, à suis sedibus æthereis expulsi. Quod verò dicantur *catenis* aut *vinculis teneri*, id more humano dictum est; quoniam ita custodiri solent criminum rei, ne effugiant. Dein, quod attinet ad descensum Christi εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, id non spectat ad mortem Christi, (ut ex aliis locis collatis abunde patet) sed ad ipsius Incarnationem. Nempe cùm ad salutem nobis procurandam, relicto cœlo, in hanc terram infimam dignatus est descendere. *Infimam* dico, vel inferiorem, nempe respectu cœli: comparatio enim hîc instituenda est non inter partes Terræ, sed inter partes Mundi. Denique, cùm dicuntur mortui *descendere* ad Inferos vel Infernum, id vel denotat *Sepulchrum*, quò descendunt corpora, tam bonorum quàm malorum; vel malis speciatim attribuitur: malis enim & bonis, ut fata contraria, ita loca opposita assignare & addicere amamus: proinde cùm his cœlum, regionem sublimem & lucidam: Illis è contrâ, locum



locum subterraneum & tenebrosum adaptare placuit; nec quidem tam facilè Animarum receptacula & custodias in libero aëre, ac sub terris, concipimus. Sed opiniones vulgares & rationes imaginariæ nihil faciunt ad definiendam rerum veritatem. Pergamus ad sequentia.

Si nullum inveniri potest Infernum Subterraneum, Quæritur secundò, an detur ullum Infernum, corporeum & locale, ante diem judicii, & conflagrationem Mundi; vel an aculeis tantùm internis, furiisq̃ue, agitentur & exerceantur Improbi, usque ad diem illam Domini. Propendeo quidem in illam sententiam, \* nullas fore poenas externas ante diem Judicii generalis. Si animæ manent nudæ & finè corporibus usque ad illud tempus, res est extra dubium; saltem apud illos, qui Judicium externum, & apparatus judiciale, ad modum fori humani, in supremo die expectant. Nequeunt enim fisci coram tribunali Animæ nudæ & invisibiles: nec æquum est damnari quempiam ad supplicia, indictâ & inauditâ causâ.

AIUNT, scio, prout suprâ notavimus, privatum & particulare judicium institui, ante il-

---

\* Infernum non esse localem & corporeum ante diem judicii statuere quidam Patres, quos vid. apud Maldonat. in Luc. xvi.



Luc. xvi.

lud generale, de singulis animabus, statim ac exierint è corpore: Idque aliquatenus recipi potest, modò nihil externum eo nomine intelligant: sed internam nemescin, quâ quisque suos patitur manes: & conscientiâ propriâ, teste simul & Judice, sese habet instar rei & damnati: pœnâsque luit pro ratione sui scele-  
 ris, *αὐτοκατάκριτος*. Sed de supplicio externo & corporeo hîc agimus, eique locum esse non posse videtur ante Resurrectionem. Non nescio in parabolâ Divitis & Lazari, defunctorum animas propediem delatas esse, hinc in tormenta & flammâs, illinc in sinum Abrahæ; sed in eâdem narratione Dives habet linguam, & labra, & cætera sermonis organa, adeoque totum corpus: ac si detulisset integrum secum ad Infernum. Quod planè monstrat, narrationem illam non esse veram κατὰ ῥῆσιν, sed instar fabulæ aut ὑποτυπώσεως, ad usum captivumque populi accommodatam, fictis coloribus rem veram repræsentare; Nempe Animas esse superstitas extincto corpore: atque bonas bene, malas malè se habituras in alterâ vitâ.

His ita expositis, verisimillimum mihi videtur, Impiorum pœnas usque ad diem judicii fore tantùm internas. Putâ privationem omnis boni & solaminis: morsus præterea conscientiæ, angores animi, & expectationem irrequietam



requietam futuri Judicii. Nec aperiri aut accendi Infernum, exterius & generale, ante adventum Christi. Tum cùm de cœlo descendens Christus, *cum Angelis suis potentibus, & igne flammanti, infliget ultionem iis qui Deum nesciunt, atque iis qui non auscultant Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Hoc est tempus decretorium & solenne, cùm, peracto iudicio, irrogantur pœnæ impiis. Nec hominibus tantùm, sed etiam Dæmonibus malis, qui ad hunc Diem reservantur cruciandi, *2 Pet. ii. 4. Jud. V. 6.* Neque verisimile est aliàs verfarì inter tormenta, aut igne torqueri Dæmonas, impræsentiarum: dum vagantur per aërem & terrarum orbem, vividi & nimis actuosi. Quum verò hominibus malis & dæmonibus idem sit locus supplicii, idemque tempus, quo condemnantur uterque: Hi verò ante finem mundi & adventum Christi non detrudantur in Infernum aut locum tormenti, ut ex literis sacris, earumque Interpretibus constat: [Vid. PP. *Gerard.* tom. 9. de extr. Jud. p. 78. Maldonat. in Mat. viii. 29. *Mirum quanto consensu plerique veteres Authores docuerint, Dæmonas ante diem iudicii non torqueri.*] Neque alteros in locum illum detru- dere ante id tempus, oraculis nostris consen- taneum esse videtur.



HÆC breviter de inferno, & de malorum statu, aut loco, ante diem Judicii. Sed cùm advenerit fatalis ille dies, atque impii à mortuis revocati, detrusi fuerint in Infernum, & ad pœnas externas damnati, Quæritur ulterius, An illæ pœnæ duraturæ sint in æternum sinè fine, sinè exitu, sinè limite? Natura humana abhorret ab ipso nomine pœnarum æternarum, quum speciem præ se ferant vindictæ insatiabilis, nec ulli cedant in commodum, aut emendationem. At Scriptura Sacra à partibus contrariis stare videtur. Humani generis amantissimus Jesus Christus, apertè & explicitè has pœnas Dæmonum & Damnatorum æternas appellat: cùm bonorum & malorum explicans fata, sententiam in improbos hâc formulâ pronunciat. *Execrati abite à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus*, Mat. xxv. 41. Eodem sensu, Tritico in horreum collecto, paleam exurendam dicit *igne inextincto*, Mat. iii. 12. & in Gehennâ *non mori vermem, nec extinguere Ignem*, Mar. ix. 44.

HÆC testari videntur, idque ex ore Christi, Improborum pœnas fore æternas & interminatas. Neque aliter loquuntur Prophetæ & Apostoli, *Dan. xii. 2. 2 Thess. i. 9*. Interea ex alterâ parte, Ratio, natura Dei, & natura rerum



rerum, altâ voce reclamant: monentque temperamentum aliquod adhibendum esse, & interpretationem commodam verborum sacrorum: ne divina, simul & humana, violentur jura: atque eo nomine lædatur, aut malè audiat Religio Christiana.

INTERIM receptæ apud Theologos regulæ de interpretandâ Scripturâ, firmiter adhærendum censeo. Nimirum, à *Literâ non recedendum esse sinè necessitate*. Proinde quærendum proximè, Repugnet, necne, rationibus manifestis, & argumentis invictis, æterna pœnarum futurarum duratio. Hoc enim si comperitum fuerit, nos excusatos habere debent rigidi censores, si ab explicatione communi, in hâc parte discedamus. Fugit animus, horretque memorare sempiternam miseriam: multaque occurrunt meditati de hâc materiâ, quibus mihi aliisque persuaderi sentio, nec Deum velle, aut ferre posse, perpetuam suæ creaturæ afflictionem & torsionem: nec id quidem pati naturam ipsam. Deum Christianorum concipimus credimusque numen optimum & sapientissimum: nec crudele, nec iniquum in genus humanum. In suo cultu, nihil barbarum, aut triste: nihil ferri aut inhumani, instituit aut permisit. Non vulnera, aut cædes, aut cutis aut carnis dilaniationes:  
Neque



Joh. v. 22.  
Act. x. 42.  
2 Tim. iv.  
1.

Neque Molochi ad morem, vivos infantes ardentibus brachiis amplecti amat. Præterea, Dux & Caput œconomiae Christianae Jesus: cui commissum est à Patre omne judicium, est *φιλανθρωπότητος*: propriumque effudit sanguinem, ut nos redimeret à malis & miseriâ. Hic Rex & Pater, cum hoc Judice æquissimo, moderantur fata humani generis: ais tamen, secundum sacras literas, ab hoc Patre, ab hoc Judice maximam partem gentis humanæ damnatum iri ad poenas æternas.

DE numero miserorum post hanc vitam nihil dicendum habeo, cum is mihi planè incompertus sit. Sed ad æternæ miseriæ statum suas damnare creaturas, & in eodem retinere, tam sapientiæ, quàm bonitati divinæ: addam etiam justitiæ, repugnare videtur. *Sapientiæ* dico, quoniam hujusmodi status sempiternæ & immutabilis miseriæ, frustra esset ac inutilis, adeoque ineptus & *ἀθεοπρεπής*. Neque Deo, neque homini prodesse potest cruciatus indefinens & sinè exitu. Non utique homini, si nullus locus sit resipiscentiæ, nec meliorescere possit punitus. Si nulla intermissio, aut levamen ad respirandum paulisper, & deliberandum de animo & sorte mutandis. Sit acris & amara hæc poena, sit diuturna, sed tandem, quæso, finem habeat: aliter fructum, vel



vel minimum, habere nequit. Neque his miseris peccatoribus fas esset exequi meliora proposita, si fortè inter patiendum & dolendum enascerentur.

AT dices forsan meritò continuari pœnas, continuatâ eorum impietate: Damnatos autem esse *Insanabiles*, semperque persistere in suâ malitiâ. Sed hoc gratis dictum est: nec id tantum, sed etiam lædit dignitatem Dei Conditoris hæc suppositio. Sapientiæ enim divinæ, nedum bonitati, non congruit, naturam humanam vel rationalem, ita formare & constituere, ut possit degenerare in pravitatem inemendabilem: aut in statum immutabilis impietatis & miseriæ \*. Nam hujusmodi status nulli placere potest numini, nisi forsan malo Deo Manichæorum. Si verò Deus optimus maximus condere vellet hujusmodi creaturam, hâc saltem lege & modo conderet, ut relaberetur in nihilum, statim ac deventum esset ad hunc statum insanabilem & penitùs desperatum. Nec aliter, ut mihi videtur, salvus esset honor Providentiæ, quàm abscindendo vel tollendo è medio, quod nullo modo sanari poterat. Nec id ultrà conservando, quod non tantum nihil valet, sed est quid pejus nihilo.

---

\* Sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire in perpetuum. *Hieron. in Gal. c. v.*



SED quo mihi persuadebis argumento Improborum animas post mortem esse prorsus insanabiles? non id videntur credidisse Patres, qui extremum ignem πῦρ καθάρσιον esse voluerunt, de quâ re actum est capite septimo. Nec æquum esse videtur, potentiam & sapientiam divinam limitare & opprimere Fato malo ineluctabili, aut immedicabili morbo. Siquidem verò hic morbus Animarum qualifcunque ullo modo aut medicamine expelli possit, nullum utique remedium fortius & efficacius Igne & cruciatibus igneis. Faciet hic dolor, si quicquam aliud, ut tangerentur sensu præteritorum errorum, & se tædeat præsentis miseræ. Præterea, in alterâ illâ vitâ, non erit ultrâ locus Improborum istorum infidelitati: ubi viderint Christum venientem in nubi- bus, gloriâ cinctum & præpotentibus Angelis: & in suos ubique inimicos, pedibus subjectos, triumphantem. Dein, fomes mali, qui in hoc corpore, in hac carne habitat, extinguetur & desinet in illo statu. Nulla erit concupiscentia interna, nullum vitiorum pabulum externum: nec voluptatis illecebræ, nec ambitionis, nec avaritiæ: aut ulla sensuum aut affectuum irritamenta ad nequitiam. Quâ denique ratione moti, verâ aut falsâ: aut quo impellente, intus aut foris: adhærere poterunt



runt æternùm suis vitiis & impietati, nisi divinitus indurentur, planè non video. Quòd si extrinsecus & alicunde acti, nec ratione nec libertate polleant, non ultrà censendi sunt homines. Sed de hâc re statim, pergamus ad reliqua.

APPELLAMUS præterea in hâc causâ Æquitatem & Justitiam divinam. Quem Deus creavit labilem, eum non puniet æternùm quòd lapsus fuerit. Nec adimet illi potentiam aut libertatem relinquendi sua vitia, cui indidit potentiam, vel potiùs impotentiam atque libertatem prolabendi in vitia. At, inquires, Deus non adimet improbis illis hanc potentiam aut libertatem: sed ab ipsorum voluntate provenit, quòd in malo persistant immobiles & inflexiles. Respondeo: At, secundùm tuam hypothésin, Deus ita construxit eorum naturam, ut non possint non esse inflexiles & irrecuperabiles, cùm semel discesserint ex hâc vitâ, aut in suos cruciatus descenderint. Modò concesseris miseros illos resipiscere posse, non abjiciemus spem omnem de iis in gratiam recipiendis. Sed resipiscere posse negas: Quin id probes quæso, eorum nempe resipiscentiam esse impossibilem. Si manent creaturæ rationales, intellectu & voluntate præditæ, possunt

R r

resipif-



resipiscere: si destituuntur autem ratione & libertate, non possunt ultrà peccare.

ALII à Justitiâ divinâ sic argumentantur: Haud æquum est, Errores vitæ brevis, & in vitium proclivis, puniri æternis pœnis: quum nulla sit proportio inter pœnam & culpam. Sed regeres hîc forsan, ut solent, Omne peccatum habere in se infinitam culpam, quatenus committitur in Deum infinitum. Hoc quidem aliquo modo dici potest, sed hæc non est ratio & mensura actionum Dei versùs suas creaturas, ac proinde locum non habet, cùm rationem reddimus ipsius erga homines voluntatis aut actionis. Secundùm hanc regulam Draconicam, Levissimum peccatum legitimè puniri potest æternis pœnis; addo etiam, gravissimis; nam eadem illa ratio perinde valet quoad gravitatem pœnarum ac de earum duratione. Fac itaque, quandoquidem justè fieri potest, levissimos peccatores pœnis æternis gravissimisque punitum iri: Quid fiet gravioribus peccatoribus? quid gravissimis? Si levissimum peccatum summas & perpetuas pœnas mereatur, quid ultrà meretur, aut mereri potest, gravissimum? nihil datur majus maximo. Hæc itaque ratio tua omnes justitiæ punitivæ confundit rationes, & peccata facit quodammodo æqualia.

SED



SED progrediamur à Justitiâ, ad Bonitatem divinam. Summum jus dici solet summa injuria: Saltem non congruit bonitati & misericordiæ. Deus autem secundùm hanc tuam hypothefin, in plectendis improbis summo utitur jure, nequid dicam gravius. Plectit enim tormentis exquisitissimis, & æternùm duraturis: quibus nulla potest excogitari pœna fortior aut intolerabilior. Legimus, quæ perpeffi sunt tormenta Christiani, in primis Evangelii sæculis: Quæ præterea Siculi, aliique invenere Tyranni: Sed hæc mollia sunt præ cruciatibus Inferni. Nec mollia tantùm, sed etiam breviuscula. Dolor autem vehemens simul & æternus omnes in se habet doloris gradus. Finge tantùm æstum febris, aut calculi, aut ilium tormina, durare in septennium: Quis par esset ferendis his doloribus? at si loco septennii millennium ponas, nemo vitam millennem emere vellet, aut ferre hâc conditione: multo minùs æternitatem.

Hoc tamen non esse jus extremum forsan dices: Potuisset enim Deus annihilare, vel in nihilum redigere Improbos: atque hoc modo quidem extremo suo jure usus fuisset. Respondeo: multo optabilius est penitùs non esse, atque nullo tangi sensu, vel boni vel mali, quàm hære in perpetuis cruciatibus, sinè



intermissione aut remissione. Hoc mihi videtur clarum lumine naturali; redeam in nihilum, tædet me mei. *Præstat* nihil omnino sentire, quàm sentire nihil præter dolorem. Aufer, quod tuum est, inquit Deo miser vix mentis compos, mallet non esse; peream, ut non peream. Hæc est vox naturæ. Neque hîc moror steriles argutiolas & λεπτολογίας Metaphysicorum: Testem appello gentem humanam, omnesque cordatos, annon eligibilis sit omni vitâ, omni cogitatione destitui, aut penitus non esse, quàm æternis torqueri flammis, æternis cruciatibus ingemiscere. Et  
 Mat. xxvi. 24.  
 Eccl. iv. 3. revera nisi magis abhorruisset natura humana à summâ miseriâ & æterno cruciatu, quàm ab insensibilitate aut annihilatione, Deus minatus fuisset improbis annihilationem, non æternum cruciatum, atque eo modo homines à vitiis magis deterruisset. Sed revertamur ad argumentum.

QUUM hæc ita se habeant, & annihilatio sit summum jus Dei in creaturas, (ne majoris mali quàm boni cuilibet author esset) aliquid tamen gravius & tristius, aliquid acerbius & severius, quàm postulat ipsum jus extremum, in condemnatos decernere & exercere videtur. Jus extremum est proximum sævitiae: quod itaque prætergreditur jus extremum, crudelitatis notam



notam effugere non potest. Saltem, prout, antea diximus, hic modus puniendi ad extremum, vel ultra extremum, parum respondet infinitæ illi, quam Deo adscribimus, bonitati, benignitati, & misericordiæ. Ita tamen, non tantum lumen naturæ, sed etiam scriptura sacra Deum nobis repræsentat. *Misericordem, Gratosum, Longanimem, multumque benignitate & fide.* Velut invitatus trahitur ad puniendum: Est opus suum *extraneum*, & à naturâ suâ *alienum*. Nullo modo delector morte *Improbi: Dictum Domini Jehovæ.* Si non morte temporali, multo minùs æternâ. Unde demum nascitur, aut à quo infligitur hæc mors æterna? si neque Deo placeat, neque creaturæ, quæ patitur: nec utrivis ullo modo sit profutura.

Exod.  
xxxiv. 6.  
Isa. xxviii.  
22.  
Ezek.  
xviii. 23.  
32.

His ita propositis & excussis, de naturâ Dei, rerumque creaturarum æquo regimine, redeundum est ad sacras literas, eorumque locorum interpretationem, quæ poenarum futurarum æternitatem præ se ferre videntur. Nôsti horum locorum sensum pendere magnâ ex parte à significatu vocis *αἰώνιος*, Hebraicè *עולם* aut *עולמי*: quod Latinè *Æternum* reddidimus. Interea notum est, hujus vocis *αἰώνιος* vel *עולם* vim esse dubiam in sacris literis: nec semper *Æternum* simpliciter, sed tempus diuturnum,  
aut



De pascha-  
te Exod.  
xii. 14.

aut indefinitum, designare. Statuta Legis Mo-  
saicæ sæpius dicuntur *æterna*, vel in æternum  
duratura: *Exod.* xxvii. 21. & xxviii. 43. *Lev.*  
x. 15. & xvi. 34. *Num.* xviii. 11. & passim  
alibi. Hæc tamen statuta, cum totâ Lege,  
multis retro sæculis exoleverunt. Mitiganda  
est igitur istius vocis significatio, nisi legem  
Judaicam adhuc retinendam esse velis. Tem-  
plum Hierosolymitanum dicitur *fore* habitatio  
Deo *in æternum* 2 *Chron.* vi. 2. Periit tamen  
semel iterumque; neque lapis super lapidem  
relictus est, aut ullum inhabitationis Divinæ  
vestigium. Regnum Davidis dicitur æter-  
num, quod transiit ex familiâ Davidis, &  
jam prorsus defuit. Vid. *Episc.* p. 32. *Col.* ii. b.  
Sec. 3. 2 *Sam.* vii. 13. In Lege, Famulus cui  
voluntariò pertusa fuit auris ab hero, servitu-  
rus dicitur *in æternum*: *Exod.* xxi. 6. tamen  
eadem Lex statuit emancipandos aut manu-  
mittendos esse omnes servos intra semisæculum,  
quoquo nempe Jubilæo. Præterea, ante Le-  
gem Mosaicam, Circumcisio dicitur institutum  
*Æternum*: *Gen.* xvii. 7. Hæc tamen jam a-  
bolita est eâdem authoritate divinâ. Denique  
Terra Canaan data est Abrahamo & posteris  
suis, in possessionem *æternam*: *Gen.* xiii. 15.  
& xvii. 8. & xlviii. 4. Sed ab hâc possidendâ  
expulsi sunt dudum ipsius posterii. His locis,  
aliisque



aliisque plurimis, satis patet, Æternitatem non semper denotari ab hac voce עולם vel לעולם: cui respondet, ut nôsti, αἰών vel αἰώνιος apud Septuaginta: & exinde in novo fœdere; ubi has voces pariter aliquanto laxiùs accipi necesse est. Vide, si placet, *Philem.* 15. *Jud.* 7. *Rom.* xvi. 25. *2 Tim.* i. 9. *Tit.* i. 2. Denique, apud Græcos exóticos etiam, utriusque vocis remissio-<sup>Joh. xiv. 16.</sup>rem esse sensum, Grammaticis notum est. Nec quicquam facit, ut id addam, contra hanc explicationem, quòd eadem vox usurpetur in pœnis ac in præmiis futuris designandis. Nullis enim Dei attributis repugnat æterna Sanctorum fœlicitas, ac proinde in illâ parte nulla est ratio recedendi ab accepti-  
one communi & literali. Atque id semper receptum est, ut verba cedant rebus: aliter *hoc est corpus meum* est dictio non minùs explicita, quàm *abite in ignem æternum*.

A VI & usu harum vocum nihil itaque certò definiri potest de pœnarum Infernalium æternitate. Præterea notandum, in illâ Imagine Inferni, quam nobis repræsentant sacrae Literæ, esse nonnulla (sinè controversiâ) figuratè, vel tropicè dicta: quæ ad literam exigi non patitur rerum ipsarum natura. Præterquam enim, quod flammæ, tenebras, & extremum frigus, difficile sit associare & jungere:



jungere: Quî poterunt vivere in his flammis vermes aut vermiculi? nec vivere tantum, sed immortales esse quodammodo: vel singulos, vel in suâ progenie: quandoquidem *nunquam mori* dicantur. Denique ipsorum damnatorum corpora qualiacunque: saltem si composita sint & organica: pati non possunt ignem æternum sinè dissolutione. Nec durabit in æternum ipsa Terra: in eâdem, quam nunc habet, formâ: vel quam acceptura est post conflagrationem; & in earum alterutrâ constituendum est Infernum.

HACTENUS vim verborum examinavimus, & naturam rerum. Tertio loco liceat adjicere, Dominum nostrum, Jesum Christum, cùm versatus est in terris, acceptâ servi formâ, non Philosophorum, sed filiorum hominum locutum esse linguâ: Judæorum imprimis, ad quos est missus. Prout passim in sermonibus Christi à doctis interpretibus observatum est. Proinde acceptas gentis suæ sententias & phraseologias plerumque sequitur, & quæ nota erant populo aut primoribus, ex Lege, Prophetis, aut traditione vulgatâ, iis dictis utitur libenter in iisdem docendis & in pietate promovendis. Ita cùm de Inferno agit *Gehennæ* nomine, & pro ratione delicti diversos pœnarum gradus constituit, loquitur stylo Judaico, & ad



ad intelligentiam communem accommodato. Pariter in exprimendis pœnis Inferni, *Mar.* ix. 44. utitur dicto Isaiaë Prophetæ, *cap.* lxvi. 24. ubi ipsissima illa verba occurrunt apud Septuaginta interpretes: ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν ἔτελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν ἔσσεσθῆσεται. Authores etiam alii manifestum faciunt, hanc dictionem notam & familiarem fuisse Judæis, *ul-* *tionem Impii esse ignem & vermes.* Quare nihil mutavit in hâc parte Christus: sed anticipationem illam aut prænotationem populi, cùm non incommoda videretur ad refrænandam audaciam impiorum, non immeritò retinendam duxit.

*Ecclus.* vii.  
18.  
*Judith.*  
xvi. 21.

His omnibus expensis, ex utrâque parte, circa pœnas Inferni: Quisque per me licet apud se statuât id, quod, suâ conscientia judice, rationi sanæ maximè consentaneum videbitur: Eâmq̃ue, in hoc argumento, Scripturæ sacræ interpretationem adhibeat, quam ferent optimè causæ, de quâ agitur, rationes & momenta. Si æternæ impietatis & miseriæ status in Creaturâ dissideat & discordet cum sapientiâ & æquitate Creatoris, discedendum est ab expositione literali in hâc parte: sive distinguendum inter hypothesin literalem & rationalem, vulgarem & arcanam: ne temerariâ & imperitâ interpretatione natura divina



violetur. Sin è contra, in istiusmodi statu desperato, five immutabiliter malo & misero, nihil tibi alienum videatur, vel à naturâ Dei, vel à naturâ rerum, adhærendum est Literæ: & obduranda præcordia, & obstruendæ aures ad omnes vagitus, gemitus, fletus, & clamores hominum perditorum. Si me tamen audire velis, non clamantem sed tacitè monentem, malletem te pœnas has dicere *Indefinitas*, quàm *Infinitas*. Nobis utique non satîs constare aut innotescere, quem finem habituræ sint: sed id penes Deum relinquamus, pro suâ sapientiâ & misericordiâ decernendum. Et exeant è carcere captivi, modò ipsi placuerit, cùm ultimum quadrantem persolverint, atque suæ justitiæ satisfecerint: Denique si neque id tibi placeat, hoc dogma, inter obscura & ἀκατάληπτα numeremus. Sed veniet dies, cùm non minùs absurda habebitur & odiosa hæc opinio quàm Transubstantiatio hodie.

Mat. v.  
26.

HODIE, nescio quo pacto, Theologis quibusdam feroculis placent admodum æternæ & infinitæ Malorum pœnæ: nec facilè patiuntur æquum utriusque partis examen & disceptationem. Sed è veteribus non pauci multò mitiùs & modestiùs hoc tractârunt argumentum, atque moras cujusque in his pœnis, consilio  
Dei



Dei & beneplacito, unicè permiserunt. Ita *Justinus Martyr* cum Tryphone, αἱ μὲν (τῶν <sup>Pag. 223.</sup> εὐσεβῶν ψυχαί) ἄξιαί τῷ Θεῷ φανεῖσαι, ἐκ ἀποθνήσκουσιν ἔτι· αἱ δὲ (τῶν ἀδίκων) κολάζονται ἐς τ' αὖν αὐτὰς καὶ εἶναι, καὶ κολάζεσθαι ὁ Θεὸς θέλη. *Piorum Animæ, quæ dignæ Deo visæ sunt, non moriuntur ampliùs. Injustorum autem, puniuntur, quoad eas & esse & puniri Deus voluerit.* Nec ab his diffidet S. Hieronymus, aliàs vir acris, & in nonnullis impetuofus: hâc tamen in re non illaudabilem animi moderationem ostendit. In suis commentariis ad præfatum locum *Isaiæ cap. lxvi. ult.* hæc habet: *Porro qui volunt supplicia aliquando finire, &, licet post multa tempora, terminum habere tormenta, his utuntur testimoniis.* Dein, citatis locis quæ opinioni\* illi favere videntur, addit hæc verba, *Quæ omnia replicant, asseverare cupientes, post cruciatus & tormenta, futura refrigeria: quæ nunc abscondenda sunt ab his quibus timor utilis est: ut dum supplicia reformatantur, peccare desistant; Quod nos Dei soli debemus scientiæ derelinquere: Cujus non solum misericordiæ, sed & tormenta, in pondere sunt: & novit, quem, quo modo, & quam-*

\* Contra pœnas finitas Inferni quid statuit Synodus quinta Œcumenica, Vid. apud Gerard. de Infer. tom. 9. p. 467. & Huet. Orig. lib. 2. c. 11. p. 138. &c.



*diu, debeat judicare.* Hæc Hieronymus in locum. Atque his affinia dixerat antea in iisdem Commentariis ad caput xxiv. sub finem: *Sciendum quòd iudicium Dei non possit scire humana fragilitas, nec de pœnarum magnitudine atque mensurâ ferre sententiam: quæ Domini arbitrio derelicta est.*

HÆC Ille: Origenem non memoro, cujus notissima est sententia. Eúmque sequi videntur, in hâc parte, ut sæpe alias, uterque Gregorius \*, Nazianzenus & † Nyssenus. Reliqui etiam Patres, qui flammæ Inferni, πῦρ καθάρσιον perinde ac κολασήριον esse voluerunt: de quibus suprâ dictum est: eo ipso significabant finiendas olim has pœnas. Denique hujus sententiæ Patronos S. ‡ Augustinus appellat,

\* *Vid. Orat. 40. p. 665.* Cum de pœnis æternis damnatorum modo vulgari locutus esset, dubitabundus & quasi sese corrigens, subdit εἰ μὴ τὸ φίλον καὶ ἡλεῖν νοεῖν τῆτο φιλικωτέρων, καὶ τῷ κολάζοντι ἐπαξίως. Nisi alicui placeat hoc mitius erga homines, & dignè Deo Puniente, hîc quoque intelligere. Innuit & magis humanum & magis divinum esse has pœnas moderari. Hunc locum Nazianzenî cum notasset Nilus, Chrysostomi discipulus, & Martyr, indè colligit, Temporibus illis apud Patres dubium & in utramque partem disputatum fuisse illud dogma de pœnarum æternitate: Quandoquidem Nazianzenus, inquit, εἰρήσι τοῖς βελομήτοις νοῦσαι τὸ πῦρ ἐκείνο φιλικωτέρων. Liberum relinquit volentibus Ignem illum mitius interpretari.

† *Vid. cap. viii. Orat. Catechet.* ubi in hâc vitâ insanabiles, sanandos dicit in futurâ, acrioribus & acerbioribus remediis. Et de *Animâ & Resur.* p. 229. de purgatione ac instauratione universali agit. Et in eodem tractatu sæpius eundem aut cognatum sensum prosequitur. Uti etiam de Opif. hominis, c. 21.

‡ *Civit. Dei, lib. xxi. c. 17. & seq.*



titulo non incongruo, Doctores *Misericordes*, tractâtque non inhumaniter: Quin imò quicquid aliàs dixerit, nonnunquam hæere videtur dubius in hõc argumento, quo sensu pœnæ sint æternæ: ut cùm ait, *Neque ita hoc dixerim, ut diligentiorẽ tractationem videar admississe de pœnis peccatorum, quomodo in sacris dicantur æternæ* (V. D. Hamm. in 2 *Thess.* i. 7. & \* \* \* \* \* l. 7. ex S. August. lib. de Serm. Dom. in mont. Tom. 4. super *Matth.* v. 25, 26.) sed redeamus ad locum de *Misericordiis*: Nunc, inquit, cum *Misericordiis* nostris agendum esse video, & pacificè disputandum, qui vel omnibus illis hominibus quos justissimus *Judex* dignos *Gebennæ* supplicio judicabit, vel quibusdam eorum, nolunt credere pœnam sempiternam futuram: sed post certi temporis metas, pro cujusque peccati quantitate, longioris vel brevioris, eos indè existimant liberandos.

ITA nobis exhibuit sententiam *Misericordium* Sanctus Augustinus. Qui stant à partibus contrariis, nuncupari possunt, ratione oppositorum, Doctores *Immisericordes*: atque eorum unus, reliquorum nomine, suam sententiam de pœnis Inferni his verbis explicuit: *Si omnes homines nati ab Adam usque ad* Apud Discip. de temp. *hodiernum diem, & amplius nascituri, vi-*  
verent



verent usque ad novissimum diem: & omnia  
gramina, quæ exorta unquam fuerunt, essent  
homines: Ac si unam poenam quam patitur A-  
nima pro uno peccato mortali in inferno, ex æ-  
quo partirentur, ita ut daretur unicuique pars  
illius poenæ æqua: tunc particula quævis illius  
poenæ hominis unius major esset quàm omnia  
tormenta, quæ omnes Sancti Martyres, & om-  
nes raptores & omnes malefici unquam passi fu-  
erunt. HÆC Ille. His poenis truculentissimis  
si æternitatem addas, omnes explebis inhumana-  
nitatis partes, numeros, rationes. Quid sit  
Æternitas, quanta & quàm immensa, parum  
consideramus, & propterea his miseris faciliùs  
damus æternas poenas. Æternitas est quid  
tremendum, quid infinitum & inexhaustum.  
*Tanta sunt æternitatis spatia*, inquit quidam  
Theologus, *ut si damnatus aliquis millesimo*  
*quoquo anno unam tantùm ex oculis emitteret*  
*lacrymulam, plus aquæ efflueret, quàm totus*  
*mundus capere possit.* His sententiis PP. adde,  
si libet, hanc rationem, hoc argumentum,  
quod alicujus esse ponderis mihi videtur. Quid  
fiet ab animabus mediocribus & mediæ con-  
ditionis, si nulla sit purgatio aut poena mo-  
deratior & aliquando finienda. Animas mediæ  
conditionis appello, quæ neque multâ pietate  
aut impietate imbutæ sunt: nec admodum pro-  
bæ,



bæ, nec insigniter improbæ: quales revera sunt hominum pars maxima. Plus habent Bruti quàm Diaboli: neque videntur insani. Quid fiet, inquam, \* \* \* \* \* Memoravimus suprâ gentem humanam distribuendam esse in tres ordines, bonos, malos, & medios sive mediocres. Boni transferuntur ad æterna gaudia, mali ad æterna tormenta; quo abeunt mediocres, vel quid fiet ab illis? Neque digni videntur æternis pœnis, neque æternis gaudiis. Scilicet oportet constituere certum gradum \* \* \* \* \* oportet, ut eadem sit disparitas in retributionibus, quæ est meritis personarum, quibus fiunt illæ retributiones. Alii denique, cruciatibus exhaustas, tandem mori improborum Animas, atque omnem vitam sensumque exuere, crediderunt; secundum illud Arnobii, *Animæ nescientes Deum perlongissimi temporis cruciatu consumuntur ignifero*. Nec aliter Tatianus & Irenæus. Denique πῦρ ἀσβεστον dicitur, quod permanens est, sinè intermissione: nec ullâ vi superveniente extinguitur, sed durat usque durante suo fomite.

Vid. Irenæum.  
lib. 2. c. 64.

NOBIS difficile est, omnem exuere humanitatem: Deo difficilior, omnem misericordiam. Et si naturam nostram corrumpere aut destruere possumus, divinam non possumus. Pulsârunt olim tympana in valle Hinnon, ne exaudiretur



audiretur à populo & à parentibus Infantum clamor, qui immolabantur Idolo igneo, & vagiebant acerbè, inter flammās. Sed totum licèt æthera resonare feceris continuis tonitribus, nunquam efficies ut in hoc Tophet, de quo loquimur, excruciatorum planctus & ejulatus non ascendant in aures Jehovæ, Patris misericordiarum.

RESPICE paulisper, si placet, Doctor Immercicors, Quale nobis exhibes spectaculum: Quale Theatrum Providentiæ: multo majorem partem humani generis æstuantem inter flammās per æterna sæcula. O digna Deo & Angelis spectatoribus scena! Dein ad demulcendum aures, dum plangoribus & ululatu Cælum Terramque replet hæc infœlix turba, harmoniam habes planè divinam. Illud præterea mihi dolet non parum, quod videam, hoc modo, tantam partem naturæ rationalis inutilem factam, funditus perditam & rejectaneam: Instar salis insulsi, aut instar Vappæ, projectam foras, sinè usu, aut spe futurâ.

OMNIS creatura, quantum nobis constat, est suâ naturâ labilis: perinde ac improbi & damnati. Quòd si eodem modo lapsi, sint penitus irrecuperabiles, tota creatio intellectualis exposita est, non vanitati tantùm, sed etiam æternæ miseriæ. Nec tam bonitatis divinæ

opus



opus esset, quàm credulitatis cujusdam, aut periculosa lusus aleæ, hanc rerum naturam construxisse. Quod accidit in hōc mundo, accidere potest in aliis: hīc autem, ut vulgò creditur, peritura est æternū major pars humani generis. Fac par damnum in cæteris mundis! quanta erit jactura, quantum naufragium naturæ rationalis, si, per totum universum, computum ineas? Pars illa deperdita rerum major erit parte reliquâ. *Deperdita*, inquam: Est enim veluti caput mortuum universi, aut Terra damnata, unde nihil boni elici potest. Nec id tantummodo, non solūm est pondus inutile in rerum naturâ, sed etiam onus intolerabile sibiipsi; neque seipsum excutere potest, neque ferre. Execratur invisum lumen, diēmque quo primū aspexit solem & sydera: Quo prodiit è nihilo, & rerum non notarum somno & silentiis. Pœnituit olim Deum, se condidisse homines: ob eorum nimium nequitiam. Pœnitebit vicissim homines miseros se conditos esse à Deo: Quandoquidem satius illis fuisset nunquam extitisse. Denique quibus displicent absoluta reprobationis decreta, quòd naturæ & attributis divinis repugnare videantur, iis non minùs displicere debent æternæ malorum pœnæ, quum iisdem attributis non minùs repugnent. Et



ex alterâ parte, qui hæc decreta recipiunt, eorum interest æternas pœnas respuere, quâ ratione levantur sui oneris parte gravissimâ. Cùm non tanti sit præordinari aut condemnari aliquem ad pœnas desituras; sed ad pœnas æternas & intolerabiles, *Hic stimulus est, hic aculeus severitatis.*

DE Inferno, & futuris Impiorum suppliciis, hæc dixisse sufficiat, modò subjicias illud monitum, quod à præfatis Patribus, ubi hoc tractant argumentum, sæpius adhiberi solet. Nimirum, Quicquid apud te statuas, intus & in pectore, de his pœnis, æternis vel non: receptâ doctrinâ verbisque utendum est cum populo, & cùm peroratur ad vulgus: præceps nempe in vitium, & solâ formidine pœnæ à malis absterrendum. Præterea, inter Bonos etiam sunt Infantes & Adulti: lacte, vel cibo solidiori, pro cujusque viribus, alendi. Horum non minùs habenda est ratio: nec temere mutanda est parvulorum aut infirmorum diæta, ne intemperies oriatur, & in morbos incidant. Propterea hæc, quæ doctioribus inscripta sunt, si quis in linguam vulgarem transfulerit, id malo animo atque consilio sinistro factum arbitrabor. Progressum Providentiæ, in mundo sensim ad perfectionem promovendo, & in illuminandâ gente humanâ, semper ante  
oculos,

1 Cor. iii.

2.

Heb. v.

12, 13.



oculos, semper in consiliis habere oportet: atque pari passu procedendum in studiis & conatibus nostris: donec eò perventum fuerit, ut quod *in aurem audivimus*, *in Solaris prædicare* liceat. Sed paulatim assuefaciendi sunt animi fortioribus ferendis veritatis radiis; Teneris oculis officit lux nimia, aut subitò nimis affusa. Pauci res ipsas, sed rerum imagines, tanquam in speculo intuentur: at res ipsas, facie ad faciem, ut dicitur, & ablato velo, visuri sumus tandem, si Deo placuerit, partim sub occasu hujusce mundi, plenius autem in futuro.





## CONCLUSIO.

**Q**UUM multifaria sit hujusce scripti materia, & diversa doctrinæ Christianæ complectatur capita: Eaque plerumque extra vias aut lumen Naturæ posita: facilè fieri potest, ut, in his tractandis, nonnunquam à scopo aberrârim. Homo sum, tenuis Homo, nihil humani à me alienum puto. Sed qui animo sincero, sinè metu aut amore partium quarumcunque, simplicem veritatem quærit, Deum habet adiutorem. Deus, inquam, pulsanti aperiet, quærenti dabit: modò quæramus illam sapientiam, quæ cœlitus est, puram & pacificam. Neque id mihi vitio vertat quisquam, quod in hoc argumento multa offenderim obscura in sacris Literis: inadæquatè, ut ita dicam, vel inabsolutè revelata. Hoc dictum velim maximè respectu mei intellectûs & ingenii. Et si quis alter his lucem afferre poterit, lætus amplectar & gratulabor auctori. Sed obstaculo mihi videtur veræ cognitioni, quòd nos pudeat nostræ ignorantia: neque clara ab obscuris distinguamus, ac si omnia nobis perinde essent nota & perspecta.



SACRI Codicis Commentatores plerique loca singula intelligunt, aut se intelligere simulant. Nullibi reperies suæ ignorantiae confcios & confessos. Pariter Cathedrarum præfides, & Doctores Scholastici nullum non problema solvunt, suo modo: omnes controversias dirimunt, veritatem in omnibus assequuntur & comprehendunt. Miror equidem utriusque classis Theologorum omniscientiam. Turpe putant scilicet, aut ingloriosum, Christianæ gentis doctores ignorare quicquam in suâ arte. Facit aliquid forsan ad augendam eorum existimationem apud discipulos suos, aut vulgus hominum, hæc universalis scientiæ ostentatio: sed apud sapientes, judicii minùs exacti argumentum habebitur. Qui enim de objectis remotis, aut in tenebris latentibus, non minùs audacter pronunciant, quàm de propioribus & in luce positis; neque hæc, neque illa, clarè & distinctè perspicere censentur.

VISUM est Providentiæ rerum mysticarum rationes contractim, & quasi dimidiatim, in hac vitâ proponere: ut his notitiis & speciminibus excitati & expergefacti, & hodiernæ œconomix limites, & futuræ perfectionem addiscamus. Si decem viri cordati & liberalis ingenii de eâdem hac materiâ, de rebus nempe



pe vitæ futuræ, five novissimis, ut dici solent, simul conscriberent: vix credo è decem duos quoslibet in eandem sententiam per singula capita coituros. Proinde si in nonnullis, quin etiam si in cunctis, à me dissentiat amicus lector, ego nihil mirabor, neque mihi pariter succenseat ille. Tantundem enim distant Thebæ ab Athenis, quantum à Thebis Athenæ. Neque ille minùs à me diffidet, quàm ab ipso ego diffideo. Uter nostrum ad veritatem propiùs accedat, est unica quæstio. Ubi venerit Elias, enodabit multa: ubi venerit Christus, omnia. Fiat lux, cupio refelli, ubi aberrârim: nihil magis, nihil aliud quàm veritatem efflagito.

INTEREA retineamus fideliter formam sanorum verborum & dogmatum. Immortalitatem Animæ, Mortuorum resurrectionem: Præmia & pœnas in vitâ futurâ, secundum cuiusque opera & dispositiones animi: Denique Mundi conflagrationem & renovationem, Christumque venturum & regnaturum. Hæc, & siquæ sunt præterea primaria capita, quæ ad vitam futuram spectant, facta tecta conserveamus: sed de modis rerum futurarum, \* ordine

---

\* Circa id Iudicium (*de extremo loquitur*) has res didicimus esse venturas: Eliam Thesbitem, fidem Judæorum, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, Bonorum malorumque



ne & circumstantiis, æquum est alios aliis quæ-  
 ritantibus indulgere & auxiliari. Ob ea, quæ  
 nos plenè & apertè doceri noluit Deus in hoc  
 statu, non est acerbè litigandum: Et qui hu-  
 jusmodi de causis se invicem mordent & con-  
 vitiantur, aut exardescunt iracundiâ & sto-  
 macho, ob leves & incertos aliorum erro-  
 res, Ipsi in certa peccata, addam etiam gra-  
 via, incidunt. Fugiamus tandem hæc mala,  
 quæ, non sinè opprobrio nominis Christiani,  
 heu nimium invaluerunt. Desipere tandem, vel  
 potius insanire desinamus. Sufficiat unicuique  
 suam proponere sententiam, optimis, quibus  
 poterit, rationibus & argumentis munitam:  
 sinè damno alterius, absque contumeliis aut  
 rixis: quæ nihil faciunt ad veritatem aut ad  
 suæ causæ probationem. Quinimo, Laboran-  
 tis causæ indicium est, cùm ipsius Patroni ad  
 convitia confugiunt, *Quotquot sumus perfecti,*  
 aut veritatis studiosi, *hoc sentiamus: Quod si*  
*quid aliter sentitis, hoc quoque vobis Deus re-*  
*velabit.*

2 Cor. iiii.  
 3. &  
 1 Corinth.  
 vi. 10.  
 Gal. v. 20.  
 1 Pet. ii. 1.

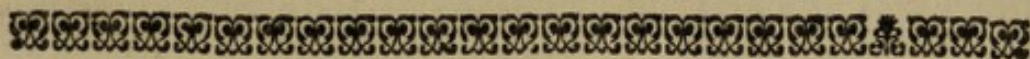
que diremptionem, Mundi Conflagrationem, Ejus denique renovationem.  
 Quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis & quo  
 ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc ad per-  
 fectum hominum intelligentia valet consequi. *Lastan. Fragm. de extra.*  
*Judic. August. de C. D. lib. xx. cap. 30.*

F I N I S.









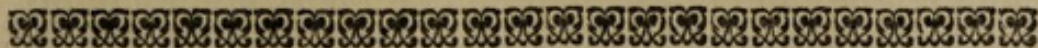
A D

VIRUM CLARISSIMUM *A.B.*

Circa nuper editum de

ARCHÆOLOGIIIS PHILOSOPHICIS

*Libellum, Authoris Epistolæ Duæ.*



U u



Ad Virum Clarissimum A. B. circa  
super editione de Philosophia  
Libellus

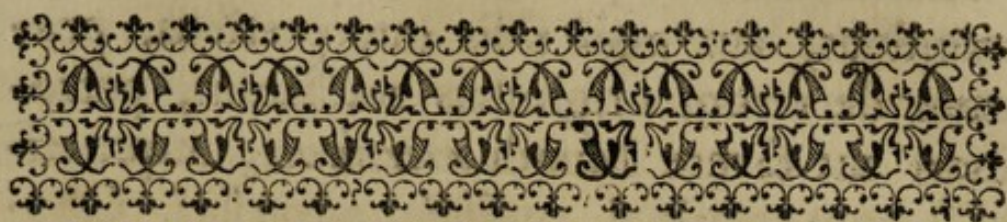
VIRI PRIMI

ON ingratum non fore. Vi  
opere de ingratum quod me  
velis monitum idemdem, quas  
forte Objectiones contra operam  
Philosophi  
et humanos, autem: sed  
eo animo factum puto, ut salis inscripseris mi-  
histories, et non est interpretatio  
etiam. Non omnes, quod in  
tem recurrent et restant rationum ponder-  
re & expositis sed affectibus suis, aut pre-  
judicis occurrat, quam clavis occidit, de re-  
tum coloribus decorant. Sape etiam, ad  
concordiam restant, autem res. Sen-  
insigne in aliam partem deponant.

Al:

E n s





*Ad Virum Clarissimum. A. B. circa  
nuper editum de Archæologiis Phi-  
losophicis Libellum.*

## EPISTOLA PRIMA.

**N**ON ingratum mihi facis, Vir optime & integerrime, quòd me velis monitum identidem, quas fortè Objectiones contra nuperum Tractatum de Archæologiis Philosophicis, aut inter amicos aut inimicos, audiveris: Idque eo animo factum puto, ut falsò inscriptas mihi sententias, aut malevolas interpretationes, effugiam. Non omnes, probè nòsti, veritatem metiuntur aut æstimant rationum pondere & momentis, sed affectibus abrepti, aut præjudiciis occæcati, quasi clausis oculis, de rerum coloribus decernunt. Sæpe etiam, ad concitandam invidiam, Authoris verba sensusque in alienas partes detorquent.



AIS te audivisse, à nescio quibus, aut furrionibus, aut malè fidis interpretibus, præfatum de rerum originibus tractatum, patrocinari aut favere Mundi *æternitati*: atque etiam Rerum creationi, *ex nihilo*, adversari. Quorum utrumque iniquissimè dicitur. Neque multis opus est ut hoc tibi testatum faciam: audi paucis, si placet, authoris sententiam, Libro Secundo: *De creatione rerum ex nihilo, dubitari non potest: neque id fuisse ab æterno.*

Vid. Lib. p.  
312.

*Creatura enim æterna à nobis concipi non queat.* Nullum Ens finitæ perfectionis, nedum Materia (Res omnium infima & abjectissima) in se involvit, aut in suâ Ideâ, necessariam existentiam. Existit igitur contingenter, modò existat: & aliunde habet suam existentiam quàm à seipso. Et quoad Materiam (de quâ agitur præcipuè) cum prima Materia fieri non potuerit ab aliquâ præexistenti: neque propriâ vi existere: sequitur necessariò eam fuisse creatam five productam ex nihilo.

NEQUE impossibilis haberi debet hujusmodi Creatio. Productio enim rei possibilis, non est impossibilis: Materia autem est res possibilis, licèt non necessaria: & nullo alio modo produci potest.

DEIN, quoad alteram partem, de rerum *æternitate*: Qui res mutabiles & successivas fingunt



fingunt esse æternas, non tantùm id gratis fingunt, sed etiam in multiplices incidunt repugnantias & absurda, quibus sese extricare, non est penes mentem humanam.

HÆC quoad mentem Authoris. Cæterùm in explicandis Antiquorum Dogmatis, in *Libro Primo*, oportebat sequi veritatem Historicam: & quid quique senserint de rerum ortu, sive rectum, sive secùs, bonâ fide exponere. Denique quoad Creationis Epocham, veteribus intactam & inexploratam, neque hanc ausus sum ego fixis terminis definire. Ac proinde cùm *Creaturam æternam concipi non pos-* Ibid.  
*se* affirmâssem, subnectitur statim, *Sed limites Sexmillennes, Epocham breviusculam, Creationi divinæ nunquam ausus sum præscribere. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.*

NEQUE hâc in re, opinor, immodestiæ me redarguet quisquam: cùm satîs notum sit, ex antiquis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, statuisse plures, Angelorum ordines universos, & Cœlorum nonnullos, ante hunc Mundum Sublunarem extitisse: idque per innumera sæcula & æternitates, ut verbo utar S. In Tit. i. 2.  
*Hieronymi.* Atque hanc suam sententiam, non tantùm ratione humanâ, sed adductis ex Sacrà Scripturâ locis & argumentis, confirmatam,



firmatam, Doctrinæ Catholicæ vim & pondus habere voluerunt. Tantum abest, ut huic opinioni minimam erroris labem, nedum noxii, inurendam senserint.

Posito autem hoc fundamento, tam Angelos quàm Coelos, extitisse ante Orbem nostrum: nisi ingentem hiatus fingere velis, quantum jam occupat orbis sublunaris, aut Planetarius, intervallum illud medium aliquali materiâ replendum erit. Neque mihi quidem fas est concipere primum Dei opus instar cassæ nucis, aut instar testæ vel corticis sinè pulpâ. Denique, quod summa rei est, Quicquid statueris, de reliquis Universi regionibus, Orbis nostri habitabilis, atque humani generis, ortum temporalem esse, & utrumque quasi recens natum, semper asserui, atque adhuc obfirmatus assero. Sed de hâc re fati superque.

Ais præterea, Id mihi vitio verti à nonnullis, quòd Mosem, virum maximum, minùs reverenter tractaverim: Atque eo nomine, ipsam Scripturam sacram aliquatenùs læserim. Mosem quod spectat, Hunc ego Prophetam maximum, divinitùs actum & inspiratum, miraculis munitum, & supra sortem humanam evectum, semper habui & habiturus



habiturus sum. Et quoad opus illud Hexaëmeri, id perinde ac reliqua sua Scripta, sub auspiciis & regimine Spiritûs Sancti conditum & apparatus sentio. Neque huic obstat, quod doctrinam illam de rerum Genesi, Parabolâ vel Allegoriâ aliquatenus involutam, ut ante me plures alii, crediderim. Parabolas enim Christi & Prophetarum, non minùs quàm Scripturam Literalem, inter Oracula divina meritò numeramus: Neque officit styli ratio, quo minùs à Sacro fonte derivetur. Utrâque docendi methodo utitur Spiritus Sanctus, & utramque eâdem veneratione amplectimur.

Hoc, opinor, inter omnes convenit: Sed eâ de re laboramus maximè, ut certos Indices & Characteres, quibus Stylus Literalis ab arcano discerni & dijudicari possit, inveniamus. Nos imprimis communem hîc sequimur interpretandi regulam, *ut à Literâ non recedamus unquam, nisi rei necessitate coacti.* Nihil autem difficilius est, quàm hanc necessitatem, sinè invidiâ & animorum offensione, demonstrare. Nam si incongrua & absurda Literæ affigas, clamant nonnulli, te contemptui habere Scripturam Sacram, & à malevolis irridendam exponere. In his salebris hæremus, & quâ viâ eundum sit, nescio.



cio. Sinè incongruis & absurdis non recedendum est à Literâ: (A quâ omnes recedunt, datâ occasione, & recedendum statuunt) neque tamen ferunt æquo animo, ut hæc absurda in lucem proferantur. In his, inquam, angustiis versamur. Intereâ, quod ad me attinet, dum hæc incongrua repræsentaverim, siquid acrius, aut asperius: vel siquid crudè & immaturè dictum est, quod piis & sapientibus offendiculo esse possit, id totum, quicquid est, indictum volo. Et colloquium illud inter Evam & Serpentem, quod nonnullis displicere audio: vel siquid sit prætereâ cognatæ indolis, amputari & abscindi sinè dolore patiar.

DENIQUE quoad Scripturam Sacram in genere, sive Literalem, sive Mysticam: Hanc cœlitùs nobis datam, tanquam Fidei regulam, Vitæ ducem, & Salutis asylum, profiteamur: omnique honore, reverentiâ & veneratione prosequimur. Neque hîc lis oritur de auctoritate Sacræ Scripturæ, quæ apud utramque partem, in confesso est: sed de ipsius interpretatione, vel interpretandi modo, secundùm materiæ subjectæ & argumenti diversitatem.

HÆC paucis dicenda habui, ut causæ nostræ rationes & statum manifestiùs exponerem,  
apud



apud æquos Judices. Qui nobis, fat scio, non invidébunt libertatem, Dei hominúmque legibus indultam, ut, illæsâ Fide Christianâ, & Ecclesiæ nostræ decretis, conscientiæ & veritati pacificè auscultemus. Pacificè dixi, quin- <sup>Vid. lib.</sup>  
imò *modestè & submissè*: ut superiorum judi- <sup>p. 297.</sup>  
cia sequaces experiamur. <sup>p. 351.</sup> Fusis denique ad Deum precibus, ut, in omnem veritatem, suo lumine, atque suo tempore, nos deducere dignetur.

Id unicum restat, ut moneam: Ad Eruditos & Mystas hæc scripsimus, Linguâ non Vulgari: Neque eorum causam tuemur, qui hæc Sacra, ne dicam, Mysteria, temerè in vulgus spargunt, in popinis legenda & agitata. Vale.





*Ad Virum Clarissimum A. B. circa  
nuper editum de Archæologiis Phi-  
losophicis libellum.*

## EPISTOLA SECUNDA.



LITERUM benevolentia tua, & amicitia pignus, vir ornatissime: Literas tuas secundas, mense jam elapso, libenter accepi. In quibus amicorum objectiones nonnullas, ut antea inimicorum contra Archæologias nostras, mihi notas facere dignaris. Juvat utique dissentientes amicorum Sententias unâ conferre, & de rebus dubiis, finè æstu aut invidiâ candidè contendere. A leni pulsu, vel nixu, oritur lux: à rudi collisione Ignis.

*IRA hominum non operatur Justitiam Dei, neque veritatem. In concitatis animi motibus, tam intellectûs, quàm voluntatis, perturbantur actiones. Sapientia habitat in regionibus*



gionibus serenis, & intempestis: & efficacissimum erroris in aliis remedium, est placida, & perspicua refutatio. Non potui non in illam semper propendere opinionem, Neminem irasci in veritate defendendâ, qui eandem plenè possidet, vidétque in claro lumine. Evidens enim, & indubitata ratio, sibi sufficit, & acquiescit: aliisq; à scopo aberrantibus (nisi animo id fiat malevolo) non tam succenset, quàm miseretur. Sed cùm argumentorum adversantium aculeos sentimus, & quodammodo periclitari causam nostram, tum demum æstuamus, & effervesCIMUS. Hæc in laudem tui candoris præfati: ad objectiones jam properamus.

Ais imprimis, Mundum creatum esse per intervalla, idque spatiis sex dierum, prout Moses retulit in Hexaëmero: probari denuo, vel confirmari in Decalogo: ubi quarti præcepti, de observando Sabbatho, hanc reddit rationem Moses, quòd Deus mundum fecerit in sex diebus, septimúmque in quietem consecrârit. Nulla esset vis, inquis, hujusce rationis, si vel puncto temporis creatus esset mundus, vel si insumptum fuisset plus temporis in eodem construendo quàm sex dies. Non igitur mysticè, aut parabolicè, sed secundùm Literam exponendum est Hexaëmeron.



RESPONDEO, rationem à Mose traditam, de Sabbatho observando, valere, atque vim suam habere, ex alterutrâ hypothefi, vel expofitione Hexaëmeri, Literali, vel myfticâ. Si literam fequamur, omnibus in propatulo, & tibi in confeffo, eft ratio. Si myfticè, & parabolicè nobifcum intelligas, Sabbathum eft typus Sabbatismi in mundi renovatione futuri, atque fex dies, qui præcedunt, funt totidem millennia, quibus duraturus eft mundus. Quâ de re vide, fi placet, quæ differvimus fecundùm veteres, tam Judæos, quàm Chriftianos, in *Theoriâ Telluris*, lib. iii, v. & lib. iv. c. 8. Hujus autem beati Sabbatismi memores, quàm religiosè, quantòque cum gaudio, hodiernum Sabbathum, futuri imaginem, contemplari, & celebrare debemus.

QUOD fi rationem Literalem Sabbathi hîc unicè refpiciendam velis, quid mihi dixeris, Amicorum optime, fi nullum fuiſſe institutum Sabbathum, nullum celebratum, ante tempora Moſaica, conſtiterit. Neque Noachidis, neque Antediluvianis datum eſſe unquam hoc præceptum, ſed Judæis ſolis, idque poſt exitum ex Ægypto. Hoc certè nos docent præclari nominis Doctores Chriftiani, & Sacrorum Librorum interpretes. *Juſtinus* cum Tryphone agens, Sabbathi inſtitutum, non minùs quàm



quàm Circumcisionem, Judæorum proprium & Gentile facit: & cùm Adamum, Abelem, Enochum, Lothum, Noachum, & Melchisedechum, enumerâisset, qui incircumcisi placuerunt Deo, addit, hos etiam omnes, sinè observatione Sabbathi, Deo gratos fuisse. Καὶ γὰρ μὴ σαββαλίζοντες οἱ προωνομασμένοι πάντες, δίκαιοι τῷ Θεῷ εὐηρέησαν, καὶ μετ' αὐτὰς Ἀβραὰμ, καὶ οἱ τῶν υἱοῦ ἀπάντες μέχρι Μωσέως. Dein, paucis interpositis, de *Enocho*, aliisque, iterum verba faciens, inquit, οἱ μήτε περιτομήν, τὴν κατὰ σάρκα ἔχοντες, μήτε σάββαλα ἐφύλαξαν, μήτε δὲ τὰ ἄλλα, Μωσέως ἐντειλαμένα ταῦτα ποιεῖν. *Qui neque circumcisionem, quæ est in carne, habebant, neque Sabbathum observabant, neque alia insuper, quæ Moses fieri præcepit.*

*IRENÆUS* eodem modo (*lib. iv. c. 30.*) sinè circumcisione, Sabbathis, cæterisque Moisaïcis, Deo placuisse Patriarchas asserit: *Ipse Abraham sinè circumcisione, & observatione Sabbathorum credidit Deo, & reputatum illi ad justitiam, & amicus Dei vocatus est. Sed & Loth sinè circumcisione, &c. reliqua autem omnis multitudo eorum, qui ante Abraham fuerunt, justi, & eorum Patriarcharum, qui ante Mosem fuerunt, sinè his, quæ prædicta sunt, & sinè lege Mosis justificabantur.*



*TERTULLIANUS* iisdem infistit vestigiis, *capite secundo, & quarto adversus Judæos*. Eosdémque cùm recensuisset Patriarchas, hos omnes non *Sabbatizasse* ait. Verba non adjicio, cùm longiuscula sint, quæ consules, si placet, per otium.

VIDES hos primævos Ecclesiæ Triumviros, infra secundum à Christo nato sæculum, consensisse in eandem sententiam de origine Mosaicâ Sabbathi: Patriarchis anterioribus utriusque mundi, ignoti, vel inobservati. Sed à nonnullis hîc oblatum audio qualecunque responsum ad minuendam vim horum Testium: aiunt nempe, non hîc loqui Patres præfatos de Sabbatho universim, sed de Sabbatho Judaïco, eo rigore, eoque apparatu, quibus hoc institutum munivit postea, & stabilivit Moses, in republicâ Hebræâ observandum: hujusmodi, inquiunt, Sabbathum ignorabant, vel non observabant Patres; neque mirum profectò, cùm nondum natum esset. Sed multis modis deficit hoc responsum. Primò in verbis dictorum Patrum nulla est restrictio, aut distinctio Sabbathi in Judaïcum, & antejudaïcum: vel Mosaïcum, & originarium: at Sabbatha universim non observasse Patres antemosaïcos affirmant hi Patres Christiani. Præterea conjungunt Sabbathum cum *circumcisione*,



ne, & cum ritibus Mosaïcis, ac uti non erant circumcisi Patriarchæ, inquiunt hi Patres, ita eodem modo non erant Sabbatarii: hoc est universim.

DENIQUE, distinguas, si placet, inter Sabbathi substantiam, ut ita loquar, & circumstantias. Duo maximè includit Sabbathum, vacationem ab opere servili, & solemnem Dei cultum; Cùmque Authores præfati asserunt Patriarchas antemosaïcos non coluisse Sabbatha, necesse est, eo nomine, nisi verbis nos ludificantur, istæc duo subintelligant: negentque Patriarchas celebrâsse quemlibet diem septimum, vacando à laboribus, & sacra faciendo, modo singulari & solemni: hoc si concesseris in animo habuisse *Justinum*, *Irenæum*, & *Tertullianum*, optati sumus compotes, & distinctiunculas, & minutias nihil moramur.

SED aliâ forsan ratione hæc testimonia refelles: novos & adversarios citando testes: ne dicam subornando: *Chrysostomum* putà, *Theodoretum*, *Epiphanium*, aliósque. Respondeo: Nullum, opinor, reperies Patrem, ejusdem cum præfatis Triumviris, vel superioris ætatis, qui populum priscum, & Patriarchas Sabbatha coluisse affirmet. In commentariis, aut concionibus ad *Gen. ii.* Literalem hypothesin forsan sequuntur nonnulli: aliis autem in  
locis,



locis, ubi de re ipsâ agitur, præceptum Sabbathi non humano generi datum, neque ideo ab initio rerum, sed Judæis proprium, & gentile, iidem statuunt, quâ de re differemus infra. Quod si dissideant, inquires, & sibi ipsis malè consent, in neutrâ causâ testes sunt idonei. Esto: sed de eâ re quid statuendum sit, videbis statim. Interea si plures in nostrâ parte testes desideres, advoca \* *Augustinum*, † *Eusebium*

\* Sanctus Augustinus penitus abolevit Sabbathum primævum, quandoquidem ipsius radicem aut fundamentum sustulit: Sex nempe dies Creationis: à quibus unicè pendebat requies, & sanctificatio septimæ. Ideo Sabbathum illud figuratè intelligendum esse, ut typum, sæpius docet. *De Civ. D. lib. xx. c. 7. & lib. ult. cap. ult. de Genesi contra Manich. lib. i. c. 22.* & alibi pro re natâ.

† *Eusebius* nullum agnoscit Sabbathum antemosaïcum; idque testatur variis in locis, *Demonst. Evang. lib. i. c. 6.* Primùm de Melchisedecho, ait, ὁ σαββάτος τί ποτ' εἰς ἐν δότα neque quid esset Sabbathum novit. Et cùm talem fuisse Noachum, Enochum, Abrahamum, monuisset, ultimò subdit exemplum Jobi: τὸ δὲ λέγειν τὸ τελικὸν ἀποδοῦναι Ἰωβ, τὸ ἀληθὲς ἀνθρώπων ἐκείνων, τὸ ἀμεμπτον, τὸ δίκαιον, τὸ θεοσεβῆ; τὸ εἰς ἀκρον οὐσεβείας αὐτοῦ, καὶ δικαιοπραγίας, τίς ἄρα αἰτία ἦν; μήτι γε τὰ Μωσείως παραγγέλλεται; ἢ δαμαῶς; ἀλλὰ σαββάτου ἡμέρας ἐπιτήρησις ἦν, ἢ τινος ἄλλης Ἰσραήλῃς ἐθιλοθησκείας φυλακή; πόθεν, πρὸς ἐνέργειαν τοῖς χερίοις Μωσείως, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν νομοθεσίας ἡγορῶ; Eodem modo de Sabbatho & de Mose differit in *Præparatione Evangel. lib. vii. c. 6.* τὸ δὲ τὸ εὐσεβείας τρόπος Ἰσραήλῃς μὴ πρῶτον ἀπαρξάσθαι τὸ νομοθεσίας Μωσεία, σαββάτου τινὸς παραδόξου ἡμέραν. Non à Majoribus acceptum dicit, aut traditione Patriarchali, sed à Mose primùm introductum apud Judæos Sabbathi cultum. Denique in *Hist. Eccl. lib. i. c. 4.* de priscis Patriarchis, pietate, justitiâ, & reliquis virtutibus universis, præstantibus: tam antediluvianis quàm Noachidis: verba faciens, ait ὅτι ἐν σώματι αὐτοῖς περιτομὴς ἰμελλεν, ὁ σαββάτος ἐπιτηρητέως, neque circumcissionem, neque Sabbathi observationem, curabant: — more Christiano viventes. Hactenus Eusebius: atque idem prosequitur argumentum Chrysostomus, (quicquid aliàs dixerit) cùm de iis qui ad Abrahamum usque vixerunt (Hom. 121.) Sermones instituit, his verbis inter cætera: οὐκ εἰδέσαντο τὸ νόμον, οὐκ ἐφύλαξαν σαββάτου. Neque legem receperunt, neque Sabbathum observarunt.

*Pamphilum,*



*Pamphilum, Job. \* Damascenum, venerabilem † Bedam, aliosque: ut Judæos mittam non satis inter se concordēs. Sed pergamus in proposito.*

SECUNDUM has sententias aut suffragia Patrum, vides nullum fuisse Sabbathum institutum, aut celebratum ab initio mundi, neque ante tempora Mosaica. Quod si verum sit, Amicorum Optime, tuum in te retorqueo telum, sed amicâ manu. Quâ, quæso, fide literali, vel quo genere Orationis, dixit Moses in Decalogo, Sabbathum fuisse institutum, aut sanctificatum, ab initio mundi, si nullum fuit Sabbathum ante tempora Mosaica? Idem

\* *Job. Damascenus de Orthodoxâ fide, eandem sententiam plenius & apertius explicat. lib. iv. c. 5. πρὸς τοὺς ἰουδαίους. Ὅτι μὴ γὰρ ἐκ τῆς νόμου, ἀλλὰ γεννηθὲν θεοπνεύματος, ἴδὲ τὸ σάββατον τῆς θεῶν ἀφιερώσεως. ὅτι ἡ θεοπνεύματος γεννηθὲν ἀπὸ Μωσέως ἐδόθη ἀφιερώσθαι τῇ θεῶν — τὸ σάββατον. Quum lex non esset, nec Scriptura divinitus inspirata, neque Sabbathum Deo sacrabatur. At quando Scriptura divinitus inspirata per Mosē data est, Sacratum est Deo Sabbathum.*

† Denique his adde, si libet, venerabilem Bedam, in Luca cap. vi. Volens, inquit, intimare Sabbathi legalis observantiam cessare ultrâ debere, & Naturalis Sabbathi libertatem (quæ ad Mosē usque tempora, ceterorum dierum similis erat) oportere restitui. Et postea in eodem capite (ut & in præfatione ad Psalmos) sex dies Creationis, & requiem in septimâ, ad exemplum Augustini, quem solet imitari, in typos convertit. Eodem præcepto, inquit, simul & futuri sæculi formam in præsentibus adumbrans: ubi qui per sex sæculi hujus ætates bona fecerunt, in septimâ quiete malorum (tantummodo non autem bonorum) sunt ferias habituri. Epiphanius autem in contrariam sententiam incidisse videtur, ex malâ interpretatione Sabbathi δὲ ἡ γενεή των, *Her. 51. Alog.*  
*Luc. vi. 1. Theodoretus innocuam statuit utramque partem, nec lite aut censurâ dignam. num. 31.*

Y y

dixerat



dixerat vel dicturus erat Moses in suâ Cosmo-  
pœiâ: & eodem animo utrobique: nempe, si  
rectè judicamus, ut hoc præceptum Sabbathi,  
quod maximi erat momenti, ratum faceret,  
atque fortiùs imprimeret Judæorum animis.  
Hujusmodi quid innuere videtur Theodoretus:

Quest. 21.  
in Gen.

Ἰσθαλοῖς ταῦτα γράφων (loquitur de Mose & de  
verbis ipsius, Gen. ii.) ἀναγκαίως, τὸ, ἡγίασεν  
αὐτήν, τέθεικεν· ἵνα πλεῖον σέβας ἀπονεύμωσι τῷ σαβ-  
βάτῳ. *Ad Judæos ista scribens, necessariò po-  
suit hoc, sanctificavit eam: ut majori venera-  
tione prosequerentur Sabbathum.* Hoc præ-  
ceptum maximi dico fuisse momenti: Cùm,  
præter cætera, solenne foret perpetuùmque  
monitum, tam de novitate mundi, quàm de  
futurâ ipsius renovatione. Cùm verò dictum  
præceptum de Sabbatho observando non esset  
insitum Naturæ nostræ aut suo lumine clarum  
(nulla enim est differentia Dierum, aut revo-  
lutionum Terræ) ut cætera præcepta Decalo-  
gi, opus erat aliunde petitis argumentis ad il-  
lud corroborandum. Ac proinde munivit hoc  
præceptum Moses variis modis; primò uno  
atque altero miraculo circa Mannam, *Exod.*  
xvi. Quod præludium erat Sabbathi solenni-  
ùs instituendi. Dein, Requie Dei post abso-  
lutum opus Creationis, *Exod.* xx. Denique,  
Israëlitarum ex servitute Ægyptiacâ eductorum  
Comme-



Commemoratione, *Deut. v.* His argumentis & rationibus usus est Moses ad confirmandam authoritatem Sabbathi, quò altiùs ageret radices in suis Israëlitis, quorum intererat maximè conservare & sacrosanctam habere hujus præcepti memoriam.

AD præfatum argumentum, quo usi sunt Patres, contra primævam Sabbathi institutionem, nempe quod nusquam observatum legimus à Patriarchis, solet quandoque responderi: Historiam sacram de Patriarchis esse admodum succinctam & compendiosam, neque ideo mirandum, si quid præteritum fuit aut tacitum in breviusculâ narratione. Appositè hoc dictum videtur. Hoc tantùm regero: Noachi, Abrahami, & Jobi Historiam latius & explicitiùs narrari in sacris Literis: qui cùm omnes essent veri Dei & pietatis cultores, hoc unicum præceptum quod datum esse volunt humano generi primævi Sabbathi vindices, nullibi comparere aut memorari in praxi aut Commentariis de eorum vitâ, meritò miramur. *Noachus erat vir justus, perfectus in generationibus suis, & ambulabat indefinenter cum Deo.* Gen. vi. 9. Inquit Scriptura sacra. Qui omnes partes justitiæ & pietatis explevit, officium Sabbathi celebrandi, in sui Creatoris memoriam, explevisse non legitur. Noachum prædicasse,



*prædicâsse*, sacrificâsse, munda & immunda discriminatum esse, legimus: nullibi verò Sabbathizâsse. Referuntur & distinguuntur in Historiâ Noachi, dies, menses, anni, tempora; nulla Sabbatha. Denique, inter scelera & impietates mundi Antediluviani non memoratur Sabbathi violatio: & renovato mundo post diluvium, & repetitâ Dei benedictione quasi in Principio rerum, altum de Sabbatho silentium.

AD Abrahamum quod attinet, eum sæpius invocâsse summum numen & nomen Dei: Aras multis in locis struxisse: decimas pependisse Melchisedecho: Circumcisum fuisse: sacrificia non tantum consueta, sed unicum etiam filium, Deo obtulisse. Hæc, inquam, non reticentur in historiâ Abrahami: sed hunc virum magnum coluisse Sabbathum, vel quemlibet diem singularem præ reliquis sacrum habuisse, nec palàm dicitur, nec ullis indiciis colligi potest. Præterea in peregrinationibus Abrahami & ipsius filiorum, quarum non paucae narrantur à Mose, itineris ob diem Sabbathi intermissi nulla fit mentio: Quod tamen postea in Itinerariis Israëlitarum, cum desertum transirent, notatum accepimus.

JOB. II. 9. DENIQUE quod spectat ad Jobum, virum,  
Deo teste, *incomparabilem, integrum, rectum;*  
*timentem*



*timentem Dei, & à malò recedentem*: facile credes hunc hominem nihil divinitus præcepti, aut promulgati omnibus, ignorâsse, aut cognitum neglectui habuisse. Rerum exordiis proximior erat quàm Moses, neque eum latere poterat institutum universale, primitus à Deo datum humano generi. Dein, hujus illustris viri historiam non raptim, & summatim, ut sæpe solet: sed integro Libro expositam habes; Triplicem statum subiit, instar mundi nostri. Primò vides in statu integro & florentissimo: dein fractum & miseriis obrutum: Denique renovatum & restitutum; ubique verò æqui rectique, religionis erga Deum, purique cultûs, tenacem. In hoc vitæ suæ & pietatis stadio, monstres mihi, velim, aliquod vestigium, aliquam memoriam aut signum, observati Sabbathi. Non defuit occasio, in hâc narratione, memorandi hujusmodi instituti, si quod fuisset. Meminit author originis mundi, & foundationis terræ: & jubilantium Angelorum, incepto, vel absoluto opere; quod proximè accedit ad argumentum nostrum. Neque tamen discriminationis dierum, aut sanctificationis alicujus septenarii, omnino mentionem facit. Præterea, obtulisse dicitur Jobus Holocausta ad sanctificandos, aut expiandos filios: nequid fortè dixerint



dixerint fecerintve liberiùs aut irreverentiùs inter convivandum: Sed de Sabbatho sanctificando, nec monitum dedit nec exemplum. Denique cùm suam tuetur innocentiam in capite xxxi. multísque se purgat liberátque culpis, tam quoad mores, quàm cultum divinum; de violato aut observato Sabbatho nullum intermiscet verbum, nullam lucem aut umbram.

HIS aliisque innixus rationibus, haud facilè mihi persuadeo, institutum Sabbaticum fuisse universale, ad omnes gentes populósque protensum: Quod si communi primóque humani generis auctori datum fuisset in natali mundi, valuisset apud omnem suam stirpem, adeóque apud omnes gentes lex Sabbatica, & religio Sabbathi. Festorum & Feriarum retinentissimus est Populus, neque facilè excideret, quod singulis septimanis iterandum esset. Si omnis periisset religio apud priscos, atque omnes ritus sacri, unà extinctum jacuisse Sabbathum non mirarer: sed ubivis gentium, & in omni ævo, sacrificia & victimas, dies Festos, aliásque superstitiones, in usu fuisse novimus. Festum autem diem septenarium, aut observatum aut divinitus aut humanitus institutum, nisi à Mose Legislatore, & in Republicâ Judæâ, nuspiam terrarum audivimus. Ut

Ante-



Antediluvianos præteream, quorum curta est & sicca Historia: apud Noachidas, quam memoriam, quod Monumentum Sabbathi, reperire licet? supersunt & conservantur adhuc *Præcepta Noachidarum*, quorum alia respiciunt cultum divinum, alia mores humanos; sed colendi Sabbathi aut septimi diei, neque hæc neque illa meminerunt.

Si quod fuisset, ab initio, hujusmodi præceptum, non facilè extingui potuisset in Antediluvianis, propter longævitatē Adami, qui id à Deo acceperat, ad stirpem suam universam propagandum. Neque minùs religio fuisset Noacho liberos suos non instruere hâc lege sacrâ, aut officii sui in hâc parte non admonere quemlibet. Et si fortè neglectum aliquatenus, aut oblitteratum sensisset in profanis ante diluvium Noachus, eò magis curâ habuisset, ut in suâ familiâ posterisque revivisceret. Sed præter omnem spem & expectationem, observati Sabbathi, aut publicè aut privatim, in literis sacris aut exoticis, nulla occurrit mentio ante tempora Mosaica.

NEQUE illud prætereundum est: Judæos ab exteris nuncupari solitos, *Sabbatarios*, vel Sabbathi cultores: iisque nominibus, tanquam notis & indicibus, gentem & religionem Hebræam



Lamen. i.  
7.

bræam designari. Nota sunt tam \* Poëtarum, quàm Historicorum †, & Philosophorum loca in hoc argumento: ubi seriò, vel ludendo, vel per contumeliam, de Sabbatho, & Sabbatariis Judæis verba faciunt, iisque, ut superstitionem genti suæ peculiarem, hunc ritum exprobrant.

DENIQUE, ipsi Prophetæ & Authores sacri hanc sententiam apertè confirmant, cùm Sabbathum aiunt Judæis datum esse in signum fœderale & distinctionis; sic Deus alloquitur Israëlitas per Mosem, *Exod. xxxi. 13. Sabbatham meam servatote, nam signum est inter me & vos per generationes vestras, ad cognoscendum me Jehovaham esse, qui sanctifico vos.* Hoc ego, quasi Sacramento, vos mihi confecro, & devoveo, & à reliquis gentibus distinguo. Idem nos docet Propheta Ezekiel, *cap. xx. 12 & 20. Ac etiam Sabbatham meam dedi ipsis* (nempe Judæis, non reliquis gentibus) *ut essent signo inter me & ipsos: ut sciretur me Jehovaham sanctificare vos.* In quæ loca interpretes, tam He-

---

\* Ovid. de Art. Amand. lib. i. Pers. Sat. v. Mart. lib. iv. Epigr. iv. Juvenal. Sat. xiv. Claud. Rutilius, Itiner. lib. i.

† Agatharcides apud Jos. lib. i. contr. Apion. Just. lib. xxxvi. cap. 2. Senec. libro contra superstitionem, citante August. lib. vi. de Civ. D. c. 10. Tacit. Hist. v. Princ. Dion. Cass. Hist. xxxvii. Plutarch. Symp. xlv. Julianus apud Cyril. Alex. lib. v.



bræi, quàm Christiani docent, Sabbathum datum esse, ut singulare institutum, quo ab aliis populis discriminarentur Judæi. Sive ut ait *Theodoretus* in locum, ἵνα τὸ ἰδιάζον τῆς πολίτειας χωρίζῃ μὲν αὐτὰς τῶν ἐθνικῶν ἐπισηδευμάτων. *Ut hæc vitæ instituendæ ratio peculiaris Judæos distingueret à Gentium institutis.*

DEIN, in sequentibus hoc explicatiùs edisserit, his verbis, Κατὰ τὰ ἄλλα τοίνυν τοῖς ἄλλοις κοινωνοῦντες, κατὰ τὴν τῆ σαββάτου φυλακὴν, ἰδίαν τινὰ πολιτείαν ἔχειν ἐδόκει. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τάυτην ἐφύλαττε τὴν ἀργίαν. Οὐδὲ ἡ περίορμη ἔτις αὐτὰς τῶν ἄλλων ἐχώριζεν, ὡς τὸ σάββατον. *In aliis quidem cum aliis Communionem juncti, in observando Sabbatho propriam quandam videbantur habere rempublicam. Nulla enim alia gens hoc otium observabat. Neque Circumcisio ita ipsos ab aliis distinguebat, ut Sabbathum.* Ad hoc ultimum probandum, subjicit, *Ismaelitas, Idumæos, & Ægyptios, Circumcisione usos esse, Τὴν δὲ τῆ σαββάτου φυλακὴν μόνον τῶν Ἰσρααλίων ἐφύλαττεν ἔθνος. Sabbathi autem observationem sola Judæorum natio custodiebat.* Hoc maximum discrimen Judæos inter & Gentes per observationem Sabbathi agnovit itidem *Julianus Apostata*: cū de præceptis Decalogi verba faciens, inquit, ποῦ-  
Cyril. contra Jul. l. 5. Princ.  
 ον ἔθνος ἐστὶ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τῆ, & προσκυνήσεις



θεοῖς ἑτέροις, καὶ τῷ, μνησθήναι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ  
 τὰς ἄλλας ὀφείλει χρῆναι φυλάττειν ἐν ὁλοῇ. *Quæ-*  
*nam gens est, per Deos, si hæc dempseris, non*  
*Adorabis Deos alios, & MEMENTO SAB-*  
*BATHORUM, quæ mandata cætera ser-*  
*vanda non putet?*

HÆC tibi, Amicorum Optime, plusculis  
 quidem, sed quâ potui brevitate, circa rem  
 Sabbaticam exposui: ut certiolem haberes no-  
 titiam, & quasi intuitum eorum omnium, quæ  
 ad hoc argumentum attinent: iisque expensis,  
 æquo consilio apud te statuas & decernas,  
 Quale fuerit Sabbathum illud primordiale, à  
 Mose memoratum ab ipsis rerum incunabulis,  
 Literale an Typicum. Ego quidem nihil a-  
 liud esse reor, quàm umbram vel Typum *Sab-*  
*batismi*, decurso vel absoluto hoc mundo, fu-  
 turi. Prout sex illi dies creationis sunt toti-  
 dem periodi, vel millennia, quibus duraturus  
 est mundus, & hujusce sæculi opera & labores.  
 Et in hac Explicatione S. Augustinum, præter  
 alios, ducem habeo & Hyperaspistem. Qui  
 Libro & Capite novissimis *de Civitate Dei*, ut  
 alia loca non repetam, hæc habet, *Erit ibi*  
*maximum Sabbathum, non habens vesperam,*  
*quod commendavit Dominus in primis operibus*  
*mundi, ubi legitur, & requievit Deus die sep-*  
*timo ab omnibus operibus suis, quæ fecit; &*  
*benedixit*



benedixit Deus diem septimum, &c. *Dies enim septimus etiam nos ipsi erimus, quando ejus fuerimus Benedictione, & Sanctificatione pleni atque refecti.*—Ipse etiam numerus ætatum, veluti dierum, si secundum eos articulos temporis computentur, qui in Scripturis sanctis videntur expressi, iste Sabbatismus evidentiùs apparebit, quoniam septimus invenitur. Ut prima ætas, tanquam dies primus, sit ab Adam, usque ad, &c. Ubi sex dies creationis non vult esse literales, sed typicos, & sex ætatum mundi repræsentationes quasdam aut imagines; septimum pariter, sive Sabbathum primordiale, noluit esse literale, sed figurativum: futuri Sabbatismi in septimo millennio adumbrationem. Quemadmodum Paradisus Mosaicus futuri, in mundi renovatione, Paradisi est præfiguratio Typica: Prout consensu veterum, & collatis primis *Genesew* Capitibus cum ultimis *Apocalypsew*, sacri Canonis A & Ω, manifestè constat.

SED his supersedeo, ne præjudicare videar, aut sententiam ferre, de re tuo arbitrio permittendâ. Memineris, si placet, statûs causæ: Et quid testibus, quid rationibus, affirmatum dedimus. Quæsitum est, an Sabbathum fuerit institutum universale, datum & promulgatum humano generi, in rerum exordio:



vel institutum Mosaicum, & Genti Judaicæ proprium. Hoc posterius testati sunt Patres Christiani, primi ordinis; Quinetiam Prophetæ, & Moses ipse, asserunt, Sabbathum institutum esse in monumentum fœderale, Deum inter & Judæos: & instar parietis intergerini eosdem Judæos inter & Gentes. Dein, cum argumentis & rationibus agitur, ostendimus, observati Sabbathi nullum extare documentum, nullam memoriolam, vel in Antediluvianis, vel Noachidis, (oblatâ licet sæpius occasione) usque ad tempora Mosaica. Denique derisum esse à Gentibus, tam Græcis, quàm Romanis, hunc ritum Judaicum: atque eo semper, quasi stigmate, signatos, & ludibrio habitos, Judæos.

NEQUE fucum tibi faciant, aut *ψευδοσάββατον* obtrudant, adversæ sententiæ fautores, sub nomine & prætextu *Hebdomadis* aut *Septenarii*: Quorum occurrit apud gentes & authores externos, non rarò, nec incelebris mentio; sed his nominibus nihil minùs intelligunt Authores illi, quàm Sabbathum (Mosaicum, aut Adamicum) vel quemlibet ritum religiosum. Numerum septenarium celebrabant Philosophi, propter virtutes & mysteria, ut credebant, in eo recondita; Hebdomas Planetaria in usu erat apud Astrologos & Mathematicos: unde



unde denominationes Planetarias singulis diebus suæ Hebdomadis imposuere. Quod postea in communem usum transiit. Alii septimum à novilunio, sive ab ineunte mense aliòsque sacros habuere. Hæc autem argumentum nostrum non attingunt, neque hæc negamus: Sabbathum verò, sive diem septimum recurrentem in singulis septenis, ulli instituto publico, civili, vel religioso, sancitum esse inter Gentes, Græcas, Romanas, aut Barbaras: Hoc est quod strenuè negamus. Sed de hæc re satis, & de primâ tuâ objectione.

SECUNDO objicis, & nos urges ab incommodo. Eâ, inquis, libertate, quâ usi sumus, recedendi à verbis & à literâ Mosis, cum nos premunt absurdiuscula, abusuros esse homines Atheos & incredulos, ad elevandam Auctoritatem Mosis, & parvipendendam Scripturam sacram. Respondeo: Nihil minùs sequitur: His enim & hujusmodi absurdis literalibus usi sunt hostes religionis nostræ, ad labefactandam Scripturæ sacræ, & religionis nostræ auctoritatem. His igitur amotis, arma iis è manibus excutimus, atque omnem cavillandi ansam: salvâque præstamus ex omni parte, & quasi invulnerabilem, religionem nostram. Quod si, ex adverso, sensûs literalis patrocini-

nium



nium ubique in sacris literis, & speciatim in originibus Mosaicis, susceperis, novas generabis lites, non finè discrimine causæ principalis, terminandas. Dicam tibi liberè sententiam meam: Qui adhærent mordicus nudæ literæ verbisque Mosis in enarrandis rerum originibus, dant locum, ansámque Atheorum & incredulorum contumeliis, aut cavillationibus, tam contra Scripturam sacram, quàm religionem in eâ revelatam. Hoc patet exemplis, *Celsi, Juliani, Simplicii, Porphyrii*, aliisque: Qui ex hâc pharetrâ deprompsere sagittas, quibus, veneno tinctis, petebant Prophetam Mosem: utpote quem rerum origines scripsisse aiunt, Fabulatoris instar, aut Plebeii: neque Philosophorum sapientiam eum attigisse, nedum viri divinitus afflati. Ita spurco ore Archæologias Mosaicæ, alii *μῦθον Ἀισυπλιακόν*, alii *anilem fabulam*, alii *Græcanicis deteriores*, appellârunt: Deo indignam arbitantes illam rerum œconomiam, quam in ortu mundi, & initiis Naturæ & humani generis, exhibuit Moses. Quinetiam ipse Philo, Judæus licèt, non abstinuit hujusmodi dictis, *ἐνθηες πάντῃ τὸ ὄλεσθαι ἐξ ἡμέραις* — *Κόσμον γεγονέναι*, *Rusticanæ simplicitatis est credere, mundum sex diebus conditum esse.* Hoc sextiduum operis & requiem



quem septimi diei, deridet etiam in suis carminibus *Claudius Rutilius*:

*Septima quæque dies turpi damnata veterno,* lin. lib. 1.

*Tanquam lassati mollis imago Dei.*

*Cætera mendacis deliramenta catastræ*

*Nec pueros omnes credere posse reor.*

De Mose loquitur, & de suo Hexaëmero.

*LUCIANUS*, vel alter illius non absimilis, in Dialogo, qui dicitur *Philopatris*, *Cosmopœiam* Βραδυσλώσσει, quo nomine *Mosem* intelligit, sugillans, ait lucem ipsius primigeniam fuisse Φῶς ἀόρατον καὶ ἀκατανόητον. *Lucem, quæ nec visu percipi possit, nec intellectu.* Manichæi etiam (referente Sancto Augustino, lib. xxii. contra *F. Manich.* c. 4.) dicebant se rejicere Libros Mosis, quòd in iis plurima legerentur indigna Deo: & inter alia, de Hexaëmero dicunt, Mosem describere Deum ab æterno in tenebris versatum, tenebras fuisse conditas ante lucem, & Deum super aquas tenebris obsitas, per noctem, antequam lucem faceret, inambulasse; Quinetiam describit eundem Deum, ad insolitæ lucis aspectum, admiratione perculsum, atque adeò antea nescientem quid esset lux, ut cùm primùm illam vidisset, optimam judicasset.

DENIQUE



De Poten.  
Dei, quest.  
35, art. 2.

DENIQUE hæc omnia confirmare licet & concludere, cum judicio dudum lato Th. Aquinatis: qui in hac causâ definiendâ statuit, sententiam Augustini, negantis intervalla & dies successivos creationis, commodiorem esse ad tutandam Scripturam sacram à moribus infidelium, quàm vulgarem Hypothesin: verba ipsius hæc sunt. *Harum expositionum prima, scilicet Augustini, est subtilior, magis ab irrisione Infidelium Scripturam defendens: Secunda verò, scilicet aliorum Sanctorum, est planior, & magis verbis literæ, quantum ad superficiem, consona.* Duplicem etiam Interpretationem originum Mosaicarum, ex præfatis Authoribus exteris, *Celsus & Julianus*, agnoscunt, neque iisdem utramque premi incommodis: sed ex illâ interpretatione, quæ tota residet & acquiescit in sensu literali, venenata spicula in Mosem intorquent.

HÆC quum ita se habeant, dic sodes, per amicitiam nostram, uter horum, Interpretes Literalis an Philosophicus, amicior sit Mosi, ac Sacræ Scripturæ reverentior. Tu, qui hunc & illam ludibrium facis inimicorum: vel Ego, qui utriusque honorem tueor, & factum tecum conservo: neque in his oraculis sacris enodandis quicquam recipiendum esse duco, quod



quod indignum sit summo Deo, aut ipsius summo Prophetâ.

HÆC quoad Gentes & hostes externos, dicta sunt: ut eorum tela retundamus. Sed operæpretium erit præterea paucis expendere, quot mala pepererit inter ipsos Christianos, quot errores, hæc superstitiosa ad textum literalem adhæsiō. Superstitiosam appello, quæ invitâ rei naturâ, & repugnante ratione, literas, & syllabas, sensumque Grammaticum, mordicus tenet, nec veritatem ultrâ quærit. Si vacat, & libet, hujus insipientiæ exempla nonnulla, notissima quidem illa, sed non levis momenti, tibi in memoriam revocabo. Primùm, ex hōc fonte manavit fœdissimus error *Anthropomorphitarum*. *Fœdissimus*, inquam, utpote qui Deum Optimum Maximum transformet in bipedem, nostrumque facit similem, os, humerōsque, & alia membra. Huic tamen dogmati, quantumcunque à ratione abhorrenti, planissimis & apertissimis verbis, iterum iterumque repetitis, patrocinator Scriptura sacra. Patrocinator certè, nisi sensum literalem deseras, & nobiscum transeas in rationis & sanæ Philosophiæ castra.

SCRIPTURA sacra asserit, primò, in genere, *Hominem factum esse ad imaginem Dei*. Dein, affectus humanos, proprietates, & facul-



tates nostras, Deo pariter attribuit. Denique ad explendas omnes partes probationis firmæ & consummatæ, ipsa membra, partésque Dei, recenset: Sigillatim, & nominatim, quemadmodum in corpore nostro.

RECOLAMUS hæc breviter, si placet. Peractis cæteris mundi partibus, cùm ad hominem condendum ventum esset, ait Deus, *Gen. i. 26, 27. Faciamus Hominem ad imaginem nostram, secundum similitudinem nostram; Itaque creavit Deus Hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit eos.* Repetuntur verba, ut de re & sensu, ut videtur, certiores facti essemus; Et nequa lateret ambiguitas in voce *Imaginis*, additur, *secundum similitudinem nostram.* Denique, si quis restat scrupulus de significatione harum vocum, observare oportet, (secundum leges interpretandi) earundem vocum, vel ejusdem phraseologiae, usum, si fortè recurrant in eodem Authore. Occurrunt autem apud Mosem iterum, *cap. v. 3.* Ubi de Adamo dicitur, eum genuisse filium, *ad similitudinem suam, ad imaginem suam.* Unde sequitur, ex vi verborum, quemadmodum Sethus erat Imago Adami, ita Adamus Dei. Præterea, in novo fœdere eadem est dictio, eandemque habet vim, cùm de incarnatione Christi agitur: Dicitur enim factus *ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων,*  
ut



ut Adamus dicitur factus: ἐν ὁμοιώματι Θεῶ. Quemadmodum igitur Christus induit veram hominis formam, ita Adamus veram formam Dei. Ita primò argumentantur Anthropomorphitæ. Denique Imaginem Dei in homine aliquid denotare externum & aspectabile, res ipsa, & alia loca Scripturæ, satis indicant: 1 *Cor.* vii. 14. & xv. 49. collata cum *Phil.* iii. 21. & *Joh.* iii. 2.

SECUNDO, Scriptura sacra, inquiunt, nobis exhibet manifestò affectus humanos, proprietates, & facultates naturæ nostræ in Deo. Primò, Deum habere animam, dicitur: & loquelâ uti, & sermocinatione, instar nostrum. Dein, dormire & expergisci: Ridere etiam, quod proprium censetur hominis. Quinetiam facti sui Deum pœnitet quandoque, quandoque aliorum miserescit. Dicitur etiam, irasci, vexari, dolere, gaudere, admirari, amore aut odio prosequi. Præterea moveri de loco in locum, descendere & ascendere, aut per cœlos & aëra transferri. Denique, videre, audire, odorari, tangere & tangi. Hæc Deus nobiscum, aliisque corporibus, habere dicitur Communia, in sacris Literis.

TERTIO, membra & partes corporis nostri in Deo etiam reperiuntur, secundum easdem literas sacras. Memorantur ibidem Dei digi-



ti, manus, Brachia, Caput; Et in Capite facies, os, cum labiis & linguâ: nasus, oculi, & aures; Memorantur etiam interiora corporis, cor & viscera: Dein tergum & posteriora Dei: Denique crura & pedes. Quinetiam sæpius apparuit Prophetis aliisque Deus, & se visibilem reddidit, temporibus priscis: Angeli etiam hucusque conspiciunt ipsius faciem. Stephanus vidit eum in cœlis, & ambulasse dicitur Deus cum Adamo in Paradiso: Vides, quot classes argumentorum, quot loca sacræ Scripturæ afferunt Anthropomorphitæ, in suæ causæ patrocinium. Quò te vertes, nescio, si rationem rejicis interpretem. Quid respondendum tot sacris testimoniis? Concedemus Deum esse corporeum, ex autoritate Literæ: vel id negabimus, ex autoritate rationis? quippe quæ demonstrat clarè, perfectiones naturæ divinæ, sive Entis infinitè perfecti, consistere non posse in quocunque corpore. Hoc tenent & tuentur, & hìc pedem figunt optimi interpretes: docentque, quoties Scriptura loquitur de formâ humanâ, aut naturâ Corporeâ Dei, id fieri κατὰ συγκατάβασιν, ut animis populi & plebis aliquam imprimat ideam Dei, licèt non veram. Donec scilicet à rebus sacris instructiores facti, capere queant de Deo & naturâ divinâ notitias magis idoneas  
& ac-



& accuratas. Vulgus hominum nihil concipit per modum substantiæ, præter corpus & corporea; Et in corporeis, nullam formam præstantiorem humanâ: oportebat igitur ex hâc materiâ, & in hâc formâ effingere Deum vulgo: vel, quod pejus esset, iis fingendum suo modo & suo ingenio permittere. Hæc de \*Anthropomorphitis dicta sunt: Corporei numinis, & sensûs literalis Scripturæ, Adoratoribus.

QUEMADMODUM circa formam Dei, ita etiam circa formam Mundi, & hujusce telluris, à veritate aberrârunt, qui sensibus, imaginationi, verbisque perperam intellectis, addictiùs & serviliter hæserunt. Hâc ratione nullos Antipodas admiserunt è Patribus Christianis non Pauci: nullum à nostro Hemisphærium. Neque Terram esse Globum voluerunt, aut Globosam: sed, instar tabulæ, planam: Cælumque circumfundi, ad modum Tentorii. Hæc, inquiunt, est vox sacre scripturæ: Et quid si reclamet Philosophia, quid si Mathematica?

---

\* Non videt imperita plebs, quomodo aliquid verè, & citra dubitationem possit existere, nisi corpus. Et quicquid non est corpus, sed affectio tantum in corpore, juxta ipsos quidem existit, & est Ens, sed imperfectiùs quàm corpus: quia scilicet ad illius existentiam corpus necessario requiritur. Quod verò neque corpus est, neque affectio in corpore, id in principio intellectûs hominis maximè autem juxta imaginationem ejus, planè non existit, &c. *Maimon. Mor. nev. par. I. cap. xlvi.*



non moramur has argutias: Dei verbo, veluti sacra Anchoræ, unicè innitendum est.

NEQUE vulgus tantum, aut proletarii homines, sed viri celebres eruditione & authoritate, hoc dogma de incolis alterius Hemisphærii, inter prophana, & absurda, numerârunt. Et malè sibi metuit Sanctus Augustinus, ne alterum caput humani generis, præter Adamum, quærendum esset, si trans Oceanum, vel in adversâ parte Terræ, novi essent, nescit qui, homines vel populi. Denique, Fidei nostræ ac religioni adeò funestam habuere hanc sententiam, ut D. \* *Vergilius* impietatis accusatus fuerit, & in magnum discrimen adductus à *Bonifacio*, tunc temporis Legato in Germa-

---

\* Erat *Vergilius* in Disciplinis, quas Mathematicas vocamus, & in Philosophiâ profanâ, magis, quàm tum mores Christiani ferebant, eruditus. Ex illiusmodi Literarum scitis, contra opinionem vulgi, & D. Aurelii Augustini, Lactantii, & aliorum, fortè docuerat, (id quod nostro sæculo non argumentis investigandum, sed experimentis cognitum est) circumfundi Terræ homines undique, & conversis inter se pedibus stare: unde Antipodas Græcâ nuncupat voce. Hoc ita acceptum est, quasi *Vergilius* alium mundum, alios sub terrâ homines, alium denique Solem, atque aliam lunam esse adfereret. Bonifacius hæc velut impia, & Philosophiæ divinæ repugnantia, refutat: Vergilium publicè, privatim, arguit: ad recitandum has nænias provocat, efflagitatque jure suo, ut Legatus Germaniæ, ne ille, hujusmodi deliramentis, sinceram & simplicem Christi sapientiam polluat atque contamine. Re tandem ad Zachariam Pontificem delatâ, Ille mandata & literas misit ad Utilonem Boiorum Regulum, his verbis, Vergilium Philosophum (si sacerdos sit, inquit, nescio) ab templo Dei & Ecclesiæ depellito, Sacerdotio in Concilio abdicato, si illam perversam doctrinam fuerit confessus. *Avent. Annal. Boior. lib. iii.*



niâ Pontificio, quòd Antipodas agnoverit, vel defendendos suscepit.

CÆTERUM non obstante hoc æstu Theologorum, & Authoritatis sacræ prætextu, vicit tandem ratio, & sanæ mentis Judicium: neque quisquam est, nunc dierum, qui derideat Antipodas: aut oraculis divinis, cordatè & solerter expositis, repugnare sentiat. Veritas est Temporis filia, quam parit aliquando unico nixu, aliquando diutius in partu laborat. Nova & insolita sæpe displicent primo aspectu, quæ tamen secundæ cogitationes, vel ætas postera, ubi deferbuerint animi, rata habent, & rationi consentanea. Hoc in nonnullis dogmatis experti sumus: in aliis, opinor, experturi. Sed de Antipodibus fatis.

ATQUI circa formam majoris mundi non minùs disconvenit inter Theologos & Mathematicos. Theologi, aiunt, testari Scripturam sacram clarè & dilucidè, id quod supponere videtur Moses in suo Hexaëmero, *Solem moveri*: Adeoque Terram quiescere, Mundi centrum, circa quod rotatur Universi machina, totusque cœlorum exercitus, singulis diebus. Stetit quidem Sol, inquiunt, tempore Joshuæ, sed per miraculum & præter ordinem naturæ: ut umbra recessit in horologio Ahaz. At communem ordinem si respicias, & consuetum

Naturæ



Naturæ tramitem, *Sol* tanquam sponsus prodiens è thalamo suo, letatur sicut *Robustus* decursurus viam. *Ab extremitate cœlorum exortus ejus, & Revolutio ejus ad extremitates eorum.* Sic dicit Propheta. Vides hîc cursum solis à carceribus ad metam, & quòd percurrit stadium, singulis diebus. At inquires hæc est dictio figurata; Rectè quidem quoad similitudinem sponsi, aut Gigantis agnosco: sed nisi egressum aliquem cursúmque solis concedas, tollis ipsa stamina orationis & propositum Authoris: quod ubique in comparationibus, & in ipsis Parabolis, conservandum est.

HIS tamen, aliisque sacræ Scripturæ locis & testimoniis non obstantibus, Physici & Mathematici solem immobilem, Terrámque moveri statuunt, tam diuturnum circa suum axem, quàm circa ipsum Solem annuatim. Quod à multifariis Cœlorum Phænomenis motibusque arguunt & ostendunt. A Fixarum & Planetarum materiâ diversâ, & ad motum aptitudine vel ineptudine: ab instabilitate Corporum in Fluidis vorticosis: Et à legibus naturæ, quæ superflua fugit, viasque affectat brevissimas & simplicissimas: Denique ut totum opificium Deo dignum sit, immenso & sapientissimo.



HÆC & hujusmodi nobis proponunt argumentandi capita; quæ mentem, in his scientiis exercitatam, ita in assensum rapiunt, ut pauci sint hodie rerum Astronomicarum periti, qui hanc hypothesein de *Telluris motu* non amplectantur: vel apertè vel tacitè. Tacitè, inquam, ubi regnat Tyrannis inquisitoria: nec veritatem efferre licet, etiam in rebus naturalibus, quæ displicet Tribunali Ecclesiastico. Hic sensus suos & cogitata dissimulare & comprimere coguntur Philosophi: aut obscurè & per ambages significare. Sed ubicunque fas est verum quærere, & profiteri, in hanc libenter descendunt sententiam. Quod verò attinet ad sacræ Scripturæ dicta, de motu aut cursu Solis, his facilè respondent æqui Interpretes: Ad sensus scilicet & opiniones humanas, captumque populi, accommodari has loquendi formulas; quibus etiam utuntur hodie, in quotidiano sermone, iidem Sapientes, qui planè aliter sentiunt in imo pectore. Loquendum enim cum multis, cogitandum cum paucis. Notum est itidem, quàm plurimis exemplis, Spiritum Sanctum loqui *linguâ filiorum hominis*, & ad conceptus populares suum formare, & attemperare stylum.



Hi errores & hallucinationes vulgares, circa formam Dei, formam Mundi majoris, & Telluris nostræ, à sacris Scripturis malè perceptis derivati, exemplis & monitoribus esse possunt, quò cæcus amor aut affectatio verbalis interpretationis, inconsultâ ratione, incautos ducit, & imperitos. Neque minùs circa mundi originem, quàm illius formam in errorem incidemus, si neglectâ rerum naturâ, & Authoris scopo, hypothesein parabolicam, aut popularem, cum Mathematicâ aut Physicâ: Et mundi nostri terrestriis ortum, cum magni Universi origine: denique, humani generis natales in hac Terrâ, cum natalibus Angelorum & Archangelorum, confundamus. Præterea, huic Mundo condendo Deum operam dedisse per sex dies, inquit Hexaëmeron: hîc si tempus definitum pro indefinito accipias: Dein, sex dies, potiùs quàm plures aut pauciores, ad constituendum Sabbathum & Sabbatismum: mentem Prophetæ non malè forsan assequeris: salvâ rerum naturâ & creatoris dignitate. Utramque verò lædit, qui hæc crassè & κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν interpretatur, ac velut illotis manibus sacra tractat. Sed de his satîs alibi diximus.

*LITERA occidit*, inquit Apostolus, *spiritus autem vivificat*. Quod de Lege & Evangelio



gelio dictum, transferre licet aliquando ad sensum Literalem & Spiritualem: Cùm verba nuda & frigida, nimium sequaces, aut præcipientes, in errores ducunt. Prolatis jam hujus rei pluribus exemplis, liceat alterum erroris Literalis adjicere, idque gravissimi, ne dicam, infandi. Illud monstrum dogmatis intelligo, *Transubstantiationem*. Opprobrium Christianæ religionis & fidei. Quid dixi, Christianæ fidei? Imò Generis humani & naturæ rationalis dedecus & opprobrium. Quæ unquam Gens coluit Deos farraceos? quis unquam Barbarorum hujusmodi numen agnovit vel adoravit? Ex eodem ligno olim fecerunt scamnum, vel Priapum, Ethnici: Sed ex eadem farinâ, placentam vel Deum Optimum Maximum, soli faciunt Christiani. Sed à quâ tandem provenit origine hoc dogma, & hic cultus: à naturâ, an Revelatione? A Revelatione, inquiunt, atque iterum iterumque nobis inculcant Servatoris nostri verba, *Hoc est Corpus meum*: Ὁὗτος ἐστίν, qui major Mose est: Atque hoc nobis erit instar omnium Oraculorum, instar omnium demonstrationum. Neque de modis rerum solliciti sumus, neque absurda vestra moramur. Omnia Deo sunt possibilia, atque omnipotenti & veraci numini, liquidâ fide, sinè examine, sinè morâ credendum est.



Quid ad hæc respondent Literales? nunc eorum res agitur: Si verba Servatoris in primâ & Grammaticâ significatione accipiamus, hunc utique sensum præ se ferunt; & nisi propositum Authoris, & rei naturam, de qua tractatur, introspicias, Fides reformatâ, quoad hunc ritum, periclitabitur. Mihi quidem, qui Sancti Spiritûs scopum in quocunque argumento, Scripturæ stylum, & quid ferat, aut ferre recuset materia subjecta, semper mecum in consilium assumo, nihil manet dubii aut difficultatis. Qui verò, his prætermisiss, jejunis aridisque hærent verbis, infamem illum errorem non faciliè eradent aut refellent. Quòd si consentias, his omnibus utendum esse regulis, & cautelis, in eruendâ veritate & Sacrarum Literarum sensu, in hoc loco: in aliis pariter, scriptisque Mosaïcis non minùs quàm Christianis, eundem interpretandi modum æquum erit concedere.

Hæc pluribus exposui, vir Colendissime, ut secundæ tuæ dubitationi satisfacerem. Revertamur jam ad propositum. Summa rei huc redit: In explicandis oraculis sacris peccari potest ex utrâvis parte, vel nimium adhærendo verbis & literis, vel ab iisdem recedendo sinè justis causis. Uterque modus, vel interpretandi vitium, errores peperit: Sed literalis,



ralis, ni fallor, graviores. Paucis retrò sæculis, probè nōsti, non licuit, per maximam partem orbis Christiani, appellare *Panem*, *Panem*, aut *Vinum*, *Vinum*. Sed virtute quatuor verborum à Sacerdote prolatorum, Panis erat Caro, viva Caro, verè & propriè: & vinum, sanguis, vitalis sanguis. Manentibus interim iisdem Corporibus, ut priùs, quoad omnes proprietates; Quantum arte, aut ingenio: sensu aut ratione, explorari poterat. Quorsum verò nobis mendaces oculi, cæteri-que sensus? Ad quid valet ratio? Si ludimur in propriis utriusque objectis, actum est de naturâ humanâ. Quinetiam actum est de religione Christianâ, si de miraculis & de resurrectione Christi non fidendum sit sensibus: & de ipsâ denique existentia Dei, si non rationi. Eò tamen cæcitatibus, nescio quo pacto, prolapsa erat pars plurima gentis Christianæ, ut hoc ἀτόπων ἀτοπώτατον, pro articulo fidei, eoque primario & antiquissimo habendum duxerint. Quod tantopere oppressit intellectum humanum, & totam vim naturæ rationalis, ut jugum ultrà ferre non potuerit. Cùm verò ex verbis salvatoris nostri, *Hoc est Corpus meum*, crassius expositis, ortus sit hic error, ad examen deventum est, an propria vel figurata fuerit hæc Christi locutio: æquisque iudiciis



re permiffâ, vicit tandem fenfuum externorum, & rationis internæ, vis ineluctabilis. Unde hoc fcandalum, Gentibus, Judæis, Mahumetanis, Christianis, è fide noſtrâ reformatâ fcœliciter exemptum gratulamur.

DENIQUE notandum, Interpretes Literales in nonnullis à Literâ abſcedere, cùm nulla urget neceſſitas in materiâ ſubjectâ. In aliis autem, ubi urget maximè, nullum reſeſſum concedunt. Quâ in re ſunt iniqui Judices. Exempli gratiâ: In doctrinâ de millenni Chriſti Regno, apud Prophetas Veteres, & in Apocalypſi Johannis, ſæpius deſcripto, Literam abdicant, & ad Allegorias confugiunt. Pariter in doctrinâ, de *Novis Cœlis* & *Novâ Terrâ*, ſive de Renovatione Mundi, apud Iſaiam Prophetam, & Apoſtolos, Paulum, Petrum, Johannem celebratâ: aufugiunt à verbis explicitis, & nodum in ſcirpo quærunt. Hæc iniqua ſunt, inquam: cùm ad arbitrium ſuum, finè certâ lege, ſtudio partium, jus faciunt.

SED ut huic Sermoni finem faciamus: Monemur his exemplis, non omnia ejusdem eſſe fili in ſacro textu, neque eodem modo tractanda: Cùmque ſenſus literalis & rationalis non cohærent, instituendum eſſe examen de utriuſque rationibus & momentis: ut, quod æquâ lance præponderat, accipiamus. Præſtat au-

tem



tem nobis ut hoc examen fiat ab amicis, quibus curæ erit ut fidei nostræ summa, & sacrarum literarum authoritas, facta tecta conserventur, quàm ab inimicis, qui utramque his machinis expugnare satagunt. Extraneorum quorumcunque religionem & dogmata ad minutias usque excutimus, & si quid absurdi continent, falsi convincimus & irridemus: Meâ autem interest multò magis ut Religio, quam profiteor ipse, sit vera, quàm ut aliorum sit falsa: ut illa absurdis careat, quàm ut altera iisdem abundet. Absque examine autem & iudicio adhibitis, hæc & illa sunt æquè vera; ut omnia sunt ejusdem coloris finè luce.

NEQUE refugit examen Religio Christiana: *Deum Ignotum colere*, non nostrum est: neque Fidem, cujus nulla reddi potest ratio. *Explore omnia*, inquit Apostolus, *quod pulchrum fuerit retinete.* Ὅσα ἐσὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ—

1 Theff.  
v. 21.  
Phil. iv. 8.

Τὰῦτα λογίζεσθε. *Quæcunque vera sunt, quæcunque veneranda, augusta, Deo & hominibus digna: Hæc cogitate Christiani*, ut monet idem Apostolus. Denique, precatur Deum, ut sui Philippenses abundant ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει· εἰς τὸ δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα. *Ut abundant cognitione & sensu, aut iudicio ad explorandum ea, quæ differunt, vel quid alia aliis præstent; tam in discriminandis doctrinis,*  
quàm



quàm in rerum praxi. Egregia sunt etiam in hoc argumento Patrum monita & Consilia. Justinus Martyr in Apologiâ pro Christianis, Τὴς κατ' ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφους μόνον τὰληθὲς τιμᾶν καὶ σέβειν ὁ λόγος ὑπαγορεύει, παραληγμένους δόξαις παλαιῶν ἐξακολουθεῖν, ἂν φαῦλαι ᾖσι. *Qui verè Pii & Philosophi sunt, eos solam veritatem in pretio & amore habere, ratio dicit, Veterum opinionibus, si pravæ sint, insistere detrectantes.* Præclarè etiam Theodoretus, Ἀνδρῶν σωφρονέων ἴδιον, μὴ προλήψει δαλεῦειν, μηδὲ ἔθεσι προσδεδέσθαι παλαιοῖς, ἀλλὰ ζητεῖν τὰληθὲς, καὶ τὸ χρήσιμον πανταχόθεν συλλέγειν. *Proprium virorum prudentium est, præconceptæ opinioni non servire, nec Patriis moribus alligari: sed veritatem quærere, & quod utile est undiquaque colligere.*

Apol. II.  
Princ.

Therapeut.  
Ser. i.

His præceptis & Consiliis si obsequamur, nihil metuendum erit nobis ab Atheis aut Infidelibus. Quæ solido nituntur fundamento, non metuunt procellas: Sed quæ arenæ superstructa sunt, ad omnem impetum ventorum concutiuntur, si non labascunt. Præterea, ut hoc demum te moneam: Hujusmodi hominum nequam & infestorum Religioni non parum augetur numerus, & confirmatur audacia, ab imperitis, crudis, & insulsis interpretamentis sacrae Scripturæ: qualia nempe conco-



concoquere non potest mens sana: & eorum causâ cætera, quæ pulchra sunt & præclara, inconsultò & per concomitantiam, ut aiunt, rejiciunt. Sed ad reliqua progrediar.

TERTIO mihi objicis; Nonnulla loca, quæ figuratè interpretamur, in Prolegomenis Mo-  
saïcis, citari alibi in sacris literis & in novo  
fœdere: idque secundùm literam & sinè ullâ  
sensûs arcani significatione. Non inficior.  
Ita Apostolus inquit, *Serpens decepit Evam* <sup>2 Cor. xi:</sup>  
*suâ calliditate.* Author ad Hebræos Sabba- <sup>3.</sup>  
thum primævum, & Adamicum respicere vi-  
detur, *cap. iv. 4.* Psalmista memorat aquas  
supercoelestes, *Psal. cxlviii. 4.* Aliæque sunt  
non paucae repetitiones, vel allusiones ad ea  
quæ dicuntur à Mose, in primis Capitibus Ge-  
nesews. Sed quid hinc probas, vir Optime?  
Qui alterius Scriptoris verba recitat, nudâ re-  
petitione nihil mutat in sensu, five sit literalis,  
five parabolicus. Si Apostolus alicubi pro re  
natâ citâisset aliquam è Parabolis Christi: pu-  
tâ, illam, si velis, de Lazaro & Divite: re-  
petiissêtque verba Christi, *Dives apud Infe-* <sup>Luc. xvi:</sup>  
*ros, cùm esset in Tormentis, vidit Abrahamum* <sup>23, 24.</sup>  
*è longinquo, & Lazarum in Sinu ejus. Tum*  
*ipse clamans dixit, Pater Abraham, miserere*  
*mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum*  
*digitum suum in aquam, & refrigeret linguam*  
*meam.*



*meam. Quoniam crucior istâ flammâ. Ec-*  
*quem putas sanæ mentis, hinc probaturum*  
*esse, Lazarum habuisse digitos, vel Divitem*  
*habuisse linguam, apud Inferos? vel Christi*  
*verba non esse parabolica, quandoquidem ab*  
*alio Authore sacro repetita legimus in formâ*  
*literali? Simili modo in datis exemplis, cûm*  
*Apostolus citat parabolam Mosaïcam de Ser-*  
*pente, qui allocutus est & fefellit Evam, nul-*  
*lâ additâ interpretatione: Hoc neutiquam pro-*  
*bat Mosem non locutum esse parabolicè; nisi*  
*eodem argumento probare velis, Diabolum*  
*non interfuisse illi negotio: ipsius enim non*  
*meminit Apostolus, nec ipse Moses. Deni-*  
*que Christus ipse citat verba Prophetæ Isaïæ*  
*de inferno, Cap. lxvi. 24. ubi vermis non mo-*  
*ritur, neque Ignis exstinguitur. Hæc verba, in-*  
*quam, recenset Christus, Mar. ix. 44. nullâ*  
*adhibitâ explicatione: neque tamen propterea*  
*credimus fore vermiculos in Inferno. Fieri e-*  
*tiam potest, ut quæ visione exhibita fuere, re-*  
*citentur historicè, tamquam externè & plenâ*  
*luce peracta. Nunquam mihi persuadebis Ho-*  
*seam Prophetam sumpsisse in uxorem aut con-*  
*cubinam, scortum meritorium: idque manda-*  
*to Dei. Hos. i. & iii. Apostolus Paulus ait,*  
*An ignoratis corpora vestra esse membra Christi:*  
*Num igitur sublata membra Christi faciam*  
*scorti*

1 Cor. vi.  
16, 17.



*scorti membra? Absit.* Et quæ sequuntur. Istæ igitur apud Hoseam symbolicè interpretor, aut in visione facta, narrentur licèt nudè & sinè explicatione; Jovem Martémque Scortatores hujusmodi decent mandata, non purum Israelis & Christianorum Numen.

PRÆTEREA, Propheta Ezekiel dicitur jacuisse tricenos nonaginta dies in latus finistrum: intuendo laterem quendam cui insculpta erat Urbs Hierosolyma. Dein, quadraginta dies in latus dextrum, coram eodem coctæ terræ frustulo, *Cap. iv.* Hæc *ἐν ᾧ* affirmantur in scripto Prophetico, cum multis aliis, de comesto volumine, *Cap. iii.* de abrais capillis, varièque dispositis, ferè ad ritum ceremoniarum magicarum; *Cap. v.* Et de perfossâ suâ æde propriis manibus, & translata supellectile super humeris: *Cap. xii.* Quid memorem Jeremiæ cingulum, & ad Euphratem repetitum iter? *Cap. xiii.* Ejusdem etiam Calicem à Deo acceptum, & delatum ad plurimas quaquaversum gentes, ut indè biberent, *Cap. xxv. 15, &c.* Juga etiam portasse dicitur in multas terras, & Regum cervicibus imposuisse, *Cap. xxvii.* Hæc & hujusmodi acta Prophetica, quum neque τὴν πρόνοιαν neque τὴν πιθανὴν rationem habeant, non nisi in visione Prophetica censeo exhibita,



\* ad repræsentandum iis per hæc symbola, quæ fata imminebant Gentibus aut Judæis.

NEQUE aliter judicandum esse existimo de colloquiis Dei cum Satanâ: quæ nonnunquam in historiâ sacrâ memorantur. Notum est colloquium ad Satanam, unâ cum Joshuâ, Pontifice maximo, in Prophetiâ Zachariæ: *Cap. iii. V. 1, 2, 3.* Quod utique ratio rei suadet aut in visione factum, aut omnino non factum: sed exhibitum & relatum à Prophetâ per προσωποποιίαν θεαληγίην, ac si factum fuisset, ad significandum Dei Providentiam & Patrocinium Ecclesiæ.

SED notissima est historia Michaïæ Prophetæ (*1 Reg. xxii. 19, 20, &c.*) ac colloquium & consultatio illa Dei cum Angelis suis, tam malis quàm bonis, de Rege Achabo decipiendo. Ubi roganti Deo, Quisnam ex omnibus illis astantibus iret deceptum Regem Achabum: Unus malignus Angelus sese obtulit, qui id se facturum reciperet. Dein quæsit

---

\* Absit ut Deus Prophetas suos stultis vel ebriis similes reddat, eosque stultorum aut furiosorum actiones facere jubeat: Præterquam quod præceptum illud ultimum (de radendâ barbâ & capillis) Legi repugnasset: Fuit enim Ezekiel sacerdos magnus, & propterea ad duo illa præcepta negativa, de non radendo angulo capitis, & angulo barbæ, obligatus. Proinde non nisi in visione Prophetiæ factum fuit. *Maimon. Mor. Nev pars II. c. xlv. Dein subjicit,* Qui verò minùs firmo judicio sunt præditi, illi hæc omnia ita intelligunt, ac si Propheta narraret quid sibi injunctum fuerit, & quid revera fecerit, &c. *Lege, si placet, totum caput.*



Deus ab istoc Dæmone, Quo modo, aut quâ arte falleret Achabum. Respondit, Inspira-  
bo, tanquam venenum, mendacia suis Pro-  
phetis. Abi, inquit Deus, & ut dixti, faci-  
to. Hæc est dictorum summa, sed nequid  
inter recitandum aberrârim, audi ipsa verba  
Prophetæ, 1 Reg. xxii. 19, 20, 21, 22. *Vidi  
Jehovam insidentem solio suo: & totum exerci-  
tum coeli adstantem ei, à dextrâ, & à sinistrâ.  
Dixitque Jehova, Quisnam è vobis pelliciet A-  
chabum, ut ascendat & pereat apud Ramothas  
Gileadis? Hic dixit hoc modo, & ille dixit il-  
lo modo. Tandem prodiit quidam Spiritus,  
qui consistens coram Jehovâ, dixit, Ego pelli-  
ciam eum: Dicente verò Jehovâ ei, Quo pacto?  
Dixit, Egressus ero Spiritus mendacii, in ore  
omnium Prophetarum ejus: Tum dixit Jehova,  
pellicies: etiâmq; prævalebis: Exi & fac ita.*  
Hæc ita se habent, ut vides, secundùm lite-  
ram & narrationem historicam. Sed Ecquis  
est, qui sit ausus dicere, has res ita gestas esse  
revera & literaliter? Deum iniisse consilium  
cum suis Angelis, probis reprobisque, de fal-  
lendo & seducendo Achabo: Et maligni cu-  
jusdam Dæmonis sententiam cæteris omnibus  
prælatam esse, Deoque acceptam, & effectu  
confirmatam. Agnoscunt, opinor, omnes,  
hæc non nisi visione peracta, aut sinè visione  
à Pro-



à Prophetâ propofita, ad fignificandum eventum, Deique confilium circa Achabum Regem.

HINC fatîs patet, quàm cautè interpretanda fint nonnulla Prophetarum facta, & Dei colloquia, in facris Literis exhibita. His liceat adjungere unicum præterea exemplum, quod ad indolem argumenti noſtri circa colloquia à Moſe adornata in tertio Capite Geneſews proximè accedere videatur. Eſt conventus ille celebris & colloquium Dei, Filiorum Dei, & Diaboli, quod occurrit in Prolegomenis Libri Job, & narratur historicè, his verbis: *Factum eſt quodam die, cùm veniſſent Filii Dei, ut ſe ſiſterent coram Domino; venit etiam Satan in medio eorum. Dixitque Dominus ad Satan, Unde venis? Et reſpondet Satan Domino, à peragrandò Terram, & perambulando in eâ. Dixitque Dominus ad Satan, num conſideraſti ſervum meum Job, &c.* cum aliis multis quæ ſequuntur in iſthoc Dialogo. Quæritur jam, quo genere orationis hæc conſcripta ſint, aut intelligenda? Narratur res tota, ut vides, per modum hiftoriæ, aut rei geſtæ: non minùs quàm narratio Moſaica in ſuo Dialogo inter Evam & Serpentem, aut in altero illo inter Deum, Protoplaſtos, & Serpentem. Nec minùs incongruum videtur, Colloquium inſtituere inter Serpentem & Fœminam, ut eſt apud



puḋ Mosē: quā inter Deū & Cacodæmonā, ut ē apud Jobū. Optimi tamen Interpretēs hunc locū Jobi parabolicē exponendum ēsse censent. Quidni igitur & alterum etiā apud Mosē? Sed de hoc loco Jobi quid sentiunt Commentatores, audiamus.

MOSES Maimonides, etsi dubius sit, fuerit <sup>Mor. Nov. par. III. c. xxii.</sup> necne Jobus persona vera: *secundū utramque autem sententiam*, inquit, *sive nempe fuerit, sive non fuerit, certum tamen est, quōd illa quæ à principio Libri ipsius commemorantur, de colloquio inter Deū & Satanā, de traditione item Jobi in potestatem ipsius, sint parabolica.* Nec aliter exponitur à nostris: Mercerus in locum, de hoc confessu Angelorum, & colloquio Dei verba faciens, *non quōd*, inquit, *itā crassē hæc ad literam facta fuerint, sed Scriptura sese nostro captui & ruditati accommodare voluit. Tale colloquium Domini, &c. cum aliis multis in eundem sensum.* Eō etiā collimant verba Grotii in locum, *Solent Dei decreta, Angelorum bonorum ministeria, malorum machinationes, exprimi ad formam judiciorum aut consiliorum Regum.* Hanc sequuntur regulam alii Interpretes, hæcque ἡθοποιητικῶς dicta ad imitationem rerum humanarum, rectē notant: *Res non est gesta*, inquit alter, <sup>Marian. in Schol.</sup> *ut hic narratur: Sed prosopopœia tantū est, aut hypoty-*



Sculr.

*hypotyposis, per quam intelligitur veritas, Deum Satanæ permisisse, &c. Per προσωποποιῶν vel ὑποποιῶν, inquit alius, indicat hæc omnia justo & sapienti Dei consilio acta.*

VIDES hîc, sinè scrupulo, res gestas, aut quæ narrantur historicè ad instar rerum gestarum, haberi ab Interpretibus pro parabolicè aut figuratè dictis. Nec id cuiquam proinde vertendum esse vitio, quod à verbis recedat, ubi Literalis interpretatio læsura esset Majestatem divinam, aut rerum naturæ palàm obniti-  
tur. Dispiciendum est imprimis in sacris literis interpretandis, Quæ sit res significata: Dein quis modus significandi. Variat enim modus significandi pro ratione sæculi, & gentis: pro captu & ingenio populi. Neque hæc eadem sunt ubique in omni œconomiâ, & in omni ætate. Hæc autem singula cùm nôrit Providentia omniscia, sese accommodat variis rerum humanarum ordinibus, ad temperandum Mundi universale regimen: Quod nos miselli parum comprehendimus aut observamus. Denique, cùm dictio sacræ Scripturæ sit admodum figurata, stylusque mixtus, res est judicii non exigui in singulis locis distinguere, quâ utitur loquendi formâ Spiritus Sanctus, quo genere sermonis. Sanctus Petrus de Balaami Asinâ verba faciens, inquit, *Ju-  
mentum*

<sup>2</sup> *Epist. ii.*  
<sup>16.</sup>



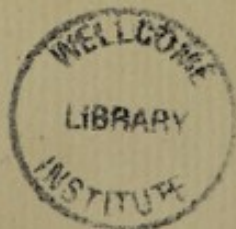
*mentum mutum, humanas voces edens, inhibuit Prophetæ dementiam.* Aiunt tamen Hebræi, hoc totum in *Visione prophetiæ* factum esse. Nec credunt fœdam Bestiam è rauco gutture emugisse voces humanas: ratiocinatum præterea, & injuriam exposulasse cum suo Domino. Hæc tibi meditanda relinquo. Non memini ego, in historiâ sacrâ, ullibi revera locutas esse Bestias. Et quod in officiis peragundis monuit apostolus, idem in tractandis literis sacris observandum puto: πάντα ἐνσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω. *Decenter & secundum ordinem explicentur omnia.*

DENIQUE in citandis & applicandis dictis Mosaïcis & Propheticis Veteris Testamenti, non semper agunt Apostoli κατ' ἀκριβείαν. Ea quandoque, ut alia præteream, allegoricè accommodant in usum populi, quæ nullum habent in Historiâ vel in textu Prophetico figuratæ locutionis indicium. Aliâque κατὰ ῥῆσιν usurpant, sinè notâ sensûs interioris, quem ratio suadet sibi maximè proposuisse Authorem. Cæterum, hoc argumentum, de stylo sacrae Scripturæ, si ingrederer, cresceret mihi scribendi materies, plusquam ferre potest Epistolæ modus, aut tua forsân patientia. Ad finem propero.



QUARTO mihi objicis: Sed quorsum mihi plura objicis, Bone Vir? Cùm nondum responsum dederis argumentis, quibus invitatus retineor in sententiâ tibi adversâ. Amolire tantùm hæc obstacula, & nullis opus erit machinis ad me trahendum in tuas partes. Depellor à communi semitâ, non dissilio: depellor, inquam, & deterreor, propter salebras, & præcipitia, & loca impervia; Rem capis, opinor, mentemque meam. Frustra accumulas objectiones, inquam, Unum est necessarium: Fac tantùm ut Litera Hexaëmeri cohæreat & concordet cum Dei & rerum naturâ, nihil ultrâ quæritur, ambabus ulnis amplectar istiusmodi explicationem. Donec verò hoc vulnus sanaveris, nequicquam quæris remedium aliunde, & quasi novâ plagâ. Me vides constrictum rigidis rationibus: excute hæc vincula, solve mihi has compedes, & eandem libens ibo tecum viam. Vale, Vir Optime, & memor sis amici tui observantissimi.

*F I N I S.*





1841



- F I M I S

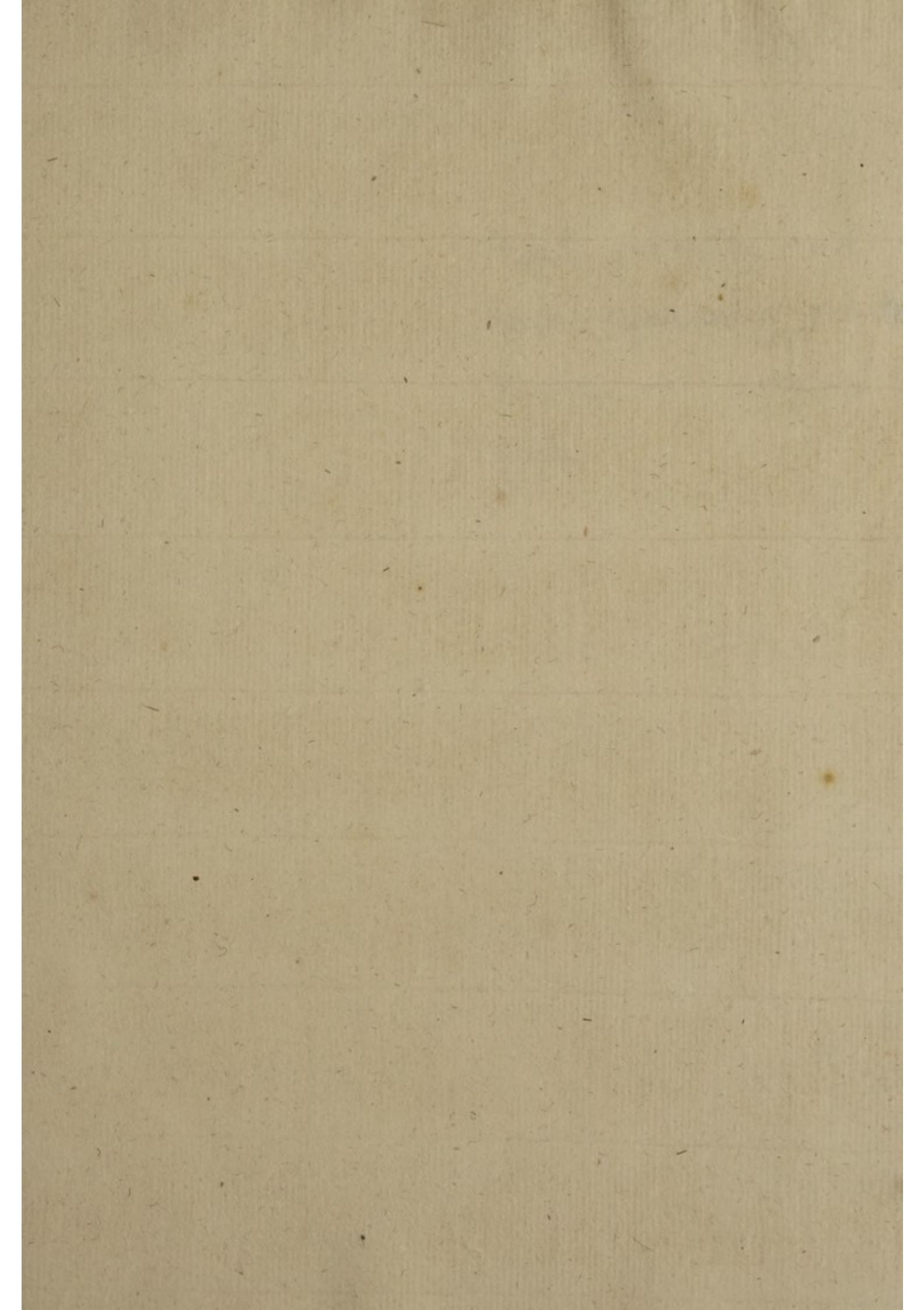


















Mead probably had  
book specially printed  
handed out copies  
gifts

cc PIC 124  
11368

5/16











